

OĞUZ ÖZDEŞ'İN TARİHİ ROMANLARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Eray KAÇEN

2012

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

OĞUZ ÖZDEŞ'İN TARİHİ ROMANLARI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Eray KAÇEN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ramazan GÜLENDAM

Çanakkale – 2012

TAAHHÜTNAME

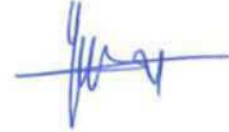
Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Oğuz Özdeş’in Tarihî Romanları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

10.10.2012

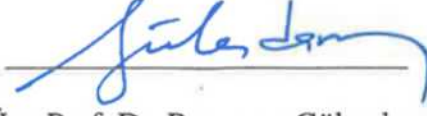
Eray KAÇEN

İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Eray KAÇEN'e ait Oğuz Özdeş'in Tarihî Romanları adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye Prof. Dr. Ramazan Gülendam

(Danışman)

Üye Doç. Dr. Aziz KILINÇ

Üye Yrd. Doç. Dr. Mesut TEKŞAN

Tez No : 440156

Tez Savunma Tarihi : 27.07.2012

Yrd.Doç.Dr. İbrahim Hakkı Öztürk

Enstitü Müdürü

10.08.2012

ÖZET

OĞUZ ÖZDEŞ'İN TARİHÎ ROMANLARI

Türk edebiyatı, birçok yazarı bünyesinde barındıran zengin bir vadidir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa ve Tarık Buğra gibi sanat değeri yüksek olan estetik romanlar kaleme alan yazarlarımızın yanında; Kerime Nadir, Nihal Atsız ve Burhan Cahit Morkaya gibi sanat kaygısı gütmeyen popüler romanlar yazan yazarlarımızın sayısı da epeyce fazladır.

Popüler, yani estetik kaygı gütmeyen romancılarımızdan olan Oğuz Özdeş, kaleme aldığı aşk ve tarih konulu romanlarıyla tanınır. Biz bu çalışmamızda, Oğuz Özdeş'in on dört tarihî romanını klasik roman çözümleme metoduyla değerlendirmeye çalıştık. Her bir romanı; olay örgüsü, anlatıcı, bakış açısı, zaman, mekân, anlatım teknikleri, dil ve üslûp yönünden ayrı ayrı inceledik. Sonuç bölümünde de Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarıyla ilgili genel bir değerlendirme yapmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Oğuz Özdeş, Popüler Roman, Tarihî Roman, Popüler Tarihî Roman, Türk Tarihi.

ABSTRACT

OĞUZ ÖZDEŞ'S HISTORICAL NOVELS

Turkish Literature is a wealthy valley comprising many writers. Beside Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa and Tarık Buğra who wrote highly precious novels, there are also many other writers like Kerime Nadir, Nihal Atsız and Burhan Cahit Morkaya that wrote without concern of art.

Being popular novelist, without concern of art and aesthetic, Oğuz Özdeş wrote romances and historical novels which made him popular. In our study, we aim to evaluate 14 novels, written by Oğuz Özdeş, by using classic novel analysis. Each novel will be analysed in terms of plot, focalization, narrator, time, space, narrative techniques, language and style. In the conclusion part is made a general assessment that about Oğuz Özdeş's historical novels.

Key Words: Oğuz Özdeş, Popular Novel, Historical Novel, Popular Historical Novel, Turkish History.

ÖNSÖZ

Geçmişteki olay ve kişileri araştırıp inceleyen bilim dalı olan tarihin, birçok alanla yakından bağlantısı bulunmaktadır. Tarihin bağlantı içerisinde olduğu alanlardan birisi de, edebiyattır. Tarihteki önemli olay ve kişiler, tarih kitaplarında anlatıldığı gibi, edebî türlere de konu olmaktadır. Özellikle destan, gazavatnâme ve tarihî roman gibi edebî türlerde, tarihteki önemli olay ve kişiler, yazarın düşünce dünyasında yeniden yorumlanarak okuyucuya sunulmaktadır.

Orta Asya'dan Balkanlara, Kırım'dan Arap Yarımadası'na kadar uzanan coğrafyada elde ettiği başarılarla tarihin akışını değiştiren Türk milletinin şanlı geçmişi, hem tarih kitaplarına hem de edebî eserlere sıklıkla konu olmuştur. Sanatçılar, atalarının türlü kahramanlıklarını edebî eserlerinde büyük övgülerle dile getirmişlerdir. Bir bakıma bu köklü tarih, edebî türlere rezerv teşkil etmiştir. Bu edebî türlerden bir tanesi de tarihî romanlardır.

Konularını tarihteki önemli olay ve kişilerden alan tarihî romanların gelişimi iki farklı koldan gerçekleşmiştir. Kemal Tahir ve Tarık Buğra gibi sanat kaygısıyla belli bir kültür seviyesindeki okuyucu kitlesine hitap eden tarihî romanlar yazan grubun yanında, çok fazla sanat ve estetik kaygısı gütmeyen, daha çok orta düzey kültür seviyesindeki okuyucu kitlesine yönelik eserler veren Nihal Atsız, M. Turhan Tan ve Oğuz Özdeş gibi popüler yazarların bulunduğu ikinci bir grup bulunmaktadır. Edebiyat araştırmalarına baktığımızda araştırmacıların daha çok birinci gruptaki yazarların üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Oysaki edebiyat tarihimizde önemli bir yer işgal eden popüler yazarlarımızın da ilmî açıdan incelenmesi gerekmektedir. Bir bakıma her şey zıddı ile değerlidir. Ahmet Mithat'ın, okuyucusunun dikkatini Râkım Efendi'nin erdemlerine çekebilmek için Felâton Bey karakterini çizmesi gibi; güzel çirkinin, güçlü zayıfın sayesinde değerlidir. Denilebilir ki, estetik romanların değeri de bir bakıma popüler romanlar sayesinde tam olarak idrak edilebilir. Popüler edebiyata yönelik araştırmalarla, kimi noktaları karanlık kalan edebiyat tarihimiz aydınlanacağı gibi, yazar olma yolunda ilerleyen insanların nelere dikkat etmeleri gerektiği de örnekleriyle ortaya konulabilecektir. Ayrıca bazı eserlerin, yazıldığı dönemin ardından hemen unutulmasına karşın, bazılarının asırlara nasıl meydan okuyabildiği tam olarak yine popüler edebiyata yönelik araştırmalar sayesinde anlaşılacaktır.

Biz bu çalışmamızda popüler romancılarımızdan Oğuz Özdeş'in on dört adet tarihî romanını incelemeye çalıştık. Böyle bir çalışmaya girişmemizin en büyük sebebi, şimdiye kadar Oğuz Özdeş'i merkeze alan bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

Çalışmamız, tarihî roman, popüler roman ve popüler tarihî roman kavramlarını açıklamaya çalıştığımız birinci bölüm; yazarın hayatı, sanat anlayışı ve eserleri hakkında bilgiler vermeye çalıştığımız ikinci bölüm; Oğuz Özdeş'in bütün tarihî romanlarını, klasik roman çözümleme metoduyla değerlendirerek her bir romanı ayrı ayrı olay örgüsü, anlatıcı, bakış açısı, zaman, mekân, anlatım teknikleri, dil ve üslûp yönünden incelemeye çalıştığımız üçüncü bölüm ve Oğuz Özdeş'in bütün tarihî romanlarının genel bir değerlendirmesini yaptığımız sonuç bölümü olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır.

Son olarak, üniversite yıllarımın ilk günlerinden itibaren beni araştırma ve incelemeye yöneltten muhterem hocam Prof. Dr. Ramazan Gülendâ'm'a bu çalışma esnasındaki desteğinden dolayı teşekkür ederim.

Eray KAÇEN

Rize, Ağustos 2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii

BÖLÜM I

TARİHÎ ROMAN, POPÜLER ROMAN VE POPÜLER TARİHÎ ROMAN

1.1. TARİHÎ ROMAN.....	1
1.1.1. Tarihî Romanı Anımsatan Metinler.....	2
1.1.2. Tarihî Romana Benzeyen Metinler.....	4
1.1.3. Tarihî Romanın Doğuşu, Walter Scott ve Sonrası.....	5
1.1.4. Tarihî Roman Kavramı ve Genel Özellikleri.....	7
1.1.5. Türk Edebiyatında Tarihî Roman.....	10
1.2. POPÜLER ROMAN.....	14
1.2.1. Popüler Roman Kavramı.....	15
1.2.2. Popüler Romanın Genel Özellikleri.....	16
1.2.3. Popüler Tarihî Romanlar.....	22

BÖLÜM II

OĞUZ ÖZDEŞ'İN HAYATI, SANAT ANLAYIŞI VE ESERLERİ

2.1. HAYATI.....	24
2.2. SANAT ANLAYIŞI.....	25
2.3. ESERLERİ.....	29

BÖLÜM III
ROMANLARIN TAHLİLİ

3.1. ŞAFAK SÖKERKEN.....	31
3.2. VATAN BORCU.....	46
3.3. DAĞ BAŞINI DUMAN ALMIŞ.....	60
3.4. TUNA NEHRİ AKMAM DİYOR.....	77
3.5. KARTAL BAŞLI KADIRGA.....	91
3.6. OĞUZ HAN.....	105
3.7. YAVUZ'UN PENÇESİ.....	116
3.8. KARAPENÇE.....	130
3.9. KARAPENÇE ESTERGONDA.....	146
3.10. KARAPENÇE'NİN İNTİKAMI.....	160
3.11. KARAPENÇE VOYVODA'YA KARŞI.....	173
3.12. KARAPENÇE'NİN OĞLU.....	185
3.13. KIBRIS KANI.....	200
3.14. ŞEYH ŞAMİL.....	215
SONUÇ.....	230
KAYNAKÇA.....	237
EK :	
FOTOĞRAFLAR.....	243

KISALTMALAR

- a.g.e.** : Adı geçen eser
- a.g.m.** : Adı geçen makale
- a.g.t.** : Adı geçen tez
- bkz.** : Bakınız
- C.** : Cilt
- çev.** : Çeviren
- Edt.** : Editör
- E.K.** : Eray Kaçen
- H.z.** : Hazret-i
- haz.** : Hazırlayan
- MEB** : Millî Eğitim Bakanlığı
- S.** : Sayı
- s.** : Sayfa
- Sav.** : Sallallahu aleyhi ve sellem
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- Ter.** : Tercüme eden
- vb.** : Ve benzeri
- Yön.** : Yönetmen

BÖLÜM I

TARİHÎ ROMAN, POPÜLER ROMAN VE POPÜLER TARİHÎ ROMAN

1.1. TARİHÎ ROMAN

Geçmişteki olayların anlatılması ve öğrenilmesi, hem ferdî hem de sosyal bir ihtiyaçtır. Sözlükte; “toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim”¹ olarak tanımlanan tarih ilmi, bu ihtiyaca cevap veren bir ilimdir. İnsanlar, bu ilim sayesinde geçmişi aydınlatarak geleceğe ışık tutarlar.

Birçok tanımı yapılan edebiyat, toplumu oluşturan bireylerin duygu ve düşüncelerinin dile getirildiği yazılı ve sözlü ürünlerin tamamıdır. Meydana gelen önemli olay ve durumların insan ve toplum üzerinde bıraktığı etkinin yansımaları, edebiyat sayesinde ölümsüzlük kazanır. Sanatçı, kendi hislerini dışa vurmasının yanında, içerisinde bulunduğu toplumun da sözcüsüdür. Dolayısıyla, edebiyat ile toplum ve o toplumun tarihi arasında sıkı bir bağ vardır.

Tarih ile edebiyat arasında çok eski zamanlardan beri sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Sanatçılar, edebî eseri meydana getirirken zaman zaman tarihten, özellikle de tarihteki önemli olay ve kişilerden ilham alırlar. Özellikle tarihî roman yazımında tarihteki önemli olay ve kişiler, romancı için bir rezerv niteliğindedir. Bir milletin tarihi ne kadar eski ve köklü ise mit, destan, kahramanlık hikâyeleri ve tarihî romanları da o kadar fazladır. Nitekim Asya, Avrupa ve Anadolu’daki tarihî anlatı türlerinin zenginliğini, bu coğrafyalardaki tarihî zenginlikle de açıklamak mümkündür. Bu konuda, Kemal Tahir ve Sadık Tural’ın görüşleri kayda değerdir:

“Tarihsiz toplumların kesinlikle büyük edebiyatı olmaz. Bir toplumun tarihi ne kadar büyükse sanatı da o kadar büyük olmak şansına sahiptir. Eğer tarihini biliyor ve kullanabiliyorsa...”²

¹ *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, 10. Basım, Ankara 2005, s. 1907.

² Kemal Tahir, *Notlar/Sanat Edebiyat 4*, (haz. Cengiz Yazoğlu), Bağlam Yayınları, İstanbul 1990, s. 91.

“Varlık yaşı eski olmayan bir cemiyetin, tarih, menkıbe ve bilhassa destan sahipliği, çocuğun hafıza ve hatırasındaki zenginlik kadardır.”³

Tarih ile edebiyat arasında ilişki olduğu gibi tarihçi ile edebiyatçı arasında da bir ilişki söz konusudur. Geçmişteki olaylara ışık tutmaya çalışan tarihçi; elindeki malzemelerin yetersiz olduğu durumlarda, yani kanıt sıkıntısı çektiği zaman birtakım tahminler, kestirimler yapmak zorunda kalır. Bu durum, romancının (özellikle tarihî romanlarda) gerçek olaylardan hareketle yaptığı kurguyla (fiction) benzerlik göstermektedir. Diğer yandan tarihçi her ne kadar meseleye bilimsel/objektif yaklaşmaya çalışsa da nihayetinde bir insandır ve olaylara üstü kapalı olarak kendi görüşünü de katabilmektedir. Dolayısıyla kendisine göre bir üslûp oluşturan tarihçi, bu yönüyle kendisine göre bir üslûp oluşturma amacıyla olan edebiyatçılarla benzerlik göstermektedir.⁴

1.1.1. Tarihî Romanı Anımsatan Metinler

En eski zamanlardan itibaren (dinî metinler de dahil) geçmişteki olayları anlatan metinlerde, yaşanan önemli olayların gelecek kuşaklara aktarılması amacı vardır. Bu amaç, övme ve uyarma kavramları bağlamında düşünüldüğünde daha iyi anlaşılacaktır. Bu duruma İslâm dininden ve Türk kültüründen örnekler verilebilir. *Kur’ân-ı Kerim*’de peygamber kıssalarının anlatıldığı sûrelerde, Allah’ın kullarına birtakım uyarı ve ikazlarda bulunduğu görülmektedir. Yine Türk kültürünün en eski metinlerinden olan *Orhun Kitabeleri*’nde kağanların başarılarının anlatıldığı övgüler ile Çinliler başta olmak üzere diğer devletlerden gelebilecek tehlikelerin anlatıldığı uyarılar bulunmaktadır.⁵ Yakın tarihte kaleme alınmış tarihî metinlerden birisi olan Mustafa Kemal’in *Nutuk*’unda da Türk milletinin savaşlarda gösterdiği başarıların övgüleri ile kazanılan zaferler sonrası sağlanan istikrarın devam ettirilmesi konusunda birtakım uyarı ve ikazlar bulunmaktadır.⁶ Amaç itibariyle benzerlik gösteren bu metinler, üslûp yönüyle de önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Anlatımın daha etkili olması, alıcının mesajı daha iyi kavrayabilmesi için

³ Sadık Tural, *Zamanın Elinden Tutmak*, Ecdâd Yayınları, 2. Basım, Ankara 1991, s. 192.

⁴ Turgut Gögebakan, *Tarihsel Roman Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 36.

⁵ Talat Tekin, *Orhon Yazıtları*, Yıldız Teknik Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dizisi, 3. Basım, İstanbul 2003, s. 14.

⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, (haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s. 372, 606.

bazı örnek ve durumların birtakım benzetmeler vasıtasıyla anlatılması, bu gibi tarihî metinlerin edebî metinlerle olan benzerliğini artırmaktadır.

Bu gibi tarihî ve dinî metinler; zaman, mekân, şahıs kadrosu, olay örgüsü, dil ve üslûp gibi unsurlar düşünüldüğünde, roman ve hikâye türünü anımsatmaktadır. Geçmişteki insan ve olaylar üzerine kurulu olmaları yönüyle de roman türleri içinde tarihî romana benzemektedirler. Bu metinlerde, tıpkı tarihî romanlarda olduğu gibi ana kişiler ve bu ana kişilerin etrafında da yan kişiler vardır. Bu şahısların başından muhtelif mekânlarda çeşitli olaylar geçer. Olaylar, özgün bir üslûpla anlatılır. Örneğin; *Kur'ân-ı Kerim*'de geçen Hz. Musa (as) Kıssası'nda, başkişi Musa (as)'ın başından geçen olaylardan haberdar olmaktadır. Hz. Musa (as)'nın kardeşi Hz. Harun (as), Firavun, Hz. Musa (as)'nın annesi, Firavun'un karısı Asiye, Samirî, sihirbâzlar ve Firavun'un askerleri de yan kişilerdir. Mısır, Ken'ân, Tûr Dağı ve Kızıldeniz ise, kıssada geçen önemli mekânlardır.⁷

Yukarıda değindiğimiz gibi, tarihî metinlerden olan *Orhun Kitabeleri* ile Atatürk'ün *Nutuk*'u da; olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, anlatıcı, dil ve üslûp özellikleri yönüyle roman ve hikâye türünü anımsatmaktadır. *Orhun Kitabeleri*'nde şahıs kadrosu, Bilge Kağan, Kül Tigin, Vezir Tonyukuk ve bu ana kişilerin etrafındaki yardımcı kişilerden oluşmaktadır. Özgün bir anlatım üslûbunun kullanıldığı bu metinlerde olaylar; Orta Asya, Baykal Gölü ve Tanrı Dağları civarında geçmektedir. İlk Türk devletlerinden itibaren Türklerin başından geçen önemli olayların anlatıldığı bu abidelerde anlatıcı, ana kişilerin kendileridir.⁸ Yakın dönem Türk tarihini anlatan *Nutuk*'ta ise olay örgüsü, Türk halkının kurtuluş için verdiği mücadele; şahıs kadrosu, Atatürk, silah arkadaşları ve tüm Anadolu halkı; zaman, 1919-1927 yılları arası; mekân ise Anadolu'dur. Hitabet üslûbunun ağır bastığı bu metinde anlatıcı, Atatürk'ün kendisidir. Diğer din ve tarihlerden alınabilecek metinlerle çeşitlendirebileceğimiz bu örnekler, tarihî romanı anımsatan metinlerdir.

⁷ Ahmet Cevdet, *Kıssas-ı Enbiya I*, (haz. Mahir İz), Kültür Bakanlığı Yayınları, 3. Basım, Ankara 2000, s. 17-25.

⁸ Talat Tekin, *Orhon Yazıtları*, s. 10-15.

1.1.2. Tarihî Romana Benzeyen Metinler

Tarih ile iç içe olan ve tarihî romana benzeyen türlerin başında destanlar gelmektedir. En eski çağlardan beri var olan ve toplumun değer yargıları hakkında önemli bilgiler sunan destanlar, idealize edilen önemli kişilerin başından geçen önemli olayları anlatmaktadır. M. Orhan Soysal'ın ifadesiyle; destanlar, milletlerin efsanevî tarihidir.⁹ Destanlardan hareketle, destanda anlatılan milletin yaşam biçimi, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı belirlenebileceği gibi; o milletin kültürel değişim grafiği üzerine de değerlendirmeler yapılabilir. Bu gelişimi/değişimi, destanlardaki tiplerden görebilmek mümkündür. Mehmet Kaplan, Türk destanları üzerine yapmış olduğu bir çalışmada hayvancı toplumun ideal kahramanı olan “alp tipi” ile ikinci toplumun yarattığı “veli tipi” arasında her bakımdan ciddi bir fark olduğunu, inanç ve yaşam biçiminin destanda yüceltilen tipe büyük etkisinin olduğunu; alp tipinin dinamik ve dışa dönük, veli tipinin ise statik ve içe dönük olduğunu vurgulamaktadır.¹⁰ Hem sözlü hem de yazılı hâlde bulunabilen destan, kendisine en çok benzeyen modern tür olan romandan toplum içerisinde üzerine yüklenen görevi itibariyle ayrılmaktadır.¹¹ Destanlar, ne kadar toplumun malı gibi görünürse görünsün, Rauf Mutluay'ın da ifade ettiği gibi, başlangıçta yaratıcı bir sanatçının ürünüdür. Ardından gelen şairlerin eklentileriyle kartopu gibi büyüyerek gelişmiş ve toplum hayatına mal olmuştur.¹² Belli bir olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, anlatıcı, dil ve üslûp bağlamında değerlendirebileceğimiz destanlar, bir bakıma roman türünün eski çağlardaki karşılığıdır. Hülya Argunşah'ın da ifade ettiği gibi, modern çağda destanların yerini romanlar almıştır. Yani bugünün tarihî roman yazarı, dünün destancısıdır.¹³

Türklerin İslâmiyet'i kabulünden sonra vücûda getirdikleri Battalnâmeler, Danişmentnâmeler ve Saltuknâmeler gibi İslâmî devir Türk destan ve menkıbeleri; Türklerin hayat tarzına ait hikâyeleri ihtiva eden ve asırlardan beri anlatılagelen *Dede Korkut Hikâyeleri*; bazen *Selîmnâme*, *Süleymannâme*, *Muratnâme* gibi önemli devlet adamlarının ismini alan ve gazâlar etrafında meydana getirilen gazâvatnâmeler; konularını

⁹ M. Orhan Soysal, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, MEB Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2002, s. 7.

¹⁰ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3*, Dergâh Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1999, s. 5.

¹¹ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, 10. Basım, İstanbul 2000, s. 36.

¹² Rauf Mutluay, *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1972, s. 313.

¹³ Hülya Eraydın Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman (Türk Tarihiyle İlgili)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1990, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 2.

olağanüstü kahramanlık hikâyelerinden alarak genellikle masal havasında anlatılan cenknâmeler, tarihî romandan önce onun fonksiyonunu icrâ eden ürünlerdir.¹⁴

Destanlar başta olmak üzere, eski anlatı türlerinin roman türü üzerinde -özellikle konu itibariyle- büyük etkisi bulunmaktadır.¹⁵ Metinlerarasılık bağlamında değerlendirilebilecek mukayeselerde bazı tarihî romanların hem isim hem de içerik bakımından eski anlatı türlerine fazlasıyla göndermelerde bulunduğu görülmektedir. Nihal Atsız'ın *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor*; Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Atlı Han*, *Gültegin*, *Battal Gazi Destanı*; Oğuz Özdeş'in *Oğuz Han*; Peyami Safa'nın *Atilla*; Murat Sertoğlu'nun *Battal Gazi*, *Battal Gazi'nin Oğlu*, *Battal Gazi'nin Oğlunun İntikamı*, *Battal Gazi'nin Torunu*; M. Turhan Tan'ın *Cengiz Han* gibi romanları, bu duruma verilebilecek bazı örneklerdir.

1.1.3. Tarihî Romanın Doğuşu, Walter Scott ve Sonrası

Dünya tarihine bakıldığında, bazı olay ve gelişmelerin tarihin seyrini önemli ölçüde değiştirdiği görülmektedir. Etkisi büyük, faaliyet alanı geniş kimi olaylar; bireyden topluma uzanan bağlamda sosyal, kültürel, ekonomik vb. birçok yönden büyük yankılar uyandırmıştır. İnsanlık, önemli olayların meydana getirdiği büyük değişimler sonucunda yeni bir dünya görüşünü benimseyerek yarınlara daha farklı bir gözle bakmıştır. Yazının icadından günümüze kadar geçen süreçte dünya tarihinde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Yazı ve tekerleğin bulunması gibi çok eskiden meydana gelen önemli buluşlarla toplum hayatı büyük değişikliklere uğradığı gibi, Batı toplumları için çok önemli bir dönüm noktası olan Rönesans ve Reform hareketleriyle¹⁶ temelleri atılan XVIII. asır Aydınlanma Çağı ve Fransız İhtilâli ile de dünya medeniyetinde önemli değişimler görülmüştür. Bu değişimlerle birlikte insanlığın hayatı algılaması ve doğaya olan bakış açısı geçmişe oranla büyük ölçüde faklılaşmıştır.

Avrupa'da meydana gelen bu türden gelişmelerden sonra spesifik bir tarih anlayışı doğmuş, tarihin yeni bir bakış açısıyla yeniden canlandırılması gereği duyulmuştur.

¹⁴ Hülya Eraydın Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman*, s. 4.

¹⁵ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Muharrem Kaya, *Türk Romanında Destan Etkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004; Ramazan Gülendamlar, "Geleneksel anlatım tarzının 'Devlet Ana'daki yansımaları", *Dergah*, Sayı: 111, Yıl: 1999, s. 8-10, 22.

¹⁶ İsmail Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Akçağ Yayınları, 10. Basım, Ankara 2009, s. 50.

Uluslar, Napolyon işgallerinin uyandırdığı intikam duygusu ve Fransız İhtilâli'nin uyandırdığı ulusçuluk akımının etkisiyle, olayları o güne kadar görülmemiş bir biçimde algılamaya başlamıştır. Dolayısıyla ilk tarihî romanın XIX. asırda yazılması ve yine en parlak dönemini yine bu dönemde yaşaması bir tesadüf değil, bu değişim/gelişim sürecinin bir sonucudur.¹⁷ Tarihî romanın doğup yayılmasında, geçmişe ve millî kimliğe büyük önem veren romantizm akımının etkisi de göz ardı edilmemelidir.¹⁸

XIX. asırda ortaya çıkan tarihî romanın ilk örneğini *Waverley* (1814) romanıyla Walter Scott vermiştir. Daha önceki tarihî roman denemelerinde tarih sadece dekor olarak kullanıldığından, bu ürünlerde esas itibariyle tarihî roman olgusunu aydınlatacak hiçbir şey yoktur.¹⁹ Bir bakıma XVII. asır gerçekçi toplumsal roman anlayışını doğrudan devam ettiren Scott'un asıl üstünlüğü, tarihsel-toplumsal karakterlerin insanî şekilde canlandırılmasında gizlidir. Roman karakterlerini büyük tarihî şahsiyetlerden seçmeyen Scott; karakter konusunda üstünlükçü değil, orta yolcudur. Çünkü ona göre çağın gerçeklerinin geniş çaplı ve çok yönlü anlatımı ancak halkın gündelik hayatının, ortalama insanların acılarının ve sevinçlerinin tasviri yardımıyla başarılı olabilir.²⁰ Yani bir bakıma Scott, tarihî kahramanları insanî hâle sokmuştur.²¹

Tarihî romanın ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkması da tesadüf değildir. Bunun sosyal sebebi İngiltere'nin sanayi devrimini Almanya ve Fransa'ya göre tam bir asır önce gerçekleştirmiş olmasıdır. Yani burjuvazî sınıf, diğer adıyla ekonomik özgürlüğüne sahip kentli sınıf, toplumsal alanda söz sahibi olmayı çok daha önce başarmıştır. Scott da bu sınıfın bir üyesi olarak kendi sınıfının tarihî olaylara bakış açısını romanlarında yansıtmıştır.²² Bu durumun edebî sebebi de İngiliz romanın gerçekçi özelliğidir.²³

Bilinen bir gerçekliği ele alarak onu, roman kurgusu içerisine, kendi yarattığı hikâyeye ve olaylar zinciri ile bağlayarak yerleştiren Scott, aynı tutumunu diğer romanlarında da devam ettirmiştir. *Kırmızı Eldivenli Şovalye*, *Ivanhoe*, *The Talesman* gibi

¹⁷ Turgut Gögebakan, *Tarihsel Roman Üzerine*, s. 17-19.

¹⁸ S. Dilek Yalçın-Çelik, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 57.

¹⁹ György Lukacs, *Tarihsel Roman*, (çev. İsmail Doğan), Epos Yayınları, Ankara 2010, s. 21.

²⁰ György Lukacs, *a.g.e.*, s. 45.

²¹ György Lukacs, *a.g.e.*, s. 56.

²² Turgut Gögebakan, *a.g.e.*, s. 18.

²³ György Lukacs, *a.g.e.*, s. 36.

romanlar, tarihî roman sınıflandırmasında diğer ilkleri oluşturmaktadır.²⁴ Eserleri ve roman kurgusunda yaptığı yeniliklerle kendisinden sonra gelen yazarlara örnek olan Scott, romantiklere etki ederek Alfred De Vigny ile Prospere Merimée gibi isimlerin tarihe yönelmelerini sağlamıştır. Bu yazarları Alexandre Dumas Père, *Monte Cristo*, *Üç Silâhşörler*, *Siyah Lâle*; Victor Hugo, *Notre Dame'ın Kamburu* ile takip eder. Tolstoy'un *Savaş ve Barış*, Gustave Flaubert'in *Salambo*, Balzac'ın *İnsanlık Komedyası*, Gogol'un *Taras Bulba*, Puşkin'in *Yüzbaşının Kızı*, Charles Dickens'in *İki Şehrin Hikâyesi*, James Fenimore Copper'ın *Mohikanları'nın Sonu*, Manzoni'nin *Nişanlılar* adlı romanları da bu türün önemli örnekleridir. Bunların yanında Polonya'dan Henry Sienkiewicz, Çekoslovakya'dan Alois Jirasek, Mısır'dan Corci Zaydan'ın romanları da anılmaya değerdir. XIX. asırda Scott, Tolstoy, Gogol gibi yazarların yazmış oldukları klâsik tarihî romanların ilk örneklerinden sonra, tarihî romanlar günümüze gelinceye kadar sayıca artarak değişim ve gelişimini tamamlamıştır. Zamanla gerçekçi anlatım tutumundan uzaklaşan tarihî romanlar yeni bir kurgu yapısına ulaşmıştır. Günümüzde gerçekçi tarihî romanların yanında modern ve modern sonrası kurguda da romanlar yazılmaktadır.²⁵

1.1.4. Tarihî Roman Kavramı ve Genel Özellikleri

Bugüne kadar tarihî roman için birçok tanım yapılmıştır. Yapılan bu tanımlamalarda bazı ortak noktalar bulunduğu gibi, bazı noktalarda tanımı yapanın tarih ve edebiyat bağlamındaki düşüncelerinin farklılığından ötürü ufak tefek farklılıklar bulunmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük*'ünde “başlıca kişileri ve olayları tarihten alan roman, tarihsel roman” şeklinde tanımlanan tarihî roman²⁶, önemli edebiyat terimleri sözlükleri arasında yer alan *A Dictionary of Literary Terms & Literary Theory*'de “gerçek ve hayalî karakterlerin bir arada bulunduğu, tarihin yeniden bina edildiği kurgusal anlatı” olarak tanımlanmaktadır.²⁷ Hülya Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman* adlı doktora çalışmasında, tarihî romanı; “temelleri tarihe dayanan yani geçmiş zaman içinde

²⁴ S. Dilek Yalçın-Çelik, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, s. 60.

²⁵ S. Dilek Yalçın-Çelik, *a.g.e.*, s. 61.

²⁶ *Türkçe Sözlük*, s. 1908.

²⁷ J. A. Cuddon, *A Dictionary of Literary Terms & Literary Theory*, Penguin Yayınları, 6. Basım, Londra 1999, s. 383.

gerçekleşmiş olan hadiselerin, devirlerin ve bu devirlerde yaşamış kahramanların hayat hikâyelerinin yeniden inşa edilmesi” şeklinde tanımlamaktadır.²⁸ Mustafa Nihat Özön ise tarihî romanı şöyle tanımlar:

“Geçmiş yıllarda oluyormuş gibi birtakım olaylar icat etmek, bu olaylara çerçeve olarak bir çağın olaylarını ve yaşayışlarını vererek hayâlî kahramanlara gerçek süsü vermek, böylelikle tarih ve romanın ayrı ayrı uyandıracığı ilgiyi sağlamak demek olan tarihî roman; romantizmin meydana getirip usûl, kural ve geleneğini kurduğu bir çeşittir.”²⁹

Nurullah Çetin’in *Roman Çözümleme Yöntemi* adlı çalışmasındaki tarihî roman tanımını aşağıdaki gibidir:

“Tarihî roman; geçmişte belli bir zaman diliminde olup bitmiş olayların, yaşantıların, belirgin dönemlerin, önemli kişilerin hayat hikâyelerinin, *tarihî gerçeklere bağlı kalınarak* [vurgu benim E.K.] romancı muhayyilesinde zenginleştirilip yeniden üretildiği metindir.”³⁰

Yapılan tanımlara bakıldığında, her tanımda değişmeyen unsurun, anlatılanların geçmişte yaşanmış olduğu ve bu yaşanmış olayları yazarın kendi bilinç dünyasında yeniden kurgulandığı görülmektedir. Tarihî roman, her şeyden önce bir roman türüdür. Tarihî romanlarda da diğer romanlarda olduğu gibi birtakım şahısların meydana getirdiği olaylar; yer, zaman, mekân kurgusu içerisinde okuyucuya sunulur. Her ne kadar tarih ve edebiyat birbiriyle sıkı ilişkiler içerisinde olan disiplinler olsa da edebiyat bir sanat, tarih ise bir bilim dalıdır. Her ikisinin de amaç, görev ve özellikleri birbirinden farklıdır.

Kendisine göre farklı özellikleri olan tarihî roman; okuyucuda gerçeklik duygusunu uyandırması, bir gerçeği yazarın muhayyilesinde yeniden canlandırması ve anlatılan olayın yazarın yaşadığı tarihten önceki bir devre ait olması gibi özellikleriyle kendisine özgü bir türdür. Tarihî romanların cemiyet hayatında yüklenmiş oldukları bir misyonu vardır. Bu misyon; okuyucusuna tarih şuurunu vermek, mazînin değerini hatırlatmak ve okuyucusunun geçmişi değerlendirerek geleceğe yönelik doğru kararlar almasını sağlamaktır.³¹

Tarihî roman üzerindeki tartışma konularından birisi, romandaki kurmaca dünyanın boyutlarıdır. Tartışmalar, belgelerden hareket eden bir yazarın yaratma özgürlüğü üzerinde

²⁸ Hülya Eraydın Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman*, s. 7.

²⁹ Mustafa Nihat Özön, *Türkçede Roman*, İletişim Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2009, s. 28.

³⁰ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, 9. Basım, Ankara 2009, s. 220.

³¹ Hülya Eraydın Argunşah, *a.g.t.*, s. 7-9.

yoğunlaşmaktadır. Bir bakıma bilimsel açıdan kontrol edilebilir bir olguyu romanın konusu olarak seçen yazar; daha işin başında kendisini kısıtlamayı, dar bir hareket alanında çalışmayı kabul etmiş olmaktadır. Yazar; gerçeği ön plana çıkarması durumunda fazla bilimsel, kurguya ve muhayyilesine ağırlık vermesi durumunda ise aşırı kurmaca yani bir anlamda tarihî gerçeği saptırdığı eleştirisiyle (özellikle milliyetçi kesimden E.K.) karşı karşıya kalacaktır.³² Klasik tarihî roman anlayışından modern ve postmodern tarihî roman anlayışına uzanan süreç değerlendirildiğinde, tarihî gerçeklere sadık kalmaktansa kurmaca dünyaya verilen önemin arttığı görülmektedir.

Yakup Çelik'e göre; tarihî roman yazarının kurguda rahat olduğu nokta, diğer ifadeyle özgür dolaşma noktası, insana özgü yaşama alanlarıdır. Çelik, bu durumu Türk edebiyatının iki önemli romanı olan *Osmancık* ve *Devlet Ana*'daki bir ziyafet sahnesinden hareketle örneklendiriyor. Kemal Tahir, ziyafetin temel yemeği olarak pilavı seçerken Tarık Buğra, güveci esas almıştır. "İnsana özgü yaşam alanı" tabiriyle tarihî belgelerde bulunmayan ayrıntılar ifade edilmektedir.³³

Tarihî roman, yazarın dünya görüşünün, hayata bakış açısının en belirgin olduğu roman türlerinden birisidir. Dolayısıyla tarihî romanları, tezli roman statüsünde değerlendirmek mümkündür. Hatta tezli romanlara en tipik örnekler tarihî romanlardan verilmektedir. Yine tarihî roman eleştirilerinin, genellikle romanların içerdikleri tezlere yönelik olması da bu bağlamda değerlendirilebilir.³⁴

Belirli bir kültürel zenginliğin kapısını araladığı için aşk romanlarına göre daha faydalı olan tarihî romanların çok tutulmasında, insanın geçmişe (özellikle güçlü ve ferah dönemlere) duyduğu özlemin etkisi büyüktür.³⁵

Mizaç ve kültürü en çok aksettiren eserlerden olan tarihî romanlar; milliyetçiliğin, millî devlet ve millî beka fikrinin kuvvetlendiği, düşman güçlerin hissedildiği devirlerin ürünleridir.³⁶

³² Turgut Gögebakan, *Tarihsel Roman Üzerine*, s. 27.

³³ Yakup Çelik, "Tarih ve Tarihi Roman Arasındaki İlişki – Tarihî Romanda Kişiler", *Bilig*, Sayı: 22, 2002, s. 53-54.

³⁴ Turgut Gögebakan, *a.g.e.*, s. 29.

³⁵ Alemdar Yalçın, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946)*, Akçağ Yayınları, 5. Basım, Ankara 2002, s. 257-258.

³⁶ Sadık Tural, *Zamanın Elinden Tutmak*, s. 199.

Tarihî romanlarda kişiler tarihten alınır, bu kişiler ayrıntılar içerisinde canlı bir biçimde sunulur. Tarihî romanlarda, önemli olaylara sahne olmuş, toplumların hayatında ve dünyanın gidişâtında belirleyici/dönüştürücü rol oynamış tarihî dönemlere yer verilir. Tarihî romanda olaylar kuru tarihî bilgiler hâlinde değil, okuyucunun merakını diri tutacak şekilde sunulur. Tarihî romanda sürükleyiciliği sağlayan unsurlar arasında; ihtiraslı aşklar, büyük maceralar, olağanüstü kahramanlıklar ve esrarengiz durumlar bulunabilir. Tarihî romanlar, epik ya da dramatik bir üslûpla yazılırlar.³⁷

1.1.5. Türk Edebiyatında Tarihî Roman

Türk edebiyatında ilk tarihî roman örneğini 1871 yılında *Yeniçeriler* romanıyla Ahmet Mithat Efendi vermiştir.³⁸ Aynı yazarın *Süleyman Muslî* (1877), *Arnavutlar ve Solyotlar* (1887), adlı romanları ile Namık Kemal'in *Cezmi*'si (1880) Türk edebiyatının ilk tarihî roman örneklerindedir.³⁹ Ahmet Mithat, daha çok geleneksel anlatı türlerine yakın bir üslûpla kaleme aldığı eserleriyle Türk okuyucusunu roman türüne alıştırmaya çalışırken; Namık Kemal, aydın kesim için daha Avrupaî bir anlayışla eserlerinde Batılı roman tekniğini kullanır.⁴⁰ Edebiyat eleştirmenlerince de bu edebî anlayış farklılığının bir neticesi olarak, ilk tarihî romanın *Yeniçeriler* mi yoksa *Cezmi* mi olduğu konusunda ortak karar sağlanamamıştır. Sadık Kemal Tural, Kenan Akyüz ve Hülya Argunşah ilk tarihî romanımız olarak *Cezmi*'yi gösterirken; Ahmet Hamdi Tanpınar ve İnci Enginün *Yeniçeriler*'i kabul etmiştir.⁴¹

Tanzimat edebiyatında, yazarların ve okurların tarihe olan ilgisinin Servet-i Fünûn döneminde azaldığı görülmektedir. Bu dönem yazarları daha çok ferdî konulara yönelmiş, farklı edebî tür arayışları içerisinde olmuşlardır. II. Meşrutiyet devrine bakıldığında da tarihî roman pek görülememektedir. Bu durumun genel sebebi, önce gazetelerde tefrika edilen daha sonra kitaplaştırılan tarihî romanların savaş yıllarının getirdiği maddî sıkıntılar

³⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 221-222.

³⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 10. Basım, İstanbul 2003, s. 286.

³⁹ S. Dilek Yalçın-Çelik, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, s. 64.

⁴⁰ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995, s. 68.

⁴¹ Mehmet Törenek, "Nâmık Kemâl'in Romancılığı", *Namık Kemal*, (Editörler: Turan Karataş- Orhan Kemâl Tavukçu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 249.

yüzünden zaten az sayfalı olan gazetelerde yer almayışı olarak görülmektedir. Tarihi roman tefrikasının gazeteden kalkması bu dönemde tarihî romanın sonunu getirir.⁴²

Millî edebiyat dönemine gelindiğinde, yazarlarımızın tarihe büyük bir istekle yönelikleri görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu sıkıntılı durum, savaşlar, azınlık isyanları gibi olumsuz faktörler Türk yazarları derinden etkilemiştir. Bu etki ile yazarlarımız Osmanlı öncesi Türk tarihine bilinçli olarak eğilmişlerdir. Türk milletinin parlak dönemlerini ön plana çıkararak, Türklük düşüncesini canlandırmak istemişlerdir. Cumhuriyet döneminde tarihî romana olan ilgi, önceki dönemlere nazaran dikkate değer bir artış gösterir. Millî mücadele dönemi, I. Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti, Çanakkale Savaşları, Cumhuriyet, Atatürk, Anadolu bu dönem romanlarında görülen konular arasındadır. Halide Edip Adivar, Yılmaz Akbulut, Fikret Arıt, Talip Aydın, Ethem İzzet Benice, Hasan İzzetin Dinamo, Safiye Erol, Hamdi Nazım Gör, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay, Samim Kocagöz, Mithat Cemal Kuntay, Mehmet Rauf, Burhan Cahit Morkaya, Nahit Sırrı Örik, Ziya Mısırlı, Sedat Pınar, Peyami Safa, Ercüment Ekrem Talu ve İlhan Tarus, bu dönemi eserlerinde inceleyen yazarlara örnektir.⁴³

Bu dönemde, Cumhuriyet'in ilânıyla birlikte ortaya atılmış Türk tarih tezi düşüncesi doğrultusunda Türklük bilincini sağlamlaştırmak ve Türk kültürünün kökenlerini tanıtmak amacıyla Nihal Atsız, İskender Fahrettin Sertelli, Müfide Ferit Tek gibi isimler, İslâmiyet öncesi Türk tarihini romanlarına konu edinmişlerdir. Diğer yandan; Ahmet Cemil Akıncı, Sermet Muhtar Alus, Ahmet Refik Altınay, Yusuf Ziya Bahadınlı, Yavuz Bahadıroğlu, Barbaros Baykara, Yılmaz Boyunağa, Bekir Büyükkarın, Saadettin Çulcu, Zuhuri Danışman, Cavit Ersen, Kadircan Kafılı, Reşat Ekrem Koçu, Muharrem Zeki Korgunal, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Oğuz Özdeş, Murat Sertoğlu, Sevda Sezer, Ziya Şakir, Enver Behnan Şapolyo, M. Turhan Tan, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Feridun Fazıl Tülbentçi, Ragıp Şevki Yeşim, Selâmi Münir Yurdatap gibi yazarlar, popülist anlayışla kaleme aldıkları romanlarıyla Cumhuriyet dönemi popüler Türk romanının

⁴² Hülya Eraydın Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihi Roman*, s. 16.

⁴³ S. Dilek Yalçın-Çelik, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, s. 66.

önemli isimleri arasında yer alırlar. 1930-1970’li yıllar arasında eserler veren bu saydığımız yazarlar, oldukça geniş okuyucu kitlelerine hitap etmişlerdir.⁴⁴

Türk edebiyatında kaleme aldığı tarihî romanlarıyla önemli yankılar uyandıran yazarlarımızdan birisi de, Kemal Tahir’dir. Onun 1967’de yazdığı *Devlet Ana* adlı romanı, modern Türk edebiyatındaki en önemli tarihî romanlardan birisidir.⁴⁵ Edebiyata ideolojik bir bakış açısıyla yaklaşan yazar, kendi dünya görüşüyle tarihi yeniden yorumlama yoluna gitmiştir. Kemal Tahir’in hem Osmanlı tarihine hem Türk tarihine yepyeni bir yorum getirme iddiası taşıyan bu romanı, bir bakıma Batı taklidi olmayan ilk Türk romanıdır.⁴⁶

1960-1980 yılları arasında tarihî roman yazan, eserlerinde sanat kaygısı taşıyan, zengin konu çeşitlemeleri ile birlikte, modernist romanın anlatım tekniklerini kullanan yazarlarımızdan bazıları şunlardır: Samiha Ayverdi, Tarık Buğra, Necati Cumalı, Sevinç Çokum, Cengiz Dağcı, Ahmet Bican Ercilasun, Halikarnas Balıkcısı, Emine Işınsu, Atilla İlhan, Tarık Dursun K., Yılmaz Karakoyunlu, Hasan Kayıhan, Yaşar Kemal, Ayla Kutlu, İlhan Selçuk, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Erol Toy, Şemsettin Ünlü, Özker Yaşın, Ahmet Yurdakul.⁴⁷

1980’den günümüze kadar uzanan zaman diliminde, Türk edebiyatındaki tarihî romanlar; popüler ve biyografik tarihî romanlar, modernist anlayışla yazılan tarihî romanlar ve postmodern kurgu ile kaleme alınan tarihî romanlar olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır. Bu zaman dilimindeki popüler tarihî roman yazarlarına; Yıldız Balık, Derman Bayladı, Mehmet Coral, Reha Çamuroğlu, Yılmaz Çetiner, Vecdi Çıracıoğlu, Gülseren Engin, Teoman Ergül, Tülay Ferah, Selma Fındıklı, Necmi Gürsakal, Erdem Katırcıoğlu, Zuhal Kuyaş, Latife Mardin, Arzu Özköse, Handan Öztürk ve Kâmuran Solmaz gibi isimler örnek verilebilir. İkinci gruptaki yazarlar, modernist anlayışla eserler vermiştir. Bu gruptaki yazarlara da Tarık Buğra, Sevinç Çokum, Emine Işınsu, Atilla İlhan, Mehmet Fehmi İmre, Gürsel Korat, Ayla Kutlu ve Şemsettin Ünlü örnek verilebilir. Üçüncü grupta ise, postmodern tarihî romanlar kaleme alan yazarlar yer almaktadır. Uluslararası platformda üne sahip olan Orhan Pamuk’un öncülük ettiği bu gruptaki

⁴⁴ S. Dilek Yalçın-Çelik, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, s. 68-69.

⁴⁵ Ramazan Gülendamlar, “Kemal Tahir’in Devlet Ana’daki Anlatı Stratejisi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2002, s. 140.

⁴⁶ Murat Belge, *Genesis (Büyük Ulusal Anlatı ve Türklerin Kökeni)*, İletişim Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2009, s. 51.

⁴⁷ S. Dilek Yalçın-Çelik, *a.g.e.*, s. 71-72.

yazarlara da; Hakan Akdoğan, Ahmet Altan, Mustafa Altunay, İhsan Oktay Anar, Erendiz Atasü, Faik Baysal, Nermin Bezmen, Reha Bilge, Haldun Çubukçu, Murat Erman, Murat Hiçyılmaz, Nedim Gürsel, Selim İleri, Bilge Karasu, Ahmet Karcılılar, Ümit Kıvanç, Emre Kongar, Ayla Kutlu, Zülfü Livaneli, Ahmet Sipahioğlu, Elif Şafak, Buket Uzuner ve Ahmet Yorulmaz örnek gösterilebilir.⁴⁸

---

⁴⁸ S. Dilek Yalçın-Çelik, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, s. 76-83.

1.2. POPÜLER ROMAN

Türkçe Sözlük'te; “halkın zevkine uygun, halk tarafından tutulan ve herkesçe tanınan” şeklinde tanımlanan “popüler” kelimesi⁴⁹, kültürel alanda önemli kavramlardan birisidir. Merkezinde “halk” olan “popüler” ve “popülizm” kavramları üzerine pek çok söz söylenmiştir. Ahmet Oktay, popülizmi, yüksek sınıfa ait müziği anlamayan alt sınıf için, daha basit ve eğlendirici bir müzik oluşturulmasını isteyen Aristo'ya kadar götürürken⁵⁰ Asım Bezirci, bu kavramı, Rusya'ya özgü bir akım olarak görmüş ve derebeyliğe karşı çıkan köylü sınıfıyla bağdaştırmıştır.⁵¹ Nermin Abadan Unat'a göre ise, diğer adıyla halkçılık demek olan popülizm, sistematik bir fikir yapısı ve tutarlı bir mantık örgüsüne sahip olmamakla beraber son iki asırdan beri çeşitli ülkelerde belirli buhran dönemlerinde ortaya çıkan ve temelinde köylü ve şehre yeni göçmüş, köksüz şehirli kavramı bulunan bir fikir akımıdır.⁵²

Popüler kavramının etkili olduğu alanlardan birisi de, edebiyat ve sanattır. Popülerlik, sanat bağlamında düşünüldüğünde, yani popüler sanat denilince; halka ait, birçok kişi tarafından sevilen, yaygın olarak beğenilen ve tüketilen sanat anlaşılmaktadır. Ancak, bugün için düşünüldüğünde halka ait sanattan ziyade, “birçok kişi tarafından sevilen ve yaygın olarak beğenilen” ifadesi daha geçerlidir.⁵³

Popüler sanatın gelişiminde, sanayi toplumuna geçişin de önemli etkisi bulunmaktadır. Talat Güreli'ye göre, sanayi toplumlarındaki hızlı ve toplu üretim, büyük topluluklara ve geniş kitlelere hitap eden sanatları geliştirmiştir.⁵⁴ Bu sanat ürünlerine “popüler sanat ürünleri” denilebilir. Popüler sanat ürünlerinden birisi de, edebiyattır. Edebiyatı bir sanat olarak değil de “maksadını gerçekleştirmede bir araç olarak kullanan” popülizm, edebiyatın her türünden faydalanır. Gerçek edebî değer taşıyan eser ve sanatçılar, popülizm ortamında unutulurlar. Popülist bir ortamda edebiyatın değeri; bestseller, imza günleri ve haftanın, ayın, yılın kitapları ya da sanatçıları ile ölçülür. Edebî değeri yüksek olan edebiyatı unutturduğu ve gölgede bıraktığı için popülizm, sanat/edebiyat açısından zararlı görülmüştür. Ancak, bu edebiyat ürünlerinin dilinin sade

⁴⁹ *Türkçe Sözlük*, s. 1619.

⁵⁰ Ahmet Oktay, *Türkiye'de Popüler Kültür*, Yapı Kredi Yayınları, 3. Basım İstanbul 1995, s. 16.

⁵¹ Asım Bezirci, *Halk ve Sosyalizm İçin Kültür ve Edebiyat*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1997, s. 46.

⁵² Nermin Abadan, “Halkçılık (Popülizm)”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ağustos 1969, s. 2.

⁵³ Alpay Doğan Yıldız, *Popüler Türk Romanları (Kerime Nadir- Esat Mahmut Karakurt- Muazzez Tahsin Berkand)*, Dergâh Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2010, s. 34-35.

⁵⁴ Talat Güreli, “Türkiye'de Çizgi Romanlar”, *Sanat Dünyamız*, Yıl: 22, Sayı: 64, 1997, s. 41.

ve anlaşılır olması münasebetiyle topluma okuma alışkanlığı kazandırması, okuma alışkanlığı kazanan okuyucuların edebî/hakikî edebiyata geçişlerine hazırlayıcı olması itibariyle olumlu karşılandığı da olmuştur.⁵⁵

Popüler edebiyat sahasında ürün veren yazarlara, edebiyat tarihlerinde de pek fazla yer verilmez. Edebiyat tarihlerinde asıl büyük ve önemli yazarlara yer verildikten sonra sıra gelirse popüler edebiyattan bahsedilir. Daha doğrusu, hiçbir tahlil yapılmadan falan yazarın falan eseri yazdığı belirtilerek geçiştirilir.⁵⁶

Popüler edebiyat, en önemli ürünlerini roman türünde vermiştir. Popüler romanların çoğu, geniş okuyucu kitlelerine ulaşarak yazıldıkları dönemlerde büyük yankılar uyandırmışlardır. Ancak, daha sonraki yıllarda unutulup gitmişlerdir.

1.2.1. Popüler Roman Kavramı

Bir roman türü olarak popüler roman, kendisine özgü birtakım özellikleriyle diğer roman türlerinden ayrılmaktadır. Edebiyat terimleri sözlüğünde popüler romanın en genel tanımı şöyledir:

“Geniş okuyucu kitlesine sahip olan, birtakım küçük düşürücü yan anlamlar taşıyan, genellikle orta ile düşük kültürdeki insanlara hitap eden ve pek edebiyat değeri taşımayan romanlara popüler roman denilir.”⁵⁷

Popüler roman kavramı üzerine çalışmalar yapan Şaban Sağlık ise, popüler romanı şöyle tanımlar:

“Yazarı tarafından estetik bir gaye güdülmeksizin kaleme alınan; yazılıp yayınlanmasında başta ticarî kaygı olmak üzere, sanat dışı sebepler bulunan; okurun fikrinden çok duygu ve heyecanlarını harekete geçirmeyi hedefleyen; çok sayıda okura ulaşan; kolay anlaşılıp rahat çözümlenen; okurda belirli bir seviye aramayan; klişeleşmiş, basmakalıp bir yapı arz eden; birçoğu filme alınarak - okur dışında - sinema ve televizyonda da çok sayıda izleyiciye ulaşan vs. nitelikteki romanlara popüler roman denir.”⁵⁸

⁵⁵ Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 113-114.

⁵⁶ M. Orhan Okay, “Popüler Edebiyata Dair”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı: 57, 2004, s. 24.

⁵⁷ J. A. Cuddon, *A Dictionary of Literary Terms & Literary Theory*, s. 685.

⁵⁸ Şaban Sağlık, *a.g.e.*, s. 120.

Popüler romanlar, estetik gaye taşımadığı için ve genel olarak düşük kültür seviyesindeki okur kitlesine hitap ettiği için daha çok aşağılayıcı ve küçük düşürücü birtakım yakıştırmalarla da ifade edilmiştir. Bu yakıştırmalardan bazıları şunlardır: “Kötü romanlar, yığın edebiyatı, bayağı edebiyat, hafif edebiyat, hafif roman, bestseller (çok satanlar), kitch roman, aşk romanı, karasevda romanı, sevda romanı, edebiyat dışı roman, kitle yazını, alt edebiyat, düzensiz edebiyat, basit eğlence edebiyatı, köşk edebiyatı, yaygın roman, naif (acemî) roman, yoz sanat, işporta roman,⁵⁹ demode roman, sözde romanlar, zina edebiyatı, sınai edebiyat, halk romanı, tefrika roman, kara roman, avam edebiyatı, magazin edebiyatı, yaygın edebiyat, edebiyat altı eser, kaldırım hikâyeleri...”⁶⁰ Bu tanım ve tasniflerden hareketle, M. Orhan Okay’ın ifade ettiği gibi popüler roman için, “*edebiyatın üvey evlâdı*” tabiri kullanılabilir.⁶¹

1.2.2. Popüler Romanın Genel Özellikleri

Popüler romanlar, hem biçim hem de içerik itibariyle estetik romanlardan ayrılırlar. Popüler romanların kapak tasarımlarının, okuyucunun daha ilk görüşte ilgisini fazlasıyla çekerek kitabı almasını sağlayacak şekilde olması; okuyucuda merak ilgisini uyandıracak başlıklara sahip olması; kurgu hatalarına ve dağınıklığa sebep olan tefrika şeklinde okuyucusuyla buluşması; bazı popüler romanların mektup, günlük ve anı defterinden oluşması; birçoğunun seri ya da dizi hâlinde yayınlanması gibi şekil özellikleri, popüler romanların satış ve pazarlamasına dayalıdır.⁶²

Şekil özellikleri dışında, popüler romanların her şeyden önce edebiyat dışı olarak kabul edilmesi; dergi ve gazete yöneticilerinin, tefrika edilmek üzere roman yazmaları için kimi popüler yazarlara öneride bulunmaları nedeniyle bir bakıma bu romanların ısmarlama/sipariş roman olması⁶³; bazı popüler romanların yerellikten çıkarak birçok dile

⁵⁹ Hem popüler edebiyat ürünlerinin her ortamda satılabilmesi hem de popüler yazarların her ortamda yazabilmesi durumu düşünüldüğünde bu yakıştırmanın sebebi daha iyi anlaşılacaktır. (Geniş bilgi için bkz. M. Fatih Andı, “Roman Bereketi mi? Roman Fırtınası mı?”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı: 57, 2004, s. 38-41)

⁶⁰ Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 119-120.

⁶¹ M. Orhan Okay, “Popüler Edebiyata Dair”, s. 25.

⁶² Şaban Sağlık, *a.g.e.*, s. 123.

⁶³ Popüler romanların bu özelliğine örnek olarak Türk edebiyatındaki önemli popüler romancılardan olan Kerime Nadir’in aldığı bir teklif verilebilir. Cumhuriyet gazetesi yazı işleri müdürlerinden Cevat Fehmi Başkut, Kerime Nadir’e gönderdiği bir mektupta yazarın gazetede yayınlanmak üzere hazırda bir romanının

tercüme edilip uluslararası bir mahiyet kazanması; popüler romanların, eser kadar yazarın da metalaştığı bir sektörde pazarlanması; kitaplıklarda ve kitapçılarda sayı itibariyle çoğunluğu teşkil etmesi; derinlikten yoksun olmaları; popüler roman ve yazarların saman alevi misali çabuk ünlenip çabuk unutulmaları; okuyucularını eğlendirip/oyalayarak onların hoşça vakit geçirmelerini sağlamaları; bu tür romanların özellikle kadınlar arasında büyük rağbet görmesi; ucuz olmaları ve bol para elde edebilmek için yazılmaları; okuyucuyu sıkmadan bir çırpıda okunabilmeleri; çoğunlukla dünyevî ve hayata dönük olan bu romanların bir kere okunduktan sonra ikinci defa okunmaması; sinema ile yakın ilişki içerisinde olan bu romanların birçoğunun beyaz perdeye aktarılması ya da aktarılmaya elverişli olması, popüler romanların genel özellikleri olarak sayılabilir.⁶⁴

Popüler romanlarda hemen hemen aynı klişeler ve motifler kullanılmıştır. Birçok popüler romanda isim ve yerler dışında neredeyse her ögesi aynı olan, âdeta birbirinin kopyası izlenimini veren bir yapı/şablon bulunmaktadır. Yerli ve yabancı popüler romanlarda “iyinin kötülle olan mücadelesi, mutlu son, ölüm” gibi motifler ortaktır. Popüler romanlarda insan sevgisi, iyilik ve doğruluk gibi temalar da sıklıkla işlenmiştir.⁶⁵

Geniş bir okuyucu kitlesine sahip olan popüler romanların çeşitleri bulunmaktadır. Şaban Sağlık, popüler romanları; aşk romanları, polisiye ve dedektif romanları, casusluk romanları, tarihî romanlar, toplumsal-acıklı romanlar, heyecan/macera ve gerilim romanları, diziler, seriler, mizahî romanlar, ideolojik (angaje/güdümlü) romanlar, politik/siyasî romanlar, İslâmî romanlar, göçmen romanları, kadın romanları, fotoromanlar ve çizgi romanlar şeklinde alt gruplara ayırmıştır.⁶⁶

Yapı bakımından değerlendirildiğinde, popüler romanların fazla karışık olmayan, basit bir olay örgüsüne sahip olduğu; vak’a zamanlarının çok uzun olduğu; anlatıcının genelde tanrı bilici üçüncü şahıs veya birinci şahıs anlatıcı olduğu ve anlatıcının açıkça kendisini belli eden, taraf tutan bir tavırda olduğu; romandaki ana ve yardımcı karakterlerin sayıca çok olduğu ve genellikle iyilerin hep iyi kötülerin hep kötü olduğu, yani kişilerin çoğunlukla düz karakter olduğu; tarihî popüler romanlardaki kişilerin destan

---

olup olmadığını sorar; hazırda yok ise de yazmasını ister. (Bkz. Kerime Nadir, *Romancının Dünyası*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1981, s. 118.)

⁶⁴ Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 124-128.

⁶⁵ Şaban Sağlık, *a.g.e.*, s. 128-130.

⁶⁶ Şaban Sağlık, *a.g.e.*, s. 134-154.

ve masallardaki kişilere çeşitli yönlerden benzerlikler gösterdiği; popüler romanlarda ileri sıçramaların yoğun bir şekilde yer aldığı; “...yıl sonra, ...gün sonra” gibi zaman kalıplarına sıkça başvurulduğu; mevsimin sıklıkla bahar ve yaz olduğu; mekân itibarıyla çeşitlilik gösterdiği; mekânların, içinde yaşayanlara uygun tasvirlerle romana yerleştirildiği; köşk ve saray gibi lüks mekânlara ayrı bir önem verildiği; köye ve taşraya pek yer verilmediği, verilse de sadece dekor mahiyetinde olduğu; bir genelleme ile ifade edilecek olursa, popüler romanlardaki dış mekânların kişilerin duygu ve özlemlerini, iç mekânların da sınıfsal konumlarını gösterdiği görülmektedir.⁶⁷

Popüler romanlara fikir açısından bakıldığında neredeyse hepsinin günlük hayatla ilgili, tamamen yaşama mücadelesini içeren bir tematik yapıya sahip oldukları görülmektedir. Bu yapıyı oluşturan fikirler, günlük hayatın ihtiyaçlarına cevap verirken duygular da, aşk ve cinsellik gibi güncel ilişkileri kapsar. Tematik yapı, popüler romanların belki de en bariz özelliğidir. Popüler roman okuyucularının etkilenmesinde, yeri geldiğinde gözyaşı dökmesinde tematik yapıya bağlı olan duygusallığın etkisi oldukça büyüktür.⁶⁸ Popüler roman okuyucuları ile arabesk müzik dinleyicileri büyük çoğunlukla köy-kent kültürü arasında bulunan, daha çok bir geçiş sürecinde olan, birçok yönden orta düzey olarak tasnif/tarif edebileceğimiz kesimdir. Bu sınıftaki insanların yaşayışlarına benzer bir özellik gösteren bu edebiyat ve müzik ürünlerinin, muhataplarını duygulandırıcı ve tatmin edici bir özellikte olduğu da ortadadır.

Popüler romanlara biçimsel açıdan bakıldığında ise, kurgunun zayıf olduğu görülmektedir. Popüler romanlarda malzemenin gerçek hayattan alınmasına rağmen, gerçekçi bir anlatım bulunmamaktadır. Bu tür romanlar, bir bakıma, bu gerçekçi olmayan anlatımları yüzünden gerçek roman sayılmamışlardır. Popüler roman yazarları, eserlerini genellikle gezip gördükleri yerlerden ve tanıdıkları insanlardan hareketle kaleme almışlar ve yer yer resmî belgelerden de yararlanmışlardır. Diyalog, mektup, hatıra, gazete haberi, radyo haberi, roman kişilerinin meslekleriyle ilgili metinler (örneğin; subayın emir metni, öğretmenin ders notu) vb. anlatım tekniklerinin sıkça kullanıldığı popüler romanlar; sade, anlaşılır, bol betimleme ve benzetmelerle yüklü bir dil ile yazılmıştır.⁶⁹ Popüler romanların okuyucu kitlesi göz önüne alındığında, bu tür romanların böyle sade ve anlaşılır bir dille yazılması oldukça yerindedir.

⁶⁷ Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 156-165.

⁶⁸ Şaban Sağlık, *a.g.e.*, s. 165-166.

⁶⁹ Şaban Sağlık, *a.g.e.*, s. 167-170.

Popüler romanların bir diğer özelliği, sinemayla olan ilişkileridir. Birçok popüler roman, sinemaya aktarılmış; birçok senaryoya ilham kaynağı olmuştur. Film senaryoları için hazır malzeme teşkil eden popüler romanlar, sinema-edebiyat bağlamında da önemli bir yere sahiptir.⁷⁰

Edebiyat çevrelerince, eserleri gibi kendileri de pek dikkate alınmayan ve yazarlığı bir meslek olarak algılayan popüler romancılar, belirli bir ticarî kaygı ile eser vermişlerdir. Örneğin; Cumhuriyet döneminin önemli popüler romancılarından Burhan Cahit Morkaya, para kazanabilmek için popüler eserler yazmak gerektiğini ifade etmiştir.⁷¹

Popüler romancılar, romanlarını çok kısa bir sürede ve okurla senli benli olacak derecede samimi bir üslûpla kaleme alırlar.

Popüler roman okuyucularına bakıldığında, çoğunun kadın olduğu; ekonomik ve eğitim düzeyi çok iyi olmayan ve genelde gecekondularda oturan insanlar olduğu; kalite ve estetik değer aramadıkları; yoğun coşkunculuk ve duygusallık yaşayan insanlar olduğu görülmektedir. Popüler roman okuyucuları; romanda, alışkın olduğu, bildiği dünyayı görmek ister.⁷²

Popüler romanın ortaya çıkış serüveni her ülkede aynı değildir. Fransız, İngiliz ve Alman edebiyatlarında hemen hemen aynı dönemlerde ortaya çıkan bu romanlar, ilk önce bu ülkelerde doğmuş, daha sonra diğer ülkelere yayılmıştır. Sanayi devrimi, Fransız İhtilâli, basının gelişmesi, matbaanın kurulması ve okur-yazar oranının artması gibi etkenler, popüler romanların gelişim sürecindeki önemli unsurlardır. Popüler romanların doğup gelişmesinde gazeteler de çok önemli bir yere sahiptir. Gazetelerdeki tefrikalar ile popüler romanlar gelişmiştir. Tefrika romanın ilk başarılı örneğini *Kaptan Paul* romanıyla A. Dumas verir. E. Sue, A. Dumas, Xavier Montepin, P. Feval, P. De Terrailles ve Michel Zevaco popüler edebiyatın dünyadaki önemli temsilcileridir. Xavier Montepin'in *Ekmekçi Kadın*, Bernardin de Saint-Pierre'in *Paul ve Virjini*, Georges Ohnet'in *Demirhane Müdürü*,

⁷⁰ Âlâ Sivas, "Popüler Roman Popüler Sinema İlişkisi Çerçevesinde Bir Uyarılma Örneği Bridget Jones'un Günlüğü", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7, Bahar 2005, s. 42.

⁷¹ Ramazan Gülendam, *Unutulmuş Bir Romancı Burhan Cahit Morkaya*, Kesit Yayınları, İstanbul 2011, s. 40.

⁷² Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 184-187.

Ian Fleming'in *007 James Bond* ve *Dr. No* romanlarını Batı'da çok tutulmuş popüler romanlara örnek olarak gösterebiliriz.⁷³

Türk edebiyatında ise; menakıpnâmeler, destanlar, halk hikâyeleri, cenk anlatıları ve fıkralar gibi halka hitap eden ürünler başlangıçtan beri yoğun olarak bulunmaktadır. Ancak asıl manada popüler edebiyat bizde Tanzimat'tan sonra ortaya çıkar.⁷⁴ Kenan Akyüz'ün ifade ettiği gibi, Tanzimat döneminde yazarlık faaliyetleri iki ayrı koldan gelişmiştir: Birinci yol; aydın olmayan geniş halk topluluğuna hitap eden, Ahmet Mithat Efendi tarafından açılan ve Türk romanıyla halk hikâyelerini uzlaştırmaya çalışan yoldur. İkinci yol ise, Namık Kemal tarafından açıldığı söylenen, daha çok sınırlı sayıdaki aydın kitleye hitap eden, yerli hikâye örneklerini dikkate almadan direkt Batılı hikâye ve roman tekniğini uygulamaya çalışan yoldur.⁷⁵ Bu durumda; Ahmet Mithat'ın açtığı yola, popüler romancıların benimsediği yol; Namık Kemal'in açtığı yola ise, estetik romancıların benimsediği yol demek yanlış olmaz.⁷⁶

Türk edebiyatında, popüler romanların gelişim sürecini birtakım dönemlere ayırmak mümkündür. Bilge Ercilasun, Türk edebiyatında popülerlik kavramının gelişmesini kronolojik olarak Tanzimat devri (1840-1900), İkinci devir (1900-1923) ve Cumhuriyet devri olmak üzere üç ana gruba ayırmaktadır. Birinci grupta, tefrika kavramı bağlamında gazetenin önemi oldukça büyüktür. Avrupa'daki yazarlardan yapılan tercüme, tefrika yoluyla yayımlanmış; birçok yabancı popüler yazarı Türk okuyucusu tanımış ve takip etmiştir. Faydacı ve halk için edebiyat anlayışıyla eser yazan Ahmet Mithat, halkın bilgi ve kültür seviyesini yükseltmek için elinden geleni yapmıştır. Tanzimat döneminin bir diğer önemli aydını İbrahim Şinasi, *Tercüman-ı Ahvâl* gazetesinde 22 Ekim 1860'ta yazmış olduğu ön sözde dilde halka inmenin önemini ve gerekliliğini anlatmıştır. Belli bir estetik amacı olan Namık Kemal de, popüler edebiyatın özelliklerinden olan eğlendiriciliğin önemini vurgulamıştır. Genel kanaate göre, Tanzimat dönemi romancılarından Ahmet Mithat Efendi, popüler romancılığın öncüsü iken Namık Kemal, estetik romanın önünü açar. Ancak, estetik romanın pek çok özelliğini görebilmek için Halit Ziya'yı beklemek gerekmiştir. 1900-1923 yılları arasını kapsayan ikinci dönemde Ali Canip'in ortaya attığı "halka doğru edebiyat ve halk için edebiyat" tabirleri,

⁷³ Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 116-117.

⁷⁴ Bilge Ercilasun, *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 424.

⁷⁵ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, s. 68.

⁷⁶ Alpay Doğan Yıldız, *Popüler Türk Romanları*, s. 102.

popüler edebiyat için önem arz etmektedir. Bu dönemde Ahmet Mithat ekolünün müdavimleri olan Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi'nin romanları, popüler edebiyat çizgisindedir. Ayrıca Safvetî Ziya ve Safvet Nezihi'nin yazmış oldukları duygusallığın yoğun bir şekilde işlendiği aşk romanları da popüler roman olarak değerlendirilebilir. 1923'ten yani Cumhuriyet'ten sonra popüler edebiyat ürünlerini aşk romanları, millî-tarihî romanlar ve çocuklara hitap eden eserler olarak gruplandırabiliriz. Muazzez Tahsin Berkand, Kerime Nadir, Peride Celâl, Ethem İzzet Benice, Burhan Cahit Morkaya, Esat Mahmut Karakurt gibi yazarlar, bu dönemdeki popüler aşk romanı yazarlarına örnek olarak verilebilir. Aka Gündüz, Refî Cevat Ulunay, Reşat Ekrem Koçu, Zuhurî Danışman, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Oğuz Özdeş, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Feridun Fazıl Tülbentçi, Bekir Büyükarkın, M. Turhan Tan ve Nihal Atsız gibi yazarlar, bu dönemde konularını Türk tarihinden alan popüler romanlar kaleme alırlar. Cahit Uçuk, Kemalettin Tuğcu, Eflâtun Cem Güney, Enver Behnan Şapolyo, Tezer Taşkiran, Mustafa Ruhi Şirin ve Cahit Zarifoğlu gibi yazarlar da, Cumhuriyet dönemindeki çocuk edebiyatının popüler yazarlarıdır.⁷⁷

Cumhuriyet dönemi Türk popüler edebiyatında kendisine has bir yeri olan romancılarımızdan birisi de, annesinin adından (Server Bedia) hareketle kendisine Server Bedi takma adını seçen⁷⁸ Peyami Safa'dır. Peyami Safa, sanat endişesiyle değil de geçimini temin etmek için çalاکalem yazdığı ve değersiz bulduğu romanlarında bu adı kullanmıştır. Bu adla yazdığı romanların en ünlüsü, *Cumbadan Rumbaya*'dır. Peyami Safa'nın popüler Türk edebiyatına kazandırdığı Cingöz Recai tipi, Sherlock Holmes'in edebiyatımızdaki karşılığı olmuştur.⁷⁹ Gençlik yıllarında popüler romanlar yazıp sonradan bırakanlar bir tarafa, Peyami Safa gibi edebî değeri yüksek romanlar yayımlamış ve yayımlamakta olanların, bir taraftan da maddî kaygılarla popüler roman yazmaya devam etmeleri, hoş karşılanmamıştır.⁸⁰

⁷⁷ Bilge Ercilasun, *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, s. 424-444.

⁷⁸ Osman Nuri Ekiz vd., *Peyami Safa*, Toker Yayınları, İstanbul 1984, s. 21.

⁷⁹ Seval Şahin, "Taklit Orijinale Karşı: Cingöz Recai Versus Sherlock Holmes", *Turkish Studies*, Sayı: Kış 6/1, 2011, s. 1780.

⁸⁰ M. Orhan Okay, "Popüler Edebiyata Dair", s. 24-25.

Birçoğu sinemaya aktarılan ve Yeşilçam için bir rezerv niteliğinde olan popüler romanlar, yazıldıkları dönemin sosyal yapısını ve zevkini yansıtan birer belge olarak edebiyat tarihlerinde yerlerini almıştır.⁸¹

1.2.3. Popüler Tarihî Romanlar

Popüler tarihî romanlar, hem tarihî romanların hem de popüler romanların özelliklerini taşırlar. Dolayısıyla hem popüler romanın hem de tarihî romanın tanımı ışığında “popüler tarihî roman”ları, “konularını geçmişten, tarihî olay ve kişilerden alan ancak, estetik değer kaygısı taşınmadan yazılan romanlar” olarak tanımlayabiliriz.

Popüler tarihî romanların özellikleri, yukarıda saydığımız popüler roman özellikleri ile aynıdır. Değişen, sadece konudur ve genellikle bu tür romanlarda şöyle bir şablondan söz edilebilir:

Taht mücadelelerini öne çıkaran tarihî popüler romanlar: 1- Tahtın asıl sahibi ya sürgündedir ya tutukludur ya da öldürülmüştür. Eğer öldürülmüşse, yerine geçecek oğlu, onu sevenler tarafından saklanır ve korunur. Koruyan kişilerin başında ünlü bir silahşor bulunur. 2- Tahta zorbaca çıkan hükümdar, etrafına korku salıp, zulüm ve korkuyla iktidarını sürdürmeye çalışır. Bu aşamada ülkede baskı, korku ve zulümler hâkimdir. 3- Tahtın asıl sahibi kendisine yardım edenlerle birlikte mücadeleye başlar. Zorba hükümdarın kuvvetleri ile tahtın asıl sahibine bağlı -sayısı az- kuvvetler sürekli çarpışırlar. Tahtın asıl sahibinin adamları değişik kılık ve kıyafetlerle hükümdarın sarayına girip, burada çeşitli entrikalar çevirirler. Casusluk, aşk, macera ve kavgalar bu aşamada doruktadır. Silahşor bu aşamada etkin bir rol oynar. 4- Zorba hükümdar yenilip ülkeyi terk eder. Terk etmezse ya tutuklanır ya da öldürülür. Tahtın asıl sahibi gelip, ülkenin başına geçer; memlekete adalet getirir; roman da bu aşamada biter. Tarihî bir kahramanı (silahşör, akıncı) öne çıkaran romanlar ise genellikle, 1- Kahramanın mücadele ettiği ve herkesçe takdir edildiği düzlem; 2- Kahramanın düşmanın eline esir düştüğü ve işkenceye maruz kaldığı düzlem; 3- Kahramanın bir şekilde kurtulduğu ve intikamını aldığı düzlem şablonuna uyarlar.⁸²

Diğer popüler romanlarda olduğu gibi, iyi kişiler-kötü kişiler karşıtlığı, kötülerin cezalarını çekmeleri, iyilerin mükâfatlandırılması, mutlu son ya da ölüm gibi motiflerin sıkça kullanıldığı popüler tarihî romanlara, Michel Zevaco tarafından kaleme alınan *Sen*

⁸¹ Osman Gündüz, “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000* (Edt. Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, 5. Basım, Ankara 2009, s. 423.

⁸² Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 141-142.

Pol Sarayı adlı eser tipik bir örnek teşkil etmektedir. Türk edebiyatında ise Abdullah Ziya Kozanoğlu, M. Turhan Tan, Bekir Büyükarkın, Oğuz Özdeş ve Nihal Atsız önemli popüler tarihî roman yazarlarıdır.⁸³

---

⁸³ Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 142.

2.2. SANAT ANLAYIŞI

Şiir, sinema, süreli yayım gibi birçok alanda faaliyet gösteren Oğuz Özdeş, çok yönlü yazarlarımızdan birisidir. Oğuz Özdeş; sanat, sanatkâr, roman, şiir, tiyatro vb. konular hakkındaki görüşlerini, *Kovan* dergisindeki yazılarında okuyucularıyla paylaşmıştır.

Oğuz Özdeş, bir okuyucusunun kendisine yazdığı mektuba verdiği cevapta, nice büyük sanatkârın yaşadıkları dönemde yeterince takdir edilmediğini, sanatçıyı takdir edip değerini bilen okuyucu/toplum olduğunu şu sözleriyle ifade eder: “*Mektubunda, san’atinin taktir edilmediğinden bahsediyor, bu haksızlık yüzünden çalışmadığını, yeis içinde bulunduğunu söylüyorsun.*”

İlk önce, sana şunu hatırlatmak isterim. Etrafımızdaki insanlar bizi taktir etmek, beğenmek için yaratılmış değildirler. Hakikaten beğenilecek bir iş yaptığın gün bile, alkıştan, taktir edilmekten mahrum kalabilirsin. Ne büyük san’at dehaları, nankör, kurak devirlerde yetiştiler; açlık, hakaret içinde mahvoldular. Onları zamanları değil biz takdir ediyoruz.”⁸⁵

Oğuz Özdeş, aynı yazısının devamında, san’atkâr olmanın kolay bir şey olmadığına ve san’atkâr olma yolunda çok sıkıntı çekil(mesi gerek)diğine değinir: “*Delikanlı! Başkalarına bir faydan dokunabilmesi, bu faydadan bir menfaat bekliyebilmen için, bugünü değil, yarını düşünmelisin. Bazı tepeler vardır. Ne kadar yüksek, yüksek olduğu için de ne kadar yakın görünür. Oraya az bir yürüme ile erişeceğimizi zannederiz. Halbuki aldanırız. Yürüdükçe yollar uzar, dikleşir. İşte bunun gibi her yüksekliğin aldatıcı bir görünüşü vardır. Oraya varmak için bir hayli dereler, tepeler, yollar aşman icap edecektir. Hele tepesine çıkmak istersen, canını tehlikeye koyacak, yalçın kayalardan, derin uçurumlardan geçmiye mecbur olacaksın. Demek ki, büyük adam olmak, san’atkâr olmak, kolay değildir. Sana soruyorum: Kolay olan hangi işte tad, hangi yolda şeref vardır.”⁸⁶*

Bazı sanatkârların yaşadıkları dönemlerde değerlerinin yeteri kadar anlaşılmadığına değinen ve sanatkâr olmanın ancak türlü zahmetleri çekerek mümkün olabileceğini söyleyen Oğuz Özdeş, sanat ve sanatkârı şöyle tanımlamaktadır: “*San’at, sosyal hadiselerdeki değişmeler karşısında, en hassas olan ideoloji şeklidir. San’atın en geniş*

⁸⁵ Oğuz Özdeş, “San’at ve San’atkâr”, *Kovan*, Cilt: 2, Sayı: 13, Ağustos 1944, s. 7.

⁸⁶ Oğuz Özdeş, *a.g.m.*, s. 7.

sahası da edebiyattır. Hegel, kelimeye sığmayan herşeyin edebiyata sığıdığını söyler. Bütün san'atların ana mevzuu insan ve insan hayatıdır.

San'atkâr ise, hayatın karmakarışık hadiselerini san'atın kalburundan geçirir. En mühim, en enteresan, olanları ayırır; onlara yeniden hayat verir. San'atkâr, hayatı bir filozof gibi izah etmez, daha doğrusu teşrih ve tefsir etmez. Filozof, hadiseleri mefhumlarla öğretir; san'atkâr ise şekillerle aksettirerek izah eder; bu izahı yaparken de, hayatta anlamadığımız, bundan dolayı beğenmediğimiz şeyleri bize sevdirebilir. İşte böylece, san'atkâr, hayatı, hayatın bilmediğimiz görmediğimiz taraflarını, sanatın ışığında bize gösterir.”⁸⁷

Oğuz Özdeş, *Kovan* dergisinde çıkan bir başka yazısında, gerçek hayatı yansıtmaya çalışan realist romancıları, bu anlayışlarında samimi olmamakla suçlar. Oğuz Özdeş'e göre hayatı yansıtmaya çalışan yazarların romanları, gerçek hayattaki durumlara çok da benzememektedir: *“Bugünkü anlayışa göre roman, hayatın kapı komşuluğunu yapar. Bununla beraber, hâlâ bir çok romancılar için, her şeyi romanlaştırmak mevzuu bahistir. Yani onlarca romanın bir başı, bir ortası, bir de sonu olduğu kabul edilir. Halbuki, hadiseleri böyle bir sıradan geçirmedikçe, roman yazmanın mümkün olmayacağı fikri, yanlış, sathi bir düşünüştür. Zira hayatta hadiselerin başı, ortası, sonu diye bir şey göstermek imkânsızdır.*

Bazı romancılar da, eserlerinin sonuna geldikleri zaman, ‘Nasıl bitirmeli?’ diye endişe içinde kalırlar. Onlara göre, romanın mutlaka, ölümle, kavuşmakla, sürprizle v. s. ile bitmesi lâzım gelen bir sonu olmalıdır. Böyle romancılar, eserlerini mutlaka bu şekilde nihayete erdirirler, kendilerini de tatmin ettiklerini zannederler.

Mademki romancı -bugünkü anlayışa göre- hayatı, hakikatı, kendisine mevzu edinmiştir; mutlaka romanın bir sonunun, yani sevmemesi lâzım gelen bir safhanın, yahut terketmesi icap eden bir vak'anın gelip çatmasını mı beklemesi lâzım? Eğer lâzımsa, o romancının eserlerinde, hayatın, hakikatın romanlaştırılmak suretiyle tecelli ettiğini görürüz ki, bir türlü realist olamaz. Romanı bir hayat olarak kabul edenlerin, her şeyden

⁸⁷ Oğuz Özdeş, “San'at ve San'atkâr”, s. 7.

önce, hareket noktaları ile varış noktalarının, yine hayatın kendisi olması lâzım geldiğini unutmaması gerekir.”⁸⁸

Romanın propaganda aracı olarak kullanılmasına karşı olan Oğuz Özdeş, bir yazarın propaganda yapmadan da ölümsüz eserler verebileceğini savunur: “Romanın bir propaganda olduğunu kabul edenler de var. Bu husus hakikaten münakaşaya değer. Benim kanaatimce, romancı propaganda yapmadan da, metodlu bir çalışma ile, hakikî terakki yolunu bulduğu, insanları sarsan hisleri ifşa, ıztıraplarını terennüm ettiği, tadabilecekleri yeni sevinçleri gösterdiği zaman, ölmez bir eser vücuda getirebilir.”⁸⁹

Gerçek hayatın sanatla harmanlanması gerektiğine inanan Oğuz Özdeş, romancı olmak isteyenlere şu öneride bulunur: “Mademki romancı olmak hevesindedin, ilk önce çok okuman lâzım. Ondan sonra yapılacak şey, biraz evvel de işaret ettiğim gibi, hayatı hareket noktası bilmek, hayattan san’ata varmaktır.”⁹⁰

Bir okuyucusunun şiir ve şairlik hakkında kendisine gönderdiği mektubuna da cevap veren Oğuz Özdeş, şair olmak isteyen okuyucusuna büyük şairin, herkese hitap edebilen şair olduğunu söyler ve yayıncılara yakın olması konusunda da ona öneride bulunur: “İlk önce şairin müteaddit sesi, bir o kadar da yüzü olacak. Herkese, şiirlerinde aynı sesi, aynı yüzü gösterirsen ‘Üstat’lık mevkiini kaybettin demektir. Sonra dost sahibi olacaksın delikanlı, dost sahibi olacaksın. Şiirlerini neşredebilmen için, icabında mecmuanın patronuna rakı filân ismarlayacak, onu ara sıra yemeğe davet edeceksin. Aksi halde, şiirlerin şişkin cebindeki kâğıt tomarlarının arasında kalmaya mahkumdur.”⁹¹

Şiirin tamamıyla bir teslimiyet havasında yazılması gerektiğine inanan Oğuz Özdeş için şiir, kalbin aksi olmalıdır: “Yazarken, her türlü tesirden, ulvî nasihatlardan azade olarak kendini Allahın huzurunda farzet, bütün düşündüklerini söyle. Şiirlerin kalbinin aksi olsun.”⁹²

Aktör olmak isteyen bir okuyucusunun kendisine gönderdiği mektuba cevap veren Oğuz Özdeş; aktör olmanın çok zor olduğunu, sahnede hiç istemediği rolleri yapmak zorunda kalacağını yani bir bakıma “Aptal” rolü yapması gerektiğini şu sözlerle dile

⁸⁸ Oğuz Özdeş, “Roman ve Romancı”, *Kovan*, Cilt: 2, Sayı: 14, Eylül 1944, s. 7.

⁸⁹ Oğuz Özdeş, *a.g.m.*, s. 7.

⁹⁰ Oğuz Özdeş, *a.g.m.*, s. 7.

⁹¹ Oğuz Özdeş, “Şiir ve Şair”, *Kovan*, Cilt: 2, Sayı: 22-23, Haziran 1945, s. 5.

⁹² Oğuz Özdeş, *a.g.m.*, s. 5.

getirir: “Tiyatro!.. Tiyatro!.. diyorsun. Şunu bil ki, tiyatrodaki aktörlük hayli zordur. Sonra, tiyatroda hep ‘Aptal’ rolünü oynayabilmek için, senin o kadar meşakatlere katlanmanı ben yersiz hatta gülünç buluyorum. Sahnede de hayatta da hakikî Aptal rolünü oynuyabilmek kolay bir iş değildir; bunu başarabilmek için fazla zeki olmak lâzımdır. Sahnede muvaffak olanlar, alkışlananlar Aptal oldukları güç anlaşılmalardır.

*Düşün bir kere; o gün çok kederlisin. Farzet ki, en kıymetli bir şeyini kaybettin. Bir komedinin baş rolünü oynuyacaksın. Güldürmen, türlü-türlü hareketlerle, hokkabazlıklarla seyircileri eğlendirmen lâzım. Yani Aptal olacaksın.”*⁹³

Asıl tiyatronun gerçek hayat olduğunu vurgulayan Oğuz Özdeş, gerçek aktörlerin de tarihteki önemli insanlar olduğunu kabul etmektedir: “*Sen beni dinleyip te, hayatında, yani yaşadığın cemiyette aktör olsan, daha iyi edersin.*

Tarih, hayatın aktörleriyle doludur. Hangi birini sayayım. Meselâ Neron, Napolyon. Neron yanan Roma’nın karşısında, Napolyon da, Mısır’da ehramların önünde nasıl canlı bir piyes oynamıştı?

*Hayatta aktör ol delikanlı... Hayatta aktör ol. Asıl zafer oradadır..”*⁹⁴

⁹³ Oğuz Özdeş, “Tiyatro ve Aktör”, *Kovan*, Cilt: 2, Sayı: 17-18, İkincikanun 1944, s. 7.

⁹⁴ Oğuz Özdeş, *a.g.m.*, s. 7.

2.3. ESERLERİ

2.3.1. Romanları

Oğuz Özdeş'in, tespit edebildiğimiz kadarıyla, kitap olarak basılmış 41 adet romanı bulunmaktadır.

2.3.1.a. Aşk Konulu Romanları:

Aşk İstiraptır (1939), *Gizlenen İstiraplar* (1940), *Hasret* (1940), *Cennet Yolu* (1941), *Coşkun Gönüller* (1941), *İtiraf* (1941), *Uçurum* (1943), *Memnu Meyve* (1944), *Kalbimin Güzel Kadınına* (1946), *Gecekondü Rüzgarı* (1960), *Çölde Açan Zambak* (1964), *Liseli Bir Kız Sevdim* (1968), *Aşka Susayan Dudaklar* (1970), *Reyhan-Aşka Dönüş* (1970), *Şebnem* (1970), *Yerdeki Bulutlar* (1971), *Aşk Para ve Şöhret* (1972), *Dertli Kadınlar* (1972), *Kızım ve Ben* (1972), *Hülya* (1972), *Ağlayan Kadın* (1973), *Gizli Sevda* (1973), *Gülmeyi Unutanlar* (1974), *Herkesten Uzak* (1973), *Kader* (1975), *Kadınım* (1975), *Gurbet* (1977).

2.3.1.b. Tarihî Romanları:

Şafak Sökerken (1957), *Vatan Borcu* (1959) *Dağ Başını Duman Almış* (1960), *Tuna Nehri Akmam Diyor* (1962), *Kartal Başlı Kadırğa* (1963), *Oğuz Han* (1964), *Yavuz'un Pençesi* (1964), *Karapençe* (1965), *Karapençe Estergon'da* (1966), *Karapençe'nin İntikamı* (1966), *Karapençe Voyvoda'ya Karşı* (1967), *Karapençe'nin Oğlu* (1967), *Kıbrıs Kanı* (1974), *Şeyh Şamil* (1977).

2.3.1.c. Çizgi Romanları:

Bay Tekin Meçhul Dünyalarda (1959), *Korkusuz Pilot Casus Kadına Karşı* (1959).

Sinema dünyası ile de oldukça ilgili olan Oğuz Özdeş'in eserlerinden uyarlanmış on adet film bulunmaktadır. Bunlardan altısının senaryo yazarlığını bizzat yapan Oğuz Özdeş, bir filmde de rol almıştır:

2.3.1.d. Sinemaya Uyarlanan Romanları:

Aşk İstiraptır (Yön. Atıf Yılmaz, 1953).

Uçurum (Yön. Sırrı Gültekin, 1957).

Gönül Kimi Severse (Yön. Asaf Tengiz, 1959).

Hayatım Sana Feda (Yön. Orhan Elmas, 1959).

Kadın Asla Unutmaz (Yön. Asaf Tengiz, 1961).

Dağ Başını Duman Almış (Yön. Memduh Ün, 1964).

Karapence (Yön. Mehmet Aslan, 1968).

Gecekondu Rüzgarı (Yön. Sırrı Gültekin, 1972).

Karapence'nin İntikamı (Yön. Yücel Uçanoğlu, 1973).

Karapence (Yön. Yücel Uçanoğlu, 1973).

2.3.2. Film Senaryoları

Kader (Yön. Necil Ozon, 1955).

Üsküdar'a Giderken (Yön. Şinasi Özönük, 1955).

Kâtibim (Yön. Şinasi Özönük, 1956).

Gecekondu Yosması (Yön. Nedim Otyam, 1956).

Kadın Asla Unutmaz (Yön. Asaf Tengiz, 1961).

Dağ Başını Duman Almış (Yön. Memduh Ün, 1964).

BÖLÜM III

ROMANLARIN TAHLİLİ

3.1. ŞAFAK SÖKERKEN (RUSYA'DA BİR TÜRK SUBAYI)⁹⁵

Oğuz Özdeş'in ilk baskısı 1957 yılında Tekin Yayınevi'nden çıkan bu romanı, başkahraman Osman Nuri'nin Rusya'daki casusluk faaliyetleri etrafında şekillenmiştir. Türkçü bir dünya görüşüyle yazılan⁹⁶ ve Ian Fleming'in *007 James Bond* serisini anımsatan romanda, vatan ve görev aşkıyla yanan bir casusun başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü

Başlığına yakın bir ifadeyle “*Şafak yeni söküyordu.*” cümlesiyle başlayan romandaki olaylar, yaralı bir binbaşının hastaneye getirilmesi ile başlamaktadır. Savaş alanında yaralanan Binbaşı Osman'nın gözleri, doktorların tüm müdahalelerine rağmen görme yeteneğine tekrar kavuşturulamaz. Ameliyat esnasında Binbaşı Osman'ın yanındakilerden birisi, üç yıldır haber alamadığı nişanlısıdır. Ancak nişanlısı, orada olduğunu gözleri görmeyen Osman'a belli etmez. “*Başlangıç*” başlığı adı altında verilen bu kısım bir “flashforward” olarak düşünülebilir.

Birinci bölümün başında okuyucu, işkence altındaki genç Teğmen Osman Nuri ile karşılaşmaktadır. Yapılan işkenceler sonuç vermeyince Ruslar; üçü de teğmen olan Osman, Kenan ve Nâzım'ı Kostruma'daki karargâha gönderirler. Burada gözetim altında tutulan üç subay, bir cuma günü namaz kılmak için Rus askerlerden izin alarak camiye giderler. Camideki imamın hutbe sırasında Rus milletine ve ordusuna dua etmesi üzerine Teğmen Osman kendisini tutamaz ve imama müdahale eder. Bu duruma çok sinirlenen Rus çarı, bu üç Türk subayının Sibirya'ya sürülmesi emrini verir. Kırk günlük bir tren yolculuğundan sonra Sibirya'ya vardıklarında, yaralı hâlde bu kadar yolu gelen Nâzım daha fazla dayanamaz ve son nefesini verir. Daha sonra Teğmen Osman ve Teğmen Kenan, Sibirya'nın orta kesimlerinde bulunan Krasnoyarsk kasabasında bulunan toplama kampına

⁹⁵ Oğuz Özdeş, *Şafak Sökerken*, Tekin Yayınevi, 7. Basım, İstanbul 1984, 160 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

⁹⁶ Hülya Eraydın Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman*, s. 259.

getirilirlir. Bir süre sonra Alman Kızıllaç birliğinden gelen Hildebrant adındaki kadınıla Osman Nuri arasında Şifreli bir gürüŐme geçer. Bu olaydan sonra anlatıcı, geri dñnüş tekniğinden yararlanarak hem Osman Nuri'nin hem de asıl adı Kurmay Binbaşı Behđer Şerif olan Kenan'ın Rusya'da faaliyet gösteren birer ajan olduklarını okuyucuya anlatır: *“Binbaşı Behđer Şerif Birinci Dünya Savaşı'nın ortalarında Rusya'ya casusluk vazifesiyle gönderilmiş ve izinin keşfedilmesi üzerine, teğmen Kenan adıyla ve sahte bir kimlikle Kostruma'daki esir garnizonuna, bir esir kafilesi arasında girmeği başarmıştı. O sırada Osman Nuri, Doğu Cephesinde, Masat Grubu Kuvvetleri arasında bulunuyordu. Binbaşı Behđer Şerif'in Kostruma'daki esir garnizonuna girdiği haber alınınca, Osman Nuri, onunla iŐbirliđi yapmakla görevlendirilmiş ve bilhassa Rus kuvvetleri arasına sızmıştı.”* (s. 26).

Geriye dñnüş tekniğiyle yapılan bu açıklamanın devamında, bu üç subayın camideki vaaz olayına karıŐmalarının da, zorluklarla dolu ancak, güvenli gördükleri Sibirya'ya sürülmeleri için tamamen düzmece bir eylem olduğunu anlatıcı, okuyucuya Şöyle açıklar: *“... Behđer⁹⁷ Şerif'le Osman bu garnizondan ayrılmak için bir plân hazırladılar. Şehirdeki camiye giderek olay çıkaracaklardı. O zamanki Çarlık Hükümetinin, hemen herkesçe bilinen cezası, Sibirya'ya sürülmektir.”* (s. 27).

Bu arada Rusya'da ihtilâl olmuş; her alanda büyük karıŐıklıklar ve düzensizlikler yaşanan böyle bir ortamda, Türk-Alman hükümetleri için ajanlık yapan Hildebrant, elinden geldiği kadar Osman Nuri ve Behđer Şerif'e yardımcı olmaktadır. Hildebrant'ın talimatları doğrultusunda kaçma planının hazırlıklarını yapan Behđer Şerif, kasabadaki Eczacı Mihalif'ten ve Müezzin Arif Hikmet Efendi'den yardım alır. Kendisine verilen talimat gereği, dört eylül sabahı bütün riskleri göze alarak firar eden Behđer Şerif, iki hafta sonra yakalanır. Bu habere çok üzölen Osman Nuri, firar edebilmek için Müezzin Arif Hikmet ve Eczacı Mihalif'ten yardım ister. Bir süre sonra Osman Nuri de firar eder. Yaralı hâlde Eczacı Mihalif'in evinde saklanan Osman Nuri, yaraları iyileşene kadar burada misafir olarak kalır. Osman Nuri'nin buradaki en büyük destekçisi, Mihalif'in kızı Kamer'dir. Kamer, Osman Nuri ile yakından ilgilenerak onun yemek/pansuman iŐleriyle ilgilenir. Bir süre sonra Rus askerleri, Mihalif'i de esir alınca Osman Nuri ile Kamer beraber kalmaya başlarlar. Bir gün bir Rus subayı eve gelir ve arama yapmak bahanesiyle Kamer'e tecavüz etmeye kalkışır. Osman Nuri, büyük bir arbededen sonra adamı öldürür. Öldürdüğü adamın

⁹⁷ Metindeki alıntılar orijinal hâliyle alınmıştır. İmlâ yanlışları yazara/yayınevine aittir.

“kılığına girerek yeni bir firar planı hazırlayan Osman Nuri, Kamer’i de alarak Kofinov Köyü’ne gelir. Burada bir otelde kalan Kamer ile Osman Nuri, izlerinin bulunduğunu hissedince tekrar başka yere kaçarlar. Osman Nuri ile Kamer, Behçet Şerif ile Eczacı Mihalif’i bulabilmek için Tomsk denen yere gelirler. Buraya yakın bir evde Tanrı misafiri olarak bir süre kaldıktan sonra Osman Nuri, Rus subayı kılığına girerek Behçet Şerif ve Mihalif’in esir tutulduğu kışlaya gider. Kendisinin bu iki esiri almakla görevlendirilmiş olduğu yalanıyla garnizon komutanıyla görüşen Osman Nuri, kimseye hissettirmeden Behçet Şerif’e firar planını verir. Bir sonraki gün Behçet Şerif idam edilmek üzere götürülürken Osman Nuri, Rus askerlerini öldürüp cesetleri gizledikten sonra yoldaşını kaçıır. Ancak; Osman, Rusları vururken kurşunlardan birisi kazara Behçet Şerif’e isabet etmiş ve onu kolundan yaralamıştır. Hızlı bir pansumandan sonra beraberce Kamer’in bulunduğu eve giderler. Osman Nuri, Behçet Şerif’i Kamer’in yanında bırakarak tekrar esir kampına döner. Burada komutanlarla tekrar görüşür, kamptaki gündem Hildebrant’ın ziyaretidir. Kamp komutanı, Osman Nuri’ye, Hildebrant kampı gezmeye geldiğinde ona eşlik etmesini emreder.

Osman Nuri, ortalık iyice karışmadan, etkisiz hâle getirdiği bir askerın üniformasını Mihalif’e giydirir ve onu kaçıır. Gizlice Behçet Şerif ve Kamer’in bulunduğu eve gelirler. Bir süre sonra Hildebrant da bu eve gelir. Daha sonra hep birlikte karar alarak yeni bir plan yaparlar. Bu plana göre Osman Nuri, Kamer ve Mihalif, Anadolu’ya; Behçet Şerif ile Hildebrant da, Türkistan’a gidecektir. Zaman kaybetmeden yola çıkan Osman Nuri, Kamer ve Mihalif üçlüsü yolda büyük bir fırtınaya yakalanırlar, atları yolu gidemez olur ve üstüne üstük bir de ayı saldırısına uğrarlar. Ancak, gözü pek subay Osman Nuri, bıçağıyla ayıya saldırarak onun hakkından gelir. Bu tehlikeyi atlattıktan sonra bazı köylülerin geldiğini gören Osman Nuri, onlarla “harika Rusçasıyla” iletişim kurduktan sonra köylülerle birlikte başka bir köye gelirler. Boşboğaz köylüler konuşmaya dalınca Osman’a birtakım bilgiler de vermeye başlarlar. Azerbaycan Türklerinden Sadri Maksidof’un, Azerbaycan’da Rusya’ya kafa tuttuğunu ve şu an Ufa denen bir şehirde olduğunu, kendilerinin de bu durumu ihtilâlcilere haber veremedikleri için çok üzüldüklerini Osman’a söylerler. Bu habere çok sevinen Osman Nuri ve yanındakiler, Sadri Maksidof’u tanıdıkları ve kendilerine yardımcı olacağını bildikleri için Ufa’ya doğru yola çıkarlar. Sadri Maksidof, Osman Nuri’yi, Bakü yoluyla Türkiye’ye geçmeleri için Hasavyurt’ta bulunan Reşit Han’ın yanına gönderir. Reşit Han, Osman Nuri ve Mihalif’e (Yeni adıyla Naili Dadaş’a),

yeni kurulan hükûmette birtakım görevler verir. Osman Nuri, birlik toplamak için; Mihalif ise, istihbarat toplamak için çalışacaktır. Görevden döndüğü bir gün Osman, Kamer'i ağlarken bulur; Kamer, Osman'a, babasının bir pusuda öldürüldüğünü söyler.

Gece gündüz vatani için çalışan Osman, yüzbaşı rütbesine terfi ederek kale komutanı olmuştur. Osman, kale yönetimini aldıktan sonra Kazak askerleri kaleye saldırırlar. Kıran kırana bir mücadeleden sonra savaş, Osman ve askerleri lehine sonuçlanır. Bu çetin savaştan elde ettiği başarıyla Osman, yeni görev yeri olan Hasavyurt ilçe askerî komutanlığına atanır. Burada çok daha rahat bir görev süreci geçiren Osman, Anadolu halkının Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde bağımsızlık savaşı vereceğini öğrenince bu kutsal mücadeleye katılmak üzere Kamer'i de alarak yola çıkar. Osman Nuri, bir irtibat subayı olarak Kamer ise, Sivas'ta bir hemşire olarak Anadolu'daki mücadeleye katılır.

Aradan üç yıl geçtikten sonra Osman Nuri, Kocatepe'de görev yaparken Mustafa Kemal ona önemli bir görev verir. Osman, Yunan cephaneliğini havaya uçuracaktır. Osman, bu görevi başarıyla yerine getirir; ancak, patlamanın etkisiyle gözlerini kaybeder. Ameliyat için nişanlısı Kamer'in hemşirelik yaptığı hastaneye getirilir; başarılı geçen ikinci ameliyattan sonra gözleri açılır. Karşısında Kamer'i gören Osman, artık hem savaşı kazanmış hem de sevdiğine kavuşmuş bahtiyar bir insandır.

Mutlu sonla biten roman, son derece basit bir kurguya sahiptir. Kahramanların ruh hâllerinin, iç dünyalarının derinlemesine bir tahlili yapılmadığı için *Şafak Sökerken* romanı, son derece rahat okunup kolay anlaşılabilir, olaya dayalı bir romandır. Roman kahramanlarının aralarındaki duygusal ilişkilerin ve başlarından geçen olayların yapay ve yüzeysel olarak kurgulanıp anlatılması, romanın kurmaca (fiktif) yapısını zedelemiş; okuyucudaki inanma hissini azaltmıştır.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici (hâkim bakış açılı) anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin zihinlerinden geçenleri iç çözümleme tekniğiyle okuyucuya sunmaktadır: "*Başhemşire, genç Binbaşının yüzüne büyük bir sevgiyle bakıyor, fakat ona: 'üç yıldır görmediğin nişanlın benim!' diyemiyordu. Sanki onun yüzünde,*

birlikte geçirdikleri o heyecanlı günleri, hattâ Osman'ın bütün kahramanlık yıllarını bir bir görüyor ve okuyordu.” (s. 6).

Anlatıcı, romanda kendisini gizlemekten çekinmez. Geleneksel anlatı özelliklerini anımsatan bu durum, okuyucuya Tanzimat döneminin sosyal faydacı yazarlarından Ahmet Mithat Efendi'yi hatırlatmaktadır. Anlatıcı, bazen okuyucuyla konuşuyormuş hissi de verir: *“Olayların gelişmesini aydınlatmak için, biraz gerilere gitmemiz gerekiyor.”* (s. 26).

Anlatıcının bazı olaylar karşısında karakterlerin soru işaretleriyle dolu düşüncelerini yansıtarak okuyucudaki merak duygusunu harekete geçirdiği de görülmektedir: *“Genç kızın güzel yüzü, uzun saçları, gamzeli yanakları, ateşli bakışları gözlerinin önünde canlandı. Acaba maceralarının sonu ne olacaktı? Kamer babasına tekrar kavuşabilecek miydi? Bu Rus steplerini, uçsuz bucaksız ovaları nasıl aşıp gideceklerdi? Osman Nuri bunları düşünürken bir el omzuna hafifçe değdi.”* (s. 62).

Romanın bazı yerlerinde anlatıcı, satır aralarına sıkıştırdığı bilgilerle okuyucuyu bilgilendirmeye çalışır. Örneğin, askerî bir terminoloji olan “posta” sözcüğünü anlatıcı, okuyucuya şöyle açıklamaktadır:

“- Ben posta, Yüzbaşım...

'Posta' burada haber getirip götüren askerlere deniyordu.

- Gir! diye seslendi...” (s. 99).

Anlatıcının, gösterme tekniği ile olayları okuyucunun gözünde canlandığı esnada, yersiz bir şekilde araya girerek kendi düşüncelerini aktarması/soru sorması da, teknik açıdan romanı zayıflatmıştır: *“Osman, Şerif'i orada bırakarak atların yanına gitti. Zavallı hayvanlar, biraz sonra vurulacaklarını bilseler, böyle uslu dururlar mıydı hiç? Osman atların dizginlerini birbirine bağladıktan sonra tam karşılıklarına geçti. Silâhı eline aldı...”* (s. 94).

Ruslar ile Türkler arasında yaşanan mücadelenin anlatıldığı romanda, anlatıcının Türklerden yana olduğu anlaşılmalıdır. Anlatıcı, taraf tuttuğunu şu sözleriyle göstermektedir: *“Böyle temiz ve asil düşünen evlâtlar varken, bu vatan elbette düşmana aman vermezdi.”* (s. 153).

“Hamza'nın ihtiyar bir annesi vardı. Zavallı kadın yatalak bir haldeydi.” (s. 152.)

“Aynı (Rus askerinin) vahşi ses(i), genç teğmenin sözünü kesti. (s. 11).

Bakış açısı, çoğunlukla anlatıcıya ait olduğu gibi çok az da olsa karakterlerin bakış açısından da yararlanılmıştır. Örneğin, işkence gören Nazım’ın durumu, Osman Nuri’nin bakış açısıyla okuyucuya yansıtılmıştır: *“Osman Nuri, çaresiz sustu ve gözlerini yan tarafında yatmakta olan arkadaşına çevirdi. Zavallı Nazım, yapılan işkenceye dayanamamış, hastalanmıştı. Göğsünün sol tarafında, bir de süngü yarası vardı.” (s. 11).*

Zaman

Romandaki olaylar, kronolojik olarak değil de zaman sırası bozularak (kurmaca zamana göre) verilmiştir. Roman, yaralı Binbaşı Osman Nuri’nin seyyar bir hastanede tedavisiyle başlıyor; ancak, daha sonra Binbaşı Osman Nuri’nin bu hâle düşmeden çok önceki hâlleriyle devam ediyor. Osman Nuri’nin casusluk maceraları, başından geçen olaylar ve nişanlanması anlatıldıktan sonra romanın sonlarına gelindiğinde, romanın başındaki zaman ile sonundaki zaman dilimi birleşiyor. 1922 yılında Osman Nuri’nin hastanedeki yaralı hâliyle başlayan roman, bir süre sonra Birinci Dünya Savaşı’nın en şiddetli günleri olan 1917 yılına döner ve romanın sonunda zaman tekrar 1922 yılıdır. Dolayısıyla romanda anlatılan olaylar, ortalama beş yıllık bir zaman diliminde meydana gelmektedir.

Romanın adı, bir zaman zarfı olan *“Şafak Sökerken”*dir. Romanın başından sonuna kadar, bu ve buna yakın zaman zarfları birçok yerde geçmektedir. Romandaki *“4 Eylül sabahı ortalık ağarmaya başlarken...”* (s. 33), *“Sabah erkenden”* (s. 96), *“Ertesi sabah step yavaş yavaş aydınlanmaya başlarken”* (s. 109), *“Güneş doğduktan sonra”* (s. 145), *“Güneşli ve nurlu bir sabaha kavuşmamız için...”* (s. 154), *“Şafak sökmek üzereydi.”* (s. 156). vb. ifadeler bu duruma örnek olarak verilebilir.

Romandaki yolculuklar genelde uzun sürelidir. Uzun süreleri ifade eden bu zaman zarfları, hem bölgenin genişliğini hem de kahramanların çektiği sıkıntıları okuyucunun zihninde daha da belirginleştirmektedir: *“Nihayet otuz dokuzuncu gün geldi. Gidecekleri Krasnoyarsk Rus esir garnizonuna varmalarına bir gün kalmıştı.”* (s. 13), *“Nihayet yolculuklarının üçüncü haftasında Ural dağlarına vardılar.”* (s. 124).

Romandaki anlatıcı, geleneksel anlatı türlerindeki anlatıcılara özgü bir üslûpla, zamanda bazı geri dönüşler yaparak olayları aydınlatmaya çalışmıştır: *“Olayların gelişmesini aydınlatmak için, biraz gerilere gitmemiz gerekiyor. Binbaşı Behçet Şerif Birinci Dünya Şavaşı'nın ortalarında Rusya'ya casusluk vazifesi ile gönderilmiş ve izinin keşfedilmesi üzerine, teğmen Kenan adıyla ve sahte bir kimlikle Kostruma'daki esir garnizonuna, bir esir kafilesi arasında girmeği başarmıştı.”* (s. 62).

Kimi yerlerde anlatıcı, karakterlerin ağzından geçmişi, aydınlatan bilgiler sunmaktadır. Flashback özelliği taşıyan bu türden geriye dönüşler, romana daha objektif bir görünüm kazandırmıştır: *“Osman ilâcı içtikten sonra, ‘Buraya nasıl geldim?’ diye sordu. Genç kız, biraz çekingen bir sesle: ‘Evime gelmişsiniz’ dedi. Sizi içeri almamı, yaralı olduğunuzu söylediniz. Fakat içeri girince taşlığa düştünüz.”* (s. 40).

Romanda zaman yönüyle dikkat çeken hususlardan birisi de, özetlemelerdir: *“Esirlerin toplandığı merkez olan bu kasabaya, teğmen Osman Nuri, soğuk ve kara vagonun içinde tam bir ay devam eden sıkıntılı bir yolculuktan sona vardı.”* (s. 8).

“Nihayet yolculuklarının üçüncü haftasında Ural dağlarına vardılar.” (s. 124).

“İssiz stepler üzerinde otuz kilometre kadar yol aldıktan sonra bir köye geldiler.” (s. 63).

Özetlemelerin yanında uzun ve kısa süreli atlamalar da romanın anlatı zamanını genişletmiştir: *“İki gün sonra, Türklerin bulunduğu koğuşa bir Rus subayı girdi.”* (s. 10).

“Üç gün sonra, Osman Nuri izin alarak kasabaya indi.” (s. 32).

“Behçet Şerif, bir ay sonra izin almayı başardı ve müezzin Arif Hikmet Efendiyi yine aynı camide buldu” (s. 32).

Olay ağırlıklı olan romanda özetleme ve atlamalar yapılırken yavaşlatmalara pek yer verilmemiştir.

Mekân

Casusluk faaliyetleri üzerine kurulu olan romanda hem açık hem de kapalı mekânlar sık sık kullanılmıştır. Casusların esaret altında kaldıkları sürede kapalı mekânlar;

fırlarları sonrasında ise açık mekânlar romanda önem arz etmektedir. Romandaki önemli kapalı mekânlar; Kostruma'daki esir toplama kampı, Sibiry'a'daki esir toplama kampı, Mihali'ın eczanesi ve evi, Arif Hikmet Efendi'nin müezzinliğini yaptığı camidir. Romandaki açık mekânlar ise Rusya'nın geniş stepleri ve Anadolu'dur.

Osman Nuri'nin kaldığı toplama kampları esaret döneminin; kaçma planlarını yaptığı/uyguladığı Arif Hikmet Efendi'nin müezzini olduğu cami, Mihali'ın evi ve eczanesi, esaretten özgürlüğe geçiş döneminin; Anadolu ise, özgürlük döneminin mekânlarıdır. Romandaki esaret ve esaretten kurtulma süreci uzun olduğundan, kapalı mekânların ağırlığı daha fazladır.

Osman Nuri'nin esir tutulduğu Krasnoyarsk Kasabası'ndaki esir garnizonu, romandaki en önemli mekânlardandır. Esir garnizonu, sıkı güvenlik önlemleri alınmış bir yerdir: *“Esir garnizonu kasabanın bir ucunda, on kilometrekare genişliğinde bir yer kaplıyordu. Etrafı üç metre kalın tahtalarla ve üstü dikenli tellerle çevrilmişti. Her yüz metrede bir nöbetçi bulunuyordu. Garnizon içinde 20 baraka vardı. Burada hür insanın hakkı olan özgürlük yoktu. Esirlerin hergün gördüğü şey, gökyüzünün bir parçasından, dikenli tellerle örtülü, yüksek tahta sedden ve gece gündüz dolaşan nöbetçilerden ibaretti.* (s. 16).

Romanda geçen bazı mekânların tasviri işlevsel olarak kullanılmış, mekân-olay ilişkisi kurulmuştur: *“(Nazım son nefesini verdikten sonra) Sibiry'a'nın kül renkli semasından dökülen kar, mateme iştirak etmek ister gibi birden bire kesildi.”* (s. 15).

“Şafak sökmek üzereydi. Ufuk, biraz sonra Kocatepe'de başlayacak olan Başkomutanlık Meydan Savaşıyla bağdaşmak ister gibi kan rengine bürünmüştü.” (s. 156).

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Baştan sonra bir çatışma romanı olan *Şafak Sökerken*'de, şahıs kadrosunu üç gruba ayrılabiliriz: Birinci grupta, vatani için canla başla çalışan Osman Nuri ve arkadaşları; ikinci grupta, Osman Nuri ve arkadaşlarına yardımcı olan Müezzin Arif Hikmet Efendi, Alman Hildebrant, Eczacı Mihali ve kızı Kamer; üçüncü grupta ise, düşman kuvvetler olarak Ruslar ve Yunanlılar sayılabilir. Ayrıca, romanın şahıs kadrosu fazla kalabalık değildir.

Osman Nuri: Romanın başkahramanı olan Osman Nuri, vatani ve milleti için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan bir Türk casusudur. Rusların eline esir düşen Osman Nuri, zorlu bir esaretten sonra, dostlarının yardımıyla firar etmeyi başarır. Firar etmesine yardımcı olan Eczacı Mihalif'in kızı Kamer'e gönlünü kaptıran Osman Nuri, Kamer ile birlikte Mustafa Kemal önderliğindeki Kurtuluş Savaşı'na destek vermek üzere Anadolu'ya gelir. Anadolu'da, Osman Nuri irtibat subayı, Kamer hemşire olarak savaşta hizmet ederler. Ancak, Osman bizzat Mustafa Kemal tarafından verilen bir emir doğrultusunda Yunan cephaneliğini imha ederken patlamanın tesiriyle görme yeteneğini kaybeder. Yaralı hâlde nişanlısı Kamer'in bulunduğu hastaneye getirilen Osman Nuri, geçirdiği ameliyatlardan sonra tekrar görme yeteneğine kavuşur.

Anlatıcı, Osman Nuri'yi doğrudan bilgiler vererek tanıttığı gibi, yeri geldikçe birtakım tutum ve davranışları aracılığıyla da karakterize etmiştir. Romanın başında Osman Nuri, okuyucuya künyesiyle tanıtılır:

“İsmi: Osman Nuri,

Doğumu: 1892,

Rütbesi: Binbaşı,

Memleketi: Söğüt,

Vazifesi: Garp Orduları İrtibat Subayı” (s. 5).

Çok iyi Rusça bilen Osman Nuri, aynı zamanda çok merhametli bir subaydır. Rusya'da ihtilâl sonrası rastladığı ihtiyaç sahiplerine hem maddî hem de manevî desteğini esirgemez:

“Osman Nuri, cebinden bir miktar para çıkararak ihtiyara uzattı.

- ‘Bununla birkaç gün karnınızı doyurursunuz’ dedi.

İhtiyar eli titreyerek parayı aldı.

-Teşekkür ederim oğlum.

- Bir şey değil beybaba. Haydi Allahısmarladık.

- Güle Güle” (s. 64).

Çok yetenekli bir subay olan ve gerektiğinde her türlü taklidi yapabilen Osman Nuri, bir dağ ayısına sadece bir bıçakla saldırabilecek kadar da cesurdur: “... *bir kaplan çevikliği ile ayının üzerine atlayarak bıçağını hayvanın karnına sapladı. Karnı deşilen hayvan korkunç bir ses çıkartarak yere devrildi.*” (s. 128).

Teğmen Kenan: Asıl adı Behçet Şerif olup Osman Nuri'nin en yakın arkadaşı olan Teğmen Kenan, uzun süre toplama kampında esir olarak kalır. Firar eden Osman Nuri, türlü türlü hilelerle ve kılık değiştirerek Teğmen Kenan'ı kurtarır. Osman Nuri, Kurtuluş Savaşı için Anadolu'ya giderken o da casusluk faaliyetlerine devam etmek üzere Türkistan'a gider. Teğmen Kenan da Osman Nuri gibi vatani için canını seve seve vermeye hazır bir subaydır.

Teğmen Kenan, romandaki donanımlı karakterlerdendir. Oldukça iyi olan Rusça'sı ona esaret döneminde kolaylık sağlar: “*Behçet, o sabah, bir Rus askeri ile kasabaya indi. Binbaşı çok güzel rusça⁹⁸ bildiği için, askerle kasabanın durumu hakkında konuştu ve onu memnun etmek için on ruble de bahşiş verdi. Asker bundan pek memnun olmuş, ve Binbaşının bütün suallerine bildiği kadar cevap vermişti.*”

Teğmen Kenan, donanımlı bir asker olduğu gibi, yardıma ihtiyacı olan insanlara karşı da oldukça merhametlidir: “*Şerif, Osman'ın dediklerini aynen yaptı. Dereye attığı çizmelerini, uzaklara sürükleyen sulara uzun uzun baktıktan sonra: 'Çizmeleri bir köylü görse de bari işine yarasa' dedi. Zavallular, benim gibi yalınayak, başı kabak geziyorlar. (dedi)*” (s. 95).

Teğmen Kenan'ın kim olduğunu anlatıcı şu sözlerle açıklamaktadır: “*Binbaşı Behçet Şerif Birinci Dünya Savaşı'nın ortalarında Rusya'ya casusluk vazifesi ile gönderilmiş ve izinin keşfedilmesi üzerine, teğmen Kenan adıyla ve sahte bir kimlikle Kosturma'daki esir garnizonuna, bir esir kafilesi arasında girmeyi başarmıştı.*” (s. 26).

Doğrudan tanıtımı yeteri kadar yapılmayan Teğmen Kenan'ın karakterizasyonu dolaylı yoldan yapılmıştır. Teğmen Kenan, yapıp ettikleriyle, olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarıyla okuyucuya dolaylı olarak tanıtılmıştır.

Kamer: Güzelliğiyle dikkatleri üzerinde toplayan Kamer, Eczacı Mihalif'in kızıdır. Osman Nuri'nin firar ettikten sonra Mihalif'in evinde kaldığı süreçte Kamer, Osman

---

⁹⁸ İmlâ, kitaptaki gibidir.

Nuri'ye gönlünü kaptırır. Bir süre sonra Mihalif, Rus askerlerince esir alınır ve Kamer ile Osman aynı evde yaşarlar. Anlatıcı, Kamer'i ilk ortaya çıktığında özenle tasvir ederek okuyucuya doğrudan takdim eder: “...*Tahminen yirmi yaşlarında vardı. Yüzü Türk biraz da İslav tipini andırıyordu. Gür sırma saçları omuzlarına kadar dökülmüştü. Gözleri siyah, kadife gibiydi. Küçük ve muntazam yüzü ve derli toplu bir ağız vardı. Genç yaşına rağmen, çok zeki bakışlara, geniş anla sahipti ve bu hali teğmenin ilgisini büsbütün uyandırmıştı. Elbisesi son derece basitti; yalnız omuz tarafından işleme vardı. Genç kız, bu kıyafetiyle daha çok bir Anadolu kızına benziyordu.*” (s. 40).

Osman Nuri ile Kamer arasındaki duygusal ilişkinin çok fazla gerçekçi olduğu söylenemez; ancak, her iki karakterin de çekici özelliklere sahip olması, biraz olsun okuyucuda inandırıcılık/olabilirlik hissini uyandırmaktadır.

Kamer, Osman'a öylesine âşıktır ki; babası, Osman yüzünden tutuklandığı hâlde yine de Osman'a kızamaz ve onu sevmeye devam eder: “*Genç kız (Kamer), sözünü bitirir bitirmez dışarı çıktı. Bu adam (Osman Nuri) yüzünden babası tevkif edildiği halde, bir türlü ona karşı kin ve nefret hissi duyamıyordu.*” (s. 47).

Doğrudan tanıtımı yeteri kadar yapılmayan Kamer'in karakterizasyonu dolaylı yoldan yapılmıştır. Kamer, daha çok yapıp ettikleriyle, olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarıyla okuyucuya dolaylı olarak tanıtılmıştır.

Eczacı Mihalif ve Müezzın Arif Hikmet Efendi: Sibiry'a'da eczacılık yapan Mihalif ve müezzın olan Arif Hikmet Efendi, Osman Nuri ve Teğmen Kenan'ın özgürlüğüne kavuşmasında önemli rol oynayan kişilerdir. Her ikisi de Osman Nuri'nin kurtulması için canını tehlikeye atmıştır. Eczacı Mihalif, Rus askerlerince kaçırılarak türlü işkencelere maruz kalır.

Ne Eczacı Mihalif'in ne de Müezzın Arif Hikmet Efendi'nin doğrudan ve dolaylı tanıtımları yeteri kadar yapılmadığından karakterizasyonları zayıf kalmıştır.

Hildebrant: Türk-Alman hükümetleri adına çalışan bir casus olan Hildebrant, soğukkanlı ve tecrübeli bir kadındır. Osman Nuri'ye türlü yardımları dokunmuştur. Karakterizasyonu yeteri kadar yapılmayan Hildebrant, okuyucuya bir iki cümle ile tanıtılır: “... 5 Temmuz akşamı, Alman Kızılhaçına bağlı Hildebrant adında bir kadın, garnizona geldi.” (s. 22).

“... Kızılhaç heyetiyle Moskova’ya gelen ve Türk-Alman hükûmetleri namına casusluk yapan Hildebrant’a şu haberi yollamıştı.” (s.27).

Anlatım Teknikleri:

Romanın birçok yerinde geçen, “4 Eylül sabahı ortalık ağarmaya başlarken...”, “Sabah erkenden”, “Ertesi sabah step yavaş yavaş aydınlanmaya başlarken”, “Güneş doğduktan sonra”, “Güneşli ve nurlu bir sabaha kavuşmamız için...”, “Şafak sökmek üzereydi.”, “Şafak söküyordu.”, “Güneş doğmak üzere...”, “...sabaha karşı yatağından kalktı...”, “Sabah ilk pırıltılarıyla ağarmaya başlamıştı.”, “Sabahın alaca karanlığında...”, “Şafak sökünceye kadar sazlıkların arasında kalan Osman ile Kamer, güneşin ilk ışıkları görülmeye başladığı zaman, Tomsk şehrinin yolunu tuttular.”, “Osman Nuri, ertesi günü sabahleyin erkenden uyandı.”, “Ertesi sabah Tomsk steplerinden doğan güneş ağır ağır yükseliyordu.”, “Osman ertesi sabah uyandığı zaman, güneşin hayli yükselmiş olduğunu gördü.” gibi ifadeler, leit motif olmalarının çok ötesine geçerek okuyucuyu sıkı, metni monotonluğa/tekdüzeliğe düşüren bir hâl almıştır.

Daha çok popüler edebiyat ürünlerinde görmeye alışkın olduğumuz mesleklerle ilgili metinlere, bu romanda da rastlamaktayız. Casus bir subay olan Osman Nuri’ye üst kademelerden gelen emirnâmeleri bu duruma örnek olarak gösterebiliriz. Aşağıdaki metin, Kuzey Kafkasya Komutanlığı’ndan Osman Nuri’ye gelen emirnâmedir:

“Hunzahkale Komutanlığına;

Ordumuza bağlı 5 inci ve 15 inci tümenler İslâm taburuyla birlikte Bakû’ya yürüyüşe geçmiştir.

İran’da Biçarakof komutasında bir Kazak livasınının Bakû’yu müdafaa etmek üzere Enzeli’den hareket ettiği ve kalenizin bulunduğu istikamette yürümekte olduğu haberi alınmıştır.

Kuvvetinizin bir kısmını tâyin edeceğiniz bir arkadaşınızın komutasında derhal yürüyüşe geçirerek kuzeye doğru ilerlemekte olan Biçarakof kuvvetini bölgenizden geçirmemeğe ve güneye atmaya çalışınız.

Kuzey Kafkas Kuvvetleri Komutanı

İsmail Berkuk” (s. 146).

Mektup tekniğine de yer verilen romanda, casuslar birbirleriyle küçük mektup/pusulularla haberleşmektedir. Osman Nuri ile Teğmen Kenan lâkaplı Behçet Şerif'e önemli yardımları dokunan Hildebrant'ın Behçet Şerif'e gönderdiği mektup şöyledir: “*Rusya’da durum bozuktur, ihtilâl kopmak üzeredir. Bunun için Kostruma esir garnizonunda bulunmanız doğru değildir. Aynı zamanda Ruslar sizi devamlı aramaktadır. Kaçmanız da tehlikelidir. Mümkünse başka ve uzak bir esir garnizonuna naklinizi temin ediniz. Alman Kızılhaçı namına yakında oraya gelme ihtimalim vardır. Bana kararınızı acele bildirin. Adresim aynıdır. Selâm ve başarılar.*” (s. 27).

Anlatım teknikleri yönüyle zengin olan romanda, karakterlerin esaret ve gizlenme sürecinde anlatma tekniği; firar sürecinde ise, gösterme tekniği ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Osman Nuri'nin esir olarak getirildiği Kostruma'daki toplama kampını anlatıcı şöyle tanıtmaktadır: “*Kostruma, Moskova'nın 40 kilometre kuzeyinde, oldukça büyük bir kasaba idi. Esirlerin toplandığı merkez olan bu kasabaya, teğmen Osman Nuri, soğuk ve kara vagonun içinde tam bir ay devam eden sıkıntılı bir yolculuktan sonra vardı. Değişik cephelerden gelen çeşitli milletlerin esirleri, burada karargâhlara ayrılıyordu. Her karargâhta ortalama 500 esir bulunmaktaydı.*” (s. 8).

Romanda, heyecanın doruğa ulaştığı yerler, gösterme tekniği kullanılarak verilen firar sahneleridir. Karakterlerin büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğu bu bölümlerde, sonucun ne olacağına dair, okuyucuda merak hissi de uyanmaktadır. Osman Nuri'nin firarını, anlatıcı, gösterme tekniğiyle okuyucuya şöyle sunmaktadır: “*... Behçet Şerif, bunu düşündükçe, kalbi daha şiddetle çarpıyordu. Duvarın üzerine çıktığı zaman, kulübe ile arasında iki metre mesafe vardı. Nöbetçi, başını cama dayamış, uyumakta idi. Hemen yere uzandı ve sürünerek öbür tarafa geçti. Artık tehlike azalmıştı. Aşağısı dört metre kadar vardı. Atlamaktan başka çare yoktu. Ağır ağır doğruldu, Bütün cesaretini topladı ve tabanları üzerine düşecek şekilde aşağıya atladı.*”

Artık esaretin zincirinden kurtulmuştu. Sürünerek bir süre gittikten sonra tehlikenin azaldığını hissederek ayağa kalktı. Tam yürüyeceği sırada, gerisinde bir silâh patladı, bunu düdüğü sesleri takip etti. Nöbetçiler, Behçet'in kaçışının farkına varmışlardı. Fakat Binbaşı karanlıklar arasında çoktan kaybolup gitmişti.” (s. 34).

Tanrı bilici özellikte olan ve iç çözümleme tekniğiyle karakterlerin düşüncelerini okuyucuya yer yer aktaran anlatıcı, başkahraman Osman Nuri'nin esir alınıp kampa

getirildikten sonraki düşüncelerini okuyucuya şu şekilde yansıtmaktadır: “*Yıkanırken burada geçireceği hayatı düşünüyordu. Daha sonra gözlerinin önünde memleketi canlandı. Annesi, babası, kız kardeşi, doğduğu kasaba, okul hayatı, çocukluğu... Sanki geçmiş hayatını, kısa zaman içinde yeniden yaşadı...*” (s. 17-18). Romanın bir başka yerinde anlatıcı, bilinç akımı tekniğiyle Osman Nuri’nin düşüncelerini/kaygılarını okuyucuya şöyle yansıtmaktadır: “*Bir köşeye sığındı ve geçmek bilmeyen dakikaları sayarak düşünmeye başladı. Acaba bundan sonra neler olacaktı. Müezzın efendi kendisini istasyonda bekliyecek miydi? O beklese bile, istasyona girmesi doğru muydu? Hem bacağı yaralıydı. Sancısı da gittikçe artıyordu.*” (s. 38).

Geri dönüş tekniği kullanılarak bazı olayların aydınlatıldığı romanda, mekân ve karakterlerin tanıtımında tasvir tekniği de sık sık kullanılmıştır. Ayrıca romanın bazı yerlerinde, özellikle Osman Nuri’nin yanında bulunan karakterlerin karamsarlığa düştüğü durumlarda, Osman Nuri birtakım sözlerle onları teselli eder. Bu teselli sözleri, Hz. Muhammed’in sözlerini okuyucuya anımsatmaktadır. Örneğin, korku dolu anlar yaşayan Kamer’e Osman Nuri: “*Ölümü istemek ancak âcizlerin ve korkakların işidir... Böyle kötü şeyler düşünme... Allah bizimle beraberdir.*” der (s. 140). Bu söz, Hz. Muhammed’in Hz. Ebu Bekir ile düşmanlardan gizlenirken ona söylediği “*Korkma Ya Ebu Bekir, Allah bizimle beraberdir.*” hadisine⁹⁹ bir göndermedir.

Dil ve Üslûp

Oldukça sade ve anlaşılır bir dille yazılan romanda, genellikle kısa cümleler kullanılmıştır. Roman bu yönüyle çok geniş bir kesim tarafından kolayca okunabilecek bir romandır.

Romanda casusların birbirleriyle anlaştıkları, başka kimsenin anlayamayacağı özel/şifreli bir dil kullanılmıştır. Osman Nuri, firar etmeden önce Eczacı Mihalif ile şifreli bir dil ile iletişim kurar:

“- ‘Borcum ne kadar?’

‘Vaziyet Nasıl?’ demekti.

⁹⁹ Ziya Kazıcı - Necip Taylan, *Kur’ân-ı Kerim Meâli*, (Tevbe Suresi - 40. Âyet), Çağrı Yayınları, 3. Basım, İstanbul 2006, s.113.

- *Cevabı: 'Bir buçuk ruble'*

'İyidir' demektir.

- *'Günde dört kaşık alsın.'*

'Ayın dördünde kaçsın,' demektir.

- *'Sabaha karşı içsin, dikkatli davransın.'*

'Sabaha karşı kaçsın, dikkatli olsun' demektir." (s. 33).

Karakterlerin meslek ve konumlarına uygun olmayan bir üslûpta konuşutulması, okuyucudaki inandırıcılık hissini azaltmaktadır. Örneğin, Rus subayı ile Osman Nuri'nin arkadaşlarından Nâzım arasında geçen şu konuşma oldukça sun'idir: "*Subay, Rusça onların pek anlamadığı birtakım küfürler ettikten sonra ayağıyla Nâzım'ı iterek 'Kalk Kerata' diye seslendi.*" (s. 12). Osman Nuri, romanın bir başka yerinde yüzbaşı kılığında esir kampına sızar. Burada nöbetçi subay olan bir teğmenle karşılaşır, kendisi daha düşük bir rütbedeymiş gibi, teğmenle aralarında bir konuşma geçer: "*Nöbetçi subayı (teğmen) bir taraftan düğmelerini iliklemeye çalışırken bir taraftan da askere, (Yüzbaşı) Osman Nuri'ye koğuşları gezdirmesi için emir veriyor, her hareketinden çabuk toparlanmağa gayret ettiği anlaşılıyordu. Osman Nuri: '-Sizi sabah sabah rahatsız ettim. Allahaismarladık.' diyerek askerle birlikte yürüdü.*" (s. 84).

Romanda dil yönüyle dikkat çeken durumlardan birisi de, imlâ yanlışları ile gramer hatalarıdır:

"Kış günleri Krasnoyarsk kasabasında ortalık ancak öğleye doğru aydınlatıyor, birkaç saat sonra da kararmağa başlıyordu." (s. 19.)

"- Elbette, ölürlen bütün sevdiklerimi hatırlıyacağım." (s. 86).

"Benim idam hükmümü de inşalah yine siz yerine getirirsiniz." (s. 90).

3.2. VATAN BORCU¹⁰⁰

İlk baskısı 1959'da yapılan ve olay örgüsü casusluk faaliyetleri üzerine kurulu olan bu romanda, Çanakkale Savaşlarından Cumhuriyet'in ilânına kadar olan süreçte, cesur Türk askeri Ümit'in başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü

Güvenilir bir Türk subayı olan Yüzbaşı Ümit, bir gün komutanlarının kendisini çağırdığını haber alır. Kendisini çağıran generalin yanına giden Ümit, yeni bir görevle karşı karşıyadır. Ümit, Türk kuvvetlerine esir düşen Filip adındaki İngiliz casus yüzbaşının kılığına girerek Yunanistan'a gidip casusluk yapacaktır. Ümit'in bu görevinin kolay gerçekleşmesini sağlayacak en önemli unsur ise yakalanan casusun Ümit'e tıpatıp benzemesidir. Ümit'e Yunanistan'da yardımcı olacak kişi Alman casusu Liza'dır. Ümit Yunanistan'da Filip'in yaptığı gibi Aya Silyos'taki çiftlikte yaşayan ve aslen İngiliz olan İzabel ve ailesinin yanında kalacaktır.

Ümit, annesi ve kız kardeşiyle vedalaştıktan sonra zorlu bir deniz yolculuğuyla Yunanistan'a gelir. İlk olarak Aya Silyos'taki çiftliğe giden Ümit, kılığına girdiği Filip'in rolünü oynamaya başlar. Annesi Roza ve babası Jorj ile çiftlikte yaşayan İzabel, Ümit'i büyük bir neşeye karşılar. İzabel'in davranışlarından, İzabel'in Filip'i sevdiğini anlayan Ümit, casus olduğunun farkına varılmaması için İzabel'e ilgi gösterir. Bir süre sonra Alman casusu Liza ile görüşmek üzere Selanik'e giden Ümit, casusluk rolünü elinden geldiğince iyi oynamaya çalışmaktadır. Liza'nın verdiği talimatlar doğrultusunda hareket eden Ümit'in ilk görevi, Kavala'da esir tutulan Türk general ile albayı hapisaneden kaçırmaktır. İlk görevi için bütün hazırlıklarını yapan Ümit, Yunanlılar ile İngilizler müttefik olduğundan, İngiliz yüzbaşısı üniformasıyla esir kampının karargâhına kolaylıkla girer. Kampın komutanından iki asker isteyen Ümit, yanına verilen adamlarla Türk general ve albayın bulunduğu hücreye girdikten sonra, yanına aldığı askerleri etkisiz hâle getirir. Onların üniformalarını kaçıracağı esirlere giydiren Ümit, kamptan çıktıktan sonra, general ve albay da kolaylıkla kurtulurlar. Liza, esir kaçırma görevini başarıyla yerine getiren

¹⁰⁰ Oğuz Özdeş, *Vatan Borcu*, Tekin Yayınevi, 7. Basım, İstanbul 1983, 253 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

Ümit'e bir de cephane imhası görevini verir. Bu görevini de başarıyla tamamlayan Ümit, her konuda ne kadar uzman olduğunu kanıtlamış olur.

İki esirin kamptan kaçırılması ve bir cephanenin havaya uçurulması hem Yunanların hem de İngilizlerin dikkatinden kaçmaz. Ümit ile Liza'nın bir birbirlerine olan yakınlığını da göz önüne alan İngiliz İstihbarat Teşkilatı, Liza ve Ümit'in Türkler adına çalıştıklarından kuşkulandırmaya başlar. Liza'yı İngiltere'ye çağıran yetkililer, Filip adıyla bildikleri Ümit'ten kuşkulandıklarını dile getirirler. Liza böyle bir durum olmadığını savunarak Ümit'in sadık bir İngiliz casusu olduğunu anlatmaya çalışır. İngiliz İstihbarat Teşkilatı, Ümit'in Türk casusu olup olmadığını anlayabilmek için, Ümit'e Çatalca-Çorlu arasının planını getirmesi görevini verirler. Bu yeni haberle Yunanistan'a dönen Liza, durumu Ümit'e anlatır. Çatalca-Çorlu planının zaten İngilizlerin elinde olduğunu, bu görevi sadece Ümit'in sadakatini görmek için verdiklerini Ümit'e açıklar. Ümit, görevini yapıyor izlenimi vermek için İstanbul'a hareket eder. Ümit'in İstanbul'a gelmesi hem komutanlarını hem de ailesini görebilmesi açısından onu mutlu eder. Çatalca-Çorlu planını alarak Yunanistan'a dönen Ümit, Liza'dan yeni bir görev daha alır. Bu göreve göre, bir tüfekçinin oğlu kılığına girerek, Atina'daki silah fabrikasını havaya uçuracaktır. Bu görevin hazırlığında olan Ümit'in kaldığı çiftlikte kötü günler geçmektedir. İzabel'in babası Jorj mide kanaması geçirerek ölmüş, İzabel de Ümit'ten hamile kalmıştır. Hamile olduğunu Ümit'ten gizleyen İzabel, Ümit'in görevleri dolayısıyla sürekli başka yerlere gitmesinden yakınmaktadır.

Bu arada Yunan askerleri, Ümit'in Türk casusu olduğunu öğrenerek çiftliği basarlar; ancak, Ümit, Yunan askerlerini öldürerek başka bir Türk casusu olan Teodor'un yanına gider. Teodor'dan aldığı haber onu derinden etkiler. Teodor, Ümit'e Liza'nın Türklerle iş birliği yaptığının anlaşılması üzerine yakalandığı haberini verir. Liza için elinden bir şey gelmeyen Ümit, son görevini yerine getirmek üzere Atina'daki silah fabrikasında çalışmaya başlar. Liza ise askerî mahkemede yargılanarak ölüm cezasına çarptırılır. Fabrikayı havaya uçurmak için tüm hazırlıklarını yapan Ümit, tesadüf eseri Liza'nın infazının olduğu esnada fabrikayı imha eder. Liza'nın ölümüne çok üzülen Ümit, artık Yunanistan'da daha fazla duramayacağını anladıktan sonra İzabel'e veda ederek Türkiye'ye döner.

Türkiye'ye dönen Ümit, Anadolu'nun düşmanlardan temizlenmesinde önemli rol oynadığı için, Cumhuriyet'in ilânından sonraki zafer bayramında madalya ile

ödüllendirilir. Ancak, Kurtuluş Savaşı'nda çok yakınında patlayan bir bombanın etkisiyle bir kulağının işitme işlevi kaybolan Ümit, askerlik mesleğinden ayrılarak Dışişleri Bakanlığında göreve başlar. Yine büyük bir tesadüf eseri olarak, Selanik Konsolosu olur. Kız kardeşini bir subayla evlendirdikten sonra annesini de alarak Selanik'e gelen Ümit, sürekli buradaki casusluk günlerini hatırlar. Yıllar önce İzabel ile kaldığı eve giden Ümit, büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Kimsenin yaşamadığı ev, tam anlamıyla bir harabeye dönmüştür. Umutsuzca geri dönen Ümit, yolda bir balıkçıya rastlar. Balıkçıdan İzabel ve annesinin nereye gittiklerini soran Ümit, bu evde yıllardır kimsenin yaşamadığını öğrenir. Ancak, balıkçı her akşam küçük bir kızla yaşlı bir kadının evin yakınlarına geldiğini Ümit'e anlatır. Bu habere çok sevinen ve akşama kadar orada bekleyen Ümit, eve doğru gelen yaşlı kadını hemen tanır. Bu kadın, İzabel'in annesi Roza'dır. Ümit'i oğlu gibi seven Roza, başlarından geçenleri anlatmaya başlar. İzabel, Ümit'in hasretine daha fazla dayanamayarak ölmüş, Ümit'ten olan ve adını Suzan koyduğu kızını annesine emanet etmiştir. İzabel'in hamile olduğunu o âna kadar hiç bilmeyen Ümit, büyük bir şaşkınlıktan sonra her ne kadar İzabel'in ölümüne üzülse de, bir evlâdının olmasına çok sevinir. Roza da Suzan'ı Ümit'e emanet ederek İngiltere'ye döner.

Basit bir olay örgüsüne sahip olan romanda Ümit ile İzabel arasındaki duygusal ilişki romanın aşk kanadını oluşturmaktadır. Ayrıca İngiliz casus Filip ile Ümit'in birbirine çok benzemesi, Ümit'in silâh fabrikasını havaya uçurmasıyla Liza'nın kurşuna dizilmesinin aynı ana denk gelmesi, Ümit'in hayatını kurtardığı albayın, Ümit'in kurmay olduktan sonra kıta stajını yaptığı yerin komutanı olması ve Ümit'in konsolos olduktan sonra görev yerinin yıllar önce casusluk yaptığı Yunanistan'a çıkması gibi birçok tesadüf, geleneksel anlatı türlerini anımsatmaktadır.

İzabel'in sevdiğine kavuşmadan aşk acısıyla ölmesi, Ümit'in konsolos olarak yıllar sonra Selanik'e döndükten sonra sürekli mazîyi hatırlaması romanın duygu yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerdir.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin zihinlerinden geçenleri bildiği gibi, onların geçmiş yaşamlarından da haberdârdır. Anlatıcı, başkarakter Ümit'in zihninden geçenleri okuyucuya sık sık yansıtır.

Ümit, casusluk yapmak için Selanik'e geldiğinde, bu görevi kendisine veren komutanını ve annesini hatırlar: *“Generalin, ayrılmadan önce kendisine söylediği sözleri hatırladı: ‘Sana verilen bu işi yaparken, arkanda Türk milletinin olduğunu unutma Ümit!’ Generalin bu sözü kulaklarından hiç çıkmıyordu. Piposunu birkaç defa arka arkaya çekti ve uzaklara ilk ışıkları beliren Selânîk şehrine baktı. İçinde tuhaf bir heyecan vardı.”* (s. 15).

“Aklına annesi ve kızkardeşi geldi. Annesinin, veda etmeden önce söylediği sözleri hatırladı. Sevgili annesi ayrılığı karşısında teessürünü saklamayı ne güzel bilmişti!” (s. 18).

Ümit'in casusluk görevini icrâ ederken karşılaştığı zor anlarda da anlatıcı, Ümit'in içinden geçenleri okuyucuya yansıtır: *“Ümit, içinden ‘Şimdi hapı yuttum.’ diye düşündü.”* (s. 30).

“Ümit cevap vermedi ve içinden ‘Allah yardımcım olsun! Yoksa bu kızla ve annesiyle halim harap!’ diye düşündü.” (s. 44).

Ümit, kılığına girdiği Filip'in viskiye düşkün bir adam olduğu için, viski içmek zorunda kalır. Ama Ümit hayatı boyunca ancak birkaç defa içki içmiştir. Karakterin geçmişini bilen anlatıcı, bunu şöyle dile getirir: *“Ümit, ömründe ancak birkaç defa viski içmişti. O da, Londra'da ateşemiliter bulunduğu zaman, resmî davetlerde... Şimdi, viskiyi çok seven bir erkek rolü yapması gerekiyordu.”* (s. 25).

Tanrı bilici özellikteki anlatıcı, olaylar karşısında yorum yapmaktan da çekinmez: *“Yüzbaşı Ümit, hiç konuşmuyordu. Zaten konuşmaması da gerekirdi. Kendi sesini İngiliz'e duyurmak ilerde bir tehlike yaratabilirdi.”* (s. 9).

“Birlikte merdiveni çıkmağa başladılar. İzabel bir iki merdiven önden yürümekteydi. Bazen nezaket kaidelerinin insana hayli faydası dokunuyordu. İzabel'in önden çıkması, Ümit'e etrafını rahatlıkla tetkik etmek fırsatını vermişti.” (s. 22).

“Şu anda onu birisi görse, herhalde Ümit için pek de iyi şeyler düşünmezdi. Bir konsolos, hırsız gibi terk edilmiş bir çiftliğin açık kalmış penceresine bakıyordu.” (s. 236).

Hakîm bakış açısına sahip anlatıcı, yer yer olayların iç yüzünü de okuyucuya açıklar: *“Ümit unutkanlığından değil, şimdilik Jorj ile karşılaşmak istemediğinden ihtiyarın yanına gitmemiştir.”* (s. 33).

Anlatıcı, olayları anlatırken karakterlerin içerisinde buldukları durumların karakterler üzerindeki etkilerini göstermek ve okuyucudaki merak duygusunu artırmak için anlatımını yer yer sorularla destekler: “Yüzbaşı Ümit sert bir selâm verdi ve dışarı çıktı. Odasına girince¹⁰¹ kapısını kapadı. Bir süre hareketsiz durdu. Acaba üzerine aldığı görevi başarabilecek miydi?” (s. 11).

“Önde subay, arkada Ümit, koridora çıktılar ve bir süre yürüdükten sonra büyük bir kapının önünde durdular. Kendilerini, şişman, saçsız bir albay karşıladı. Nöbetçi subayı, İngiliz yüzbaşısının ziyaret sebebini anlattıktan sonra yazılı kâğıdı verdi. Albay okurken Ümit’in kalbi hızla çarpıyordu. Acaba bu emrin sahte olduğunu albay anlayabilecek miydi?” (s. 93).

“Ümit, bir aralık cebinden fenerini çıkararak yaktı. Etrafına bakındı. Genişçe bir mahzendeydiler. Dört tarafı kalın duvarlarla çevrilmiş bu yerden nasıl çıkacaklardı?” (s. 102).

Anlatıcının Yüzbaşı Ümit için sarfettiği sözlerden hareketle, taraflı olduğu söylenebilir. Anlatıcı, Yüzbaşı Ümit’in tehlikeleri atlatmasına çok sevinir: “Bu âna kadar işler yolunda gitmişti. Konuşmalar hep İngilizce oluyordu. Çok şükür Ümit’in konuşmasından kimse şüphelenmemişti. Bu iyi bir başlangıçtı.” (s. 23).

“Ümit biraz şaşalamıştı. Bereket versin çabuk bir yalan buldu.” (s. 31).

Bakış açısı büyük oranda anlatıcıya aittir. Bunun yanında yer yer olaylar, karakterlerin gözünden de okuyucuya sunulur. Örneğin, Aya Silyos’taki çiftlik, Yüzbaşı Ümit’in bakış açısıyla verilir (s. 21-22).

Zaman

1915 yılında Çanakkale’de İngiliz casusu Yüzbaşı Filip’in yakalanmasıyla başlayan olaylar, 1925 yılında Selanik’e konsolos olan Ümit’in kızına kavuşmasıyla sona erer. On yıllık bir vak’a zamanına sahip romanın anlatı zamanı karakterlerin geçmişteki yaşantılarına değinilmesiyle genişletilmiştir. Örneğin; İzabel, Ümit’e geçmişteki yaşamını şöyle anlatır: “Ağabeyim, bir uçak kazasında ölünce, evimizi bir kâbus bürümüşü.

---

¹⁰¹ İmlâ, kitaptaki gibidir.

Babacığım, bu çiftliğin sahibi olan dedemin yegâne varisi idi. Londra'nın o sisli havası, matemimizi büsbütün arttırıyordu. O sıralarda, zaten gözleri zayıf olan babam birdenbire göremez olmuştu.” (s. 40).

Casusluk yapan bir askerin başından geçenlerin üzerine kurulan bu romanda anlatıcı, olayların gelişim sürecini olaylar meydana geldikten sonra açıkladığı için geri dönüş tekniğine sık sık başvurulmuştur. Örneğin, Ümit'in esir kampından Türk general ile albayı kaçırdıktan sonra olayın nasıl gerçekleştiği şöyle açıklanır: *“General, kır saçlı, nur yüzlü, dinç bir adamdı. Ümit, generalin ismini birçok defalar duymuştu. Albayı ise çok yakından tanıyordu. Kurmay çıktığı zaman kıta stajını yapmak için bu albayın yanına gitmişti. Yıllar sonra albayı ile bugün tekrar karşılaşmıştı. Tasarlanan plân gereğince, generalle albay, Ümit'in ansızın cebinden çıkardığı tabanca ile tehdit ederek silâhlarını aldığı Yunan erlerinin ağızlarını mendille bağlamışlar ve onların elbiselerini giyerek Ümit'in arkasından dışarıya çıkmışlardı.”* (s. 97).

Yine general ile albay da Ümit'e, nasıl yakalandıklarını şöyle anlatırlar: *“Filistin cephesinde İngilizlere esir düşmüştük. Esir düşmemizin sebebi uzun hikâyedir. Kısaca, bir şansızlığa uğradık, irtibatı kaybettik ve karanlık, zifirî bir gecede albayla birlikte esir edildik. Bizi Mısır esir kampına yolladılar. Fakat albayla bir fırsatını bulup kaçtık ve kayıkla denize açıldık. Şansızlık burada da yakamıza yapıştı. Denizde bir fırtınaya tutulduk. Kayığımız battı, biz de güçlkle kendimizi sahile atabildik. Meğer çıktığımız yer Girit adasıymış!... Bu defa da Yunanlıların eline esir düştük.”* (s. 98).

Liza'nın Yunan askerlerince yakalanmasından sonra, nasıl yakalandığı da yine geri dönüş tekniğiyle açıklanır: *“Sağa sola biriken halk, Liza'nın muhafızlar arasında gidişini merakla izliyorlardı. Liza gözlerini bir noktaya dikmiş, etrafta söylenenlere önem bile vermiyordu; vatani uğruna ölüme giden bir kahraman hâli vardı.*

Bundan bir hafta önce trenle, Selânik'ten Karasuli'ye giderken, ansızın kompartımanına bir Yunan subayı ile süngülü asker ve sivil giyinmiş polis şefi girmişti. Subay muzaffer bir tavır takınarak şöyle demişti: 'Sizi tevkif etmek için emir aldım. Derhal ilk istasyonda incek ve benimle Merkez Komutanlığına gideceksiniz.' Böylece Liza, beş gün askerî makamlarda saatlerce sorguya çekildikten sonra şimdi hapis haneye gönderiliyordu.” (s. 193).

Ümit, Selânik konsolosu olup da İzabel'in kaldığı çiftlikteki eve gidince casusluk yaptığı günlerini hatırlar: *“Evvelce karyolasının bulunduğu yer rutubetten çürümüş ve taban tahtalarının bir kısmı çökmüştü. On yıl öncesinden kalan yegâne şey, duvara çakılı kalmış olan bir çivi idi. Bu çiviye biz zamanlar İzabel'in ölen ağabeyi Davit'in resmi asılıydı. Bu resmin karşısında İzabel kendisini sorguya çekerken az mı ter dökmüştü.”* (s. 237).

Zaman yönünden üzerinde durmanız gereken hususlardan birisi de romanda gece ve akşam saatlerine ayrı bir önem verilmiştir. İsmail Karaca'nın da çalışmasında belirttiği gibi casusluk faaliyetleri üzerine kurulu olan romanda, karakterler sürekli tehlikelerle karşı karşıyadırlar. Bunun için işlerini rahat gizlenebilecekleri gece saatlerinde hâllerderler.¹⁰²

Zaman zarfı gece olan kesitlerden bazıları şöyledir:

“Bahar kokan bir geceydi. Küçük bir motor, suları yarararak Selânik sahiline doğru ilerliyordu.” (s. 14).

“Bol yıldızlı bir geceydi. Selânik'teki büyük askerî gazinonun salonunda, Yunanlıların, İngiliz askerî heyeti şerefine verdiği balo neşeli bir hava içinde devam ediyordu.” (s. 50).

“Ümit, o akşam eve döndüğü zaman ortalık çoktan kararmıştı.” (s. 64).

“Bir hafta sonra, Ümit ile İzabel, geceleyin evde otururlarken dış kapı hızlı hızlı çaldı.” (s. 77).

“Gece, Selânik'teki Makedonya otelinin 24 numaralı odasının kapısı ağır ağır açıldı.” (s. 83).

“Yıldızsız, karanlık bir geceydi. Karasuli'nin beş kilometre kuzeyinde bulunan cephaneliğin berisindeki barakaların ağzında, iki kişi konuşuyordu.” (s. 108).

“Gece saat dokuzda Ümit çiftliğe vardığı zaman, kapıyı eve yeni alınan yaşlı uşak açtı.” (s. 123).

---

¹⁰² İsmail Karaca, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili, 1951-1960)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2004, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 153.

“27 Mayıs gecesi, ayın parlak ışıkları, Lakanda gölü üzerinde kucak kucak dökülüyordu.” (s. 130).

“17 Eylül gecesi, Ümit, nöbetçi olarak kaldığı fabrikaya saatli bombayı yerleştirirken, Atina Askerî Hapishanesinde de, Liza'nın idamı için son hazırlıklar yapılıyordu.” (s. 215).

“Gece yarısını bir saat geçe, genç bir adam, Aya Silyos çiftliğine doğru ağır ağır ilerliyordu.” (s. 219).

Zaman yönüyle dikkat çeken durumlardan bir diğeri de, anlatı zamanını genişleten uzun ve kısa süreli atlamalardır: “Aradan bir ay geçmişti.” (s. 235).

“İki yıl sonra” (s. 232).

“Aradan sekiz yıl geçmişti.” (s. 230).

Zamanda atlamaların yanında özetlemeler de önemli bir yere sahiptir. Liza, Ümit ile konuşurken ona Paul adındaki kocasından çok kısa bir şekilde şöyle bahseder: “Size anlatmak çok güç... Kocamdı ve ilk sevgilimdi. Kendisiyle birlikte Almanya'ya kaçtım, sonra o ölünce, onun görevine devam ettim ve casus oldum.” (s. 61).

Anlatıcı da meydana gelen olayları özetleyerek geçer: “Böylece kahramanımız, İstiklâl Şavaşı'nda tekrar silâha sarılan İzmir'in, Manisa'nın ve Ödemiş'in efeleri başında çeteci Ümit olarak, daha sonra Sakarya'da ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nde Tabur komutanı Binbaşı Ümit olarak, her zaman vatan için yılmadan, kahramanca çarpıştı.” (s. 229).

Olay ağırlıklı olan romanda, atlama ve özetlemeler bulunurken yavaşlatmalara pek yer verilmemiştir.

Mekân

Düşman devletlerin birbirlerinin sırlarını öğrenmeye çalıştıkları romanda, en önemli mekân Selanik'teki Aya Silyos çiftliğidir. Türk casusu Ümit, Yunanistan'da casusluk faaliyetlerini sürdürdüğü dönemde bu çiftlikte kalmaktadır. Jorj ve Roza adlı çiftin İzabel adındaki kızlarıyla yaşadıkları bu çiftlikte Ümit, İzabel'e âşık olur. Anlatıcı,

Ümit'in gözünden çiftliğin etrafını şu sözlerle tasvir eder: *“Aya Silyos’a yaklaşırken doğa da güzelleşiyordu. Uzaktan Lakanda gölünün mavi suları gözükmekteydi. Yolun iki tarafına gelişigüzel ağaçlar dikilmişti. Sol tarafta meyva bahçeleri vardı.*

Ümit heyecanla gideceği çiftlik binasını ararken, ilk önce, etrafı alçak duvarlarla çevrilmiş büyük bir yeşillik dikkatini çekti. Daha sonra, ağaçların arasında, nisbeten yosun tutmuş kiremitli bir ev gördü.

Ağır adımlarla çiftliğin dış kapısından içeriye girdi. Ağaçlardan süzülerek gelen rüzgârda tatlı bir koku vardı. Hiçbir ses işitilmiyordu.

Eve yaklaştıkça, çiftliğin büyüklüğü daha çok belli oluyordu. Ağaçlardan, ne ufuk ne de göl görünmez olmuştu. Yalnız çiftliğin sol tarafında bir tarla uzanıyordu. Bu tarlanın sonunda gür otlaklar, daha sonra hafif bir mera vardı.” (s. 21).

Ümit, çiftlik evinin içine girdikten sonra, anlatıcı yine Ümit'in gözünden evin içini tasvir eder: *“Evin içi oldukça sevimli idi. Duvarlar hafif sararmış olmasına rağmen, insanın gönlünü açan tatlı filizî bir renge boyanmıştı. Holün sağ tarafında kocaman bir saat asılıydı, gürültü ile işliyordu. Karşı tarafta büyükçe iki kanatlı bir kapı vardı. Sol tarafta ise, evin üst katına çıkan parmaklı bir merdiven gözüküyordu.” (s. 22).*

Ümit, konsolos olarak tekrar Selanik'e döndüğünde, bu çiftliğe tekrar gelir; ancak, gördüğü manzara çok farklıdır. İzabel öldükten sonra İzabel'in annesi de bu evden taşınmış, ev bakımsızlık içinde harabeye dönmüştür: *“Buraları ne kadar değişmiş, ne kadar bozulmuştu! Yolun etrafını kaplayan ağaçlar, âdeti yabanileşmiş, dallar birbirine sarılmıştı. Kimbilir kaç defa geçtiği bu yol, bakımsızlıktan dolayı bir hayli bozulmuştu.” (s.235).*

Mekân tasvirinin yer yer işlevsel olarak kullanıldığı romanda, Selanik'teki Aya Silyos çiftliği, İzabel ile Ümit'in aşklarını yaşadıkları dönemde hayat dolu bir yerken, iki sevgili birbirinden ayrıldıktan sonra zamanla yaşanmaz bir yer hâlini almıştır.

Mekân tasviri üzerinde çok fazla durulmayan romanda; Ümit'in casusluğa başlamadan önce görev yaptığı İstanbul, Ümit'in İngiliz İstihbarat Servisi'nin isteği üzerine krokisini çıkardığı Çatalca ve Çorlu, Ümit'in kılığına girdiği İngiliz casusu Filip'in yakalandığı Çanakkale, romanda adı geçen diğer mekânlardır.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Şahıs kadrosu çok fazla kalabalık olmayan romanda, olaylar daha çok başkarakter Ümit, Liza ve İzabel arasında geçmektedir. Ümit'in İzabel ile arasındaki ilişki duygusal iken, Liza ile arasındaki ilişki meslekîdir. Ümit casus olarak Yunanistan'da faaliyet gösterdiğinde talimatlarını Liza'dan alırken, Aya Silyos'taki çiftlikte kaldığı sırada İzabel'e âşık olur.

Yüzbaşı Ümit: Vatanını seven ve çalışkan bir Türk subayı olan Ümit, İstanbul'da görev yapmaktadır. Çanakkale'de faaliyet gösteren İngiliz casusu Yüzbaşı Filip'in yakalanması üzerine, onun kılığında Yunanistan'a casusluk yapmak üzere görevlendirilir. Yunanistan'da bulunan Alman casusu Liza'dan aldığı talimatlarla görevini yapan Ümit, esir tutulan bir Türk general ile albayı kurtarıp, bir cephane ve bir silâh fabrikasını havaya uçurarak devleti adına çok büyük işler başarır. Yunan kuvvetlerince gerçek kimliği ortaya çıkarılan Liza'nın idam edilmesinden sonra Türkiye'ye dönen Ümit, savaşlarda binbaşı ve yarbay rütbeleriyle büyük başarılar göstererek Cumhuriyet'in ilânından sonra madalya ile şereflendirilir. Kurtuluş Savaşı'nda çok yakınlarında patlayan bir bombanın tesiriyle bir kulağı işitme işlevini kaybeden Ümit, Dışişleri Bakanlığı'na geçerek konsolos olur. Yunanistan'a atanan Ümit, annesini de alarak Selanik'e gider. Burada casusluk günlerini hatırlayan Ümit, yıllar önce İzabel ile kaldığı eve gider. Çiftlikteki evin tam anlamıyla harabeye döndüğünü gören Ümit, yakınlardaki balıkçıdan olan biteni sorar. Yaşlı bir kadınla küçük bir kızın her akşam buraya gelerek dua ettiklerini öğrenince akşama kadar orada bekler. Akşam olup da İzabel'in annesi Roza yanında küçük bir kızla gelerek Ümit'e olan biteni anlatır. İzabel'in öldüğünü, Suzan adındaki bu küçük kızın da kendi kızı olduğunu öğrenen Ümit, sevinç ile hüznü aynı anda yaşar. Roza, Suzan'ı Ümit'e teslim ederek memleketi İngiltere'ye döner.

Anlatıcı, Ümit'in fizikî özelliklerini şu sözlerle tasvir eder: *“Ümit uzun boylu, kuvvetli, geniş omuzlu, yakışıklı bir erkekti. Bakışlarından son derece zeki ve cesur olduğu belliydi.”* (s. 6).

Türk generalin Ümit'e casusluk görevinin verilmesinin sebebini açıklaması esnasında da Ümit'in donanımı hakkında bilgi sahibi olmaktayız: *“İyi İngilizce bilmen, Londra'da iki yıl ateşemiliter olarak kalman, İngiliz âdet ve an'ânelerini bilmen ve İngiliz casusu ile arandaki benzerlik, seni tercih etmemize başlıca neden oldu.”* (s. 7).

Doğrudan tanıtımı oldukça az olan Yüzbaşı Ümit, daha çok yapıp ettikleriyle, söz ve davranışıyla okuyucuya dolaylı yoldan tanıtılmıştır.

Donanımlı bir asker olan Ümit, aynı zamanda Türkiye sevdalısı birisidir. Ümit, vatanını şu sözlerle över: “*Benim vatanım Türkiye, ülkelerin en güzelidir. Orada, insanın kederi sevince döner.*” (s. 226).

İzabel: Yunanistan’da yaşayan İngiliz ailenin kızı olan İzabel, Jorj ve Roza’nın çocuğudur. Neşeli bir kız olan İzabel, ölen abisinin arkadaşı olan ve çiftliklerinde kalan Filip olarak bildiği Ümit’e âşık olur. Ümit’in görev icabı başka ülkelere gitmesinden son derece rahatsız olan İzabel, Ümit’ten hamile kalır; ancak, gurur meselesi yaparak bunu Ümit’e söylemez. Babasının mide kanaması geçirerek ölmesinden sonra psikolojisi iyice bozulan İzabel, Ümit’in de temelli olarak Türkiye’ye dönmesiyle tamamen yıkılır. İzabel’in hamile olduğunu bilmeden Türkiye’ye dönen Ümit, on yıl sonra konsolos olarak geri döndüğünde İzabel’in bir ay kadar önce ölmüş olduğunu öğrenir.

İzabel, Ümit’in görev icabı başka yerlere gitmesine çok üzüler, ona sitem eder: “*Beni uyarmana teşekkür ederim Filip! Fakat öyle karışık işlerin, öyle tuhaf hareketlerin var ki, meraklanmamak, endişe etmemek kaabil değil. Çiftlikten ayrıldığın zaman, bilsen burada ne büyük heyecanlar geçiriyorum. Acaba bir şey mi oldu, ne zaman döneceksin, başına bir felâket mi gelecek diye, günlerimi zehir ediyorum.*” (s. 128).

İzabel’in karakterizasyonu oldukça zayıf kalmıştır. Hem doğrudan hem de dolaylı tanıtım son derece yetersizdir.

Liza: İngiliz İstihbarat Servisi için çalıştığı sanılan Liza, aslında bir Alman casusudur. Filip’in kılığında Türkiye’den Yunanistan’a gelen Ümit’e talimatlar vererek onu yönlendiren Liza, son derece güzel ve zeki bir kadındır. Liza, Ümit’e Türk olan bir general ve albayı esir kampından kaçırmayı, bir cephanelik ile silâh fabrikasını havaya uçurması için talimat verir. Ümit bu görevleri başarıyla yerine getirir; ancak, Yunan ve İngiliz kuvvetleri Liza’nın Türklerle iş birliği yaptığını fark etmeleri üzerine, Liza’yı kurşuna dizerek idam ederler.

Anlatıcı, Liza’nın hayatını şu sözlerle okuyucuya anlatır: “*Liza, aslen Hollandalı idi ve Hollanda Kraliyet Taburu Komutanının kızıydı. Henüz on yedi yaşlarında iken, Paul adında Hollanda’da görevli bulunan bir Alman subayını sevmiş ve onunla Almanya’ya*

kaçmıştı... Liza, İngilizceyi ve Almancayı çok güzel bilirdi... Liza, güzel resim yapardı. Havanın iyi olduğu günlerde kırlara açılır ve köy manzaraları çizerdi.” (s. 45-46).

Karakterizasyonu yetersiz olan Liza, diğer karakterler gibi daha çok yapıp etikleriyle, davranışlarıyla bilinmektedir, yani karakterizasyonu dolaylı yoldan yapılmıştır.

Görevini severek yapan Liza, ölümden de korkmaz. Casus olduğunun anlaşılması üzerine hakkında idam kararı verilir; ancak, Liza bu durumu metanetle karşılar: “*Yanına gelen ve kendisine cesaret vermek isteyen rahibelere: ‘Korkmuyorum hemşirelerim. Ölüme cesaretle gideceğim.’ diye cevap verdi.*” (s. 216).

Karakterlerin karakterizasyonları üzerinde çok fazla durulmayan romanda, yukarıdaki karakterlerin dışında, Çanakkale’de Türklere yakalanan İngiliz casusu Filip, İzabel’in annesi Roza, İzabel’in babası Jorj, İzabel’in ölen pilot ağabeyi David, İngiliz İstihbarat şefi Thomas, Ümit’in annesi Şahande,¹⁰³ Ümit’in kız kardeşi Gülsüm, Bakkal Teodor, Ümit’in İzabel’den olan kızı Suzan romanda adı geçen diğer karakterlerdir.

Anlatım Teknikleri:

Anlatma, gösterme ve diyalog gibi tekniklere yer verilen romanda, casusların birbirleriyle haberleşmek için kullandıkları pusulalar (s. 78, 88, 92, 117, 148, 155), hem meslekî metinlere hem de mektup tekniğine örnek olarak gösterilebilir. Daha çok birkaç cümleden oluşan bu pusulalar, sadece iletmek istenen mesaj içindir. Liza’nın Ümit’e gönderdiği pusulalardan birisi şöyledir: “*Aldığım bir emir üzerine yarın sabah erkenden Selânik’e gidiyorum. Bu akşam muhakkak görüşmemiz gerek. Sizin için yeni bir talimat aldım. Pusulayı okuduktan sonra derhal yakınız ve evden ayrılırken makûl bir sebep söyleyiniz.*” (s. 78).

Anlatıcının olayları anlatırken kullandığı tekniklerden birisi de iç çözümleme tekniğidir. Zor anlar yaşayan karakterlerin içinde buldukları durumun etkisinin daha iyi anlaşılması için anlatıcı, karakterlerin ruhsal durumunu analiz ederek okuyucuya sunar. Türk işbirlikçisi olduğu anlaşılan Liza’nın hücrede idam edileceği günleri beklerkenki

¹⁰³ Oğuz Özdeş, roman karakterlerinin karakterizasyonunu yaparken, kendi yaşamından da yararlanmaktadır. Yazar, Yüzbaşı Ümit karakterinin annesine, kendi annesinin adı olan “Şahande” adını vermiştir.

ruhsal durumunu anlatıcı şöyle analiz eder: “Artık casusluk hayatı bitmişti. Onu bekleyen tek şey bir idam mangasıydı.

Gözlerini kapadı.

Hazırol durumunda olan ökçeler tıkrıyor ve sert bir ses yükseliyordu:

- Doldur kapa!

Silâhlar şakırıyor, namlular hain bir göz gibi kendisine bakıyordu.

- Nişan al!

Ve en sonra:

- Ateş!

Kurşunları bekliyordu. Ne tuhaf, ölüm bir türlü gelmiyordu. Sonra gözlerini açıyor, etrafına bakıyor, karanlık hüccresinde yapayalnız olduğunu görüyordu.

Ayağa kalkıp demir kapıya doğru yürüdü. Acaba asıl kimliği nasıl anlaşılmişti? Bunu bir türlü bulup çıkaramıyordu. Herhangi bir ipucu verdiğini, ya da, bir ihtiyatsızlık yaptığını hatırlayamıyordu.” (s. 194).

İzabel’i terk ederek ülkesine döndükten yıllar sonra Selanik’e konsolos olarak dönen Ümit, mazînin etkisinde kalarak büyük acılar çeker. Anlatıcı, Ümit’in Selanik’te konsolos olarak görev yaparken içinde bulunduğu durumu, iç çözümleme tekniğiyle şöyle yansıtır: “Günler ağır ağır ilerliyor, Ümit’in hayâl kırıklığı gittikçe artıyordu. Bununla beraber, İzabel’le annesinin çiftlikte bulunmayışının ve çiftliğin bakımsız, vahşi bir hâl almasının nedenini bir türlü kendi kendine izah edemiyordu.

İzabel’i bir kere daha görmek ve onun yaşayıp yaşamadığını öğrenmek arzusu, içinde bulunduğu kâbusu büsbütün arttırıyordu. Artık, mazî, uyurken, gezerken, düşünürken onu yegâne meşgul eden şeydi. Kulaklarında İzabel’in sesi, gözlerinin önünde, tebessümü dolaşıyor, fakat duyduğu acıdan kimseye bahsedemiyordu. Hattâ, ruhunun taşkınlıklarını etrafa göstermekten çekiniyor ve bu mücadele onu o kadar yoruyordu ki, ekseriyetle odasından ayrılmıyordu...

Birçok zamanlar sanki İzabel'i görüyordu. İşte karşısındaydı ve kendisine gülümsüyordu. Ona doğru koşuyor; tam İzabel'i kucaklayacağı sırada, bir rüyadan uyanır gibi kendisine geliyordu.” (s. 239).

Dil ve Üslûp

Oldukça sade ve anlaşılır bir dille yazılan bu roman, hemen hemen her yaş ve kültür seviyesinden insanların kolayca okuyup anlayabileceği bir romandır. Sade ve anlaşılır olmasının yanında anlatıcı, olayları birçok yerde günlük konuşma/sokak dili ile anlatmaktadır:

“Delikanlı, süt dökmüş kedi gibi oldu.” (s. 24).

“Ümit, olduğu yerde durdu. Eğer kız bu resimden bahis açacak olursa, hali dumandı.” (s. 28).

“Ümit, sırtına soğuk su dökülmüş gibi oldu.” (s. 30).

“Ümit biraz şaşalamıştı. Bereket versin çabuk bir yalan bulmuştu.” (s. 31).

“Gizli kapıyı açsalar, Yunan jandarmaları onları haklayacak, açmasalar diri diri yanacaklardı.” (s. 101).

“Liza, Bulgar hududuna iyice yaklaştığı sırada, otomobil göğüs darlığına uğramış bir ihtiyar gibi hırlayarak durdu.” (s. 161).

“Bir makaraya benzeyen otomobilin tekerlekleri, göle giden şose yolu sara sara ilerliyor, otomobil susuz bir at gibi yolları içerek koşuyordu.” (s. 242).

Bazı anlarda anlatıcının, nesnelere çok ince detaylarına kadar tasvir ettiği de görülmektedir: *“Ümit'in durumu oldukça kötüydü; çünkü uzun boylu Yunan eri, kendisine doğru geliyordu. Hemen cebinden Bursa işi keskin çakısını çıkardı.” (s. 18).*

Romanda bazı imlâ yanlışlarına da rastlamaktayız:

“Odasına girinca kapsını kapadı.” (s. 11).

“Başkan bunun üzerine Liza'ya söndü.” (s. 211).

3.3. DAĞ BAŞINI DUMAN ALMIŞ¹⁰⁴

Oğuz Özdeş'in ilk kez 1960 yılında yayımlanan bu romanında, vatani için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen Yüzbaşı Kudret'in başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Her an ölümle burun buruna yaşayan Yüzbaşı Kudret'in görevi, düşman hattına sızarak istihbarat toplamaktır. Casusluk faaliyetleri üzerine kurulu olan roman, okuyucuya Ian Flaming'in *007 James Bond* serisini anımsatmaktadır.

Olay Örgüsü

19 Mayıs 1919'da, başta İstanbul olmak üzere bütün Anadolu düşman kuvvetlerce kuşatılmıştır. Batılı devletlerin baskısıyla Fevzi Çakmak, Erkan-ı Harbiye Reisliği görevinden alınmıştır. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkış günü olan bu tarihte, Fevzi Çakmak en fazla güvendiği subaylarından olan Yüzbaşı Kudret'i yanına çağırarak ona önemli bir görev verir. Aslen Aydınli olan Yüzbaşı Kudret, düzmece bir emirle ordudan atılmış gibi gösterilecek ve Ege bölgesindeki düşman kuvvetleri arasına sızarak casusluk yapacaktır. Bir sonraki günün sabahında törenle, Fevzi Çakmak'ın planı doğrultusunda Yüzbaşı Kudret'in rütbeleri sökülür ve ordudaki görevi sonlandırılır. İngiliz bandıralı Victoria gemisi ile İstanbul'dan İzmir'e yola çıkan Yüzbaşı Kudret, yol boyunca çocukluk günlerini düşünür. Kendisi gibi asker olan babasının düşmanlarca nasıl öldürüldüğünü hatrına getirerek yolculuğunu tamamlar. İzmir'e indikten sonra Yüzbaşı Kudret, doğruca, önceden kendi askerlerinden birisi olan Onbaşı Fethi'nin işlettiği kahveye gider. Burada ahvalini Onbaşı Fethi'ye anlatan Yüzbaşı Kudret, Rumların kontrolünde olan gemilerde boyacılık ve tamir işlerinde çalışmak istediğini söyler. Osman, kahveden ayrıldıktan sonra Mihal adında bir kişiyle tanışır. Yunan gemilerinin acentalığını yapan Mihal, Kudret'e yanında çalışmasını teklif eder ve olumlu sonuç alır. Gemi boyama işini seve seve yapan Kudret, bir gün boya işi yaparken gemide geçen bir konuşmaya kulak misafiri olur. Mihal ile geminin sahibi, Kudret hakkında sohbet etmekte ve Kudret'i başka amaçlar için kullanmayı düşünmektedirler. Kudret'i yanına çağırın Mihal, ona daha çok para kazanacağı yeni bir iş teklif eder fakat ne olduğunu söylemez. Kudret verilen adrese gidince işin ne olduğunu anlayacaktır. Kudret bahsedilen yere gittiğinde büyük bir sürpriz

¹⁰⁴ Oğuz Özdeş, *Dağ Başını Duman Almış*, Tekin Yayınevi, 5. Basım, İstanbul 1981, 167 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

ile karşılaşır, Çanakkale’de beraber savaştığı arkadaşı Teğmen Orhan, esir alınmıştır. Sorgulamayı yapan ve aynı zamanda Mihal’in arkadaşları olan İvan ve Kosta, Kudret’ten Orhan hakkında ne biliyorsa anlatmasını isterler. Kudret birtakım yalan yanlış bilgiler vererek durumu idare eder ve gerçekten ordudan atıldığına İvan ve Kosta’yı inandırır. Kudret, buradan ayrılır ve doğruca arkadaşı Necmi’nin yanına giderek ona durumu anlatır. Bir süre beraber düşündükten sonra, yarın esir kampına gönderilmesi düşünülen arkadaşı Orhan’ı kaçırmaya karar verir. Necmi ile plan yapan Kudret, iki saat önce gittiği eve tekrar gider. Kudret, Kosta’yı öldürüp İvan’ı da etkisiz hâle getirdikten sonra, Teğmen Orhan’ı kaçıtır.

Yüzbaşı Kudret, Teğmen Orhan ve sonradan mücadeleye katılmaya karar veren Onbaşı Fethi ile trenle Aydın’a doğru yola çıkarlar. Trende buldukları kompartımanda bir Yahudi, bir Acem, bir de tipinden Türk olduğu anlaşılan bir kız bulunmaktadır. Kudret ve arkadaşları tren ilerlerken, konuşmalarından tüccar oldukları anlaşılan Yahudi ve Acem’in söylediklerini dinlerler. Bir süre sonra trende bir patlama olur. Trenden zar zor indikten sonra; Yüzbaşı Kudret, Teğmen Orhan ve Onbaşı Fethi, kompartımanlarındaki kızı da alarak bir kenara çekilirler. Aralarında konuşmaya başlayınca bu güzel kızın adının Kezban olduğu, babasının Çanakkale’de şehit düştüğü gidecek doğru düzgün kimsesinin olmadığını öğrenirler. Kezban da, Kudret ve arkadaşlarının Türk askeri olduğunu öğrenince çok mutlu olur ve onlara katılmak için Yüzbaşı Kudret’ten izin ister. Kezban’a Onbaşı rütbesi verip yanına alan Kudret, Onbaşı Fethi’yi de çavuşluğa terfi ettirir. Kezban, köylerinin yakınlarda olduğunu söyleyince, Kudret de kendilerini misafir edip edemeyeceklerini sorar. Kezban’dan olumlu yanıt alınca hep birlikte köyün yolunu tutarlar. Kezban’ın ninesi, Kudret ve arkadaşlarını eve buyur eder ve onlara güzel yemeklerinden ikram eder. Üç askerin de aynı evde kalması, düşman kuvvetlerinin dikkatini çekeceğinden Orhan ve Fethi, komşuların evinde kalmaya başlarlar. Kısa sürede Kudret ve arkadaşları millî mücadelede savaşacak çok sayıda kişiyi örgütlerler. Kahraman bir Türk askerinin kızı olan Kezban, nihayetinde amacına ulaşmış ve düşmanla çarpışma fırsatını yakalamıştır. Kudret ara sıra kılık değiştirerek halk arasına karıştığı zamanlarda; Kezban, adamları komuta eder. Bu arada Ankara’da yeni kurulan meclisten Kudret’e gizli bir görev gelir. Bu göreve göre Kudret ve Kezban, Yunan kılığına girerek İzmir’e gideceklerdir. Kezban ile yola çıkan Kudret, yolda Türk askerlerince çevrilir. Askerlere kendilerinin Türk olduklarını söylese de askerler buna inanmaz. Kudret, Türk olduğunu askerlere ispatlamak için

yakınlarda bulunan doğduğu köye hep birlikte gitmelerini önerir. Bu öneriyi kabul eden askerler, Kudret ve Kezban'ı da alarak Bozova Köyü'ne giderler. Kudret'in annesi Zeynep Kadın, gözleri görmediği hâlde oğlunu tanır. Bu durumu gören askerler, Kudret'in Türk olduğuna inanarak onu serbest bırakırlar.

İzmir'e gelen Kudret'e, buradaki Türk karargâhında kendisine gelen emrin detayları anlatılır. Kudret; İzmir'e böyle bir kılıkta çağrılmasının sebebinin, Türk askerlerine İzmir'de yakalanan casus subayın görevine devam etmesi olduğunu öğrenir. Kudret, nişanlı olduğu öğrenilen bu casusun görevine, Türk kuvvetleri adına Kezban ile devam edecektir. Kezban ile İzmir'den İskenderun'a gelen Yunan ajanı kılığındaki Kudret, burada Jak adlı bir ajan aracılığıyla İvan adındaki bölge şefinin yanına gider. İvan, Kudret'ten birtakım bilgiler aldıktan sonra onu Beyrut'a yollar. Beyrut'a gittiği vapurda Kudret, ilginç bir tesadüf eseri gerçek nişanlısı Suna ile karşılaşır. Suna ile aynı vapura denk gelmek Kudret için son derece can sıkıcı bir durum olur. Her an foyasının ortaya çıkması endişesiyle Kudret, Suna ve Suna'nın kız kardeşi Fatoş'u tanımazlıktan gelir. Beyrut'a indikten sonra Kudret, emir doğrultusunda doğruca artist acentalığı yapan Mösyö Düpon'un yanına gider. Mösyö Düpon ile bir görüşme yapan Kudret, daha sonra buradan ayrılır. Kudret buradan ayrılırken, kılığına girdiği Peter adlı casusun David adındaki casus arkadaşı da buraya gelir. Fakat Kudret adama ne diyeceğini nasıl davranacağını bilmediği için oradan hemen uzaklaşır. Kudret, bir pazar yerinde Davit ile karşılaşınca mecburen kılığına girdiği ajan Peter gibi davranmak zorunda kalır. Beraberce içkili bir yere giderler. Kudret; kılığına girdiği, hüviyetini taşıdığı Peter'in şahsî özelliklerini tam olarak bilmediği için Peter'in mizacına uygun olmayan söz ve davranışlarda bulununca, Davit durumdan şüphelenir. Bir süre sonra Davit, karşısındaki adamın Peter olmadığını anlayınca büyük bir arbede yaşanır. Kudret, Davit'i öldürdükten sonra tekrar gemiye döner.

Kudret, Beyrut'tan yanına aldığı artist, akrobat ve dansöz Suzanna ile gemi yolculuğuna başlar. Yanındaki kişilerden birisinin casus olma ihtimalini de aklında bulunduran Kudret, özellikle Suzanna'nın casus olmasından şüphelenmektedir. Gemideki asıl sıkıntılı durum ise Kudret'in gerçek nişanlısı Suna'nın vazife icabı kimliğini saklayan ve Suna'yı tanımazlıktan gelen Kudret'e olan davranışlarıdır. Bu duruma iyice üzülen Suna, gemide bulunan ve önceden tanıdığı Ahmet adındaki adama kur yapmaya başlar. Bu duruma dayanamayan Suna, bir gece Suzanna ile kol kola gördüğü Kudret'e ağlayarak hakaretler savurur. Gemi İskenderun'a geldiğinde İskenderun'daki şeflikten haber gelir ve

bazı adamlar Peter adıyla bilinen Kudret'i ve nişanlısını şefin yanına götürürler. Kudret'in asıl kimliğini bilen şef, Kudret yanına gelir gelmez onu ve nişanlısını yakalatır. Şef, adamlarına Kudret ve Kezban'ı akşama kadar esir tutmalarını, akşam olunca da ayaklarına taş bağlanılarak denize atmalarını emreder. Karanlık bir odada balığı hâlde ölümü beklerken, birden Kudret'in gözüne bir teneke parçası ilişir. Kezban teneke parçasını ağzına alarak Kudret'in ipini keser. Ancak, her ikisi de elleri bağlıymış numarasına devam ederler. Adamlar akşam gelip infaz için Kudret ve Kezban'ı deniz kenarına götürdüklerinde Kudret en uygun zamanda adamların hakkından gelir. Ancak, Kudret'in ölmemesi için Kezban kurşunlara kendisini siper ederek abi dediği ancak, büyük bir aşk beslediği Kudret için kendisini feda eder. Kezban'ın ölümüne çok üzülen Kudret, batırılacağını öğrendiği gemide bulunan asıl nişanlısı Suna'yı ve onun ailesini kurtarmak için hemen harekete geçer. İskeleyle geldiğinde geminin yarım saat önce demir aldığını öğrenir bir tekne kiralayarak gemiye yetişmeye çalışır. Bu esnada gemideki casuslar, geminin batırılması için torpidoya işaret vermeye hazırlanmaktadırlar. Suna'nın kardeşi Fatoş, Dansöz Suzanna'nın izini süreyim derken, büyük bir tesadüf eseri gözetlediği odada ablasına kur yapan Ahmet'i görür. Ahmet, Beyrut'tan gelen artistlerden birisiyle gemiyi batırma planını görüşmektedir. Plana göre Ahmet ve casus adamı, fenerle torpidoya işaret verecek, torpido da gemiyi batıracaktır. Neye uğradığına şaşırarak Fatoş, Ahmet tarafından çok geçmeden fark edilerek yakalanır. Yaşanan arbede esnasında göğsüne aldığı bıçak darbesiyle ölür. Kardeşinin öldüğünü gören Suna ise ne yapacağını şaşırarak ağlamaya başlar. Ahmet, hemen torpidoya işaret vermeye koyulur; ancak, tam bu esnada Kudret, olaya müdahil olur. Ahmet ile aralarında büyük bir dövüş başlar ve Ahmet geminin direğine doğru yönelir. Direkteki Türk bayrağını görünce, vatanına ettiği ihanet yüzünden içini büyük bir pişmanlık duygusu kaplar. Bu vicdan muhasebesine daha fazla dayanamaz ve kendisini denizin karanlık sularına bırakır. Vatana ihanetini canıyla ödeyen Ahmet'in ölümünden sonra, Kudret güverteye inerek Suna'yı ve Mehlika'yı teskin eder. Gemidekilerin kurtulmalarına olan sevinçleri, düşmanların İzmir'de denize döküldüğü haberiyle iyice artar.

Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan millî direniş zaferle sonuçlanmış, yurt düşmanlardan temizlenmiştir. 1923 yılının ekim ayına gelindiğinde Mustafa Kemal, Cumhuriyet'i ilân eder. Binbaşı rütbesine terfi eden Kudret, annesiyle beraber Cumhuriyet kutlamalarını izler. Bu törenlerde Kudret, yurdun düşmanlardan kurtulmasına,

Cumhuriyet'in ilân edilmesine sevinse de Kezban ile Fatoş'un ölümleri yüreğinde kanayan bir yara olarak kalır.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin duygu ve düşüncelerini okuyucuya aksettirmektedir. Romanın başkahramanı Kudret'in kimliğinin düşmanlarca tespit edilmesinden sonraki düşüncelerini, anlatıcı okuyucuya şöyle sunmaktadır: *“Çocukluk yıllarını, okulda geçen günlerini, Harbiye'den mezun olup ta subay çıktığı zamanı, gözleri kör zavallı anacığını, Suna ile ilk nişanlılık günlerini, daha sonra muharebede geçirdiği seneleri bir bir hatırladı.”* (s. 133).

Geleneksel anlatı türleri ile Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarındaki anlatıcılara benzer şekilde; anlatıcı, olaylar karşında görüşlerini bildirmekten çekinmez: *“Zaten böyle tehlikeli işlere atılan insan da Kudret'in yaptığı yapardı.”* (s. 97).

Macera/aksiyon/casusluk romanları sınıfına dahil edebileceğimiz bu romanda anlatıcı yönüyle dikkat çeken bir diğer önemli husus da, anlatıcının bazı olaylar esnasında birtakım sorular sorması, yorumlar yapmasıdır. Anlatıcının böyle bir tutum sergilemesi macera romanının yapısına uygun olarak okuyucudaki merak duygusunu arttırmakta, romanı daha sürükleyici hâle getirmektedir. Anlatıcının bu özelliğine aşağıdaki örnekler verilebilir:

“Acaba Bozova köyünde Kudret'in annesini bulabilecekler miydi? Ya annesi yoksa, başka yere gitmişse, halleri nice olacaktı?” (s. 68).

“Şef, masanın başına geçerek, plânları bir müddet tetkik etti. Bir aralık Kudret'i dikkatle süzdü. Yoksa, Şef, bu plânların sahte olduğunu keşfetmiş miydi? Yahut da Kudret'in Peter olmadığını mı farkına varmıştı?” (s. 83).

“Nişanlısının ne işi vardı vapurda? Acaba Beyrut'a ne için gidiyordu? Bütün bunlardan daha fenası Suna'nın kendisini tanıması, işlerini büsbütün güçleştirecekti.” (s. 87).

“Kudret, hakikaten müşkül bir durumdaydı. Kendisini faytonla takip eden adamın ne ismini ne de hüviyetini bilmiyordu. Nereye gidecekti, ne yapacaktı, bu müthiş takipten nasıl kurtulacaktı?” (s. 106).

“Şimdi Beyrut’un dar ve esrarlı yolarında müthiş bir kovalamaca başlamıştı. Yalnız başına Kudret’le başa çıkamayacağını anlayan Davit, kaçmakla hem Kudret’i peşine takmış, hem de kendi inine çekmiş olmuyor muydu? Fakat Kudret de kendi hesabına bu işe bir an evvel nihayet vermek zorundaydı... Davit’i elinden kaçırmakla, her an takip edilmek, pusuya düşürülmek ihtimali ile karşı karşıya olmaz mıydı?” (s. 113).

“Acaba Kudret, vapur kalkmadan yetişebilecek miydi?” (s. 140).

Olaylar karşısında yorum yapmaktan çekinmeyen anlatıcı, karakterler arasında da taraf tutmaktadır. Örneğin; anlatıcı, Kudret’in annesi Zeynep Kadın’ın çektiği acılara üzülerek onun için “zavallı” sıfatını kullanır: *“Kapının önünde Kudret’in ak saçlı, nur yüzlü yaşlı anası belirmişti. Kudret, anasını hemen tanıdı. Zavallı anacığı, görmediği beş yıl içinde ne kadar çok ihtiyarlamıştı.”* (s. 70).

Olayları genellikle kendi bakış açısıyla anlatan anlatıcı, yer yer karakterlerin bakış açısından da yararlanmıştır. Bu yararlanmalar, karakterlerin etraflarını gözlemlmeleri esnasında olmuştur: *“Adam içerdeyken, Kudret etrafi tetkik etmek fırsatını bulmuştu. Burası pek de tekin bir yere benzemiyordu. Az sonra kapı açıldı ve biraz evvelki adam gözüktü.”* (s. 25).

“Kudret, Yahudi ile Acemin konuşması bitince, genç kızı dikkatle tetkik etmek imkânını bulmuştu. Genç yaşına rağmen kızın son derece zeki ve cesur bir hâli vardı. Bakışlarından iradeli ve azimli olduğu anlaşılıyordu.” (s. 37-38).

Zaman

19 Mayıs 1919’da Yüzbaşı Kudret’in Fevzi Çakmak tarafından görevlendirilmesiyle başlayan olaylar, 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet’in ilânı ile sona erer. Yüzbaşı Kudret’in casusluk faaliyetlerinin anlatıldığı romanda, vak’a zamanı ortalama 4,5 yıllık bir süreci kapsamaktadır.

Bazı durumlarda, geri dönüş tekniğiyle romanın anlatı zamanının genişletildiği de olmuştur. Romanın başkarakteri Kudret ile Kezban'ın çocukluk günlerine inen anlatıcı, şahısların karakterizasyonunu böylece farklı bir yoldan da yapmış olur. Romanda küçüklüğünden beri cesur bir çocuk olan Kudret'in çocukluk günlerinden şöyle bahsedilir:

“Bundan çok yıllar önce Manastır şehrinde bulunuyorlardı. O havalideki Rumlar ve Sırlar isyan etmişler, kısa zamanda bu isyan ihtilâl halini almıştı.

Bir gece, buldukları mahalleyi Rum çetecileri işgal etmişti. Babası, Manastır'da bir müfrezenin kumandanı idi. Yemek yerden¹⁰⁵, ansızın evin kapısı hızlı hızlı çalınmıştı. .... Canı gibi sevdiği babasıydı bu. [Bir süre sonra Kudret'in babası, Kudret'e, adamlarına ulaştırmak üzere bir pusula verir.] O gece babası Kudret'i kapıda uğurlarken, alnından öpmüş ve şöyle demişti:

- Yolun açık olsun yavrum. Yapacağın işte başarılı olursan, vatana karşı ilk borcunu ödemiş olacaksın.

Sonra gözlerinin içine bakarak sormuştu.

- Korkmuyorsun değil mi?

- Hayır baba korkmuyorum.

- Seni bir çeteci görürse ve üzerini ararsa ne yapacaksın bakayım?

- Pusulayı vermem baba.

- Ya zorla almak isterse?

Ağzıma alır, yutarım baba.

Aferin Kudret. Sen çok akıllı ve mert bir çocuksun.” (s. 113-115).

Romandaki önemli karakterlerden birisi olan Kezban'ın da geri dönüş tekniğiyle çocukluğuna inilir. Çocukluk günlerinde bile silâh kullanıp ata binen Kezban, gerçek bir Türk kızıdır: “Çarpışma gece yarısına kadar devam etmiş, babasının yanında bulunan adamlardan yarısı ölmüştü. Fakat düşman hükümetinin jandarmaları, kendilerinden daha fazla kayıp verdikleri için, selâmeti kaçırmakta bulmuşlardı. Kezban da bu çarpışmaya

¹⁰⁵ İmlâ yanlışları, yazara/yayınevine aittir.

seyirci kalmamış, ölen adamlardan birinin tüfeğini alarak, düşman jandarmalarına birkaç el ateş bile etmişti.

Sabah olup da, düşman jandarmaları gözden tamamen kaybolunca, babası Kezban'ın yanaklarını okşayarak:

- Yaman bir Türk kızısın Kezban, dedi. Bu yaşta ata binmesini, silâh kullanmasını öğrendin... Artık ölsem de gam yemem.” (s. 61).

Romanda bahsi geçen savaşlar, daha çok özetleme yapılarak anlatılmıştır: “İzmir’e asker çıkardıktan sonra ilerliyerek Bursa ve Aydın’ı ele geçirmiş olan Yunanlılar, Eskişehir üzerinden tekrar saldırmışlar, fakat 10 Ocak 1921’de yapılan Birinci İnönü Savaşı’nda, ilk darbeyi yemişlerdi. Bundan ders almayan Yunanlılar, tekrar Anadolu’yu istilâ teşebbüsüne girmişler, fakat 1 Nisan 1921’de İkinci İnönü zaferi sonunda yeniden hezimete uğramışlardı.” (s. 79).

Yavaşlatmaların pek görülmediği romanda, bölüm başlarında da atlamalar yapılmıştır: “1922 yılının çok güzel bir Ağustos gecesiydi.” (s. 79).

“Ankara semasında, 1923 Ekiminin 29 uncu Pazartesi günü...” (s. 163).

Mekân

Birçok şehir adının geçtiği romanda Yüzbaşı Kudret, Fevzi Çakmak tarafından aldığı görev doğrultusunda İstanbul’dan vapurla İzmir’e gelir. İzmir’den de yine deniz yolu ile önce İskenderun’a ve sonra Beyrut’a gider. Aynı yolu geri dönen Kudret, romanın sonunda annesi ve arkadaşlarıyla Ankara’da Cumhuriyet’in ilânına tanıklık eder.

Romandaki önemli mekânlardan birisi de köylerdir. Millî mücadeleye destek veren gönüllü askerler köylerden çıkmıştır. Bozova, Kudret’in köyü olmasıyla; Canveren, Kezban’ın köyü olmasıyla önemlidir.

İskenderun’daki düşman şefin ikâmet ettiği ve Kudret’in Beyrut’tan döndükten sonra kimliği belli olduğu için esir tutulduğu yer, olay-mekân ilişkisine örnektir. Düşman faaliyetlerinin yürütüldüğü bu yer, tekin bir yer değildir: “Burası dar, uzun bir koridoru. Adamlarla birlikte koridoru geçtikten sonra, sağ tarafta bir kapının önünde durdular.

- Bir dakika burada bekleyin. Ben gidip haber vereyim.

Adam içerdeyken, Kudret etrafı tetkik etme fırsatını bulmuştu. Burası pek de tekin bir yere benzemiyordu.

Az sonra kapı açıldı ve biraz evvelki adam gözüktü. Başıyla kapıyı işaret ederek:

- Sizi bekliyorlar dedi.

Kudret cevap vermeden içeri girdi.

Burası nisbeten karanlık bir odaydı. Bütün perdeler kapalıydı ve masanın üzerinde bulunan lamba, sandalyede oturan ve sınıksız bağlı bulunan bir adamın yüzünü aydınlatıyordu. (s. 25).

Gemi yolculuğunun geniş yer tuttuğu romanda, olayların böyle dar ve sınırlı bir mekânda gerçekleşmesi heyecan/gerilim dozunu arttırmaktadır.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Kalabalık bir şahıs kadrosuna sahip olan romanda, merkez karakter Yüzbaşı Kudret'tir. Diğer karakterler Kudret'in ya dostu ya da düşmanıdır.

Yüzbaşı Kudret: Gözü pek bir Türk subayı olan Kudret, Fevzi Çakmak'ın emriyle sivil kılıkta İzmir'e istihbarat toplamaya gelir. Burada bazı bilgiler topladıktan sonra, Türk tarafına esir düşen kendi yaşlarındaki Peter adındaki bir casusun kılığına girerek önce İskenderun'a oradan da Beyrut'a geçer. Dönüş yolunda Beyrut'tan İskenderun'a geldiğinde düşman kuvvelerince Peter olmadığı anlaşılır. Birçok kez ölümle burun buruna gelen Kudret, bazen yetenekleriyle bazen talihiyle kurtulur. İskenderun'dan İzmir'e giden gemiye kısa bir süre için esir alındığı için yetişemeyen Kudret, küçük bir tekne kiralayarak gemiye yetişmeye çalışır. Kudret'in nişanlısı Suna ve Kezban'ın da bulunduğu geminin batırılmasını önlemek için gemiye yetişen Kudret, Ahmet adlı Türk asıllı Yunan casusunun hakkından gelerek gemidekilerin hayatını kurtarır.

Çocukluğundan beri gözü pek ve mert bir insan olan Kudret, vatani için elinden geleni yapar. Birçok kez ölümle burun buruna gelen Kudret, donanımlı bir subay olmasıyla her türlü zorluğun üstesinden gelir. Anlatıcı, Kudret'i ortaya ilk çıktığında doğrudan

okuyucuya tanıttığı gibi, Kudret'in tutum ve davranışlarıyla da karakterizasyonunu yapar. Anlatıcının Kudret'i doğrudan tanıtışı şöyledir: *“Yüzbaşı Kudret, uzun boylu, kuvvetli, geniş omuzlu, Türk ırkının bütün özelliklerine sahip bir erkekti. Gözü pek, sözü tok, baş verir, sır vermez, yaman bir delikanlıydı.”* (s. 9).

Anlatıcı, Kudret'in görev icâbı rütbeleri sökülürken de onu doğrudan tanıtır: *“Halbuki rütbeleri sökülecek olan Yüzbaşı Kudret, cesur, atılgan, vatanını çok seven bir subaydı. Balkan Harbinde ve Birinci Dünya Savaşı'nda büyük yararlıklar göstermiş, genç yaşına rağmen yüzbaşılığa yükselmişti. 28 yaşında ya var, ya yoktu.”* (s. 11).

Hazırcevaplılık konusunda da çok iyi olan Kudret, zor durumları atlatmada usta bir casustur. Örneğin; Peter kılığında, Dansöz Suzanna ile gemideyken, gerçek nişanlısı Suna yanlarına gelerek Kudret'e hakaretler savurur. Ancak, Suzanna'nın durumu anlamaması için Kudret, hemen Suna hakkında bir şeyler uydurur: *“Suna sözlerini bitirdikten sonra hıçkırarak yanlarından uzaklaştı ve vapurun karanlıklarında kayboldu gitti. Dansöz Suzanna ile Kudret, bir zaman, hiç konuşmadan oldukları yerde donmuş gibi kaldılar. Fakat çok sürmeden Kudret, birden kendisini toparladı.*

- *Zavallı bir kadın bu ... Kendisini tedavi için gezdiriyorlar... Beyrut'a gelirken vapurda birkaç defa bu şekilde konuşmalarına şahit olmuştum zavallının... Her önüne geleni, kendisini bırakıp giden Kudret adında bir Türk zannediyor.”* (s. 127).

Kudret öyle asil bir askerdir ki kendisinden önce hep sevdiklerini düşünür. Kendisinin düşmanlarca esir alındığı bir durumda bile kendisini değil de, batma tehlikesiyle karşı karşıya olan gemideki sevdiği insanları düşünür: *“Doğrusu Kudret, başlarına böyle bir belâ geleceğini hiç tahmin etmemişti. Kendi hayatından fazla, karşısında kolları bağlı duran, fakat cesaretini asla kaybetmeyen Kezban'ı, vapurdaki nişanlısını, Mehlika hanımı ve Fatoş'u düşünüyordu. Yalnız kendisinin hayatı tehlikede olsaydı, hiç üzülmeyecekti.”* (s. 132).

Kezban: Güzel bir Türk kızı olan Kezban, Kudret ile bir tren yolculuğunda tanışır. Trenin kaza yapmasıyla birlikte Kudret ile daha samimi olan Kezban, düşmanlara karşı savaşmak için Kudret'in yanına katılır. Tren kazasından sonra Kezban, Kudret ve Kudret'in adamlarını köyüne götürür. Burada istihbarat toplayan ve halkı mücadeleye davet eden Kudret, bir süre sonra yanında nişanlısı bulunan yabancı bir casusun kılığına girmek üzere üstlerinden emir alınca, Kezban'ı sözde nişanlısı yaparak göreve atılır.

Kezban da Kudret'in yanında olmaktan mutludur. Kezban ile Kudret bir süre sonra düşmanların eline esir düşerler. İnfaz edilmeye götürülürken çıkan bir arbedeyle kurtulurlar. Ancak, çatışma esnasında Kudret'e ateş açılınca, Kezban kurşunların önüne atlar. Göğsünden vurulan Kezban çok geçmeden ölür. Küçüklüğünden beri atılğan ve çevik olan Kezban, Kudret'e her ne kadar ağabey dese de, ona âşıktır. Ancak, bunu hiçbir zaman dile getiremez.

Kezban'ın nasıl birisi olduğunu, ilk olarak Kudret'in gözlemleriyle öğrenmekteyiz: *“Kudret, Yahudi ile Acemin konuşması bitince, genç kızı dikkatle tetkik etme imkânı bulmuştu. Genç yaşına ragmen kızın son derece zeki ve cesur bir hâli vardı. Bakışlarından iradeli ve azimli olduğu anlaşılıyordu. Elbisesi sade ve basit, fakat o nisbette temizdi.”* (s. 37-38).

Romanın bir başka yerinde anlatıcı, geri dönüş tekniği ile Kezban'ın çocukluğuna iner: *“Kezban küçüklüktenberi başını dizlerinden ayırmadığı annesiyle uzun yıllar yalnız başına yaşamıştı. Kezban aslen bir Anadolu çocuğu idi. Fakat babasının memuryeti icabı o zamanlarda Makedonya'da, bir kasabada oturuyorlardı.”* (s. 58).

Atılğan bir kız olan Kezban, düşmanla çatışabilecek kadar da gözü pektir: *“Kezban da bu çarpışmaya seyirci kalmamış, ölen adamlardan birinin tüfeğini alarak, düşman jandarmalarına birkaç el ateş bile etmişti.”* (s. 61).

Doğrudan karakterizasyonu yeterince yapılmayan Kezban, daha çok olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarıyla dolaylı yoldan karakterize edilmiştir.

Fatoş: Kudret'in nişanlısı Suna'nın kızkardeşi olan Fatoş, on üç yaşında olmasına rağmen son derece zeki bir kızdır. Ablası ve annesi ile gemide yolculuk ederken, adım adım eniştesi Kudret'i takip eder ve herkesten önce eniştesinin gizli bir görev üzerinde olduğunu o tahmin eder. Yine gemideki casus Ahmet'i o deşifre ederek, geminin batırılmasını geciktirir. Ahmet'in artist arkadaşı, bıçağıyla Fatoş'u kalbinden bıçaklayarak öldürür. Kezban gibi kalbinden vurularak öldürülen Fatoş, yine Kezban gibi romanın sonunda şehit ilân edilir.

Karakterizasyonu yeteri kadar yapılmayan Fatoş hakkında bir diyalog esnasında bilgi sahibi olmaktadır: *“- Sen de ne hazırcevapsın Fatoş. Yaşın ne başın ne?*

- *Bübüne bugün tam 13 yaşındayım.*

- *İlkokulu bitirdin mi?*
- *Elbette ya... Harp çıkmasaydı, daha da okuyacaktım.*" (s. 90).

Son nefesine kadar vatan için çırpınan Fatoş'un ölmeden önceki son sözü de "Vatan sağolsun" olmuştur: "*Gözleri kendiliğinden kapandı. Bir şeyler söylemek istiyor, fakat dudaklarını açacak kuvveti kalmadığı için konuşamıyordu. Başı yana düşerken: 'Vatan sağolsun!' diye fısıldadı.*" (s. 157).

Teğmen Orhan ve Onbaşı Fethi: Kudret'in en yakın arkadaşları olan Teğmen Orhan ve Onbaşı Fethi, vatanları uğruna seve seve canlarını vermekten çekinmeyen Türk askerleridirler. Orhan'ı esaretten Kudret kurtarır, Fethi de çalıştırdığı kahveyi terk ederek sakat hâline rağmen vatani savunmak için çırpınır. Romanın sonunda Cumhuriyet ilân edilirken Orhan binbaşılığa, Fethi ise çavuşluğa yükselir.

Karakterizasyonları üzerinde çok fazla durulmayan Teğmen Orhan ve Onbaşı Fethi, bir iki cümle ile okuyucuya tanıtılmışlardır: "*Kudret o âna kadar, sandalyede bağlı oturan adamın yüzüne bakmamıştı. Fakat bakmasıyla bir anda dehşete kapılması bir oldu. Bu, hakikaten askerlik arkadaşı Teğmen Orhan'dı. Çanakkale Savaşında omuz omuza dövüşmüşlerdi.*" (s. 25).

"(Kudret) *Talimatta yazılı otele varıp odasını ayırttıktan sonra, doğruca Basmahane'deki kahvehaneye gitti. Bu kahvehaneyi, bölüğünde askerlik yapan, fakat muharebe esnasında bir kolunu kaybedince terhis edilip memleketi olan İzmir'e dönen Fethi Onbaşı işletiyordu.*" (s. 18).

Kudret, Onbaşı Fethi'nin bomba konsundaki uzmanlığını şöyle ifade eder: "*Elbette beybaba... Bölüğümde ondan iyi bomba atan kimse yoktu. Hattâ düşmanın atıp da patlamayan bombalarını, o bir anda siperin önünden alır, tekrar düşmana atardı.*" (s. 35).

Suzanna: Aslen İngiliz olan ancak, Doğu kültür ve medeniyetini son derece iyi bilen Suzanna, yetenekli bir dansözdür. Kudret'e deliler gibi âşık olan Suzanna, diğer üç artist arkadaşıyla İskenderun'dan İzmir'e giden ve her an batma tehlikesiyle karşı karşıya olan gemide bulunmaktadır. Suzanna bir süre sonra Kudret'in Peter olmadığını, aslında bir Türk subayı olduğunu öğrendiğinde büyük bir şaşkınlık yaşar; ancak, ona olan duyguları değişmez. Anlatıcı, Suzanna'nın özelliklerinden şöyle bahseder: "*Akrobatları, dansöz Suzanna takip etti. Suzanna genç ve güzel bir kadındı. O da İngiliz olmasına rağmen, şark*

danslarını gayet güzel biliyordu. ... Dansöz Suzanna esrarlı bir güzelliğe sahipti. Bilhassa bakışları, çok derin ve manâlıydı. Dans yaparken, bütün dikkatini Kudret'in üzerinde toplamış, bakışlarını bir an olsun ondan ayırmamıştı.” (s. 103).

Suzanna dekor tamamlayıcı karakterlerden birisidir, derinlemesine karakterizasyonu yapılmamıştır. Diğer karakterler gibi daha çok yapıp ettikleri yönüyle yani dolaylı yoldan karakterize edilmiştir.

Zeynep Kadın: Kudret'in annesi olan Zeynep Kadın, gözleri görmeyen yaşlı bir kadındır. Kudret, görev icâbı Yunan askeri kılığında iken, Türk çeteler tarafından yakalanır. Çete reisi, Kudret'i düşman üniforması içinde görünce onun Türk olduğuna inanmaz. Kudret, yakın bir köyde bulunan annesine sorarlarsa kendisinin Türk olduğunu öğrenebileceklerini Türk çete reisine izah eder. Bu öneri kabul edilir ve hep birlikte Kudret'in annesinin bulunduğu köye gelirler. Zeynep Kadın, oğlunu sesinden tanır. Böylece Kudret, annesi Zeynep Kadın sayesinde bir kez daha ölümden kurtulur.

Karakterizasyonuna çok fazla önem verilmeyen ve daha çok dekoru tamamlayıcı şahıs olan Zeynep Kadın, bir kaç cümle ile okuyucuya tanıtılmıştır: *“Çok geçmeden kapı gıcırdayarak açıldı. Kapının önünde Kudret'in ak saçlı, nur yüzlü yaşlı anası belirmişti. Kudret anasını hemen tanıdı.” (s. 70).*

Koyu milliyetçi bir kimliğe sahip olan Zeynep Kadın, vatanı için evlâdını fedâ etmekten çekinmez: *“Benim oğlum Türk kanı taşıyor. O, vatanına ihanet etmez. Onu ben bu vatana hizmet etsin diye doğurdum. Bu vatanı düşmanlardan korusun diye büyüttüm.” (s. 71).*

Ahmet: Aslen Türk olsa da, düşman güçler için casusluk yapan Ahmet, İskenderun'dan İzmir'e giden gemiyi batırmakla görevlidir. Ancak, bu amacına önce Fatoş, sonra Kudret yüzünden ulaşamaz. Romanın yuvarlak karakteri olarak ele alabileceğimiz Ahmet, Kudret ile yaşadığı arbedenin sonunda birden Türk bayrağını görünce kendisinden utanarak pişman olur ve denize atlayarak intihar eder.

Ahmet'in romandaki bir diğer işlevi de kiskandırma malzemesi olarak kullanılmasıdır. Vazife icabı Peter kılığında dolaşan Kudret, nişanlısı Suna'yı tanımazlıktan gelince, Suna, Ahmet'e kur yaparak Kudret'i kiskandırmaya çalışır.

Ahmet, zengin bir ailenin çocuğudur; ancak, her zaman kirli işlerle meşguldür: “*Mehlika’yı kızlarını harpten evvel tanıyan Ahmet, zengin bir ailenin oğluydu. Fakat burnu hiçbir zaman kirli işlerden çıkmamıştı.*” (s. 89).

Ahmet, Kudret’e yenileceğini anlayınca büyük bir nedamet duyar, bu esnada körelmiş olan vatan duygusu canlanır ve intihar ederek kendisini cezalandırır: “*Birden parmakları gevşedi ve elindeki cep feneri elinden kurtularak güverteye düştü. Hayır, hayır bunu yapamazdı. Yüzlerce masum Türkün kanına girecek olan işareti veremezdi. Birden başı döner gibi oldu. Sanki içinde şahlanan bir his, onu itiyordu. Siyah bir renge bürünmüş olan denize baktı...*” (s. 162).

Yukarıda adı geçen karakterler dışında, Türk halkını bağımsızlık mücadelesi için örgütleyen ve Cumhuriyet’i ilân eden Mustafa Kemal; Yüzbaşı Kudret’e casusluk görevini veren Fevzi Çakmak; Kudret’in babası Ahmet Cenânî; Kudret’in İzmir Limanına indikten sonra evrak kontrollerini yapan düşman kontrolör Yüzbaşı Dimitri; İzmir’de Yunan gemilerinin acentalığını yapan Mihal; İskenderun’daki düşman casuslar Jak ve Şef İvan; Suna’nın annesi Mehlika, romandaki diğer kişilerdir. Roman karakterleri doğrudan tanıtım yerine daha çok yapıp ettikleriyle dolaylı yoldan karakterize edilmişlerdir.

Anlatım Teknikleri:

Romanın en başında *Dağ Başını Duman Almış* marşının hangi ülkeden esinlenerek, kim tarafından bestelendiği açıklanarak okuyucu bilgilendirilmiştir. Romanın başında böyle bir açıklamanın bulunması, okuyucunun eğitim/kültür seviyesini yükseltme amacının güdüldüğünü düşündürmektedir.

Tanrı bilici özellikteki anlatıcının geleneksel anlatıcı anlayışıyla kendisini her fırsatta belli etmesi, yorumlar yapması ve “gülünç” denecek tesadüflere yer vermesi romanın hem kurgu hem de üslup yönünden modern anlatımın çok uzağında kalmasına sebep olmuştur. Örneğin; Kudret’in nişanlısı Suna, baldızı Fatoş ve kayınvalidesi Mehlika’nın Beyrut’tan İzmir’e giden gemide Kudret ile aynı anda bulunmaları büyük bir tesadüftür (s. 86-87). Bu şahıslar sadece olayların gerçekleşmesi için oradadırlar. Yine romandaki “gülünç” düzeydeki tesadüflerden birisi de Fatoş’un eniştesi Kudret’in peşindeyken meydana gelir. Fatoş şüphelendiği Dansöz Suzanna’nın odasını arar ve onun 69

numarada kaldığını öğrenir. 69 numaralı kamaraya geldiğinde içeriği gözetler; ancak, oda Suzanna'nın değil, Casus Ahmet'in odasıdır. Böyle bir durumun yaşanmasını anlatıcı şöyle açıklar; biraz önce Casus Ahmet'in 66 numaralı kamarasından çıkan adam kapıyı o kadar şiddetle örtmüştür ki 9 rakamı ters dönerek 6 olmuştur: *“Adam uzaklaşınca, Fatoş gizlendiği yerden çıktı ve kapının numarasına baktı. Meğer, aradığı numara, bu adamın çıktığı yermiş. Evet... Evet... Üzerinde 69 numara yazıyor... Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, Fatoş hayatında ilk defa yanılıyordu. Aslında bu kamara 66 numarayı taşıyordu. Biraz evvel kamaradan çıkan adam kapıyı o kadar şiddetle kapattı ki, 6 rakamı ters dönerek 9 gibi olmuştu (s. 152).*

Romanın kimi yerlerinde geçen *“Tanrı Türkü korusun”, “Vatan sağ olsun”,* gibi söz kalıpları leit motif olarak düşünülebilir.

Diyalog, anlatma ve gösterme tekniklerine de yer verilen romanda, kullanılan bir diğer teknik mektup tekniğidir. Romanda bildiğimiz manada bir mektup bulunmasa da pusula, şifre ve telgraflar bu kategoriye alınabilir. Düşman kuvvetlerin birbirlerine çektikleri şifrelerden birisi şöyledir: *“Türkler, 30 Ağustostaki büyük taarruz sonunda Yunanlıları perişan ederek, İzmir'e doğru süratle ilerliyorlar. İzmir'in alınması gün meselesidir.” (s. 131).*

Roman baştan sona kadar macera/aksiyon yönünden küçük çaptaki iniş-çıkışlarla sürmektedir. Romanın macera/aksiyon grafiği, romanın sonunda zirveye ulaşmaktadır.

Dil ve Üslûp

Son derece sade ve anlaşılır bir dille yazılan romanın birçok yerinde imlâ yanlışları görülmektedir. Romanın başından sonuna kadar başkahramanın adı Kudret şeklinde yazılırken bir yerde Kudred olarak yazılmıştır: *“Sana çok mühim bir vazife için çağırttım Kudred!” (s. 9).*

Diğer imlâ yanlışları şöyledir:

“Yemek yerden ansızın evin kapısı hızlı hızlı çalınmıştı.” (s. 13).

“Muhtelif top oyunları yapn jonglör, bir aralık, bir çubuğa tutturulmuş pamuğu yaktıktan sonra, ağzına sokup söndürdü.” (s. 102).

“- Kim o? diye yüksek seccle bağırdı.” (s. 117).

“İzmir’e kadar süren yolculuk herhalde bozulan sinirlerimizi süzeltmeğe kâfi gelir.” (s. 118).

“Kudret te Suzanna’yı görmüştü.” (s. 123).

Romanda farklı medeniyetlerden insanların şivelerine de yer verilmiştir. Kudret tren yolculuğu esnasında bir Yahudi ile bir Aceme rastlar. Yahudi ile Kudret arasında şöyle bir diyalog geçer:

“Kudret, Yahudi’yi uyandırdı.

- Harp zamanında uyumak doğru olmaz, diye takıldı. Uyku esnasında ya cebinizdeki para çalınırsa...

- Yahudi dehşetle gözlerini açtı.

- Sahi be... Uyumişim demek...

Sonra elini cebine götürerek cüzdanını yokladı:

- Benim paralara bişey olmaz. Uykuda bile elim cebimdedir.

- Ya hanım kızı rahatsız etmenize ne diyelim? Başınız ikide bir omzuna düşüyordu.

- Ben onun babası sayılırım” (s. 38).

Romanın bazı yerlerinde anlatıcının üslûbu, tarih kitaplarındaki üslûbuna benzeyen bir hâl alır. Okuyucu yer yer kendisini tarih dersindeymiş gibi hisseder: “İstanbul’daki Osmanlı Devlet adamlarının ‘Serv Barışı’ nı imzaladıktan sonra, memleketi işgal eden ve parçalayan düşmanlar, yavaş yavaş anavatanı tamamen istilâya hazırlanıyorlardı. Bu anlaşmaya göre, İstanbul yakınlarına kadar, bütün Trakya toprakları ile İzmir ve ahalisi Yunanlılara, Doğu illerimiz Ermenilere verilmiş, Güney ve Doğu illerimiz İngiliz, Fransız ve İtalyanlara sömürge yapılmış, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında galip devletler tarafından ortaklaşa bir idare kurulmuştu.” (s. 78).

“İzmir’e asker çıkardıktan sonra ilerliyerek Bursa ve Aydın’ı ele geçirmiş olan Yunanlılar, “Eskişehir üzerinden tekrar saldırmışlar, fakat 10 Ocak 1921 de yapılan Birinci İnönü Savaşı’nda, ilk darbeyi yemişlerdi. Bundan ders almayan Yunanlılar, tekrar

Anadolu'yu istilâ teŖebbüsüne girmişler, fakat 1 Nisan 1921 de ikinci İnönü zaferi sonunda yeniden hezimete uğramışlardı.” (s. 79).

3.4. TUNA NEHRİ AKMAM DİYOR¹⁰⁶

İlk baskısı 1962’de yapılan ve Türk tarihinin önemli kumandanlarından Gazi Osman Paşa’nın hayatı¹⁰⁷ etrafında şekillenen romanda, Plevne’yi savunan Türklerin; Ruslara, Romenlere ve Bulgarlara karşı verdikleri amansız mücadele anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü

1877 yılının Ağustos ayında, ünlü Türk Kumandan Osman Paşa, Plevne’de Ruslar ve Romenlerle yapacağı savaşın hazırlıklarını yapmaktadır. Rusların, Bulgarlardan destek almak amacıyla gönderdikleri iki casus, Osman Paşa’nın askerlerince yakalanır. Osman Paşa da güvendiği iki askeri olan Saffet ve Remzi’yi yakaladıkları bu Rus casusların kılığında, yazdırdığı düzmece mektupla birlikte bir Bulgar köyü olan Yeşilyurt’a gönderir. Yeşilyurt’a giden Saffet ve Remzi, köyün papazına düzmece mektubu verip, papazın mektubunu alarak yola çıkarlar; ancak, bir süre sonra Saffet ve Remzi’nin Türk olduklarını anlayan köylüler ve Rus askerleri, onları yakalayıp sorguya çekerler. Saffet ve Remzi can verir fakat ser vermez askerlerden oldukları için kuşuna dizilmeye mahkûm edilirler. Düşman askerleri, Saffet’i kurşuna dizerler; ancak, Remzi’yi ellerinden kaçırlar. Saffet’in kurşuna dizildiğini gören ve Osman Paşa’nın karargâhına zar zor ulaşan Remzi, hafızasını kaybeder. Yeşilyurt’taki kilisenin papazından aldığı mektubu Osman Paşa’ya veren Remzi, hem aklî hem de bedenî sağlığına tekrar kavuşmak için istirahata çekilir.

1877 yılının 30 Ağustosunda Rus ve Romen kuvvetleri, Osman Paşa’nın askerleriyle büyük bir savaş yaparlar, çok sayıda askerin öldüğü bu savaşta Osman Paşa, daha önceki savaşlarında olduğu gibi yine galip olur. Rus Çarı II. Aleksandır, artık Osman Paşa’ya karşı koyulamayacağını Romanya Kralı Şarl ile görüşerek, Plevne’nin muhasara altına alınmasına karar verir. İstanbul’da Plevne’nin muhasara altına alındığını haber alan II. Abdülhamit, Osman Paşa’ya hem yardımcı olması hem de gazilik nişanını vermesi için en güvendiği subaylarından olan Binbaşı Kaya’yı Plevne’ye gönderir. Binbaşı Kaya, yanına aldığı bir manga askerle Plevne’ye doğru yola çıkar; ancak, Osman Paşa’nın karargâhına çok az bir yolu kalmışken silâhlı saldırıya uğrar. Gözlerini açtığında

¹⁰⁶ Oğuz Özdeş, *Tuna Nehri Akmam Diyor*, Tekin Yayınevi, 6. Basım, İstanbul 1983, 187 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

¹⁰⁷ Geniş bilgi için bkz. *Gazi Osman Paşa ve Plevne Savunması*, (Haz. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

karargâhın revirindedir. Nimet adındaki genç ve güzel hemşire, tedavisiyle ilgilenmektedir. Hemşire Nimet'ten daha ilk bakışta hoşlanan Binbaşı Kaya, daha sonra Osman Paşa'nın huzuruna çıkar. Osman Paşa, Binbaşı Kaya'yı yarası tam olarak iyileşene kadar, Remzi ile birlikte Kızılcalı Köyü'ne gönderir. Binbaşı Kaya ile Remzi köye giderlerken Vid Nehri'nde bir küçük ağaç sandık görürler, sandığın içinde şifreli yazılmış bir pusula bulurlar. Bu kağıdın ne olduğuna anlam veremeyen Binbaşı Kaya, köyün muhtarı Ahmet Efendi ve köyün börekçiliğini yapan, sinsî bakışlı Boris ile tanışır. Osman Paşa, muhasaradan kurtulmak için hazırlıklar yapar ve Hemşire Nimet'in Kızılcalı Köyü'nde kurulacak seyyar hastanede görev alması için emir verir.

Muhasaranın kırılması için son hazırlıkları yapan Osman Paşa, civar köylerden saman ve buğday toplanmasını emreder. Köy köy dolaşarak arpa, saman ve buğday toplama işine girişen Remzi, Yeşiltepe Köyü'nde Sofia adındaki bir kızla tanışır. Remzi'ye Türk asıllı olduğunu, Bulgarlardan nefret ettiğini söyleyen Sofia, Remzi'yi saman, arpa ve buğday stoklarının yerlerini biliyorum yalanıyla Karamağara'ya götürür. Buraya geldiklerinde bazı adamlar Remzi'yi yakalayınca Remzi, Sofia'nın kendisini tuzağa düşürdüğünü anlar. Sofia Türk asıllı falan değildir, üstelik babası da çete reisidir. Çete reisi Remzi'ye işkenceler yaptıktan sonra, Remzi'nin ağzından Binbaşı Kaya'ya yazdığı düzmece mektubu Kızılcalı Köyü'ne gönderir. Mektubu alan ve Hemşire Nimeti de yanına alarak yola çıkan Binbaşı Kaya, Karamağara'ya gelip de çeteciler tarafından yakalanınca tuzağa düşüldüğünü anlar. Sofia ve babası; Binbaşı Kaya'yı, Nimeti ve Remzi'yi tavandan asarak işkence ederler. Her üç esirinden de bir bilgi alamayan çete reisi, kızı Sofia'ya mağaradaki topla Remzi'ye ateş ettirir. Büyük bir patlamayla Remzi'nin tavanda asılı kalan kolları dışında bütün vücudu param parça olur. Türklerin taarruza geçtiği haberini alan çete başı, Sofia'yı mağarada bırakarak savaş alanına gider. Remzi'yi öldürdüğü için sonradan üzölmeye başlayan Sofia, içindeki acıya daha fazla dayanamaz ve Kaya ile Nimet'i serbest bırakır. Doğruca Kızılcalı Köyü'ne giden Kaya ve Nimet, gördükleri manzara karşısında şok geçirirler, köy top mermilerden darma dağın olmuş, her yer ceset içindedir. Bu esnada devrilmiş bir arabanın altında kalan insanların sesini duyan Kaya ve Nimet, hemen yaralıları kurtarmaya giderler; ancak, tam bu esnada yakınlarına düşen mermiyle her yer viran olur. İki de yaralanarak bilinçlerini kaybederler. Binbaşı Kaya, Romenler tarafından yaralı olarak bulunduktan sonra Ruslara teslim edilir, Nimet de bir süre daha Plevne'de kaldıktan sonra İstanbul'a döner.

Savaşta ağır yaralanan Osman Paşa, barış istemek zorunda kalır. Grandük Nikola, Osman Paşa'yı Binbaşı Kaya ile beraber Rusya'ya sürgüne gönderir. Ruslar ile imzalanan Ayestafanos Antlaşması ile Türkler Rumeli'den tamamen çekilirler. 1878 yılının 13 Mart gününde Gazi Osman Paşa ve Binbaşı Kaya, Rusya'dan dönerek İstanbul'da büyük bir hayran kitlesiyle karşılanırlar. Bu kalabalığın içindeki en mesut kişi de Hemşire Nimet'tir.

Oldukça basit bir olay örgüsüne sahip olan romanda üç ana süreç vardır. Bunlardan birincisi Osman Paşa'nın savaş hazırlıkları; ikincisi Binbaşı Kaya, Hemşire Nimet ve Remzi'nin Karamağara'da esir alınmaları ve kurtulma çabaları; üçüncüsü de Osman Paşa ve Binbaşı Kaya'nın yenilerek Rusya'da bir süre esir kaldıktan sonra İstanbul'a dönmeleridir. Kaya ile Nimet arasındaki duygusal ilişki romanın aşk kanadını oluşturmaktadır. Romandaki entrikalara da düzmece mektuplar ile Sofia'nın Remzi'yi kandırmak için çevirdiği dolaplar örnek olarak gösterilebilir.

Anlatıcı ve Bakış açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, kimi durumlarda, gözleri önünde arkadaşı Saffet'in kurşuna dizilmesinden sonra psikolojisi bozulan ve hafızasını kaybeden Remzi'nin içlerinden geçenleri, duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarır: *“Remzi âsabına hâkim olmasaydı, cebindeki tabancasının bütün kurşunlarını Rus'un üzerine boşaltırdı.”* (s. 31).

“Remzi içinden ‘Düşman elinde ölmedim, burada mı öleceğim?’ diye düşündü. Sonra birden kendisini toparladı. (s. 38).

“(Osman Paşa) Sonra Remzi'nin yanına geldi ve resmi uzattı:

- Bak bakalım resme! dedi. Sana bir şeyler hatırlatıyor mu?

Remzinin kafasındaki bulutlar yavaş yavaş dağılıyor, sanki resimdeki arkadaşının yüzü sislerden ayrılarak daha çok berraklaşıyordu.

- Evet, evet, diye heyecanla cevap verdi. Hatırlıyorum... Zavallı Saffet... Zavallı arkadaşım...” (s. 45), (Osman Paşa'nın Remzi'nin yitirdiği hafızasını geri getirmek için çabalarırken.).

“(Remzi) Kapıyı açar mısın Sofia? Diye cevap verdi. Bir yandan da içinden: ‘Allah vere de bir pot kırmış olmasam!’ diyordu.” (s. 124).

Anlatıcı, olayları anlatırken bazı sorular sorarak anlatımı daha etkili bir hâle getirmeye çalışmaktadır. Bu sorular karakterlerin iç dünyalarına göndermeler yaptığı gibi, okuyucunun merak ve heyecan duygusunu da artırmaya yaramaktadır: “*Rus Çarı Aleksandır II, yirmi iki metre yükseklikteki gözetleme kulesinden, savaşı gözliyordu. Güneş neredeyse batmak üzereydi. Sabahdanberi, Türk siperleri üzerine yağdırılan ölüm ateşine, Türkler en ufak bir karşılıkta bulunmamışlardı. Nasıl olurdu bu? 30 bin Türk askeri ne olmuştu? Yer yarılmış, sanki bütün Türk askerleri ile topları, yerin içine girmişlerdi.*” (s. 7).

“*Osman Paşa’nın sinir savaşı, Rus askerlerinden çok Çar’ın asabını bozmuştu. Atını dört nala sürerek Romanya Kralı Şarl’ın karargâhına varan Rus Çarı, hırsından odadan içeriye âdeta rüzgâr gibi girdi. Sinirlendiği zamanlar diplomatik kaideleri unutuyordu. Bir müttefik kralın odasına kolunu sallayarak, hem de âsabî bir halde girmek Rus Çarına yakışır mıydı?*” (s. 9).

“*Acaba Saffet ne olmuştu? Kıt’asına varmış mıydı? Yoksa o da kendisi gibi (Remzi gibi) ormanlığın içinde şaşkın şaşkın dolaşıyor muydu?*” (s. 28).

“*Çavuş ilk önce Saffet’in üzerini aramaya başladı. Saffet’in üzerinde hiçbir vesika yoktu. Fakat ya Remzi’deki papazın verdiği mektup ne olacaktı? Kendisi nasıl olsa yaralıydı, belki de çok yaşamaz ölürdü. Fakat Remzi’nin mutlaka yaşaması, üzerindeki mektubu Osman Paşa’ya götürmesi gerekiyordu.*” (s. 34).

“*Sofia onları (Kaya ve Nimet’i) merhametle seyrediyordu. Yoksa ağlıyor muydu Sofia? Acıyor muydu onlara? Ama, daha 15-16 saat önce topun ipini çeken ve Remzi’yi bir anda havaya uçuran o değil miydi? Yoksa gözlerindeki ıslaklık nedamet gözyaşları mıydı?*” (s. 166).

Kendisini gizlemeye çalışmayan anlatıcı, olaylar karşısında görüşlerini beyan etmekten ve yorum yapmaktan da çekinmez: “*Şimdilik dışarıdan gelecek tehlike biraz azalmıştı. Fakat iç tehlike her an vardı. Şu anda karşısına kiliseden bir adam çıkarsa, (Remzi) ne cevap verirdi? Gerçekten bunu hiç düşünmemişti.*” (s. 24).

“(Remzi) Sonra birden sustu. Hislerini komutana bu kadar açık şekilde belli etmesi doğru değildi.” (s. 103).

“Hani Remzi doğru da söylüyordu. Gözü pek, yürekli, cesur bir erkekti. Kimden korkacaktı?” (s. 123).

“Sahi... Bundan çok önce, Boris de Kaya için aynı sözleri söylemiş ve ipte kalacak cambazın kendisi olacağını sanmıştı... Halbuki ipten ilk düşen kendisi oluyordu.” (s. 152).

“Ne mutlu vatan uğrunda can verenlere!... Ölüm, her insan için mukadder, fakat savaş meydanında çarpışa, çarpışa şehit olmak, her insana nasip olmaz. Onlar Tanrı'nın en sevdiği kullarıdır; demiyor muydu Kur'an?” (s. 165).

“Ne tuhaf! (Sofia) Hem onun (Remzi'nin) sevip okşamasına karşı gelmemiş, hem de ele vermişti. Sonra da, babasının emrine körü körüne uyararak, topun başına geçmiş, Remzi'nin hayatına son veren ipi çekmişti.” (s. 166).

Hâkim bakış açısına sahip anlatıcı, meselelerin iç yüzünü bilmekte, olayların nasıl sonuçlanacağını okuyucuya sezdirmektedir: “Remzi yürümeye başladı. Tek endişesi, arkadaşının kan kaybetmesiydi. Eğer ormanlığı geçerlerse, düşman tehlikesi kalmayacaktı. Ondan sonrası kolaydı. Nasıl olsa arkadaşını, hastahaneye gönderecek bir araba, yahut bir at bulabilirdi.” (s. 30).

“Remzi bunları yalnız edebiyat yapmak için söylemiyordu. Çavuşun belinden tabancayı kaptığı sırada, çadırın ağzından, ilerde bir manga askerin geçtiğini fark etmişti. Onların uzaklaşmasını beklemek için zaman kazanmaya çalışıyordu.” (s. 36).

“Remzi o kadar gafil avlanmıştı ki, bu oyunu tertipleyenin Sofia olduğunu henüz sezememişti.” (s. 137).

Anlatıcının, Türkler ile Ruslar arasındaki mücadelede taraf tuttuğu ve Türkleri yüceltirken, Rusları küçük düşürmeye çalıştığı da gözlerden kaçmamaktadır. Plevne'de meydana gelen çarpışmanın sonunda anlatıcının şu cümleleri bu durumu destekler niteliktedir: “Plevne tepelerinin esrarlı sessizliğini bozan iniltiler, güneş doğuncaya kadar devam etti. Düşman kuvvetleri yalnız ölülerini değil, yaralılarını da bırakarak mevzilerine çekilmişti. Fakat Türk askerleri yalnız gazileri değil, şehit kardeşlerini de Plevne'nin kanlı tepelerinde bırakmadılar.” (s. 52).

“Aydın zeybekleri, Rusların önünde bir şimşek gibi çakmıştı. Türk askerleri, bir insan değil, sanki her biri bir arslandı.” (s.165).

Ayrıca, anlatıcının düşman karakterlerine verdiği *Çakalof* ve *Topalof* gibi isimler de taraf tuttuğunun ayrı bir göstergesidir (s. 89).

Olayları çoğunlukla kendi bakış açısıyla anlatan anlatıcı, yer yer çok kısa süreliğine de olsa olayları karakterlerin bakış açısıyla anlatmaktadır: “(Osman Paşa) *Uzun zaman gökyüzünü seyretti. Biraz matemli halini kaybeden gökyüzü, iyice açılmıştı. Güneşin ışıkları Plevne ovasını aydınlatıyordu.*” (s. 7).

“*Kaya ile Nimet, Kızılcalı’ya vardıkları zaman gördükleri manzara onları dehşete düşürmüştü. Kızılcalı, karşı tepeye yerleştirilen bir Rus topunun güleleri altında âdeta bir harabeye ve mezara dönmüş, tek bir asker kalmamıştı.*” (s. 172).

Zaman

1877 yılının 26 Ağustos sabahında Osman Paşa’nın Ruslarla yapacağı savaşın hazırlıklarıyla başlayan olaylar, 1878 yılının 13 Martında Osman Paşa ve Binbaşı Nimet’in Rusya’dan dönmeleriyle son bulur. Olayların geçtiği devrin tarihî dokusunun tam anlamıyla yansıtılmadığı romanda¹⁰⁸ vak’a zamanı altı buçuk aylık bir süreci kapsamaktadır. Vak’a zamanı oldukça kısa olan romanın anlatı zamanı, Hemşire Nimet’in geçmişteki yaşantısından sunulan kesitlerle genişletilmiştir. Hemşire Nimet, Binbaşı Kaya’ya geçmişinden şu sözlerle bahseder: “*Ben de bir albayın kızıyım. Babam Plevne Savaşı’nın daha başında şehit düştü. Onun ölüm haberini alınca, annemi bırakarak buraya geldim. Gelirken çelikten bir iradem vardı. Yarasını saramadığım babacığımın yerine, Mehmetçiklerin yarasını sevinçle, arzuyla sardım.*” (s. 73).

Romanda geri dönüş tekniği kullanılarak, bazı olaylar açıklığa kavuşturulmuştur. Örneğin; Binbaşı Kaya, ilk tanıştığı günden beri şüphelendiği Boris’in casus olduğunu ve düşmanlara haber vermek için Vid Nehri’ne şifreli mesaj kutularını attığını şu alaycı sözleriyle açıklar: “*Tahta kutudaki son mesajınız yerine varamadığı için özür dilerim Mösyö Boris, tahta kutuyu atarken her zaman çok ihtiyatlı davranmanıza rağmen, son*

¹⁰⁸ İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar*, s. 149.

seferinde nedense dönüp sağınıza bakmak aklınıza gelmedi. Daha doğrusu, nehrin akış istikametine değil, suların geldiği tarafa dikkat kesildiniz. Halbuki nehre bıraktığınız tahta kutuyu alacak insanın, nehrin akıp gittiği tarafta bulunması normal bir hareketti. O kadar aceleci idiniz ki, tahta kutuyu nehre bırakır bırakmaz geri döndünüz ve yirmi, otuz metre ilerinizdeki adamın, suya bıraktığınız kıymetli emanete doğru uzandığını görmediniz. Hoş göreydiniz de bir şey yapmak elinizden gelmeyecekti ama, hiç olmasa bir dahaki sefer dikkatli olmayı, hattâ foyanızın meydana çıktığını düşünerek pılı pırtınızı toplayıp Kızılcalı'dan bir an önce sıvışmayı akıl edecektiniz. Bir ipte iki cambaz oynamıyor, gördünüz mü ya..." (s. 152).

Açıklayıcı/aydınlatıcı geri dönüşlerden birisi de, Rusya'nın Harkof şehrine Osman Paşa ile birlikte esir olarak gönderilen ve esareti bittikten sonra İstanbul'a dönen Binbaşı Kaya'nın, kendisini Kızılcalı Köyü'ndeki patlamada öldü bilen sevgilisi Nimet'le karşılaşması esnasında yapılan geri dönüştür: "(Kaya) *O müthiş infilâktan sonra gözünü açtığı zaman, kendisini Romenlerin elinde esir bulmuştu. Sonradan Romenler hüviyetini tespit edince, istihbarat muhafız subayı olduğu için, Osman Paşa'nın esir edildiği karargâha götürülmüşlerdi. Oradan da, Osman Paşa ile birlikte Harkof'a yollanmıştı.*" (s. 185).

Romanda değinilen tarihî olaylar, özetlemelerle verilmiştir: "*Bir zamanlar ecdadının, sınırlarında cirit oynattığı, Akdeniz'i bir göl haline getirdiği koca Osmanlı İmparatorluğu, Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra uzun yıllar duraklamıştı. Şimdi ise, yer yer, kopup parçalanıyordu.*" (s. 57).

"(Osman Paşa) *Ordusuyla Plevne'ye sıcak bir Temmuz günü girmişti. Aradan geçen 5 ay içinde üç büyük savaş yapmış, ordusu kahramanca döğüşmüş, hiçbirinde malûp olmamıştı.*" (s. 161).

Zamanda yavaşlatmaya pek yer verilmeyen romanda, nadir de olsa atlamalar görülmektedir: "*Aradan on beş gün geçmişti.*" (s. 59).

Mekân

Romanın merkez/ana mekânı olan Plevne, Türkler ile Rus, Romen ve Bulgarlar arasındaki çatışmanın aslî sebebidir. Düşman kuvvetleri ittifak kurarak Osman Paşa

komutasındaki Türkleri Balkanlar'dan atmaya çalışmaktadır. Uzun zamandır Türklerle başa çıkamayan Ruslar, Romen ve Bulgar dostlarıyla birleşerek Plevne'yi muhasara altına alırlar. Bir müddet muhasaraya dayanan Osman Paşa, muhasarayı kırmak için tüm gücüyle çarpışır; ancak, mutlak başarıyı elde edemez. Daha sonra Ruslar ile Ayestafanos Antlaşması yapılır ve Türkler tamamen Rumeli topraklarını terk ederler. Osman Paşa ile Binbaşı Kaya da Rusya'ya sürülürler.

Romadaki önemli mekânlardan olan Kızılcalı Köyü, birçok kültürden insanın bir arada yaşadığı ve azınlığı Türklerin oluşturduğu bir yerdir. Binbaşı Kaya, İstanbul'dan Osman Gazi'nin yanına gelirken suikasta uğrayıp yaralandıktan sonra buraya istirahat için gönderilir. Nasıl bir yer olduğu, ne gibi özellikleri ihtiva ettiği özenle açıklanan tek mekân Kızılcalı Köyü'dür. Anlatıcı, Kızılcalı Köyü'nü şu sözlerle tarif eder: *“Kızılcalı, 300 haneli şirin bir köydü ve hayli kalabalık olduğu için bir kasabayı andırıyordu. Halkın büyük bir kısmı Bulgar, bir kısmı Romen, pek azı da Türktü. Rumeli'de bu derece çeşitli ırkların bir araya geldiği bir köy hemen hemen hiç yoktu. Vid nehri kenarında oldukça önemli yerde bulunduğundan evvelce köyde hiçbir Türk bulunmadığı halde, Osmanlı idarecileri tarafından Kızılcalı'ya göçmen Türkler bilhassa yollanmış, Romenler de Bulgar muhacirlerini buraya davet etmek suretiyle Müslümana karşı Hristiyan çoğunluğunu elde etmek istemişlerdi. Halen köy Türklerin idaresindeydi. Ruslar, Plevne'yi hemen hemen kuşatmış oldukları halde, bu köyü işgal edememişlerdi. Kızılcalı'nın stratejik önemini bilen Osman Paşa, buranın muhafazası için bir tabur askerini ateş hattına sokmuş, kurşun yağmuru altında kahramanca savaşan Türk askerlerinden çoğu ölmüş, fakat köyün bir karış toprağını bile düşmana vermemişlerdi. Köyde Türkler aleyhinde en fazla faaliyet gösterenler Bulgarlardı.”* (s. 81).

Kızılcalı Köyü, düşman istihbaratının güçlü olduğu yerlerden biridir. Köyün firincısı olan Boris, Vid nehrine içinde şifrelerin olduğu tahta kutular atarak Ruslara haber gönderir. Osman Paşa'nın son savaşında Kızılcalı Köyü yerle bir olur.

Hareketliliğin yoğun olduğu romanda, açık mekânların yanında kapalı mekânlar da bulunmaktadır. Hem Türklerin hem Rusların karargâhları, Yeşiltepe Köyü'nde Saffet ve Remzi'nin gizlendikleri kilise, Kızılcalı Köyü muhtarının evi gibi kapalı mekânların arasında Karamağara adlı mağara en önemli iç mekândır. Bulgar çete reisinin kızı Sofia, başta Türk kanı taşıdığı yalanı olmak üzere türlü hilelerle Remzi'yi buraya getirir ve babasının adamlarına yakalatır. Remzi'ye burada birtakım işkenceler yapan Bulgar

çetesinin reisi, Remzi'nin ağzından bir mektup yazarak Binbaşı Kaya'ya gönderir. Mektubu alan Binbaşı Kaya, Hemşire Nimet'i de yanına alarak Karamağara'ya gelir ve onlar da Remzi gibi esir düşerler. Sofia, babasının talimatıyla Remzi'ye topla ateş eder. Remzi paramparça olarak şehit olur. Mekân tasvirlerinin işlevsel olarak kullanılmadığı romanda, mağaranın adı ile içerisinde meydana gelen olaylar arasında bağlantı/ilinti bulunmaktadır. Halk arasında genellikle olumsuz durumları çağrıştıran kara sözcüğü ile mağarada meydana gelen esaret, işkence ve infaz arasında bağlantı kurulabilir.

Yukarıdaki mekânların dışında; Bulgar köyü Yeşiltepe, Vid Nehri, Osman Paşa ve Binbaşı Kaya'nın esir tutulduğu Rusya'daki Harkof şehri ile İstanbul romanda adı geçen diğer mekânlardır.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Şahıs kadrosu yönüyle oldukça kalabalık olan romanda, anlatıcı iyi karakterleri mükâfatlandırmakta, kötü karakterleri ise cezalandırmaktadır.

Gazi Osman Paşa: Türk tarafında, II. Abdülhamit'ten sonra en büyük otoriteye sahip olan Osman Paşa, Plevne'yi savunmak için çok çaba harcar. Rus, Romen ve Bulgarlara aman vermediği için Padişah II. Abdülhamit tarafından gazilik unvanıyla ödüllendirilen Osman Paşa, Plevne'de bir süre muhasara altında kaldıktan sonra, muhasarayı kırmak için var gücüyle savaşır; ancak, savaşı kaybeder. Galip gelen Rus orduları Gazi Osman Paşa'yı Rusya'ya sürgüne gönderirler. Osman Paşa bir süre Rusya'nın Harkof şehrinde esir kaldıktan sonra İstanbul'a döner.

Anlatıcı, Gazi Osman Paşa'nın fizikî özelliklerini romanın ilk sayfasında şu sözleriyle verir: "*Osman Paşa, o sırada karargâhında iki eli arkasında sinirli sinirli dolaşıyordu. Çok uzun boylu olmamakla beraber, heybetli bir görünüşü vardı. Bakışları oldukça sertti.*" (s. 5).

Vatanı ve devleti için her şeyini feda etmeye hazır olan Osman Paşa, kendi oğlunu bile çekinmeden ateş hattına göndererek adilâne bir tutum sergiler: "*Düşman bağırmıza silâhı dayamış Neş'et... Sen ne söylersin? Bir değil, bütün evlâtlarım feda olsun vatan yoluna!... Şehit olan askerlerimin, oğlumdan farkı ne? Gidin haber verin, oğlumun kumanda ettiği üçüncü bölük ateş hattına gitsin...*" (s. 51).

Remzi: Vatani için canını seve seve feda etmekten çekinmeyen Remzi, korkusuz bir Türk askeridir. Rusların Yeşilyurt Köyü'ndeki papaza gönderdikleri mektubu taşıyan casusların Türk askerlerince yakalanması üzerine, Osman Paşa bu mektubu kendi işine yarayacak şekilde yeniden yazar ve Remzi ile Saffet'e papaza götürmeleri için emir verir. Arkadaşı Saffet ile Yeşilyurt Köyü'ne giden Remzi, mektubu papaza verdikten sonra, Rus askerlerince yakalanırlar. Rus askerleri Saffet'i kurşuna dizerler; ancak, Remzi kaçmayı başarır. Osman Paşa'nın yanına dönen Remzi korkudan hafızasını kaybeder. Osman Paşa, Remzi'yi Binbaşı Kaya ile birlikte Kızılcalı Köyü'ne istirahatata gönderir. Tekrar eski sağlığına kavuşan Remzi, Osman Paşa'nın verdiği emir doğrultusunda köy köy dolaşarak arpa ve buğday toplamaya çıkar. Bu görev esnasında kendisinin Türk kanı taşıdığını iddia eden Sofia ile tanışır. Remzi'yi, saman ve arpa deposuna gidiyoruz yalanıyla kandıran Sofia, onu Karamağara adlı mağaraya götürür. Bulgar çetesince burada kısıvrak yakalanan Remzi, Sofia'nın Türk falan olmadığını bilakis Bulgar çetesinin reisliğini yapan adamın kızı olduğunu öğrenir. Çete reisi, Remzi'nin ağzından Binbaşı Kaya'ya bir mektup yazar. Mektubu alan Kaya, Nimet'i de alarak mağaraya gelir. Kaya, Nimet ve Remzi'yi bağlayarak tavandan asan çete reisi, Sofia'ya mağarada bulunan topu Remzi'ye hedef alarak ateşlemesini ister. Büyük bir gürültü ve dumanın ardından Remzi'den geriye duvarda asılı kolları kalır. Anlatıcı, Remzi'yi Osman Paşa'nın ağzından şu sözlerle tanıtır: *“Remzi adında Bulgarca ve Rusçayı gayet iyi bilen bir çavuşumuz var. Rumeli'de, babasının Kaymakam olarak vazife gördüğü bir Bulgar kasabasında doğup büyüdüğü için, Bulgarların âdetlerini, an'anelerini, çok iyi biliyor... Bulgaristan'ın birçok kasabalarında babasıyla birlikte bulunmuş. Yaman bir Türk evlâdı. Korkusuz ve cesur bir asker.”* (s. 75).

Komutanları tarafından taktir edilen Remzi, aynı zamanda da iyi bir binicidir: *“Kaya söze karıştı: ‘Remzi yaman bir binicidir Veli Bey.’ (dedi)”* (s. 120).

Binbaşı Kaya: Padişah II. Abdulhamit'in en güvendiği adamlarından olan Binbaşı Kaya, Osman Paşa'ya gazilik unvanını vermek için İstanbul'dan Plevne'ye gelir. Ancak, Osman Paşa'nın karargâhına az bir yolu kala, saldırıya uğrayarak yaralanır. Tedavi edildiği hastanede Nimet adlı hemşireyi gören ve ona âşık olan Binbaşı Kaya, bir müddet için Kızılcalı Köyü'nde istirahatata çekilir. Karamağara adlı mağaradan kurtulduktan sonra Nimet ile birlikte Kızılcalı Köyü'ne gelen Binbaşı Kaya, burada yakınlarına düşen bir top mermisiyle şuurunu kaybeder. Romenler tarafından Ruslara teslim edilen Kaya, Osman Paşa ile birlikte Rusya'da bir süre esir hayatı yaşadıkdan sonra İstanbul'a dönerek sevgilisi

Nimet'e kavuşur. Anlatıcı, II. Abdulhamit'in odasına giren Binbaşı Kaya'yı şu sözlerle tanıtır: *“Çok geçmeden içeriye, koyu kestane saçlı, geniş omuzlu, uzun boylu bir subay girdi. Padişahın önüne kadar geldi, sert bir selâm verdi.”* (s. 57).

Nimet: Savaşta ölen bir albayın kızı olan Nimet, babasının acısını unutmak için Plevne'ye gelerek Mehmetçiklere hizmet eder. Plevne'de Binbaşı Kaya'ya âşık olan Nimet, Karamağara'da Bulgar çetecilerce alındığı esaretten sonra Kızılcacı Köyü'ndeki saldırıda yaralanır. Bir süre daha Plevne'de kaldıktan sonra İstanbul'a dönen Nimet, Binbaşı Kaya'nın Rusya'dan dönmesiyle sevgilisine kavuşur.

Sofia: Bulgar çetesinin reisinin kızı olan Soifa, Remzi'yi türlü yalanlarla kandırarak Karamağara'ya getirip babasına yakalatır. Daha sonra, yine babasının talimatıyla Remzi'ye topla ateş eder. Babasının mağaradan uzaklaştığı bir anda, pişmanlık duygusuyla Binbaşı Kaya ile Nimet'i serbest bırakan Sofia, daha sonra mağarayı ele geçiren Türk askerleri tarafından babasıyla birlikte öldürülür.

Boris: Kızılcacı Köyü'nün fırıncısı olan Boris, Türklere son derece düşman birisidir. Vid Nehri'ne bıraktığı içi şifreli kâğıtlarla dolu ağaç sandıklarla Ruslar için casusluk yapar. Sinsiliği, Binbaşı Kaya'nın gözüne hemen çarpan Boris, Karamağara'dan kurtulan Binbaşı Kaya tarafından öldürülür.

Yukarıda adı geçen karakterler dışında; Kolağası Neşet, Rus Çarı Aleksandır, Romanya Kralı Şarl, Kuzey Mıntıkası Kumandanı Adil Paşa, Grandük Nikola, Remzi'nin görev arkadaşı Saffet, Binbaşı Kaya'nın müfrezeleri Hasan ve Mehmet, Topçu Ali Çavuş, Kızılcacı'nın muhtarı Ahmet Efendi, II. Abdülhamit, İmdat Kuvvetleri Komutanı Ahmet Hıfız, Remzi'nin atı Bayburt, Binbaşı Veli, İgnatyev, Karlof, İskobef, Feodor, Zoto, Kerilof, Torleben, Kazım Bey, Boris'in babası Çakalof, Boris'in fırıncı yamağı Topalof, Boğos, Rus General Strokof ve Geneçki, Doktor Binbaşı Hasip romanda adı geçen diğer karakterlerdir. Bu karakterler, karakterizasyonu yeterince (daha doğrusu hiç) yapılmayan, sadece olayları gerçekleştirmek için karşımıza çıkan kişilerdir. Olay merkezli bu romanda bütün şahısların karakterizasyonu son derece zayıf kalmıştır. Kahramanlar kişilik özellikleri yerine daha çok gerçekleştirdikleri eylemlerle önem kazanmaktadırlar.

Anlatım Teknikleri

Müslümanlar ile Hristiyan Avrupalılar arasındaki toprak mücadelesinin anlatıldığı romanda anlatıcı, karakterlerin iç dünyalarını daha iyi yansıtmak için iç çözümleme tekniğine başvurmuştur: “Öncünün şehadeti, Kaya’nın asabını büsbütün bozmuş, Plevne’ye girerken karşılaştığı olaylar keyfini hayli kaçırmıştı. Fakat onu asıl düşündüren, öncünün nehirde bulduğu ve ne olduğunu bilmediği tahta kutu idi. Şişeye benzeyen o kutu ne idi? İçinde ne vardı ve öncü neden öldürülmüştü? Kaya hem bunları düşünüyor, hem de atını büyük bir ihtiyatla nehre sürüyordu. Askere cesaret vermek için atını en önde sürüyordu.” (s. 66).

Ünlü Türk kumandanı Osman Paşa da iç çözümleme tekniği ile duygu ve düşünceleri okuyucuya yansıtılan bir başka karakterdir: “(Osman Paşa) Yakında bir yarma hareketine geçmek zorundayız. Eğer etrafımızı saran düşmanı yarabilirsek, belki bu bir kurtuluş yolu olur. Yok, yaramazsak hepimiz şehit, yahut da gazi!... (dedi) Osman Paşa, burada yine sustu. İçinde sanki bir volkan kaynıyordu. Işık saçan gözleri binbir acı ve endişe taşımaktaydı. Bu endişe kendi için değildi. Kumandası altındaki binlerce asker, Plevne’deki bütün sivil Türkler, hepsi kurtuluşu kendisinde arıyorlardı.” (s. 99).

Anlatıcı, Remzi’yi öldürdükten sonra pişmanlık duyan Sofia’nın da ruhsal durumunu şu sözlerle çözümler: “Ne tuhaf! Hem onun (Remzi’nin) sevip okşamasına karşı gelmemiş, hem de ele vermişti. Sonra da, babasının emrine körü körüne uyararak, topun başına geçmiş, Remzi’nin hayatına son veren ipi çekmişti! Bunu kendi mi yapmıştı? Bütün o fırtınalı anları kendisi mi yaşamıştı? Gözlerini kapamış, ipi çekmiş, sonra kendisine gelip, dış âlemi idrâk etmek kabiliyetine yeniden sahip olunca, Remzi’nin sallanan ellerinden başka bir şey görmemişti. İnanmıyordu, inanmak istemiyordu buna.” (s. 166).

Tasvir tekniğine de yer verilen romanda anlatıcı, romanın ilk sayfasında Plevne’deki sabah vaktini şu sözlerle tasvir etmektedir: “Güneş Plevne tepesinden ağır ağır yükseliyordu. Mevsim yaz olmasına rağmen, hava oldukça serindi. Gece yağın yağmur hâlâ dinmemişti. Solgun güneşin yüzü, hayâl meyâl seçiliyordu. Donuk renkli gökyüzünden hafif hafif dökülen yağmur, yerleri kaygan bir hale sokmuştu. Düz ve çukur yerler, kül renkli bir çamur deryası haline gelmişti.” (s. 5).

Karakterlerin arasında geçen konuşmalarla diyalog tekniğinin kullanıldığı romanda, Hemşire Nimet’in Binbaşı Kaya’ya (s. 102), Rus Çarı Nikola’nın Osman Paşa’ya (s. 131),

Bulgar çete reisinin Remzi'nin ağzından Binbaşı Kaya'ya (s. 145), gönderdiği mektuplarla mektup tekniğine de yer verilmiştir.

Anlatma ve gösterme tekniklerinin sıkça kullanıldığı romanda, kimi durumlarda açıklayıcı/öğretici dipnotlara yer verilmiştir (s. 5, 6).

Yukarıdaki anlatım tekniklerine ilâveten Kızılcalı Köyü'nün fırıncısı Boris'in her fırsatta söylediği *“Bir ipte iki cambaz oynamaz.”* sözü (s. 95, 96, 152), leit motif olarak gösterilebilir.

Dil ve Üslûp

Sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınan romanda, anlatıcı olayları oldukça amiyane/argo bir dil ile anlatmış, benzetmeleri daha çok hayvanlar üzerinden yapmıştır. Bu durum ile ilgili örnek olarak verilebilecek kesitler şöyledir:

“Rus subayı süt dökmüş kedi gibi oldu.” (s. 11).

“İgnatyev'in âdeta dili tutulmuştu. Fakat yüzünde bir tilki kurnazlığı hali vardı.” (s. 12).

“Bu suale ikisi de cevap veremeyince, atmaca suratlı Rus subayı, çavuşa: ‘Üstlerini arayın.’ dedi.” (s. 33).

“Bu sırada içeriye az önce Saffet'i kurşuna dizen askerlere kumanda etmiş olan çavuş girdi. Sert bir selâm çaktıktan sonra: ‘Emriniz yerine getirildi komutanım.’ dedi.” (s. 36).

“Remzi bunları yalnız edebiyat yapmak için söylemiyordu.” (s. 36).

“Grandük Nikola, dut yemiş bülbül gibiydi.” (s. 47).

“Fakat ateş etmeye fırsat bulamadan, omzundan yediği kurşunla sarsıldı ve ürkererek şaha kalkan atın sırtından bir top gibi yere düştü.” (s. 66).

“Remzi süt dökmüş kediye dönmüştü.” (s. 80).

“Kabak kafalı çeteci, çok geçmeden şişeye benzer tahta bir kutuyla Çete Reisinin yanına döndü.” (s. 140).

“Halbuki Kaya, Boris’in kaçma ihtimalini düşünerek, en moloz atı ona vermişti.” (s. 151).

“Çeteci, tüfeğinin tetiğine basmaya fırsat bulamadan yere bir top gibi düştü.” (s. 155).

“Boris, tabancanın namlusu kalbinin üzerine değince, tılsımı birden bozulmuş gibi konuşmaya ve yalvarmaya başladı.” (s. 173).

Romanda, bazı kahramanların makam ve mevkîlerine uygun olmayan hareket ve konuşmalar yapması, okuyucudaki inandırıcılık duygusunu azaltmaktadır. Örneğin; anlatıcı, Rus İmparatorluğu’nun çarını hiç de inandırıcı olmayan bir üslûpla, çocuklar gibi ağlatmaktadır: “Akşamüzeri hafif bir yağmur yağmaya başlamıştı. Siperlerde tek tük tüfek sesleri işitiliyordu. Bu sese, değişik başka bir ses de iştirâk ediyordu. Fakat bu ses tüfek sesi değildi, hıçkırık sesiydi. Rus Çarı, odasında ağlıyordu. Rusların başına gelen bu belâ ne idi? Osman Paşa karşılarında nereden çıkmıştı?” (s. 53).

Yazarın diğer romanlarının aksine imlâ yanlışının pek görülmediği romanda, sadece Boris adlı karakterin adı bir yerde “Baris” şeklinde yazılmıştır (s. 173).

3.5. KARTAL BAŞLI KADIRGA¹⁰⁹

İlk baskısı 1963'te yapılan ve ünlü Türk denizcisi Turgut Reis'in hayatı¹¹⁰ etrafında şekillenen bu romanda, korkusuz kaptan Turgut Reis'in denizlerde verdiği amansız mücadelesi anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü

Çapkın bir erkek olan ve ünlü denizci Turgut Reis'in gemisinde çalışan Ali, kadınları kandırmakta usta bir denizcidir. Akdeniz'de yaptıkları seferlerin birisinde İtalya'ya uğrayan Ali, Venedikli güzel Anna'yı kandırarak memleketi Marmaris'e getirmeye ikna eder. Ali'nin aslında nasıl birisi olduğunu bilmeyen Anna, pembe hayalleriyle Marmaris'e geldikten bir süre sonra, Ali'nin nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu kavrar. Ali, son derece yalancı ve düzenbâz birisi olduğu gibi, babasının cariyesine göz koyacak kadar da âdi ruhlu bir evlattır. Babasıyla arası bu nedenle açık olan Ali'nin tek seveni yaşlı annesidir. Bir gün Ali, babasıyla şiddetli bir tartışma yaptıktan sonra; iş, kavga boyutuna ulaşır, Ali ile babası bıçakla kavga ederken, babası elindeki bıçakla yere düşünce bıçak babasına saplanır ve Ali'nin babası ölür. Ali'nin yaptıklarına dayanamayan Anna; Ali'yi, Ali'nin babasının cariyesi Gabriella ile konuşurken görür. Ali'yi Gabriella ile oynaşırken gören Anna, taşla Ali'nin gözünü kör eder. Bu olaydan sonra korkup kaçan Anna, Turgut Reis'in kulübesine sığınır. Anna'yı koruma altına alan Turgut Reis, en güvendiği adamlarından olan Ahmet'i de Anna'ya muhafız olarak tayin eder. Bir süre sonra Ali, Anna'nın kaldığı kulübeyi basarak Anna'yı alıp götürmek ister; ancak, Ahmet buna izin vermez. Ali ile kavgaya tutuşan Ahmet, Ali'yi yaralar. Yaralı hâliyle kulübeyi terk eden Ali, babasının öldüğü yere kadar gittikten sonra ölür.

Anna'yı Cennet Adası'na gezmeye götüren Turgut Reis, Anna'nın kardeşi Alberto'nun burada esir alındığını görünce, Anna'ya büyük bir iyilik yaparak kardeşi ile birlikte onu bir gemiye bindirerek memleketlerine yani İtalya'ya gönderir. Bu duruma çok sevinen ve Ali ile yaşadıklarından son derece pişman olan Anna, kardeşini de alarak İtalya'ya gider. Marmaris açıklarında Anna ile Alberto'yu başka bir gemiyle İtalya'ya

¹⁰⁹ Oğuz Özdeş, *Kartal Başlı Kadirga*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1963, 195 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

¹¹⁰ Geniş bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C: 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 9. Basım, Ankara 2006, s. 384-390.

gönderdikten sonra tekrar Cennet Adası'na dönen Turgut Reis, gördüğü manzara karşısında adeta şok geçirir. Rodos şövalyeleri Cennet Adası'nı talan ettikten sonra, adadaki kadınları Rodos'a kaçırmışlardır. İstanbul'dan gelen emir doğrultusunda Turgut Reis, en güvendiği adamı Ahmet'i Rodos'ta casusluk yapması ve işbirlikçileri Andre ile iletişim kurması için Rodos'a gönderir.

Rodos'a balıkçı kılığında giren Ahmet, şövalyelerin durumu hakkında bilgi toplarken Cennet Adası'nın sorumlusu Cafer Ağa'nın kızı Gül ile karşılaşır. Gül burada Jan adlı bir asilzâdenin nedimeliğini yapmaktadır. Nedimesi Gül'ü herkesten kıskanan Jan, şövalyelerden birisinin Gül'e sarkıntılık etmesi üzerine şövalyeyi öldürerek hapse girer. Gül'e deliler gibi âşık olan Ahmet, her fırsatta Gül'ü görmeye gider. Jan'ın adamlarından birisi bu durumu Jan'a haber verince, Jan da yöneticilerle irtibat kurarak Ahmet'i, Gül'ü ve Türklerle iş birliği yapan Andre'yi yakalattırır. Ölümle cezalandırılan Ahmet, Gül ve Andre idam alanına götürürler. Andre'nin idamı gerçekleştirildikten sonra sıra Ahmet ve Gül'e geldiğinde, Türk asıllı olan şövalyelerden birisi tarafından Ahmet ve Gül idam edilmekten kurtulurlar. Rodos şövalyelerinin tehlikesini ortadan kaldırmak için adaya sefer düzenleyen Kanunî Sultan Süleyman, adayı ele geçirir. Adanın ele geçirilmesi esnasında Turgut Reis ve adamları da görev alır. Ahmet, adaya gemilerin girişini engelleyen zincirlerin kopması için barut fiçilerini ateşlemesiyle şehit düşer.

Rodos Adası Türklerin eline geçtikten yıllar sonra, Gül ve Cafer Ağa ile deniz seferlerine devam eden Turgut Reis, Korsika Adası'nda iken Andre Doria'nın adamları tarafından tuzağa düşürülür. Meydana gelen çatışmada Cafer Ağa ile Gül ölürken, Turgut Reis de esir düşer. Akdeniz'i dolaşan bir gemide kürek mahkûmu olarak yaşayan Turgut Reis, tesadüf eseri bir gün Anna ile karşılaşır. Anna, kocası Ganale ile Turgut'un bulunduğu gemiyi teftişe gelir. Turgut'u görünce çok şaşırın Anna, gece olduğunda muhafızlara verdiği mücevherlerle Turgut Reis'i görme fırsatı elde eder. Yıllar önce hayatını kurtaran Turgut Reis'i mahkûmluktan kurtarmak isteyen Anna, Turgut Reis'in kanı ile mendiline yazdığı mektubu Barbaros'a ulaştırır. Adamlarını toplayıp Andre Doria'nın karşısına çıkan Barbaros, Turgut Reis'i kurtarır. Barbaros'un bağışladığı gemilerle denizciliğe devam eden Turgut Reis, Mehdiye Kalesi'ni ele geçirir. Mehdiye Kalesi'ni isteyen Andre Doria, şehirde sözü geçen kişilerden olan İbrahim Berat ile anlaşarak şehre ve kaleye girer; ancak, kaledeki barutların ateş almasıyla kale yerle bir olur. Diğer Türk denizcilerine başkanlık ederek Trablusgarp'ı ele geçiren Turgut Reis,

Beylerbeyi olur. Anna, Turgut Reis'in esir alındıktan sonra Andre Doria'nın adamlarınca ele geçirilen Kartal Başlı Kadirga adlı gemisini ele geçirerek Turgut Reis'in yanına gelir. Turgut ve Anna yıllardır özlemini çektikleri güzel günlerin tadını çıkarmaya başlarlar.

Basit bir olay örgüsüne sahip romanda, Ali ile Anna arasındaki, Anna ile Turgut Reis arasındaki ve Ahmet ile Gül arasındaki gönül ilişkileri romanın aşk kanadını oluşturmaktadır. Ayrıca Anna'nın tesadüf eseri Turgut Reis'in esir olarak bulunduğu gemiye gelmesi ve Ahmet ile Gül'ün idamına ramak varken Türk asıllı şövalyelerden birinin onları kurtarması gibi tesadüfler, geleneksel anlatının romandaki izleridir.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin zihinlerinden geçenleri okuyucuya aktarmaktadır. Anlatıcı, âşık olduğu adam uğruna doğduğu yerleri terk ederek bilmediği diyarlara giden ve başına türlü türlü işler gelen Anna'nın içinden geçenleri sıklıkla okuyucu ile paylaşmaktadır: “(Ahmet, Anna'yı kulübede yakaladığında) *Anna bir müddet düşündü, verecek cevap bulamayınca, birden geri dönerek kaçmaya başladı. Fakat ancak on beş yirmi adım gidebildi. Ahmet bir solukta arkasından yetişip, kolundan yakaladı.*” (s. 38).

“*Burada Anna birden sustu. Az kalsın ağızından 'Ali babasını öldürdü!' diye bir söz kaçıracaktı. Halbuki, bu sırrı saklamağa söz vermişti.*” (s. 41).

“*Dışarda çok güzel bir mehtap vardı. Deniz ayın ışığında mavi bir tül gibi uzanıyordu. (Anna) Saatlerce mehtabı, seyretti. Ali'yi memleketini, annesini, babasını düşündü. Sonra sedirin üzerine uzandı. Hava çok sıcaktı; örtüye ihtiyaç hissetmiyordu. Gözlerini kapadı. 'Belki uyurum' diye düşündü.*” (s. 42).

Karakterlerin geçmişini, olay anna kadarki deneyimlerini bilen anlatıcı; Anna'nın yaşadıklarını, onun geçmişteki yaşamıyla bağlantılı anlatır. Gözünü kör ettiği Ali'den kaçarken, Turgut Reis'in kulübesine giren Anna, Turgut Reis'i uykuda yakalar ve sessizce onu izler. Anna hayatında ilk defa uyuyan bir erkeği seyretmektedir: “*Şu seridin*¹¹¹

---

¹¹¹ İmlâ, kitaptaki gibidir. (Doğru imlâ *sedir*'dir.)

üzerinde tatlı bir öğle uykusu çeken erkek de kim bilir kimin nesiydi? Belki de Ali gibi bir korsandı.

Erkek ansızın sağına döndü; fakat rahat edemeyince, tekrar vücudunu pencere tarafına çevirdi. Uyuyan bir erkeği hiç seyretmemişti Anna. Erkekler uyurken ne kadar masum görünüşlü, çocuk yüzlü oluyorlar, diye düşündü.” (s. 36).

Anna, o güne kadar bilmediği abdest ve hamam kültürünü yine Turgut Reis sayesinde öğrenir: *“Turgut Reis, ilk önce çoraplarını çıkardı; sonra gömleğinin kollarını sıvadı. En sonra da kendi kendine bir şeyler söyleyerek, Ahmet’in ibrikten döktüğü su ile elini, yüzünü, kollarını, ensesini, kulaklarını ve ayaklarını yıkadı. Anna, abdest almayı ömründe ilk defa görüyordu.”* (s. 65).

“(Turgut Reis, Anna’ya) ‘Bu akşamki eğlencelerde bütün gözler sizin üzerinizde olacak. Güzel bir hamam, sizi daha güzelleştirir.’ dedi. Sözünü bitirince de, o kadar sür’atle çadırın kapısına doğru yürüdü ve dışarı çıktı ki, Anna Turgut Reis’e cevap vermeye fırsat bulamadı.

Anna ne Türk hamamlarını görmüş, ne de böyle yıkanmıştı. Venedik’te iken, canı banyo etmek istediği zaman, küçük bir küvetin içine girer, yıkanır.” (s. 67).

Anlatıcı, içinde bulunulan durumun karakterler üzerindeki etkisini daha etkileyici bir şekilde anlatmak ve okuyucudaki heyecanı diri tutmak için, olayları anlatırken yer yer sorular sorar. Anlatıcı, Ali ile kaçtığı için pişman olan Anna’nın Marmaris’te geçen günlerini şöyle anlatır: *“Ah kötü talih!... Anna bütün yükü talihin boynuna yüklüyor, anne babasının yanında geçen günleri hasretle anıyordu. Acaba annesi ne yapıyordu? Herhalde habersiz gidişine günlerce gözyaşı dökmüş, belki de yatağa düşmüştü. Ya babası? Kızının yokluğundan muhakkak ki çok acı çekmişti.”* (s. 21).

Ali’nin gözünü kör ettikten sonra sığınacak bir yer arayan Anna’nın zihninden geçenlerden hareketle; anlatıcı, gelişmeleri şu sorulu anlatımıyla ifade eder: *“Perişan Anna nereye gidiyordu böyle? Sahil boyunca koşuyor, kendisinin de bilmediği bir istikamete âdeta uçuyordu. Bir yandan da ağlıyordu Anna. O ağlamasın da, kim ağlasındı? Yalnız Ali’yi değil, Ali’yi kaybetmekle her şeyini, ümitlerini de kaybetmemiş miydi? Üstelik Ali’nin gözünü de kör etmişti. Eğer yakalarsa, bulursa kendisini mutlaka öldürürdü Ali...”* (s. 35).

Anlatıcı, Anna'yı Turgut Reis'in yanından almaya gelen Ali'nin zihninden geçenlerden hareketle yine anlatımını sorularla gerçekleştirir: “*Ne yapsa şimdi Ali? Meydana çıksa mı, yoksa saklansa mı? Kartal Başlı Kadirga'nın yarın sefere çıkacağını duymuştu. Ya Turgut Reis, Anna'yı da birlikte götürürse? O zaman Anna'yı ebediyen kaybetmiş olmayacak mıydı?*” (s. 49).

Olayların büyük çoğunluğunu kendi bakış açısıyla anlatan anlatıcının, yer yer karakterlerin bakış açısından yararlandığı da olmuştur: “(Anna) *Küçük kulübenin önüne gelince, durakladı. Kulübenin pencersi açıktı; üstelik alçaktı, içerisi kolaylıkla görülüyordu. Ağır ağır ilerledi. Oooo... Bir erkek, sedire benzeyen bir yerde uzanmış yatıyordu. Alnı hafif açık, çene kısmında ufak bir sakalı vardı. Öğle güneşi pencereden içeriye sızmış, yüzüne vurmuştu.*” (s. 36).

“*Çadırın kapısı, Anna'ya ümit kapısı gibi geldi. Adeta koşarak yürüdü. Fakat içeri girmesiyle birden duraklaması bir oldu. Böyle muhteşem döşenmiş bir çadırı rüyasında görse inanmazdı.*” (s. 63).

Anlatıcının, olayları anlatırken yer yer taraflı davrandığı da görülmektedir: “*Evet bu kadın Gabriella idi. Kadından ziyade bir engerek yılanına benziyordu. Ama güzeldi, şuhtu, cazibeli idi.*” (s. 31).

Zaman

Turgut Reis'in hayatının anlatıldığı romanda, 1520 yılında çapkın denizci Ali'nin Anna'yı Marmaris'e getirmek için kandırmaya çalışmasıyla başlayan vak'a zamanı, 1554 yılında Turgut Reis'in Trablusgarp'ı ele geçirerek Beylerbeyi olmasıyla sona erer. Otuz dört yıllık bir vak'a zamanına sahip romanda, geriye dönüşlerle anlatı zamanı genişletilmiştir. Örneğin; Ali'nin annesi Mehlika, Anna'yı görünce Ali'nin çocukluk günlerinden bahseder: “*Ali, benim hem saadet, hem de felâket arkadaşımды. Ara sıra kavga etsek de onunla etle tırnak gibiydik. Kocam gençliğinden beri korsan gemilerinde çalışır, bizi aylarca hattâ senelerce Ali ile yalnız, baş başa bırakırdı.*” (s. 27).

Romanın en önemli kadın karakteri olan Anna, Turgut Reis tarafından kardeşi ile birlikte bir gemiyle İtalya'ya gönderildikten sonra; anlatıcı, Anna'nın başından geçenleri romanın sonlarına doğru geri dönüş tekniğine başvurarak şöyle açıklar: “(Anna) *Venedik'e*

döndükten sonra; babası, kızının bir Türk korsanı tarafından kaçırılışı dolayısıyla çıkan dedikodudan kurtulmak için, Cenova'ya taşınmıştı. Anna, Cenova'da yıllarca, Dragut'un¹¹² gelip kendisini almasını boş yere bekledi.

Bir toplantıda, Cenova Kumandanı Aleksandr Ganale, Anna'yı görüp âşık olmuş, derhal evlenme teklifinde bulunmuştu. O devirde bir şehir kumandanının evlenme teklifini reddetmek, bütün ailesinin mahvına sebep olmaktı.

Evlilik, Anna'nın hayatına yeni bir renk katmıştı. Büyük bir şatoda oturuyor, bir dediği iki olmuyordu. Ama, ne para, ne de sürdüğü debdebeli hayat, onu mes'ut edemiyordu.” (s. 158).

Ali'nin gözünü kör ettikten sonra sığınacak bir yer ararken Turgut Reis'in kulübesine giren Anna, yakışıklı denizci Turgut Reis'i görünce bir anda Ali'yi ilk gördüğü anı hatırlar. Çok kısa süreliğine yapılan bu geri dönüş “flashback” olarak ele alınabilir: *“Kulübenin penceresi açıktı; üstelik alçaktı, içerisi kolaylıkla görülmüyordu. Ağır ağır ilerledi. Oooo... Bir erkek, sedire benzeyen bir yerde uzanmış yatıyordu. Alnı hafif açık, çene kısmında ufak bir sakalı vardı. Öğle güneşi pencereden içeriye sızmış, yüzüne vurmuştu. O aydınlık baş, Anna'ya, o an Ali'yi hatırlattı. Ali'yi de ilk defa gördüğü zaman, bu kadar cazip bulmuştu.” (s. 36).*

Anlatı zamanı geniş olan bu romanda, sık sık zamanda atlamalar yapılmaktadır: *“On sekiz yıl sonra...” (s. 139).*

“Turgut Reis, tam bir yıl sonra, en büyük arzularından birine daha sahip oldu.” (s. 170).

“Aradan üç yıl geçmişti.” (s. 187).

Zamanda yavaşlatmalara pek rastlanmayan romanda, özetlemelere de sıklıkla başvurulmuştur: *“Ali, benim hem saadet, hem felâket arkadaşım. Ara sıra kavga etsek de, hakikatte onunla etle tırnak gibiydik. Kocam gençliğinden beri korsan gemilerinde çalışır, bizi aylarca, hattâ bazan senelerce Ali ile yalnız, başbaşa bırakırdı. Benim için yapılacak şey, bütün sevgimi oğluma verip, acılarımı onun varlığıyla avutmaktı.” (s. 27).*

---

¹¹² Anna, telaffuz edemediği için Turgut'a Dragut demektedir.

Mekân

Bir denizcinin hayatının ele alındığı romanda, olaylar Akdeniz ile Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde geçmektedir. Geniş ve açık mekânın ön planda olduğu romanda Marmaris'te yaşayan Turgut Reis ve Ali, Akdeniz'de korsanlık yapmaktadırlar. Çapkın denizci Ali, Venedikli güzel Anna'yı kandırarak Marmaris'e götürmek için, Anna'ya Marmaris'in hem manevî hem de fizikî özelliklerini şöyle sıralar: *“Benim memleketim Marmaris, kasabaların en güzelidir. Orda insanın kederi sevince döner; her şey saadete doğru koşar. Yalnız Marmaris'te değil, bütün yurdumda hayat güzel ve mukaddestir. Günler rüyaya benzer. Bir aşk rüyasına... Sen, bugüne kadar başkalarından aşka, sevgiye dair bir şey işittin mi? Hayır değil mi? Hiç kırlarda dolaşırken, içinde bir şey, müphem bir his, meçhul bir arzu duydu mu? Yarı uykuda iken, yahut sabahleyin yüzüne düşen güneşin ışıklarıyla uyandığın zaman, başının üstünde gülümseyen bir erkek yüzü gördün mü? İçin titredi mi? İşte benim memleketimde bunların hepsi vardır.”* (s. 8-9).

“Kasabamızda dünyanın en güzel meyvaları yetişir. Nefis kokulu portakallarını yerken insan, lezzetine hayran olur.” (s. 11).

Romandaki önemli mekânlardan birisi de Cennet Adası'dır. Turgut Reis'in, Kartal Başlı Kadirga adındaki gemisiyle sık sık uğradığı bu adada, Turgut'un yanında çalışan denizcilerin aileleri kalmaktadır. Adı ile fizikî özellikleri arasında ilinti bulunan bu adayı anlatıcı şu sözlerle tanıtır: *“Cennet Adası gerçekten cenneti andırıyordu. Bu adaya 'Cennet' adını veren de, Turgut Reis'ti. Marmaris'in beş-on mil batısında bulunan bu küçük ada, o zamana kadar meskûn bir yer değildi. Sağ tarafı tamamen kayalık olan adanın, batıya bakan yüzü yemyeşildi. Batı ile güney arasında bir hilâli andıran güzel bir koyu vardı. Turgut Reis'in korsan gemileri ve tayfaları bu koyda sığınyordu.”* (s. 57).

Birden çok adanın bulunduğu romanda Rodos'un ayrı bir önemi bulunmaktadır. Cennet Adası'nı basarak insanları öldüren zalim şövalyeler, Rodos'ta yaşamakta, Akdeniz'de Osmanlı Devleti için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Cennet Adası'nın yöneticisi Cafer Ağa ve kızı Gül'ün de esir tutulduğu Rodos'a; Turgut Reis, en güvendiği adamı Ahmet'i göndererek istihbarat toplamasını ister. Ahmet adada istihbarat toplarken Gül'e âşık olur. Şövalyeler Ahmet, Gül ve Türk işbirlikçisi Andre'yi yakalarlar. Ahmet ve Gül ölümden kurtulurken, Andre idam edilir. Osmanlı Devleti donanması adayı ele geçirerek şövalyeleri etkisiz hâle getirir.

Romanda geniş ve açık mekânların yanında, kapalı ve sınırlı mekânlara da yer verilmiştir. Turgut Reis'in Marmaris sahilindeki küçük kulübesi romandaki en önemli kapalı mekândır. Anna'nın Ali'yi yaralayıp kaçtıktan sonra, bu kulübeye sığınması hayatının dönüm noktasıdır. Turgut Reis ile bu kulübede karşılaşan Anna, Ali'den korunduğu gibi memleketine de dönme fırsatını elde eder.

Turgut Reis'in kürek mahkumu olarak tutulduğu geminin mahzeninin tasviri, işlevsel olarak yapılmıştır. Turgut Reis'in sıkıntılı günler geçirdiği bu mahzen, bir mezara benzetilmiştir: *“Bu sıkıntılı yıllar ne zaman bitecek, bu mezara benzeyen geminin mahzeninden ne zaman ışığa kavuşacaktı.”* (s. 151).

Yukarıdaki önemli mekânların dışında; Turgut Reis'in Anna ile Alberto'yu İtalya'ya giden gemiye aktardığı yer olan Korsika açıkları, Rodos'un girişinde bulunan Aubusson Körfezi, Turgut Reis'in esir alındığı geminin durduğu yer olan Cenova, Turgut'un adamlarıyla ele geçirdiği Mehdiye Kalesi, Cerbe ve Eğriboz Adaları, Tunus, Trablusgarp, Filistin, Kudüs ve Yafa romanda adı geçen diğer mekânlardır.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

İyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırıldığı romanın başkahramanı Turgut Reis'tir.

Turgut Reis: Korkusuz bir denizci olan Turgut Reis, Akdeniz'de adamları ile korsanlık yapmaktadır. Marmaris'teki kulübesinde dinlenirken, Ali'den kaçarak memleketine gitmek isteyen Anna ile karşılaşan Turgut Reis, Anna'yı bir gemi eşliğinde İtalya'ya gönderir. Rodos şövalyelerinin Cennet Adası'nı basmaları üzerine, Ahmet'i casus olarak Rodos'a gönderen Turgut Reis, Osmanlı donanmasına destek olarak Rodos'un Türklerin eline geçmesine yardımcı olur. Uzun yıllar sonra Andre Doria'nın adamlarının eline düşen Turgut Reis, kürek mahkûmu olarak esaret altına alınır. Kürek mahkûmu olduğu günlerin birinde tesadüf eseri Anna, kocası ile Turgut Reis'in bulunduğu gemiye gezmeye gelir. Turgut Reis'i kürek mahkûmu olarak karşısında bulan Anna, Turgut Reis'in esir tutulduğunu mektupla Barbaros Hayrettin Paşa'ya bildirir. Barbaros ve diğer Türk denizciler Andre Doria'nın elinden Turgut Reis'i kurtarırlar. Esaretten kurtulan Turgut Reis, diğer Türk denizcileriyle, Mehdiye Kalesi'ni ve Trablusgarp'ı ele geçirir. Bu

başarılarından ötürü padişah tarafından Beylerbeyliğine atanan Turgut Reis, Anna'ya kavuşur.

Sert bir mizaca sahip olan Turgut Reis, sefer zamanında bile ibadetlerini aksatmayacak kadar da dindâr bir Müslümandır: “*Turgut Reis, köşede, atlastan yapılan ve içi kuş tüyü dolu olan bir mindere bağdaş kurarak oturmuş, Kur'an okuyordu. O gün Cuma idi. Az sonra da öğle namazını kılacaktı. Turgut Reis, sefer esnasında bile namazını, hele cuma namazlarını mutlaka kılardı.*” (s. 61).

Farklı bir kişiliğe sahip olan Turgut Reis, kimi anlarda yumuşak huylu kimi anlarda sert yapılı bir insan profili çizmektedir: “*Turgut Reis, bazan böyle şakacı oluyordu. Ne zordu onu anlamak!... Bazan inanılmayacak kadar sert, bazan yumuşak ve merhametli, bazan da şakacı...*” (s. 64).

Gemisine tutkun olan Turgut Reis, en güzel günlerini canı gibi sevdiği ‘Kartal Başlı Kadirga’ında geçirmiştir. Romanın ana karakteri olan Turgut Reis’in karakterizasyonu son derece zayıf kalmıştır. Anlatıcı, Turgut Reis’i ne doğrudan ne de dolaylı yoldan kadar okuyucuya yeteri tanıtamamıştır. Turgut Reis; söz, davranış ve yaşam tarzıyla dolaylı yoldan karakterize edilmiştir.

Anna: İtalyalı bir güzel olan Anna, Turgut Reis’in denizcilerinden Ali’ye gönlünü kaptırır. İtalya’dan Ali’nin memleketi Marmaris’e gelen Anna, sevdiği adamın gerçek yüzünü öğrenince bir an evvel evine dönmek ister; ancak, Ali buna izin vermez. Taşla Ali’nin gözünü kör eden Anna, Turgut Reis’in yanına sığınır. Turgut Reis de Anna’yı bir gemiyle İtalya’ya geri gönderir. Memleketinde asil birisiyle evlilik yapan ve yıllar sonra Turgut Reis’i Andre Doria’nın gemisindeki esaretten kurtaran Anna, Turgut Reis’in gemisi Kartal Başlı Kadirga’yı da ele geçirerek Turgut Reis’e iade eder. Romanın sonunda Turgut Reis’e kavuşan Anna, mutlu bir hayata ilk adımını atar.

Anna, romandaki önemli karakterlerden olmasına rağmen, karakterizasyon yönüyle zayıf kalmıştır. Ne doğrudan ne dolaylı tanıtımı yeteri kadar yapılmamıştır.

Ali: Turgut Reis’in gemisinde çalışan Ali; kadına düşkün, son derece yalancı birisidir. Daha önceki kadınlarda olduğu gibi Anna’yı da türlü yalanlarla kandırarak tuzağına düşüren Ali, Anna’yı İtalya’dan Marmaris’e getirmeye ikna eder. Venedik’ten Ali ile Marmaris’e gelen Anna, bir süre sonra Ali’nin gerçek kişiliğini anlar. Babasının

cariyesine bile sarkıntılık edecek kadar âdi ruhlu birisi olan Ali, babasıyla yaşadığı bir arbede esnasında babasının ölmesine neden olur. Babası, Ali'yle kavga ederken birden dengesini kaybederek elindeki bıçağın üzerine düşer. Babasını öldüğü yerde gömen Ali, Anna'nın attığı taş ile kör olur. Daha sonra Turgut Reis'in yanına sığınan Anna'yı almaya giden Ali, Ahmet ile yaptığı kavgada yaralanarak kaçar.

Çalışma arkadaşları arasında *Kadın Avcısı Ali* olarak tanınan Ali, Ahmet ile yaptığı kavgadan sonra yaralı olarak kaçıp babasının mezarı yanına gelerek ölür.

Romanın önemli bir karakteri olan Ali'nin karakterizasyonu doğrudan yerine dolaylı yoldan, daha çok yapıp ettikleri ile gerçekleştirilmiştir.

Ali'nin annesi, Ali'den duyduğu memnuniyetsizliği her fırsatta dile getirir. Onun yalancı ve saygısız bir çocuk olması annesini oldukça üzmektedir: “*İnsanın, senin gibi bir oğlu olursa, neş'eli olabilir mi? Bir ana evlâdından bunu mu bekler? Yuvamızın saadetini bozduğun yetmiyormuş gibi, şimdi de bir kızın hayatıyla oynuyorsun.*” (s. 23).

Ali, öz babasıyla kavga edecek kadar da adî ruhlu bir evlattır: “*Ali doğrulup babasını uzun uzun süzdü. Öyle kindar bakışları vardı ki, yukarı katta pencere önünde onları seyreden Anna, korku ile geri çekildi. Fakat aşağıdan gelen sesleri işitebiliyordu.*”

- ‘*Burada hesaplaşmak olmaz! İstersen çayırılığa gel!...*’ Bu, Ali'nin sesiydi. Anna birden o kadar büyük bir dehşete kapıldı ki, bir çığlık atarak olduğu yere düştü, bayıldı.”

Ahmet ve Gül: Turgut Reis'in en güvendiği adamlarından olan Ahmet, dürüst bir denizcidir. Turgut Reis'in Anna'yı koruması için görevlendirdiği Ahmet, Anna'yı kaçırmaya çalışan Ali'yi yaralayarak onun ölmesine sebep olur. Diğer bir görevi de Rodos'daki şövalyelerin arasına girerek casusluk yapmak olan Ahmet, burada Cennet Adası'ndan kaçırılan Gül'e âşık olur. Adanın Türklerin eline geçişi sırasında Rodos'a Türk gemilerinin girişini engelleyen zincirleri etkisiz hâle getirecek barut fiçilerini ateşlemekle görevlendirilen Ahmet, barut fiçilerinin infilâkı esnasında hayata veda eder.

Anlatıcı, geri dönüş tekniğini kullanarak Turgut Reis'in en güvendiği adamı olan Ahmet'in geçmişte yaptıklarından bahseder: “*Ahmet, Turgut Reis'in Yafa'ya yaptığı bir baskın sonunda, Filistin'de bir sene kadar kalmış, biraz Yahudice öğrenmişti. Yavuz Sultan Selim, 1516 yılının sonlarında, Mısır seferi için Filistin'e vardığı sıralarda, Turgut*

Reis, Yafa'ya bir vurgun yapmış ve hizmetkârı Ahmet'i Kudüs'te bulunan Yavuz Sultan Selim'e göndererek, emrinde olduğunu bildirmişti." (s. 85).

Cennet Adası'nın yöneticisi Cafer Ağa'nın kızı olan Gül, şövalyeler tarafından Rodos'a kaçırlır. Rodos'ta istihbarat toplamakla görevli Ahmet ile aşk yaşayan Gül, adadan kurtulduktan yıllar sonra, babasıyla birlikte Turgut Reis'in gemisinde çalışırken Andre Doria'nın adamlarınca öldürülür. Gül, Ahmet'e kendisini şu sözlerle tanıtır: *"Geçen yıl anamı, bu yılın başarında da, sefere çıkan kocamı kaybettim. Şimdi de buraya esir düştüm."* (s. 91).

Yukarıdaki karakterler dışında; Ali'nin annesi Mehlika, Anna'nın ağabeyi Alberto, Ali'nin eski kandırdığı kadınlardan Maria, Ali'nin babasının cariyesi Gabriella, Cennet Adası'nın yöneticisi Cafer Ağa, Osmanlı Devleti padişahları Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman, Gül'ün Rodos'taki efendisi Jan, Osmanlıların Rodos'taki işbirlikçisi Andre, Rodos şövalyelerinin üstadı Williers, Ahmet ve Gül'ü Rodos'ta idamdan kurtaran Yakup, Andre Doria ve yeğeni Janetino Doria, Cenova Kumandanı Aleksandr Ganale, Turgut Reis'in esir düştüğü geminin zindancısı Hektor, Barbaros Hayrettin Paşa, Mehdiye Kalesi Kumandanı İbrahim Berat, Turgut Reis'in yeğeni Hisar Reis, Napoli Dukasının oğlu Don Garsiya, Turgut Reis'in Beylerbeyi olduktan sonra kaldığı evin hizmetçisi Zülfiye romanda adı geçen diğer karakterlerdir. Olay üzerine kurulu olan romanda, karakterizasyonlar önemli ölçüde ihmal edilmiştir. Kahramalar sadece işledikleri fiillerle bilinmektedir.

Anlatım Teknikleri

Anlatma, gösterme ve diyalog tekniklerine yer verilen romanda, romanın en önemli kadın karakteri olan ve Venedik'ten Ali tarafından kandırılarak Marmaris'e getirilen Anna'nın içinde bulunduğu psikolojik durum, iç çözümleme tekniğiyle okuyucuya yansıtılmıştır. Ali'den umduğunu bulamayan Anna, Ali ile babasının yaptığı tartışmalardan çok etkilenir: *"Zavallı Anna, sürüklenir gibi, Ali ile odaya girdi. Acaba baba ile oğul arasında ne vardı? Zihnini daha bir sürü sorular tırmalıyor; Anna, boğazına tıkanan bir şeyle boğulur gibi oluyordu."* (s. 20).

Anna, Ali ile Venedik'ten Marmaris'e doğru yola çıktığında da psikolojik bir çöküntü yaşar: *“Nereye gidiyordu Anna? Niçin gidiyordu? Bunların hiç birini bilmiyordu. Öyle bir yolculuğa çıkmıştı ki, belki de dönüşü yoktu. Kafasında ezici bir ağırlık vardı. Beyninin içinde mütemadiyen istifhamlar eğilip bükülüyordu. Evini hatırladı. Şu anda annesi ve babası kim bilir nasıl bir telâş ve üzüntü içindeydi. Belki de, şehrin bütün muhafızları seferber olmuş, Anna'yı arıyorlardı.”* (s. 16).

Anna'nın muhafızlığını yapan Ahmet'in Ali'yi yaralamasından sonraki gece, Anna yine derin düşüncelere dalar: *“O gece Anna için bir türlü bitmek bilmedi. Pencerenin önünde saatlerce güneşin doğmasını bekledi. Ne olmuştu acaba Ali? Sirtında saplı bıçakla nereye gitmişti? Ah bir sabah olsa da, bu yerden kaçsa, kurtulsaydı Anna. Sabahın ilk ürkek ışıkları gökyüzünü aydınlatmağa başlarken, deniz tarafından gelen serin bir rüzgâr, kalbine âdeta bir ferahlık verdi.”* (s. 51).

Romanın bir başka yerinde, başına gelenlere çok üzülen Anna'nın düşüncelerini anlatıcı, bilinç akışı tekniğiyle okuyucuya sunar: *“O sabah Anna, tarlaya doğru bir yürüyüşe çıkmıştı. Çok şeyler düşünüyordu. Bir rüyadaki olayların bulanıklığı içinde, geçmiş hayatının safhalarını kopuk kopuk âdeta yeniden yaşıyordu. Memleketi İtalya... Rüyalar şehri Venedik... Annesinin dizleri dibinde geçen çocukluk günleri, genç kızlığı... En sonra da talihsizliğinin tohumunu ekmiş olduğu o geceyi âdeta yeniden yaşıyordu. Yatağında uyurken Ali nasıl habersizce balkondan odasına girmiş, genç kızlığı ile beraber, talihini de ne kolaylıkla çalmıştı!...”* (s. 31).

Sultan Süleyman'ın Turgut Reis'e (s. 82), ve Willier'in Jan'a (s. 119), gönderdiği mektuplarla mektup tekniğine yer verilen romanda, anlatıcı Rodos'taki cem bahçesini tasvir tekniğini kullanarak şöyle tasvir eder: *“Eğlenceler başlayalı yarım saat olmuştu. Havuzun etrafı, Rodos'un en meşhur asilzadeleri, en yakışıklı şövalyeleri ve en güzel kadınları ile dolmuştu. Davetlilerin bir kısmı yere serilen mor, kırmızı, eflâtun ve beyaz renkte Mısır kumaşından yapılmış atlasların üzerine uzanmıştı. Şövalye Üstadı Âzami, kademeli havuzun yüksekçe bir yerinde oturuyordu. Arka kısmı Şark halıları ve çeşitli mozaiklerle süslenmişti. Yan tarafta ipekten yapılmış tüller dalgalanıyor, kuzey, doğu ve batı ellerinden getirilmiş, çeşitli kuşlar ve bilhassa papağanlar, havuzun kenarına dikilmiş direktteki kafeslerde ötüşüyordu. Kuşçular tarafından gece ötmeğe alıştırlmış bülbüllerle cennet kuşları, zaman zaman müziğin nağmesine uyup şakıyorlardı.”* (s. 99).

Dil ve Üslûp

Oldukça sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınan romanda anlatıcı, olayları çoğu kez amiyane/argo bir dille anlatmaktadır: *“Bu bir emir değil, bir kanundu. Hiçbir tayfa, artık Anna’ya değil yan gözle, doğru gözle bile bakamazdı.”* (s. 18).

“Ali bir anda: ‘Ah! Yandım!...’ diye feryad etti. Sonra da olduğu yerde bir topaç gibi döndü.” (s. 34).

“Ahmet bir atlarsın çekirge, iki atlarsın çekirge, diye düşündü ve çareyi, tabanları yağlayıp kaçmakta buldu.” (s. 88).

“Sokak pek kalabalık değildi; üstelik Ahmet, hemen yan sokaklardan birine daldığı için, kendisini gören olmamıştı.” (s. 89).

“Tam kapıdan çıkmaya hazırlanırken, içerden ayak sesleri duyuldu... Bu bir kadındı ve kapıya doğru yürüyordu. Bereket versin elinde mum yoktu ve karanlıkta kendisini görmemişti. Ama kapıyı kapamak için kanadı çekse kabak gibi meydana çıkacaktı.” (s. 89).

“Bunlar, Ahmet’in düşmanlarıydı ve kendisini kovalıyorlardı. Ama Ahmet onlara metelik vermiyordu.” (s. 113).

Romanda bazı karakterlerin makam ve mevkilerine uygun konuşturulmadıkları da görülmektedir. Örneğin; Rodos’ta bulunan bir asilzâde eşinin, Jan’ın nedimesi Gül’e âşık olması ile ilgili konuşması şöyledir: *“Asilzadenin karısı: Nedimesine körkütük âşıkmuş diyorlar, dedi. Ayol insan, evinde hizmetine bakan, para ile satın alınmış kadına âşık olur mu?”* (s. 101).

Bu duruma bir diğer örnek de haşinliği ile ünlü denizci Turgut Reis’in Cafer Ağa’ya söylediği sözlerdir: *“Neden perişan olacaktıysınız canım? Baba-kız ikiniz de yaman denizcisiniz.”* (s. 139).

İmlâ yönünden yapılan yanlışlar romanı dil ve üslûp açısından sekteye uğratmaktadır. Romandaki imlâ yanlışlarından bazıları şöyledir:

“Sana mı baüuyordu? Aman Allahım!...” (s. 29).

“Ah, şu körfezde demirlemiş duran Kartal Başlı Kadırğa kendisini alsa, memleketine götürse, dünyalar onun olurdu...” (s. 36).

“Sahilden yavaş yavaş uzaklaşn geminin güvertesinden, tayfaların bir ağızdan söyledikleri türkünün tatlı nağmeleri geliyordu.” (s. 55).

“Anna, Ai’nin annesini birkaç kez namaz kılarken görmüştü...” (s. 65).

“Bu işi umtlaka başarmalısın.” (s. 83).

“Ve hizmetkârını alnlndan öptü.” (s. 84).

“Yavuz Sultna Selim.” (s. 85).

“Bu gece eğlence var. Başkançılar göremezsınız.” (s. 98).

“Bundan osnra başına ne gibi şeylerin geleceğini düşünüyordu.” (s. 107).

“Bu hareket, ilk önce asılacak olan Andre’ye müthiş bir drabe indirdi.” (s. 121).

“Bir saat sonra Turgut Reis, bütün tayfaları Kartal Başlı Kadırğa’da otpladı.” (s. 135).

“Yedek badırgalarınızdan birini bana bağışlarsanız.” (s. 168).

“Rodos şövalyelerine aman vermeyişin...” (s. 194).

3.6. OĞUZ HAN¹¹³

İlk baskısı 1964'te yapılan ve konusunu İslâmiyet öncesi Türk tarihinden alan bu roman, *Oğuz Kağan Destanı*'nın¹¹⁴ günümüz Türkçesine aktarılmış hâlidir.¹¹⁵

Olay Örgüsü

Orta Asya'nın bozkırlarında yaşayarak beylerine başbuğluk eden Kara Han'ın bir gün bir oğlu olur. Diğer çocuklara benzemeyen bu Tegin, yirmi günde dış çıkardığı gibi, meme emmeyi de bırakır. Kara Han'ın oğlunun doğumundan sonra kırk gün süren bereketli yağmurlarla birlikte, Çin'de sarı renkte akan Sarı Nehir'in rengi değişir. Bu durumun nedenini anlamaya çalışan Çinliler, Kara Han'ın bir oğlu olduğunu haber alırlar. Türklerle düşman olan Çin Hükümdârı Mung Vang, Kara Han'ın oğlunu öldürmeleri için adamlarını gönderir. Gönderdiği adamların dönmemesinden sonra, büyücülerine danışan Çin hükümdârı, adamlarının ormandaki bir canavar tarafından öldürüldüğünü öğrenir. Daha fazla sabredemeyen Mung Vang, yanına aldığı adamlarıyla Kara Han'ın oğlunu öldürmek için yola çıkar. Ancak, aradan çok uzun zaman geçtiği hâlde kendisinden haber alınamayınca, yerine oğlu Çan Vang geçer.

Aradan yıllar geçer, Kara Han'ın oğlu on sekiz yaşına gelmiştir; ancak, Türk töresi gereğince büyük bir kahramanlık göstermeden isim alınmadığından, henüz bir ismi yoktur. Tegin diye çağrılan Kara Han'ın oğlu, bir gün Karaorman'a giderken yaşlı bir adamla karşılaşır. Tegin'i Karaorman'a gitmemesi konusunda uyararak ihtiyar, ormanda efsanevî canavarın yaşadığını söyler. Bu canavarı öldürmekle ad alabileceğini düşünen Tegin, doğruca Karaorman'a dalar. Ağaca bağladığı geyiği yemeğe gelen canavarı gözlemleyen Tegin, daha sonra bir ayıyı ağaca bağlar. Canavarı nasıl avlayacağını iyice planlayan Tegin, ağacın altında canavarı beklemeye koyulur. Canavarı büyük bir maharetle öldürüp kafasını kestikten sonra babasının yanına giden Tegin, canavarın başını babasına göstererek ad ister. Oğlunun bu başarısına çok sevinen Kara Han, oğluna Oğuz adını verir.

¹¹³ Oğuz Özdeş, *Oğuz Han*, Tekin Yayınevi, 3. Basım, İstanbul 1980, 130 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

¹¹⁴ M. Orhan Soysal, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, s. 9-15.

¹¹⁵ Hülya Eraydın Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman*, s. 253.

Ad almanın mutluluğuyla Aladağ eteklerinde kendi beyliğini kuran Oğuz, bir gün iki Çinli ile karşılaşır. Çinli, adının Şun Vang, yanındakinin de kızı Sin olduğunu söyler. İsteğinin, babası Mung Vang'ın kayıp hazinesini bularak tahtı ele geçirmek olduğunu söyleyen Şun Vang, bu konuda Oğuz'dan yardım ister. Oğuz bu teklife olumlu yanıt verince bir sonraki gün kayıp hazineyi bulmak üzere yola çıkarlar. Ağzı şelâle ile kapalı bir mağaraya gelen Şun Vang ve Oğuz, Mung Van'ın kayıp hazinesini bulurlar. Mağaradaki Çinli heykeli ve parlak küreyi gören Oğuz, bir anda bilincini kaybederek yere düşer. Yere düştükten sonra rüya görmeye başlayan Oğuz, rüyasında Çan Vang'ın esiridir ve onunla tartışmaktadır. Nu adlı bir devle dövüştükten sonra uyanan Oğuz, kendisini öldürmek isteyen Şun Vang ile dövüşmeye başlar. Şun Vang'ı öldürdükten sonra hem hazineleri hem de Sin'i alarak yurduna döner. Yurduna döndükten sonra babası Kara Han'ın hastalandığı haberini alan Oğuz, babasının yanına doğru yola çıkar. Kara Han, son nefesini vermeden önce bütün beyliğini oğluna emanet eder. Kara Han'ın ölümünden sonra Yabgu olan Oğuz, otağını Tanrı Dağları'na taşır. Bir gün ormanda dolaşırken Ay adındaki genç bir kızla karşılaşan ve onu kendisine eş yapan Oğuz, Yen Fu ile Gen Yu adındaki iki Çinli ile görüşür. Çin hükümdârı tarafından Kara Han ile Oğuz'u öldürmeleri için gönderilen bu adamların asıl niyetlerini sonradan öğrenen Oğuz, bu Çinlilerin ikisini de nehirde boğdurur.

Gün, Ay, Yıldız adlarında üç oğlu olan ve Çinlilerin Türklere savaş açacağını haber alan Oğuz, Sungur Tegin ile Atalık Alp adındaki adamlarını Çin Hükümdârını Çan Vang'ı öldürmeye gönderdikten sonra, üç oğlunu da savaş hazırlıkları için Kaşgar'a gönderir. Çin hükümdârına kendilerini Moğol olarak tanıtan Sungur ve Atalık Alp, sarayda konakladıkları gece, hükümdârı öldürürler. Çan Vang'ın yerine hükümdâr olan Kao-Ti'nin desteğiyle yurtlarına çok kolay dönen Sungur Tegin ile Atalık Alp, Çin baskınından sonra bir mağaraya sığınan Oğuz'un yanına giderler. Mağaraya gelen kurt, Oğuz ve adamlarına yol göstererek onları İtil Irmağına getirir. İtil Irmağında Türkler ile Çinliler arasındaki büyük bir savaştan sonra, Oğuz, İtil Ula'yı başkent olarak belirler. Aradan altı ay geçtikten sonra Çinliler tekrar Türklere saldırırlar. Türkler iki başarılı harekâttan sonra Çinlileri malûp ederler.

Oğuz yine bir gün göle gezmeğe gittiğinde ağaç kovuğunda bir kıza rastlar. Adı Gülay olan bu kızı da kendisine eş olarak alan Oğuz'un Gülay'dan Gök, Dağ ve Deniz adında üç oğlu daha olur. Altı oğlu olan Oğuz'un, Çin Hükümdârı Kao-Ti ile arası açılır.

Çinlilerle çok büyük bir savaş yapan ve onları malûp ederek vergiye bağlayan Oğuz, devletinin sınırlarını önemli ölçüde genişletir. Uzun yıllar halkıyla refah içinde yaşayan Oğuz, seksen üç yaşına geldiğinde artık yataktan kalkacak gücü kendisinde bulamaz. Oğullarına ülkesini emanet eden Oğuz, hayata gözlerini yumar.

Basit bir olay örgüsüne sahip olan ve Oğuz Han'ın başından geçen olayların anlatıldığı romanda, dikkat çeken durumlardan birisi İlknur Tatar Kırılmış'ın da tezinde belirttiği gibi, romandaki medeniyet karşılaştırmalarıdır.¹¹⁶ Anlatıcı, Türklerin diğer medeniyetlerden üstün olduğunu şu sözlerle vurgulamaktadır: *“Dünyanın başka taraflarında insanlar, ilkel bir hayat sürerken, Türk'ün anayurdunda medeniyet güneşi çoktan doğmuştu. Avrupa'da bile insanların henüz avcılık devrini aşamadıkları sırada, Asya'da Türkler, koyun, keçi, at, öküz ve develeri evcilleştirmişler, rahat bir hayata kavuşmuşlardı.”* (s. 6).

Anlatıcının ekonomik yönden Çinliler ile Türkleri karşılaştırdığı satırlar da şöyledir: *“Biraz evvel karşılaştığı Çin imparatorunun salonu, Oğuz'un aklını durduracak güzellikte idi. Yalnız Çan Vang'ın giydiği elbise değil, salonun bütün perdeleri de halis ipekten yapılmıştı. İmparatorun üstünde oturduğu ve daha ziyade bir sediri andıran tahtı som altındandı. Renkli mermer sütunların göz kamaştırıcı bir ihtişamı vardı.*

Halbuki kendi vatani, bütün Kara Han illeri, ne kadar fakir, altın ve mücevherden ne kadar yoksundu!... Kendileri kıl çadırda yaşarken, yanbaşılarında bir başka millet, saraylarda, ipekler içinde hayat sürüyordu.” (s. 36-37).

“Mezarın üzerinde topraktan başka bir şey olmaması Yen Fu'yu hayli sevindirdi. Kendi imparatorları, en muhteşem tapınaklarda veya mâbetlerde yatarken, bir Türk Tanrıcut'u, basit, gösterişsiz bir mezara gömülüydü.” (s. 76).

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, Oğuz'un içinden geçenleri okuyucuya yansıtarak, onun Allah'a ve tabiata olan hayranlığını ifade eder: *“Tegin, güneşin doğmasıyla ortaya çıkan emsalsiz güzellikleri seyrederken,*

¹¹⁶ İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar*, s. 467.

tapılacak tek kudretin Tanrı, dünyaya hayat veren varlığı(n)¹¹⁷ da güneş olduğunu anladı.” (s. 18).

“Oğuz Han, etrafını hayran hayran seyrediyor, kayın ağaçlarının güzelliği, çınar ağaçlarının ululuğu karşısında Tanrının büyüklüğünü daha kuvvetle hissediyordu.” (s. 57).

Anlatıcı, bazen olayların olağanüstülüğünü, bazen de karakterin içinde bulunduğu durumu daha etkileyici sunmak için anlatımını sorularla desteklemektedir: *“Kırk günde çocuğun dişi çıkar mı, çocuk gülmelerini öğrenir, annesinden bir defa meme emdikten sonra yemek ister mi?”*

Kara Han’ın oğlu, daha doğumunun yirminci gününde diş çıkardı, ağlamayı bırakıp gülmeye başladı, meme emmeyi kesip yemek istedi.” (s. 8).

“Yen Fu, bunları düşünürken, birden sağ tarafında bir karartı hissetti. Kanlı gözleri pırıl pırıl yanan bir bozkurt, hemen beş on adım ötesinde duruyordu. Titredi, ürperdi. Akşamın alaca karanlığında, bir kurdun gözleri bu derece parlar mıydı?”

Yen Fu, atını, dizginlerinden çekerek durdurttu. Ne yapmalıydı acaba? Kurdun saldırmasını mı beklese, yoksa daha atik davranıp, atıyla ve kılıcıyla hücum mu etse?” (s. 74).

Anlatıcının karakterler arasında taraf tuttuğu da hissedilmektedir. İlkur Tatar Kırılmış’ın da belirttiği gibi; anlatıcı, Türkler için olumlu, yüceltici sıfat ve benzetmeler kullanılırken, Çinliler için olumsuz ve alçaltıcı ifadelerle yer verilmiştir:¹¹⁸

“Sin nedense, aynı ırktan oldukları halde, bu domuz suratlı Çinlilerden pek hoşlanmamıştı.” (s. 68).

“Çok geçmeden Yen Fu, iki Türk yiğidinin arasında otağına girdi. Bir domuzu andıran ensesi yarı bükülmüş gibiydi. Öne eğik olan yüzü de keçi sütü gibi bembeyazdı.” (s. 78).

“Yiğit Sungur, kahraman Sungur, korkusuz Sungur can vermişti ama, Çinlilerin ortaya çıkmasını ve İtil ırmağına tamamen hâkim vâdinin en yüksek yerinde bulunan Oğuz Han’la ordusunun avucuna düşmesini sağlamıştı.” (s. 102).

¹¹⁷ Parantez içindeki harf, kitapta bulunmamaktadır. Cümlenin anlamını verebilmek için tarafımızdan eklenmiştir.

¹¹⁸ İlkur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar*, s. 1062.

Olayları ekseriyetle kendi bakış açısı ile anlatan anlatıcı, nadiren de olsa karakterlerin bakış açılarından yararlanmaktadır: *“Tegin, güneşin doğmasıyla ortaya çıkan emsalsiz güzellikleri seyrederken, tapılacak tek kudretin Tanrı, dünyaya hayat veren varlığı da güneş olduğunu anladı. Ay da geceleri anlattığına göre, o da tapılacak varlıklardan biriydi.”* (s. 18).

“Öğle üzeri canavarın gelişini ve boz ayıyı yutuşunu bu defa daha büyük bir dehşetle seyretti. Ayının, canavarın boğazından geçişini iyice görmüş ve bu korkuçu yaratığın en zayıf noktasının ve derisinin en ince yerinin boynu olduğunu anlamıştı.” (s. 19).

Zaman

Oğuz Han'ın doğumuyla başlayan vak'a zamanı, yine Oğuz'un ölümüyle son bulmuştur. Oğuz'un seksen üç yıl yaşamasıyla, romanın anlatı zamanı da seksen üç yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Oğuz Han'ın elli üç yaşında Çin'i vergiye bağlamasından hemen sonra, otuz yıllık bir atlama olmuş, Oğuz'un altı oğlu ülke yönetimini devralmıştır.

Geri dönüş tekniğine neredeyse hiç yer verilmeyen romanda, Kara Han'ın ölmeden çok az önce Oğuz Han'ın doğumunu hatırlaması bir “flashback” olarak değerlendirilebilir:

“- Oğuz hâlâ gelmedi mi hatun?

- Gelmedi beğ.

- Haber yollanalı ne kadar oldu?...

- Üstünden tam altı gün doğdu.

- Hastalığım Oğuz'a iletildi değil mi?

- Yedi gün önce bir yiğit yola çıktı. Atı çatlasa da yoluna devam etsin diye, yanına yedekte iki at verilmişti.

- Hâlâ yağmur yağıyor mu?

- Yağıyor... Yolları sel götürmüş...

- *Oğuz böyle fırtınalı, yağışlı bir gecede dünyaya gelmişti. Yeşil Irmak bile yatağından taşmış, her yeri sular kaplamıştı... Hayırdır inşallah!*" (s. 52-53).

Anlatı zamanı geniş olan bu romanda, sık sık zamanda atlamalar ve özetlemeler yapılmıştır: "*30 yıl sonra.*" (s. 126).

"Türk Hun İmparatoru'nun dünyaya gelen oğlunu öldürmek için yola çıkan, fakat yeşil canavara yem olan dokuz Çinli casus gibi, Mung Vang'ın da aynı fecî âkıbete uğrayışından tam 15 yıl geçmişti. Kara Han'ın oğlu, 18 yaşlarında, yakışıklı bir delikanlı olmuştu." (s. 12).

"Gülây, Oğuz Han'a Gök, Dağ, Deniz adlı üç erkek çocuk doğurdu." (s. 117).

Mekân

Oğuz Kağan'ın başından geçen olayların anlatıldığı romanda, olaylar Asya'da gerçekleşmektedir. Oğuz Han, Altay ve Tanrı Dağları'nın eteklerinde milletiyle birlikte yaşamaktadır. Açık ve geniş mekânın hâkim olduğu romanın başında anlatıcı, Kara Han'ın yaşadığı yeri şöyle tarif eder: "*Güneyinde Pamir yaylası ile Himalaya dağlarının, doğusunda Çin seddinin, kuzeyinde Sibiryâ ovasıyla uçsuz bucaksız bozkırların, batısında Hazar denizinin bulunduğu, Hun İmparatorluğu'nun Yabgu'su Kara Han'ın Altay eteklerindeki otağında, o gece hiçbir kurt uluması işitilmiyordu.*" (s. 7).

Açık ve geniş mekânın ağırlıklı olduğu romanda, mekân-olay ilişkisi de söz konusudur. Oğuz'un doğumu ile tabiat olaylarında bir farklılaşma olmuştur: "*Tegin, dünyaya gelirken, Altay eteklerinde ve Asya bozkırlarına yağmaya başlayan yağmur, hemen hiç dinmeden kırk gün kırk gece devam etti. Bütün Türk illeri sevinç içinde şenlik yapıyor, Kara Han'ın oğlunun bereket getirdiğini söylüyorlardı. Nice yıllardır, Türk Hun İmparatorluğu böyle bereketli yağmur yüzü görmemişti.*" (s. 9).

Oğuz Han, babası Kara Han'ın ölümünden sonra otağını Tanrı Dağları'nın eteklerine kurar. Anlatıcı, Tanrı Dağları'nı şu sözle tasvir eder: "*Tanrı Dağları'nda kar, yaz ve kış hiç eksik olmazdı. Daima bembeyaz olan dik başına, bulutlar âdeta selâm verip geçerlerdi. Bu dağın eteklerinin etrafını yemyeşil ormanlar kaplamıştı. Göklere doğru uzanan bu ormanlarda, geyikler karacalar ve ceylânlar dolaşırdı.*" (s. 55).

Yukarıdaki mekânlar dışında; Oğuz'un efsanevî canavarı öldürdüğü Karaorman, Oğuz'un ad aldıktan sonra beyliğini kurduğu Aladağ, Türklerle Çinlilerin savaştığı İtil Irmağı, Oğuz'un Çinlilerle savaştıktan sonra başkent yaptığı Noin Ula, Kao-Ti'nin Türklere yenildikten sonra sığındığı Peteng Kalesi, Oğuz Han'ın oğullarının savaş hazırlığı için gittikleri Kaşgar, Mung Vang'ın hazinesinin saklı olduğu mağara, Yeşil Irmak ile Sarı Nehir romanda adı geçen diğer mekânlardır.

Mekân tasvirlerinin işlevsel olarak kullanılmadığı romanda; mekân, önemli olayların meydana geldiği yer olmasıyla önem arz etmektedir.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Oğuz Han'ın merkez/ana karakter olduğu romanda, bütün olaylar Oğuz Han'ın etrafında meydana gelmektedir. Şahıs kadrosunun çok fazla kalabalık olmadığı romanda, iyiler mükâfatlandırılırken kötüler cezalandırılmaktadır.

Oğuz Han: Türk Beyi Kara Han'ın oğlu olan Oğuz Han, şiddetli yağmurların yağdığı bir gecede dünyaya gelir. Diğer çocuklardan farklı olan bu Tegin, doğduktan yirmi gün sonra diş çıkarıp, meme emmeyerek yemek ister: *“Kara Han'ın, dudakları ateş gibi kırmızı, nur topu gibi bir oğlu dünyaya geldiği için, yalnız Türk başbuğunun otağında değil, bütün Türk illerinde kırk gün kırk gece şenlik yapıldı.*

Kara Han'ın oğlu, daha doğumunun yirminci gününde diş çıkardı, ağlamayı bırakıp gülmeye başladı, meme emmeyi kesip yemek istedi.” (s. 8).

“Sanki onun gözlerinde, dünya yüzündeki bütün renkler toplanmış, saçlarında altınların parıltısı birikmişti. Onun gözlerine bakanlar, uzun, parlak saçlarını görenler, bir türlü renklerini tam olarak söyleyemiyorlardı.” (s.12-13).

On sekiz yaşına kadar Türk töresi gereğince büyük bir kahramanlık göstermediğinden adı olmadan yaşayan ve sadece Tegin diye çağrılan Oğuz, on sekiz yaşına bastığında ormandaki efsanevî canavarı öldürerek Oğuz adını alır. Ad aldıktan sonra Aladağ'ın eteklerinde kendi Beyliğini kuran Oğuz, Çin hükümdârının kayıp hazinelerini elde eder.

Oğuz öylesine gururludur ki, bir kahramanlık gösteremediği için babasının huzuruna çıkmaz: “*Gerçi Kara Han’ın oğlu, çok düşmanla savaşmış, mızrağını çok Çinlinin yüreğine saplamıştı ama, o, bunların hiçbirini kahramanlık saymıyor, kendine bir ad verilmesi için babasının huzuruna çıkmayı onuruna yediremiyordu.*” (s. 13).

Babası Kara Han’ın ölümünden sonra ülkenin Yabgusu olan Oğuz Han, Çinlilerin kendisine zarar vermeleri için gönderdikleri adamlarını öldürür. Ay ve Gülay adındaki iki kızla evlenen Oğuz’un; Gün, Ay, Yıldız ve Gök, Dağ, Deniz adlarında altı oğlu olur. Gönderdiği adamlarıyla Çin hükümdârını öldürten Oğuz Han, Çinlilerle yaptığı büyük savaşlarda önemli başarılarla imza atar. Çin’i vergiye bağlayan ve ülkesinin sınırlarını her yönde genişleten Oğuz Han, seksen üç yaşında ülkesini oğullarına emanet ederek hayata gözlerini yumar. Yaşamı boyunca devleti ve milleti için çabalayan Oğuz Han son derece yiğit, mert ve bir o kadar da yakışıklı bir Türk Beyidir.

Mung Vang, Çan Vang ve Şun Vang: Çin imparatoru olan Mung Vang, yıllardır sarı renkte akan nehrin neden yeşil aktığını büyücülerine sorunca, Kara Han’ın bir oğlu olduğunu öğrenir. Kara Han’ın yeni doğan oğlunu öldürmeleri için adamlarını gönderen Mung Vang, adamlarından uzun süre haber alamayınca kendisi Türk diyarına doğru yola çıkar. Karaorman’da efsanevî canavara yem olan Mung Vang’ın yerine oğlu Çan Vang geçer.

Babasının hazinelerini ele geçiremeden tahta oturan Çan Vang, Türkleri yenmek için elinden geleni yapar. Türklerle yaşamının sonuna kadar mücadele eden Çan Vang, Oğuz Han’ın gönderdiği adamlar tarafından sarayında öldürülür. Yerine Kao-Ti hükümdâr olur.

Mung Vang’ın oğlu, Çan Vang’ın kardeşi olan Şun Vang, babasının hazinesini ele geçirerek tahta oturmak için Oğuz Han’dan yardım ister. Oğuz bu teklife olumlu yanıt verince ağzı şelâle ile kapalı mağaradaki hazineleri Oğuz ile birlikte bulurlar. Oğuz, bu mağarada Çinli adam heykelinin elindeki parlak küreye bakınca bir baygınlık geçirir. Uyandığında Şun Vang’ın kendisine saldırdığını görünce, Şun Vang’ı nehre atarak öldürür.

Kara Han: Oğuz Han’ın babası, Türk Beylerinin Yabgusu olan Kara Han, diğer çocuklardan farklı olan oğlu on sekiz yaşına geldiğinde ona Oğuz adını verir. İyice yaşlandıktan sonra yatağa düşen Kara Han, oğlu Oğuz Han’a ülkesini emanet ettikten

sonra hayata gözlerini yumar. Kara Han'ın bir başka özelliği de, bilgi ve tecrübeleriyle Oğuz Han'ı yönlendirerek bir bakıma romanın bilge tipini temsil etmesidir.

Yiğit ve mert bir Bey olan Kara Han'ın erkekliğe verdiği değeri anlatıcı, şu sözlerle ifade eder: “*Kara Han'ın otağının yüz metre kadar ötesinde keçi kılından yapılmış siyah çadırın içinde, bir kadın doğum sancılılarıyla kıvrılmaktaydı. Kara Han'ın eşi olan bu hatun, dünyaya bir çocuk getirmek için çırpınırken, Tanrıcut feryadını duyup da, yüreksizliğine hükmeder diye, sesini çıkarmıyordu.*” (s. 8).

Yukarıdaki karakterler dışında; Oğuz Han'ın üvey annesi Ülkü Ana, Oğuz'un eşleri Ay ve Gülay, Oğuz'un oğulları Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ ve Deniz, Çinli ajanlar Yen Fu ile Gen Yu, Şun Vang'ın kızı Sin, Oğuz'un mağarada gördüğü rüyasında dövuştüğü Nu, Oğuz'un Beyleri Balaban, Çolbu, Dalyan Alp, Atalık Alp, Sungur Tegin, Çotak, Oruz ve Baybars ile Oğuz Han'ın veziri Uluğ Türk romanda adı geçen diğer karakterlerdir. Roman karakterlerinin karakterizasyonları üzerinde etraflıca durulmamış, doğrudan ve dolaylı tanıtımlar yetersiz kalmıştır. Karakterler gerçekleştirdikleri fiillerin faili olmaları ile önem arz etmektedirler.

Anlatım Teknikleri:

Olağanüstü olay ve kişilerin anlatıldığı romanda tasvir tekniği önemli bir yere sahiptir. Anlatıcı, hem mekânları hem de karakterleri tanıtırken sık sık tasvir tekniğine başvurmuştur: “*Bir ilkbahar sabahıydı. Tan yeri henüz ağarıyor, gecenin siyah tülü, ağır ağır bozkırlardan kayboluyordu. Türk illeri, bütün güzelliği ile görünmeğe başlamıştı. Başları göğe yükselen Tanrı dağları, zümrüt yüzlü çayurlar, köpüre köpüre akan Yeşil Irmak, mavi gökteki yumak yumak bulutlar, hep belirmişti. Esen serin sabah yeli, gönüllere bir ferahlık veriyordu.*” (s. 81).

“*Oğuz, Mung Vang'ın, ele geçirdiği hazinesiyle ve Çinli kız Sin'le, Aladağ'ın eteklerindeki otağına döndüğü zaman, vakit akşama yaklaşıyordu. Aladağ'ın genç ve henüz yıpranmamış sivri zirvelerine vuran güneş, renkli parıldayışlar yapıyor, oadaki sararmış ekinler bir altın tarlası halinde batıya doğru uzanıyordu.*” (s. 48).

“*Kara Han'ın oğlu, 18 yaşlarında, yakışıklı bir delikanlı olmuştu. Sanki onun gözlerinde, dünya yüzündeki bütün renkler toplanmış, saçlarında altınların parıltısı*

birikmişti. Onun gözlerine bakanlar, uzun, parlak saçlarını görenler, bir türlü renklerini tam olarak söyleyemiyorlardı. Kimine göre, gözleri deniz renginde, kimine göre de gece mavisi, kimine göre ise Ağustos güneşi altında parılayan gökyüzü gibi berrak ve grimsi idi. Saçları da, som altın renginde mi, yoksa Altın dağlarının parlaklığında, yahut karanlık dağların sihirli görünüşünde miydi? Kimse kesin birşey diyemiyordu.” (s. 12-13).

“Kao-Ti, Oğuz Han’ın gösterdiği, üstünde post serili olan yüksekçe bir yere oturdu. Oğuz Han hâlâ karşısında kollarını bağdaştırmış vaziyette duruyordu. Kıyafeti son derece sade idi. Göğsünü kaplayan örme bakır tellerden yapılmış zırhı kolsuzdu. Eteğinin alt kısmında bakır telleriyle örülmüş ve defne dalını andıran bir motif vardı. Çizmeleri yumuşak deriden yapılmış olduğu için körük gibi yer yer katlı gözüküyordu.” (s. 123).

Oğuz Han’ın Kao-Ti’ye (s. 117), Kao-Ti’nin Oğuz Han’a (s. 119), gönderdiği mektuplarla mektup tekniğine de yer verilen romanda, çeşitli kavram ve durumları açıklamak için bazı dipnotlara yer verilmiştir (s. 7, 10, 22, 23, 115, 116, 121). Yukarıdaki teknikler dışında anlatma, gösterme ve diyalog teknikleri de romanda kullanılan diğer tekniklerdir.

Dil ve Üslûp

Tasvir tekniğinin bolca kullanıldığı romanda, sıfat kullanım oranı oldukça fazladır. Sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınan romanda, hayvanlar üzerinden yapılan benzetmeler ilgi çekicidir: *“Yumruklarını sıkarak üzerine gelen devin ilk yumruğu, Oğuz’un bir yılan gibi kıvrılıp yana fırlamasından dolayı, boşa gitmişti.” (s. 39).*

“Kolları arasında bir manda gibi debelenen Nu, silkinip ayağa kalkmaya fırsat bulamadan, şakağına inen şiddetli bir yumrukla, birden baygın düşüp, yere upuzun seriliverdi.” (s. 40).

“Oğuz ellerini ileri doğru uzatarak ve bir panter gibi gerilerek, yeniden Şun Vang’ın üzerine atıldı.” (s. 46).

Anlatıcının, kahramanlarını hem makam ve mevkîlerine uygun konuşturmaması hem de olayların yaşandığı dönemin diline çok uzak bir üslûpla konuşturması, romanın inandırıcılığını azaltmaktadır. Örneğin, Çin hükümdârının Oğuz ile arasında geçen

diyalogda kullandığı dil oldukça uygunsuz ve yakışıksızdır: “Oğuz Çin’e nasıl vardı, Pekin şehrine nasıl girdi, İmparator Çan Vang’ın huzuruna nasıl kabul olundu? Bunların hiç birini hatırlamıyordu.

Bir keçi sesine benzeyen kesik kesik kahkahalarla yeniden gözlerini açtı:

- Demek babamın hazinesini ele geçirmek isteyen yiğit sensin ha!... Adın ne senin?

Oğuz, kendisini toplamaya çalışarak cevap verdi:

- Oğuz!

- Bir Çinli için söylenmesi çok zor bir isim. Biz seni bundan sonra Mao-tun diye çağıracağız. Eee, söyle bakalım Şenyu oğlu, Hiyong-Nu orduları kaç kişiden ibaret? Ama martaval okuma sakın!...” (s. 35).

Tanrı bilici özellikteki anlatıcı, olayları anlatırken yer yer amiyane/argo bir dil kullanmaktadır: “Ama Oğuz(un),¹¹⁹ yere düşmesiyle, bir lastik top gibi zıplayıp fırlaması bir oldu.” (s. 47).

“Atalık Alp gibi her kolunda bir insan taşıyacak kuvvete sahip bir devin, sarayın bahçesindeki Çinli nöbetçileri sinek avlar gibi avlaması ve boğazlarını bir sıkışta gık bile dedirtmeden öbür dünyaya yollaması hiç de zor olmadı.” (s. 93).

“Kao-Ti, üç milyon kelimesini işitince gözleri faltaşı gibi açıldı.” (s. 125).

Romanda imlâ yanlışı da görülmektedir. Oğuz Han’ın beylerinden Oruz Bey’in adı *Oruğ* şeklinde yazılmıştır:

“Ozanı en çok alkışlayan da az önce onu kızdıran *Oruğ* Beğ’di.” (s. 114).

¹¹⁹ Parantez içindeki ek, cümlenin anlamını tam verebilmek için tarafımızdan eklenmiştir.

3.7. YAVUZ'UN PENÇESİ¹²⁰

İlk baskısı 1964'te yapılan ve Osmanlı Devleti'nin en önemli padişahlarından birisi olan Yavuz Sultan Selim'in hayatı¹²¹ etrafında şekillenen romanda, bu ünlü padişahın Doğu'ya yaptığı seferler sırasında başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü

Sultan Bayezid'in en haşın oğlu olan Şehzâde Yavuz, Trabzon'dan Tebriz'e doğru yola çıkar. Amacı hem Acem diyarını görmek hem de kendisi gibi çok iyi bir satranç oyuncusu olan Şah İsmail ile görüşmektir. Uzun süren bir yolculuktan sonra Tebriz'e gelen ve kimliği belli olmasın diye kendisini tüccar olarak tanıtan Şehzâde Yavuz, kaldığı kervansaraydaki bütün satranç oyuncularını yenince, namı Şah İsmail'e kadar yayılır. Ülkesine yeni gelen bu tüccarı çok merak eden Şah İsmail, Yavuz'u sarayına satranç oynamak için davet eder. Bu teklifi seve seve kabul ederek Şah İsmail ile satranç oynayan Yavuz, Şah İsmail'i mağlûp eder. Bu duruma tahammül edemeyen Şah İsmail, Yavuz'a bir tokat atarak sarayından kovar. Bu duruma çok sinirlenen Yavuz, tüccar kılığında olduğu için hiçbir şey yapamadan ülkesine geri döner. Yavuz'un Trabzon'a döndüğü günlerde İstanbul ve çevresini etkileyen büyük bir deprem olur. Birçok evin yerle bir olduğu, birçok insanın öldüğü bu depremde Sultan Bayezid'in sarayı da zarar görür. Padişah tez elden şehirdeki zarar gören bütün yerlerin yeniden imar edilmesini emreder.

İyice yaşlanan Bayezid, yerine Şehzâde Ahmet'i getirmek gayesindedir; ancak, son derece sert bir yaratılışa sahip olan Şehzâde Yavuz, kardeşinin yerine tahta kendisi oturmak istemektedir. Artık tahtı ele geçirmek isteyen Yavuz, Anadolu'dan topladığı adamlarıyla babasının askerlerine saldırır. Duruma müdahale eden padişah, Yavuz'a Rumeli'den beylik vererek ortalığı yatıştırmak ister. Yavuz, bu teklifi önce kabul etmek ister; ancak, babasının vezirlerine güvenmediğinden Edirne'yi ele geçirerek hükümdârlığını ilân eder. Bu arada Başvezir Hadım Ali Paşa ile padişahın oğullarından Şehenşah, Anadolu'da çıkan bir isyanda hayatlarını kaybederler. Padişah'ın oğullarından Şehzâde Korkud da tahta oturmak istemektedir, bunun için Yeniçerilerin desteğini

¹²⁰ Oğuz Özdeş, *Yavuz'un Pençesi*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1964, 195 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

¹²¹ Geniş bilgi için bkz. Ziya Kazıcı, *Osmanlı Devleti Tarihi*, Kıyınhan Yayınları, İstanbul 2011, s. 155-166.

kazanmak isteyen Korkud, Yeniçerilerden destek ister; ancak, olumsuz cevap alır. Yeniçeriler de kendileri gibi hırçın, fetih arzusuyla yanan bir padişah olan Yavuz'u tahta lâıyk görürler. Yeniçerilerin bu isyankâr tutumunu gören Şehzâde Ahmet, Konya'ya kuvvet toplamaya gider.

Bir sabah büyük bir gürültüyle uyanan Sultan Bayezid, sarayının karşısında öfkeli Yeniçeri askerlerini bulur. Bir an önce Yavuz'un padişah olmasını isteyen Yeniçeriler, padişaha yoğun baskı yaparlar. İyice yaşlandığının farkına varan padişah, bu isteğe daha fazla karşı koyamayarak Şehzâde Yavuz'u padişah olarak ilân eder. Doğduğu yer olan Dimetoka'da ömrünün kalanını geçirmek üzere yola çıkan Bayezid, bir miktar yol aldıktan sonra Rumeli topraklarında vefat eder. Babasını İstanbul'a defnettiren Yavuz, kardeşleri Şehzâde Korkud ve Şehzâde Ahmed'i yakalatarak devletin bekâsı için idam ettirir. Yavuz'un padişah olmasını herkes memnuniyetle karşılarken, Şah İsmail, Yavuz'un padişah olmasından büyük rahatsızlık duymuş ve Anadolu'yu Şiileştirmek için elinden geleni yapmıştır. Şah İsmail tehlikesini tamamen ortadan kaldırmak isteyen Yavuz, Tebriz'e sefere çıkar. Çaldıran'da karşılaşan iki devletin askerleri büyük bir savaş yaparlar. Yavuz'un galibiyetiyle sonuçlanan savaşta, Şah İsmail kaçarak canını kurtarmayı başarır. Tebriz'deki bütün aydın adamları da alarak İstanbul'a dönen Yavuz, sefer sürecinde isyan çıkararak huzursuzluk yaratan Yeniçerilerin bir kısmını cezalandırır. Bir süre sonra Mısır sultanının isyan hazırlığında olduğunu öğrenen Yavuz, İstanbul'dan Mısır'a doğru hareket eder. Merc-i Dâbık'ta Mısır Sultanı Kansu Gavri'nin askerleriyle yapılan savaşta Yavuz galip gelir. Mısır'ı ele geçiren Yavuz bir süre burada kaldıktan sonra, Şam'a gider. Ancak Kansu Gavri'nin oğlu Tomanbay'ın Mısır'da ortalığı karıştırdığını, kendi sultanlığını ilân ettiğini duyunca tekrar Mısır'a doğru yola çıkar. Sina Çölü'nü aşan Yavuz, Ridaniye'de Tomanbay'ın askerleri ile yaptığı savaşta büyük bir başarı elde eder. Tomanbay'ı idam ettiren Yavuz, Yeniçerilerin savaştan bezgin tutumları sebebiyle İstanbul'a döner. Daha sonraki dönemlerde Doğu'ya yapacağı seferlerde gözü arkada kalmaması için Fransızlarla anlaşmayı düşünen Yavuz, Edirne'ye doğru yola çıkmışken Çorlu dolaylarında sırtına çıkan bir çıbanın ağrısıyla yatağa düşerek çok geçmeden ölür. Yerine biricik oğlu Manisa Valisi Şehzâde Süleyman geçer.

Sertliği ve sefer tutkusuyla ünlü padişah Yavuz Sultan Selim'in hayatını konu alan bu romanda, bazı vezir ve Yeniçerilerin amaçları doğrultusunda yürüttükleri faaliyetler, romandaki entrikaları oluşturmaktadır. Olay örgüsünün aşk kanadını Yavuz ile Dilruba

arasındaki duygusal ilişkinin oluşturduğu romanda, “pençe” sözcüğüyle Yavuz’un tuttuğunu koparan, ideallerine ulaşmak için büyük çaba sarf eden kudretli bir padişah olduğu vurgulandığı gibi diğer yandan onun ölümüne sebep olan hastalığa da gönderme yapılmaktadır.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin düşüncelerini ve geçmişteki olayları bilmekte, kimi olaylar karşısında yorum yapmaktan çekinmemekte, meselelerin iç yüzünü bilmekte ve elden geldiğince okuyucuyu bilgilendirmeye çalışan bir tutum sergilemektedir.

Olayların iç yüzünü bilen anlatıcı, Yavuz’un Tebriz’e gitmekteki asıl amacını şöyle açıklar: “*Şehzade Selim, Tebriz’e zaten Şah İsmail’le karşılaşmak için gidiyordu. Fakat yalnız Şiiliği ve Şah İsmail’in gayelerini öğrenmek için değil, ona satrançta iyi bir ders vermek için.*” (s. 9).

Anlatıcının olayların iç yüzünü bildiğini öğrendiğimiz bir başka yer, Yavuz’un Bektaşî reisi Balım Sultan adlı kişiyi yanına davet edişidir, bu davetin asıl sebebini anlatıcı şöyle açıklar: “*Şimdi asıl merasim başlayacak, Osmanlı Hükümdarı Sultan Selim Han, salona girecekti. Balım Sultan, sırf ordudaki bazı Bektaşî yeniçerilerin gönlünü almak için, Padişah Sultan Selim tarafından Kırşehir civarındaki Suluca Karahöyük’ten izzet ve ikram ile getirilmişti.*” (s. 58-59).

Anlatıcı, tanrı bilici özelliğini kullanarak yer yer karakterlerin zihinlerinden geçenleri okuyucuya aktarır: “*Şah İsmail, satrançtaki hünerinden dolayı, şöhreti kısa zamanla Tebriz’e yayılan yağ tüccarını, böyle 40 yaşında, boylu poslu, pehlivan yapılı bir erkek olarak değil, daha yaşlı, daha pinpon bir tipte tasavvur ediyordu. Misafirinin, elini kuvvetle sıkışı ve karşısında dimdik duruşu, Şah İsmail’i şaşırtmıştı.*” (s. 12).

“*İhtiyar Padişah, (Beyezid) oğlunun (Şehzade Korkud’un) buraya sadece kendisini affettirmek için geldiğini sanıyor, bu yüzden merhameti her zamanki gibi galebe çalıyordu.*” (s. 29).

“Zeki bir adam olan Balım Sultan, Sultan Selim’in ne demek istediğini anlamıştı.” (s. 59).

“Taclu Hanım, gözleri mücevher ihtirasıyla yanan Paşazadeye manâlı manâlı baktı. Az önce, kendisine sırnaşan bu Paşazadenin gözlerindeki parıltının sebebini şimdi daha iyi anlamıştı. Para ile, mücevher ile her arzusunu yerine getirebilirdi bu Paşazadeye...” (s. 87).

“Kemal Paşazade cevap vermiyerek başını öne eğdi. Çünkü aynı şeyleri o da düşünmüş, fakat Padişahi öfkelenlendirmek korkusuyla susmuştu.” (s. 174).

Geçmişte yaşanan olaylardan haberdâr olan anlatıcı, gerekli gördüğü anlarda geçmişten, anlatım anına kadar olan süreçte yaşananlar hakkında okuyucuyu aydınlatır: “Genç İran hükümdarı (Şah İsmail) şimdiye kadar yalnız 14 devleti değil, dünyanın dört bir tarafından Tebriz’e gelen çeşitli milletlerin satranç üstadlarını da yenmişti. Genç bir devlet adamı, yaman bir kumandan ve üstad bir satranç oyuncusuyla karşı karşıyaydı şimdi Selim.” (s. 13).

“Yavuz birden bir kahkaha salıverdi. Bunca yıldır hizmetinde bulunan Pirî Mehmet Paşa, Padişahın gülüşüne, hem de bu derece yüksek sesle kahkaha atışına ilk defa rastlıyordu.” (s. 177).

Anlatıcı, olayları daha etkili bir şekilde okuyucuya sunmak için anlatımını yer yer sorularla gerçekleştirerek, içerisinde bulunulan durumun karakterler üzerindeki etkisinin büyüklüğünü vurgulamaktadır: “(Satrançta yenilen Şah İsmail’in Yavuz’a tokat atmasından sonra) Safavî hükümdarından böyle kaba hareket beklemiyen Selim’in bir anda gözlerinde sanki şimşekler çaktı. Ama bu şimşek bereket versin pek çabuk çıkıp öndü.¹²² O, burada Şehzade Selim değil, İstanbul’lu yağ tüccarı, Mehmet ağa değil miydi?” (s. 15).

“Sabah güneşi Padişahın yağız çehresine vuruyor ve gözlerindeki parlaklığı büsbütün çoğaltıyordu. Birden atını Ağrı istikametine sürdü. Bu hareketiyle, düşman üzerine, tek başına da kalsa yürüyeceğini göstermiş oluyordu. Vezirler, silâhtar ağaları, yeniçeriler, akıncılar, padişahın bu ani hareketi karşısında donup kalmışlardı. Yüz bin kişilik ordu, hükümdarlarını tek başına düşman üzerine mi yollayacaktı? İran

---

¹²² İmlâ, kitaptaki gibidir.

topraklarından geri dönüp, başkumandanlarını yalnız mı bırakacaklardı? Türk kanı taşıyan, asker olan, yiğit olan bunu yapabilir miydi?” (s. 66-67).

“Padişah son cümleyi söyleyene kadar, divanda bulunan bütün vezirler, paşalar ve kumandanlar, Sultan Selim’in orduya birkaç gün istirahat tavsiye edeceğini sanmışlardı. Bu nasıl olurdu? Dört ay durup dinlenmeden, İstanbul’dan kalkarak yol yürüyen ve İran’ın en içlerine varan bir ordu, 24 saat bile dinlenmeden harbe nasıl giderdi?” (s. 71).

“(İlerleyen amansız hastalığı karşısında son anlarını yaşarken) Yavuz, ıstıraptan artık iyice halsiz düşmüş, yatağına boylu boyunca uzanmıştı. Sıkılıyordu, bunalıyordu. Saraylara sığmayan, ülkelere sığmayan, Sultan Selim’e yatağı nasıl dar gelmezdi? Böyle kırk gün, kırk gece yatmaktan nasıl sıkılmazdı?” (s. 190).

Karakterler arasında taraf tuttuğu sezilen anlatıcının, özellikle devşirmelerden hiç hoşlanmadığı söylenebilir. Anlatıcı bu memnuniyetsizliğini kendi ağzından dile getirdiği gibi, romanın baş karakteri Yavuz’un ağzından da dile getirmektedir: *“(Yavuz) Başvezirim ile ikinci vezirim demek askeri muhafazada ihmal gösterürler!... Derhal çadırları başlarına yıkılsın!... (dedi) Yavuz’un emri hemen yerine getirildi. Çok geçmeden vezir-i âzam Hersekzade Ahmet Paşa ile Vezir Dukaginoğlu Ahmet Paşa’nın çadırları, kapıkulu askeri tarafından başlarına yıkıldı. Böylece zararları, faydasından çok olan ve Türk devletine Başvekillik etmiş bir devşirme Hersekli ile, İşkodra Dukası Jean’ın torunu bulunan sözde Müslümanlaşmış bir Norman’ın fitne ve fesatlarından Yavuz Selim, bir müddet kurtulmuş oldu.” (s. 98).*

Romanın ana karakteri Yavuz ile kendisini özdeşleştiren anlatıcı, devşirme düşmanlığını, Yavuz’un ağzından da dile getirir: *“Ama kabahat benim değil. Enderun ile Harem-i Hümayundaki hocalar baştanbaşa devşirmelerle dolu. Halimi Çelebiden başka, öbür hocalarım da hep devşirme. Dinini, imanını değiştiren bir insandan hayır gelir mi Hasan Can? (Yavuz ile nedimesi Hasan Can arasındaki bir konuşmadan)” (s. 112).*

Okuyucusunu çeşitli konularda bilgilendirme amacı güden anlatıcı, yer yer romanı bir ansiklopedi, bir ders kitabı gibi işlevselleştirmiştir. Anlatıcı bunu yaparken üstüne üstlük edebî değil ilmî bir üslûp kullanmıştır: *“İslâmlarda Halife, Hazreti Peygamber’den sonra seçimle kabul edilen ve İslâm cemaatinin başına bulunan en yüksek reise tanınan ünvanıdır. Hazret-i Peygamberin ölümünden sonra, İslâm cemaatinin başına seçimle gelen Ebubekir, İslâmların ilk halifesidir. Ebubekir ölürken, cemaatine kendisine halef olacak*

zati, aralarından seçmelerini söylemiş, bu suretle Ömer, yine seçimle Halife olmuştu. Ömer'den sonra üçüncü halife olarak Osman, daha sonra da Ali seçildi.” (s. 157).

“Yeni padişaha biat merasimi ertesi günü, öğleden evvel yapılarak, Sultan Süleyman, simsiyah bir elbise ile tahta oturdu. O zamana kadar, Türklerde matem rengi beyazdı; Yavuz'un ölümünden sonra siyah, ebedî matem rengi oldu.” (s. 194).

Olayları genel olarak kendi bakış açısıyla anlatan anlatıcı, nadiren de olsa karakterlerin bakış açılarından yararlanır. Örneğin; anlatıcı, Yavuz'a hayranlık duyan Dilruba'nın bakış açısı ile olayı şöyle yansıtır: *“Şimdiye kadar Dilruba, Yavuz Sultan Selim'i bu kadar zayıf giyinişli, bu kadar azametli, bu kadar mükemmel, bu derece yakışıklı hiç görmemişti. Gönlünün sultanı karşısında, kendisi ne kadar zayıf, ne kadar ufak kalıyordu.” (s. 140).*

Zaman

Yavuz Sultan Selim'in hayatının anlatıldığı romanda, 1510 yılının bahar mevsiminde Yavuz'un Şah İsmail'i görmek için Tebriz'e gitmesiyle başlayan olaylar, 1520 yılının sonbaharında Yavuz'un ölmesi ve Şehzâde Süleyman'ın tahta geçmesiyle son bulur. Olay zamanı on yıldan biraz fazla olan romanın anlatı zamanı, geçmişte yaşanan olayların anlatılmasıyla genişletilmiştir.

Yavuz'un büyük başarılar elde ettiği savaşlar, Türk tarihindeki önemli dönüm noktalarıdır. Bu savaşlar, 23 Ağustos 1514'teki Çaldıran Savaşı; 24 Ağustos 1516 Merc-i Dâbık Savaşı ve 22 Ocak 1517'deki Ridaniye Savaşı'dır. Bu savaşların sonunda Osmanlı Devleti toprakları önemli ölçüde genişlediği gibi hilâfet makamı da Türklerin eline geçmiştir. Bütün hayatı boyunca sefer ve savaş ateşiyle yanan Yavuz, bazı vezirler ile Yeniçerilerin huzursuzluk ve uyumsuzluk yaratması üzerine İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır.

Geri dönüş tekniğine de yer verilen romanda, tanrı bilici özellikteki anlatıcı, yaşanan an ile geçmişi mukayese eder. Yavuz'un tahta çıktıktan sonra, Bayezid'i Balkan topraklarına uğurlaması sırasında anlatıcı, elli dokuz yıl öncesine giderek Fatih dönemini

anımsatır: “*Saraya giden yolların iki tarafını yeniçerilerle¹²³, sipahiler ve halk doldurmuştu. Selim Karabulut’un üstünde dimdik duruyordu. Arkasından Bâbüssaade ağası, lalası, nedimleri ve muhafızları geliyor; onları da üç bin kadar süvari takip ediyordu. Bundan tam 59 yıl önce dedesi Fatih Sultan Mehmet Han da aynı yoldan İstanbul şehrine girmiş ve yollara biriken binlerce Bizans halkı tarafından böyle karşılanmıştı. Biri, imparatorluk deviren hükümdar, diğeri, azmiyle, iradesiyle, cengâverliğiyle, saltanatı ele geçiren sultan. İki sultanı İstanbul surlarından şehre götüren at da aynı kırmızı rengi taşıyordu. Sanki 59 yıl evvelki yol hiç değişmemişti. Edirnekapı’dan Beyazıt’a, oradan Divanyolu’ndan Ayasofya’ya, Ayasofya’dan Topkapı Sarayına giden yol, 59 yıl önce de böyle, geniş ve muntazamdı.*” (s. 34).

Anlatı zamanı geniş olan romanın zamanında yavaşlatmalara pek yer verilmezken, özetlemelere sık sık başvurulur: “*Bunun üzerine öyle yaman bir cenk başladı ve Selim’in uğradığı bozgun öyle müthiş oldu ki, cengâver şehzade selâmeti atıyla kaçmakta buldu.*” (s. 26).

“*Yirmi gün böyle geçti. Sultan Selim, bütün aramalara rağmen Korkud’u ele geçiremeyince, bütün yollara ve geçitlere muhafızlar koyarak Bursa’ya dönmüştü.*” (s. 46).

Anlatıcı, zamandaki atlamaları daha çok bölüm başlarında yapmıştır: “*... Fırat boylarına yolladıktan sonra, 19 Mayıs 1518’de İstanbul’a hareket etti.*” (s. 179).

“*1520 yılının Temmuz ayında..*” (s. 186).

Mekân

Savaş ve seferler üzerine kurulu olan romanda geniş ve açık mekânların ağırlıkta olduğu göze çarpmaktadır. Seferden sefere koşan Yavuz; Trabzon, Tebriz, Edirne, İstanbul, Çorlu, Konya, Bursa, Ankara, Malatya, Mısır, Şam gibi hem Anadolu’da hem Anadolu dışında birçok yeri sefer esnasında dolaşır. Bu mekânlar içerisinde Tebriz ve Mısır’ın önemi oldukça fazladır. Yavuz, itaatsizlik eden Mısır valisi sebebiyle Mısır’a, Anadolu’da Şiiliği yaymak için çalışan Şah İsmail tehlikesini ortadan kaldırmak için de İran’a sefere çıkar. Romanın ana karakterinin hayatı genel itibariyle seferlerde geçtiğinden,

¹²³ İmlâ, kitaptaki gibidir.

kapalı mekânlar oldukça azdır. Bunlar padişahın sefer sırasında konakladığı çadırlar ile sefer sonralarında uğradığı Topkapı Sarayı'ndan oluşmaktadır.

Romadaki önemli mekânlardan birisi de Bayezid'in doğum yeri olan Dimetoka'dır. Osmanlı egemenliğindeki Yunanistan'da bulunan bu şehre Bayezid, tahtı Yavuz'a bıraktıktan sonra gitmek için yola çıkar; ancak, yolda vefat eder.

Yavuz'un sefer aşkını ve çelikten azmini görmemizi sağlayan mekân, Sina Çölü'dür. Yavuz, çok az kumandana geçmek nasip olan bu çölü vezir ve askerlerinin muhalefetine rağmen geçmeyi göze alır. Anlatıcı, bu zorlu mekân karşısında, Yavuz'un azim ve iradesini şu sözlerle dile getirir: *“O zamana kadar bir iki kumandana nasip olan Fetihler Yolu’nu Sultan Selim Han aşmaz da kim aşardı? Çelikten iradesi, azmi ve ülküsü, önüne çıkan her engeli yenmek için yeterdi ona. Büyük kum çölinü aşanlara ‘Fatih’ deniliyordu. Bu yol da ‘Fetihler Yolu’ ydu. Çaldırana giden Yavuz mu aşamayacaktı bu yolu?”* (s. 145).

Üzerlerinde meydana gelen savaşlar sebebiyle değer kazanan yerler olan Çaldıran, Merc-i Dâbık ve Ridaniye romandaki önem taşıyan diğer mekânlardır. Olay merkezli olan romanda, mekân tasvirine yeteri kadar önem verilmemiştir.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Şahıs kadrosu kalabalık olan romanda, bütün olaylar Yavuz'un etrafında gerçekleşmektedir. Yavuz'un baş düşmanı Şah İsmail de dahil olmak üzere, Yavuz'un dışındaki bütün karakterler oldukça silik kalmaktadırlar. Karakterizasyonları yeteri kadar yapılmayan karakterler, denebilir ki sadece olayları gerçekleştirmek için vardılar.

Yavuz: Trabzon sultanı olan Yavuz, Padişah Bayezid'in hırçınlığı ile tanınan oğludur. Kırk yaşındaki genç ve kuvvetli Yavuz, satranca büyük ilgi duymakta ve kendisi gibi çok iyi bir satranç oyuncusu olan İran Şahı Şah İsmail ile karşılaşmayı büyük bir hevesle istemektedir. Şah İsmail'i görmek ve onunla satranç oynayabilmek için Trabzon'dan Tebriz'e tüccar kılığında giden Yavuz, Şah İsmail ile satranç oynama imkânını elde eder. Ancak, Şah İsmail satrançta Yavuz'a yenilince sinirlerine hâkim olamaz ve Yavuz'u tokatlar. Bu duruma çok sinirlenen Yavuz, büyük bir hırsıyla İstanbul'un yolunu tutar. İyice yaşlanmış olan babası Bayezid'ten tahtı alan Yavuz, büyük bir orduyla

Şah İsmail'e saldırır. Çaldıran'da meydana gelen savaşı kazanır; ancak, Şah İsmail'i ele geçiremez. Doğu dünyasını tamamıyla eline geçirmeyi arzulayan Yavuz, Mısır valisinin isyankâr tutumu üzerine ordusuyla birlikte Mısır seferine çıkar. Merc-i Dâbık'taki savaşta da büyük bir başarı elde eden Yavuz, Anadolu'nun güneydoğu taraflarına gelir; ancak, bir süre sonra, Mısır valisinin oğlunun otorite tanımadan kendi sultanlığını ilân etmesi üzerine, tekrar Mısır üzerine yürür. Ridaniye'de Mısırlı askerlerle savaşan Yavuz, kesin zaferi elde ederek, Halifelik makamının Türklerin eline geçmesini sağlar. Yavuz, İstanbul'a döndükten bir süre sonra, sırtına çıkan bir çibandan dolayı vefat ederek, tahtını oğlu Süleyman'a bırakır.

Anlatıcı, Yavuz Sultan Selim'in kişisel özelliklerine romanın başından sonuna kadar değinmeye devam eder. Yavuz'un satır aralarında verilen kişisel özelliklerinden bazıları şöyledir: *“Şehzade Selim şair ruhlu bir erkekti.”* (s. 6).

“Selim, o sırada Yassı Çemen'de konaklamıştı. Canının sıkıntısından, kurulan çadırına bile girmemiş, civardaki ormanlığa bir yürüyüşe çıkmıştı. Sultan Selim sinirli ve asabî olduğu zamanlarda ekseriyetle yalnız başına, bazan da yanına lalasını veya musahiplerinden birini alarak, çevresinden uzaklaşır.” (s. 62).

“Demek ki, bir padişah da, bir şair gibi şiirler yazabiliyor, hattâ birçok şairden daha güzel eserler meydana getirebiliyordu. Farsça biliyor, daha başka lisanlarla konuşabiliyor, şiirler yazabiliyordu. Öyleyse, Padişah, gerçekten büyük insandı, mükemmeldi, tamdı, noksansızdı.” (s. 138).

“Tebriz'de fazla vakit geçirmek istemeyen Selim, daha ilk akşamdan itibaren Tebriz'in en meşhur kahvelerinden birine devama ve tanıştığı çeşitli milletten satranç üstadlarıyla oyuna başladı. Gerçi burada, İstanbul'lu yağ tüccarı Mehmet Ağa'nın satrançtaki ustalığını kimse bilmiyordu ama, hepsi de birer ikişer yenilince, bu yabancının yaman bir satranç oyuncusu olduğunu teslim ediyorlardı.” (s. 11).

Diğer karakterlerin gözünden de Yavuz'un özellikleri okuyucuya aktarılmıştır. Yavuz ile nedimi Fettah arasında geçen diyalogda, Yavuz'u daha yakından tanıma fırsatı bulmaktayız: *“Demek beni yakından tanıyorsun? (Yavuz)*

- *Nasıl tanımam efendim? Bunca yıllık nediminizim. (Fettah)*

- *O halde benim tabiatımı birer birer say bakalım.*

- *Yalandan hoşlanmazsınız.*

- *Daha?*

- *Size ihanet edenlere merhamet göstermezsiniz.*

- *Peki, daha?*

- *Hak bellediğiniz iyi şeyi kolaylıkla değil; zorla mücadele ile ele geçirmekten hoşlanırsınız.*

- *Daha, daha?*

- *Demirden mizacınıza uygun bir hayat sürmek istersiniz.*

- *Meselâ?*

- *Meselâ, ılık ve sıcak havalardan değil, şimdiki gibi soğuk ve sert havalardan; durgun bir hayattan değil, fırtınalı bir hayattan hoşlanırsınız.” (s. 7).*

Yavuz’u tanıtan bir başka karakter de babası Bayezid’tir. Bayezid, oğlu Selim’e tahtı devrederken; anlatıcı, Yavuz’un fiziksel özelliklerini, Beyazid’in gözünden şu sözlerle aktarır: *“İkinci Bayezid, çeyrek asırdır görmediği oğluna uzun uzun baktı. Gergin ve dolgun yüzünün sıhhat fişkırان bir rengi vardı. İri gözlerinin uçları hafifçe aşağı doğru kayıyordu. Çok gür olmıyan, sade ve muntazam kaşları, canlı ve güzel gözlerini, kapatmaktan çekinir gibi, hafif yukarı doğru kalkıktı. Burnu muntazam ve etli, dudakları kalın ve canlıydı. Pembe ve kırmızı arasında bir rengi olan ve hayat fişkırان dudakları, sustuğu anda bile konuşacakmış hissini veriyordu. Çenesine doğru kayan bıyıkları bir yatağanı andırıyordu. Keskin, dokunanı kesecek gibi.” (s. 34).*

Anlatıcı, Yavuz’un davranışlarıyla da Yavuz’u karakterize etmiştir. Yavuz savaşmak konusunda gevşeklik yapan askerlerine, ‘tek başıma da kalsam savaşırım’ diyerek karşı çıkar: *“Kalpleri zayıf olanlar, karılarını düşünenler ve yol zahmetini bahane edenler, geri dönsünler. Karılarının yanına gitsünler!... Biz buraya geri dönmek için gelmedük!... Rahat isteyen bu yola yaraşmaz. Bizi isteyüp yolumuzda canını ve başını feda edecek yiğitler arkamdan gelsün; ölümden korkanlar geri dönsün!... Düşmanla çarpışacak merdler benimle gelsün!... Eğer içinizde er yok ise, ben yalnız başı giderim.” (s. 66).*

Yukarıdaki özelliklerinin dışında, Yavuz aynı zamanda ilme ve âlime çok değer veren bir padişaktır. Sefer sırasında yanında bulunan âlim Kemal Paşazade'nin atı, su birikintisine geldiğinde çamurlu suyu Yavuz'un kaftanına sıçratır. Bu duruma padişahın çok kızacağını düşünen Kemal Paşazade, aldığı cevap karşısında çok şaşırır: "*Kemal Paşazade'nin atı, bir su çukuruna bastığı için, sıçrayan çamurlu sular, Divanda vezirlerini döven, başvezirlerinin kafasını uçurtan Yavuz'un kaftanını kirletti. Birden kıpkırmızı kesilen ak sakallı âlim, Padişaktan özür diledi:*

- *Kulunuzun kusurunu bağışlayın, Sultanım!...*

Yavuz, Kemal Paşazade'ye uzun uzun baktıktan sonra, hafifçe gülümsedi:

- *Ulema atının ayağından sıçrayan çamur, benim için şereftir. Öldüğüm zaman, bu kaftanı böylece sandukamın üstüne örtünler!...*" (s. 174).

Şah İsmail: İran'da bulunan Safevî Devleti'nin hükümdârı olan Şah İsmail, Anadolu'yu Şiîleştirmek istemektedir. Sünnî olan Yavuz, böyle bir durumun olmaması için İran'a sefere çıkar. Çaldıran'da yapılan savaşta yenilen Şah İsmail kaçarak canını kurtarır. Aynı zamanda Yavuz' gibi çok iyi bir satranç oyuncusu olan Şah İsmail, bu dalda da Yavuz'a yenilmekten kurtulamaz. Hem satrançta hem savaşta yenilen Şah İsmail, Anadolu'yu Şiîleştirmek emelinden vazgeçerek, barış ortamını sağlamaya çalışır.

Anlatıcı; Şah İsmail'i, Yavuz'la ilk karşılaşması esnasında şu sözlerle tanıtır: "*Şah İsmail, Şehzade Selim'den daha zayıf yapılı, kara kaşlı, kara gözlü, sivri burunlu, sert bakışlı bir erkekti. Şehzade Selim'den onyediy yaş küçüktü. Bıyıkları tıpkı Selim'in bıyıklarını andırıyordu; fakat biraz daha kısa kesilmişti. Şehzadeye benzeyen bir taraf vardı: Zamanının modasının hilâfına, ikisi de sakalsızdı.*" (s. 12).

Yenilmekten hoşlanmayan Şah İsmail, satrançta Yavuz'a yenilmeyi hazmedemez ve tüccar olarak bildiği Yavuz'a bir tokat atar: "*(Yavuz) Hafif bir tebessümle İran Şahının önünde hürmetle eğildi. Fakat Şah İsmail'in gözü o kadar dönmüş, sinirleri o kadar bozulmuştu ki, birden Selim'in yüzüne tokat attı.*" (s. 14).

İkinci Bayezid: Yavuz'un babası olan Bayezid, son derece mülayim bir padişaktır. Savaşta hoşlanmayan, zamanını daha çok ibadetle geçirmeyi seven Bayezid, ömrünün son demlerinde her ne kadar kendisi öldükten sonra Selim'in tahta geçmesini istese de Yavuz'un hırçınlığı ve Yeniçerilerin Yavuz'u bir an önce tahta görmek istemeleri üzerine

padişahlığı oğluna devreder. İyice yaşlanan padişah, doğduğu köyüne giderken yolda can verir.

Anlatıcı, Bayezid'i oğlu Yavuz'un gözünden şu sözlerle tanıtır: “*Selim de, babasının yüzünden sanki karakterini bir bir okuyordu. Mücadeleden çekinen ve sükûneti seven İkinci Bayezid, ortadan biraz uzun boyluydu. Zihnen daima meşgul olduğunu belirten karayağız çehresinde mahzun bir hâl vardı. Ata binmekten, avdan başka bir şeyden hoşlanmıyan, daima ibadetle meşgul olan, her fırsatta camiye giden, sadaka dağıtan ve bilhassa kozmoğrafya ilmine fazlaca merakı olan Padişah derin bir iç çektikten sonra...*” (s. 35).

İkinci Bayezid'in ılımlı bir insan olduğunu, lalası şu sözlerle ifade eder: “*Zaten kötülük yapmış olsaydınız, zat-ı devletlerine karşı gelmezlerdi. Yumuşak hareket ettiğiniz için böyle yaparlar.*” (s. 32).

Yukarıdaki karakterler dışında; Selim'in nedimleri Fettah ve Yakup Ağa, Bayezid'in tahta geçirmek istediği oğlu Ahmet, Devşirme Başvezir Hadım Ali Paşa, Şehzâde Korkud, Mısır Sultanı Kansu Gavri, Yavuz'un oğlu Şehzâde Süleyman, Şehzâde Şehenşah, Kırım Hanı Mengil Giray, Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Yavuz'un atı Karabulut, Bayezid'in veziri Koca Mustafa Paşa, Şehzâde Korkud'un nedimi Piyale Bey, Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi, Şah İsmail'in zevceleri Taclu Hatun ile Bihruze Hatun, Mısır Sultanı Kansu Gavri'nin oğlu Tomanbay, Yavuz'un cariyesi Dilruba, Yavuz'un nedimi Hasan Can, Yavuz'un danışmanlığını yapan Kemal Paşazâde, Bektaşî reisi Balım Sultan, Yavuz'un lalası Pirî Mehmet Paşa, Vezir-i Azam Hersekzade Ahmet Paşa ile Vezir Dukaginoğlu Ahmet Paşa romanda adı geçen diğer karakterlerdir.

Olay merkezli olan bu romanda, karakterlerin karakterizasyonlarına yeteri kadar önem verilmemiştir. Karakterlerin doğrudan tanıtımının yetersiz kaldığı romanda, şahıslar neredeyse sadece yapıp ettikleri ile önem kazanmaktadırlar.

Anlatım Teknikleri

Anlatma ve gösterme tekniklerinin yanında mektup, iç çözümleme ve diyalog gibi tekniklerin kullanıldığı romanın birçok yerinde çeşitli kavram ve terimleri açıklayan dipnotlar kullanılmıştır (s. 19, 36, 52, 53, 60, 68, 69, 75, 86, 93, 98, 101, 105, 109, 111, 112, 116).

122, 134, 135, 145, 157, 166, 167, 169, 170, 175, 182, 183, 187, 189, 194). Bu dipnotlar okuyucunun olayları daha iyi anlamasını sağladığı gibi, genel kültür düzeyinin de artmasına yardımcı olmaktadır. Tamamı bilgilendirici/öğretici olan dipnotlardan bir tanesi öyledir: “*Merc kelimesi Arapçadır ve ‘çayırlık’ demektir. Dâbık da yer ismidir. Merc-i Dâbık, (Dâbık) Çayırı anlamına gelir.*” (s. 122).

Karakterlerin birbirleriyle konuşmaları ile diyalog tekniğine yer verilen romandaki tekniklerden birisi de mektup tekniğidir. Bu teknik; Yavuz’un Şah İsmail’e (s. 61), Şah İsmail’in Yavuz’a (s. 62), Yavuz’un Şah İsmail’e (s. 63), Mısır Valisi Kansu Gavri’nin Yavuz’a (s. 118), Yavuz’un Kansu Gavri’ye (s. 119), gönderdiği mektuplarla kullanılmıştır.

Tanrı bilici özellikteki anlatıcı, bazı durumlarda karakterlerin ruhsal dünyalarını iç çözümleme tekniği ile okuyucuya aktarmıştır. Anlatıcı, Yavuz’a âşık olan cariyesi Dilruba’nın iç dünyasını iç çözümleme tekniğini kullanarak şöyle yansıtır: “(Dilruba) *Padişahın odasının kapısına doğru ayaklarının ucuna basarak gitti. Acaba bir padişah nasıl uyurdu? Uyurken de öyle azametli mi olurdu? Şimdi içerde uyuyan padişah hakkında çok şeyler işitmişti. Onun için, başlar kesen, tahtlar yıkan Yavuz diyorlardı. Böyle bir padişahı gözünün önüne getirmeğe çalışıyordu. Acaba onun da, kendisi gibi iki gözü, iki kaşı, bir burnu, bir ağız mı vardı? Yoksa başka türlü bir yaratık mıydı?*” (s. 137).

Ayrıca Yavuz’un adamlarının, Yavuz’un verdiği emirler üzerine her fırsatta tekrarladıkları “*Ferman Efendimizin*” (s. 36, 40, 44, 54), sözü bir leit motiftir.

Dil ve Üslûp

Her yaş ve kültür seviyesinden insanın kolayca okuyup anlayabileceği bir dille kaleme alınan romanda; anlatıcı, tarihî devrin dokusunu, karakterlerin özellikle de Yavuz’un konuşmalarıyla romana lanse etmeye çalışmıştır. Ancak, bunu sadece çekim ekleri üzerinden yaptığı için, bu amacına tam anlamıyla ulaştığı söylenemez: “*Peki, ya sen nesin acep? Bir hain devşirme de sen değil misin? Mısır’da valiliğin esnasında makul Kölemen beylerinin haremelerini müsadere eden, bazı Arap şeyhlerini Kölemen taraftarı diye takibata uğratarak onlardan rüşvet alan, hattâ ve hattâ Şah İsmail’le gizlice muhaberede bulunan sen değil müsün?*” (s. 174).

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi anlatıcı, karakteri olayların yaşandığı dönemdeki dil özellikleriyle konuşturma(ya çalışma)ktadır. Bunu da sadece ikinci tekil şahıs ekindeki ünlü harfi değiştirerek sağlamaya çalışmaktadır. Anlatıcının bu gayretini yetersiz ve sunî kılan sebep, ünlü değişimini sadece son cümlede yapması, paragrafın ilk cümlelerinde bir değiştirme yapmaya gerek duymamasıdır.

Şiddetli savaşların konu edildiği romanda anlatıcı, yer yer amiyane/argo bir dil ve üslûpla olayları anlatmaktadır: “*Osmanlı süvarisi, ordusunun en mahir mızrak kullanan askerlerinden biriydi. Mızrağını öyle bir savletle Türkmen beyinin göğsüne sapladı ki, Ustacioğlu, kılıcını sallamaya fırsat bulamadan, bir top güllesi gibi yere düştü.*” (s. 80).

“*İran hükümdarı, çok kıymetli hediyelerle bir mektup yollamıştı. Pek tantanalı bir lisanla yazılan bu mektupta Şah İsmail şöyle diyordu:*” (s. 175).

Anlatıcı, olayları yer yer destansı bir üslûpla anlatarak romanı geleneksel anlatı türlerine yaklaştırmaktadır: “*Derler ki: İkinci üzeri Yavuz Sultan Selim Han’ın Fatih Camiinde namazı kılınırken, İstanbul’u fetheden yüce dedesi Fatih Sultan Mehmed’in ruhu da oradaydı.*” (s. 194).

“*Güneş gittikçe sönükleşiyordu. Bazı askerlerin güneşin tutulmasından ürküp durakladığını, bazılarının da sağa sola kaçıştıklarını gören padişah, birden atını bir kayalığın üzerine sürerek, hemen bütün askerlerinin görebileceği yüksekçe bir yere çıktı. Cengâver hükümdar o haliyle, beyaz atın üstünde, hafif esmerleşen gökle, bronz bir renk alan toprağın ortasında, gökten inmiş bir kurtarıcı gibi gözüküyordu.*” (s. 69).

Romandaki dil problemlerinden birisi de imlâ yanlışlarıdır: “*Şehzade Amded’den sonra en itaatkâr oğlunuz şüphesiz Şehzade Şehenşah’tır efendim.*” (s. 20), (Doğrusu: Ahmed).

“*Babalım bizim filozof biraderimiz buna ne cevap verecek?*” (s. 44).

“*Bir şehzadeye bu itimatsızlık neden acep?*” (s. 47).

“*Tih ve Sina çölllerini geçmek tarihte pek az kula nasip olmuştur Sultanım.*” (s. 144).

“*Yavuz büyük bir vevazu ile:*” (s. 159), (Doğrusu: tevazu).

3.8. KARAPENÇE¹²⁴

Oğuz Özdeş'in 1965 yılında yayımlanan romanı *Karapençe*'de, Karapençe lâkaplı Sancakbeyi Osman'ın başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü

Osmanlı Devleti'nin Başveziri Damat İbrahim Paşa, 1599 yılında Estergon Kalesi üzerine sefere çıkmak için hazırlık yapmaktadır. Fakat sefer hazırlığından ziyade kafasını meşgul eden konu, Heiduk adlı haydutların Drava Nehri boyunca Hristiyanları kasıp kavurmasıdır.

Hem giyim kuşam hem de silâh yönüyle tam donanımlı olan bu haydutlar, bir gün Budin ile Drava Nehri arasında bulunan Mohaç'ta bir eve saldırırlar. Evde yaşlı bir kadın olan Magna ve onun güzel kızı İbolya ile evin uşağı ihtiyar Matyas'tan başka kimse yoktur. Evin penceresinden içeri girmek için duvara tırmanan Spayç adındaki hayduta, İbolya dedesinin kılıcıyla karşı koyar ve haydutun elini keser. Korkudan ne yapacağını şaşırان İbolya ile Magna, kapalı kapının ardında beklerler. Haydutlar evin uşağı ihtiyar Matyas'ın da işini bitirmiştir. Bozik adındaki haydut da eli kesilen arkadaşı Spayç'ı yanına alarak uzaklaştıktan sonra, İvan adındaki haydut kapıyı kırarak içeri dalar. Neye uğradıklarını şaşırان Magna ile İbolya'nın üzerine yürür. Tam Magda'yı öldürüp İbolya'ya sahip olacakken, bir anda yüzü peçeyle örtülü olan ve adını söylemeyen bir kişi içeri girer. Neye uğradığını şaşırان İvan, bu yabancı ile dövüşmeye başlar. İvan'ın işini bitirdikten sonra yüzü peçeli bu kişi, bayılmış olan İbolya'yı yatağına yatırmak üzere odasına çıkarır. Bir süre sonra ayılan İbolya, kendilerini kurtaran yabancı'nın Türk olduğunu öğrenince yeniden gerilir. Konuşmanın ilerleyen safhalarında Türk asıllı yabancı, İbolya'ya İslâm ve Türkler hakkında bazı bilgiler vererek onu sakinleştirmeye çalışır. Ancak İbolya, babası Janos Batok'un savaşta bu yabancı tarafından öldürüldüğünü tesadüf eseri öğrenince sinir krizi geçirerek yabancıyı evinden kovar. Yabancı, İbolya'nın annesi Magda'ya veda ederek oradan ayrılır.

¹²⁴ Oğuz Özdeş, *Karapençe*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, 184 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

Yağmurlu bir günde, İbolya ve annesi Magda, haydutlardan kurtulmak ve emniyette yaşamak için bir arabayla Mohaç'tan Budin'e doğru yola çıkarlar. Yolda Türk askerlerince kontrolleri yapıldıktan sonra, birkaç kişiden oluşan bir grup tarafından yolları kesilir. Arabadan dışarı bakan İbolya ve Magda, yollarını kesenlerin oğlu Miklos'un adamları olduğunu görünce sevinirler. Miklos, annesi ve ablası için Peşte'de bir ev tuttuğunu söyleyince İbolya ve Magda, Budin yerine Peşte'ye doğru yol alırlar. Tuna Nehri kenarına geldiklerinde, Miklos'un salcısını bulamazlar ve dinlenmeye koyulurlar. Aralarında açılan muhabbet sonucunda İbolya, Peşte'ye gitmelerinin asıl sebebini öğrenir. Miklos'un arkadaşı Fley, bir gün Miklos'un evine yaptığı bir ziyarette İbolya'yı görmüş ve beğenmiştir. Daha sonra Fley, Miklos'u ailesini de alıp Peşte'ye gelmesi konusunda ikna etmiştir. Bunları öğrenen İbolya iyice sinirlenir ve kardeşiyle aralarında bir gerginlik yaşanır. İbolya tekrar eski evlerine yani Mohaç'a dönmek istediğini söyler. Miklos bu durum üzerine kararını değiştirir, Peşte'de bir süre kaldıktan sonra Viyana'ya gideceklerini söyler. Bu esnada nal sesleri duyulur, gelen Türk askerleridir. Miklos ve Fley hemen oradan uzaklaşırken; İbolya, annesi Magna ile Budin'e gider. Geceyi, İbolya ve annesi Budin'deki bir handa, Miklos ve Fley de Tuna Nehri kenarındaki bir handa geçirirler. Miklos ve Fley'in peşine düşen Esseg Sancak Beyi Osman ve adamları, geceyi tesadüf eseri Miklos ve Fley'in bulunduğu Lajos adındaki adamın hanında geçirirler. Hancı Lajos, Miklos ve Fley'e Esseg Sancak Beyi Osman'ın üstün bir insan olduğunu anlatınca Fley, Osman'ı küçük düşürmek için ona bir oyun oynamaya karar verir. Planı, geceleyin herkes odasına çekildikten sonra üzerine bir çarşaf geçirerek Osman'ı korkutmaktır. Lajos buna ne kadar karşı çıksa da Miklos destek verince plan uygulanır. Üzerindeki çarşafı Osman'ın odasına giden Fley, büyük bir bağırtıyla odasına geri döner. İhtiyatlı bir asker olan Osman, yatmadan önce kapısının önüne fare kapını koymuştur. İçeri girerken kapana düşen Fley, doğruca odasına giderek saklanır. Osman, Hancı Lajos'u çağırarak azarlar. Sabah olup da Osman ve adamları handan ayrılınca herkes rahat bir nefes alır.

Aradan on ay geçtikten sonra, İbolya ile annesi evde otururken birden kapı çalınır, gelen Miklos'tur. Bir hâl hatır sormadan sonra, İbolya ile Miklos tartışmaya başlar. İbolya, sorumsuzluk yaparak evi ihmâl eden Miklos'a kızar. Miklos da ablasına Türkleri seviyorsun hatta onlardan birisine âşıkım diye hakaret eder. Ablasına iyice sinirlenen Miklos, Karapençe adlı Türk casusunu Kanije çarpışmasında öldüreceğim diyerek evden ayrılır. Bir süre sonra Osmanlı Devleti'nin askerleri Kanije Kalesi'ni ele geçirmek için

sefer hazırlıklarına başlarlar. Sefer hazırlığında ilk iş, çevresi bataklık olan kalenin etrafına hasır döşenmesidir. Kanije'nin tedirgin kale kumandanı Georges Parader, güvendiği adamlarından Miklos'u, Osmanlı kumandanlarından Lala Mehmet Paşa da Karapence adındaki adamını istihbarat toplamak üzere görevlendirir. Her iki komutan da adamına üç gün müsaade verir.

Hem Karapence hem de Miklos, işlerine değirmenden başlarlar. Değirmenin sahibi Pastory, her iki askeri de ayrı ayrı karşılar. Karapence unları para karşılında almak istediğini bildirince değirmenci duruma sevinir. Ancak, Miklos bunu öğrenince Karapence'ye bir oyun oynamaya karar verir. Pastory'yi kandırır ve kendisini onun uşağı gibi gösterir. Bir sonraki günün sabahında Miklos, içine zehir kattığı çorbayı Karapence'ye götürür. Durumdan şüphelenen Karapence önce Miklos'un çorbadan içmesini ister. Miklos kaşık getirme bahanesiyle orayı terk eder. Sonra Pastory gelir, Karapence ona durumu anlatır ve çorbadan içmesini ister. Pastory de çorbayı ısıtmak bahanesiyle ortalıktan kaybolur. Bir süre sonra Karapence'nin yardımcısı Hasan gelir ve Karapence'ye peynir, ekmek ikram eder. Bu esnada düşman askerlerinin sesleri işitilir. Karapence hemen değirmenin kapısını kitler ve unlara zehir katar. Düşmanlar kapıyı kırıp içeri girdiğinde Karapence ve Hasan merdivenlerden tırmanmaktadır. Hasan vurularak şehit olurken; Karapence, değirmenin kanadına kadar gelir oradan da atına atlayarak uzaklaşır. Miklos üç gün sonunda kaleye döndüğünde, birçok askerin zehirlendiğini görür. Kale kumandanı Parader, Pastory ile Miklos'a çok kızmış hatta Pastory'yi zindana attırmıştır. Miklos da zindana atılmaktan Fley'in arabuluculuklarıyla kurtulmuştur.

Bir süre sonra Karapence, kaledeki Türk esirlerle irtibat kurmak için tüccar kılığında kaleye girer. Muhafızlara rüşvet vererek, Türk esirlere bir mektup gönderir. Mektup, esirlerin bulunduğu zindanın tam altında kalenin cephanesi olduğunu bildirmektedir. Bunun üzerine Türk esirler mektubu aldıktan sonra tünel kazıp cephaneye ulaşarak cephaneyi havaya uçururlar. Esaret altında yaşamaktansa devletlerine faydalı olmak için kendilerini feda eden Türk esirler, patlamanın etkisiyle şehit olurlar. Patlamadan sonra kalenin burçlarından birisi yıkılır ve Fransa'dan Emanuel'in komutasındaki imdat birlikleri gelir. Savaş hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı kuvvetleri ile Fransız ve Avusturya kuvvetleri arasında kıyasıya bir mücadele başlar. Adamlarının telef olması endişesiyle Emanuel Fransız imdat birliklerini geri çekince, zaten cephanesi ciddi şekilde imha edilen Kanije kuvvetleri, çok çabuk ve kolay teslim olur. Bütün şartları

kabul eden Kaniye komutanı Paradiser, kaleyi Osmanlılara teslim eder. Damat İbrahim Paşa, Kaniye Beylerbeyliği'ni Alacailli Hasan Paşa'nın komutasına verdikten sonra kışı geçirmek üzere Belgrad'a döner.

Kaniye Kalesi alındıktan sonra kalenin savunulmasının önemi arttığından, Tiryaki Hasan Paşa Budin Beylerbeyliği'nden Kaniye Beylerbeyliği'ne getirilir. Budin Beylerbeyliği'ne de Mehmet Efendi getirilir. 1601 yılının bahar aylarında Mehmet Efendi, Peçuy Sancak Beyi Osman'ı yanına alarak davet edildiği üzere bir ecnebî balosuna gider. Son derece yakışıklı biri olan Peçuy Sancak Beyi Osman, baloda herkesin dikkatini çeker. Bir süre sonra balodakiler, Osmanlı kumandanlarını küçük düşürmek için onları dansa davet ederler, Peçuy Sancak Beyi Osman, Mehmet Efendi'den izin alarak dansa kalkar. Çok güzel bir bayanla muhteşem denebilecek bir dans gösterisi yapan Peçuy Sancak Beyi Osman, herkesi hayretler içinde bırakır. Dans ettiği güzel bayanla sohbet eden Peçuy Sancak Beyi Osman, bayanın adının İbolya olduğunu öğrenir. İbolya da Peçuy Sancak Beyi Osman'ı bir yerden hatırladığını, birisine benzettiğini söyler. Peçuy Sancak Beyi Osman kime benzetildiğini öğrenmek isteyince, İbolya evlerinin haydutlar tarafından basıldığında kendilerini kurtaran Türke benzediğini söyler. Peçuy Sancak Beyi Osman, İbolya'yı yarınki sülün avına davet eder. Bu teklifi kabul eden İbolya, ormandaki gezintiden sonra Peçuy Sancak Beyi Osman ile Budin Beylerbeyinin av köşküne gider. Burada birbirlerinin olurlar...

Bu arada Damat İbrahim Paşa vefat etmiş ve yerine Yemişçi Hasan Paşa getirilmiştir. Ayrıca Kaniye'nin alınmasını bir türlü hazmedemeyen Avrupalılar, birleşerek Kaniye'yi geri almak için hazırlanmaktadır. Bu durumdan tedirgin olan Tiryaki Hasan Paşa, Yemişçi Hasan Paşa'dan yardım/imdat kuvveti ister. Fakat Yemişçi Hasan Paşa, farklı bir taktik uygulayarak yardım kuvvetini önce İstolni Belgrad Kalesi'ne, daha sonra Kaniye Kalesi'ne göndereceğini haber eder. Kaniye'de moral ve maneviyat azalmasını hisseden Tiryaki Hasan Paşa, Karapençe'nin yardımcılarıyla türlü türlü savaş hileleri deneyerek mücadelenin süresini uzatır. Yemişçi Hasan Paşa'dan tekrar yardım talep edilip de mevsimin kış, askerlerin gönülsüz olması gibi nedenlerle karşılık görülmeince artık Tiryaki Hasan Paşa ve adamları, bütün güçlerini toplayarak düşmana saldırırlar. Çok sayıda askerin öldüğü bu savaştan Türkler galip çıkar ve düşman darma dağın olur.

Karapençe, Zigetvar'da bulunan Yemişçi Hasan Paşa'ya zafer ayrıntılarını anlattıktan sonra, geri dönerken Miklos ile karşılaşır. Karapençe, Kaniye Kuşatması

esnasında bir oyun oynayarak, Miklos'a haber göndermiş, kendisinin yıllar önce Osmanlılara verilen kardeşi olduğu yalanını uydurmuştu. Miklos ile bir süre sohbet ettikten sonra, Miklos karşısındaki kişinin kardeşi değil de Karapençe olduğunu anlar. Karapençe, Miklos'a annesi ve kız kardeşini haydutlardan kurtaranın; annesi kız kardeşi arabadayken sorgulama yapanın ve Pastory'in değirmeninde Miklos'un çorbasına zehir kattığı kişinin kendisi olduğunu söyleyince Miklos, Karapençe'nin üzerine atlar. Yaşanan arbede sonunda Miklos yaralanır ve bayılır.

Miklos yarı baygın bir hâlde Türk muhafızlarınca annesinin ve kız kardeşinin bulunduğu eve getirilir. Yarası iyice kötüleşen Miklos, son anlarını yaşamaktadır. Miklos, kız kardeşi İbolya'ya ve annesi Magna'ya, Karapençe'nin öldürülmesini vasiyet ederek ölür. Bu arada yakışılı Peçuy Sancakbeyi Osman, uzun zamandır görmediği sevgilisi İbolya'yı beş ay önce gittikleri Budin Beylerbeyinin av köşküne götürür. Kardeşinin ölümünden dolayı son derece üzgün olan İbolya, Osman'ın aslında Karapençe olduğunu bilmemektedir. Kendisini Osman'ın kollarına bırakan İbolya ikinci kez Osman'la birlikte olur. Bu arada İbolya, Osman'a dört aylık hamile olduğunu söyler. Bu habere çok sevinen Osman'ın İbolya'ya olan sevgisi ve bağlılığı bir kat daha artar. Osman tekrar yeni görevler için oradan ayrılır.

Türklerin Avusturya içlerinde olmasına tahammül edemeyen düşman askerleri, Budin'i ele geçirmek için hazırlığa başlarlar. Büyük bir güçle Budin'e saldıran düşmanlar, Sancakbeyi Osman'ın diğer adıyla Karapençe'nin bombalı fıçı taktiğiyle büyük zayıflık verirler. Bu kuşatma sürecinde Fley ile Osman karşılaşır. Fley bir süre sonra Osman'ın Karapençe olduğunu anlayınca aralarında kıyasıya bir dövüş başlar ve her ikisi de ufak tefek yaralar alırlar. Osman, başka Avusturyalı askerlerin geldiğini görünce kaçmak zorunda kalır. Osman doğruca Peşte'ye İbolya'nın olduğu eve gider. Bir oğlunun olduğunu görünce çok sevinen Osman, İbolya'yı Budin'e götürmek ister. Tam bu esnada içeri Fley'in yönlendirdiği Avusturya askerleri girer. Osman'ı hemen tavan arasına saklayan İbolya, askerlerden Osman'ın, kardeşi Miklos'un katili Karapençe olduğunu öğrenince şok geçirir. Askerler evi ararlar; ancak, Osman'ı bulamazlar. Askerler gidince aşağı inen Osman, İbolya ve oğlunu Budin'e götürmek istese de İbolya, buna karşı çıkarak Estergon'a gideceklerini söyler. İbolya'yı ikna edemeyen Osman, evi terk ederek karanlığa karışır...

Son derece basit bir kurguya sahip olan roman, gerek psikolojik gerek sosyal herhangi bir tahlil içermediği için son derece rahat okunup anlaşılabilir bir romandır.

Karapençe'nin başından geçen olaylar üzerine kurulu romanda, popüler tarihî romanlarda görmeye alışkın olduğumuz çapkınlık/cinsellik olgusu da ihmal edilmemiştir. Anlatıcı, Karapençe ile İbolya'nın ateşli sevişmelerini anlatırken, İbolya'nın vücûdundan şöyle bahseder: *“Hafifçe doğrularak, yanında yatan Osman'a baktı. O da kendisi gibi çıplaktı. Hafifçe gülümsedi, sonra erkeğine doğru eğildi. Osman'ın yüzüne bakarken, iri göğüsleri, erkeğinin vücuduna değmiş, tuhaf bir ürperme hissetmişti... Bundan, Osman da uyandı ve gözlerini ağır ağır açarak İbolya'ya baktı. İbolya, sanki Osman'la ilk defa yüz yüze geliyormuş gibi garip bir utanma duydu. Meydanda olan göğüslerini yorganıyla kapıyarak gülümsedi.”* (s. 157).

Romanın kurgusunda dikkat çeken bir diğer husus, hem milletler arasındaki hem de karakterlerin iç dünyalarındaki çatışmalardır. Osmanlılar, Avusturya ve Macaristan üzerine sürekli seferler yapmakta, onlarla savaşmaktadır. İbolya da Türklerden nefret ettiği hâlde bir Türk'e gönül kaptırmış, hatta ondan bir de çocuk sahibi olmuştur.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin düşüncelerini aktarmakta, olaylar karşısında yer yer yorum yapmaktan da çekinmemektedir.

İbolya'nın evini haydutlar basınca, İbolya'yı kurtarmaya gelen yüzü kapalı hâldeki Karapençe, haydutla konuşmaya başlar. Bu esnada anlatıcı, İbolya'nın annesi Magda'nın panik ve korku içindeki düşüncelerini şöyle yansıtır: *“Magda'nın aklına hemen oğlu Miklos geldi... Ama bu ses, hiç de oğlununkine benzemiyordu.”* (s. 17).

Romanın bir başka yerinde Karapençe lâkaplı Osman ile İbolya, av köşküne giderken anlatıcı, bilinç akışı tekniğiyle İbolya'nın karmaşık düşünce dünyasını okuyucuya şöyle aktarır: *“Osman burada kaç gün kalacaktı? Avusturya ile Türkler arasındaki savaş hâlâ devam ediyordu... Yarın ne olacağı belli değildi. Üstelik İbolya ile annesi Fley'in evinde kalıyorlardı. Fley'in annesi ve babası, Kanije malûbiyetinden sonra kaçan orduyla birlikte Viyana'ya gitmişlerdi. Fley'in anne ve babasının ısrarlarına rağmen İbolya Peşte'den ayrılmak istemeyince, annesi de mecburen yanında kalmıştı. Ya bir gün Fley çıkıp gelirse?... Ya evlenme teklifini tekrarlayıp, evlerinde oturmasının karşılığını bu*

surette ödemesini isterse? Zaten Fley'e varmasını çoktanberi¹²⁵ isteyen annesi, erkeksiz kalan Bartok ailesine Fley'in katılmasını isterse?... Bütün bu ihtimaller, yol boyunca İbolya'yı düşündürmüş, bu yüzden, Osman'la pek az konuşmuştu.” (s. 149).

Anlatıcı, olaylar karşısında görüşünü bildirmekten çekinmez. Haydutların İbolya'nın kaldığı evi basması esnasında İbolya'nın, annesini dinlemeden haydutlara karşı gelişine anlatıcı şöyle yorum yapar: “Yukarı çıkma İbolya,... Belki haydut, pencereden odana girmek isteyecektir...

İbolya annesinin bu sözlerini işitmedi bile... Zaten işitse de kararını vermişti.” (s. 13).

Tanrı bilici özellikteki anlatıcı, yer yer bazı olayların iç yüzünü de okuyucuya açıklamaktadır. Örneğin, Beylerbeyi Mehmet Efendi ile Karapençe lâkaplı Sancakbeyi Osman, Macarlıların düzenledikleri bir baloda dansa davet edilirler. Bu davetin asıl sebebinin anlatıcı şöyle açıklar: “Osman'ın sağında ayakta duran Macar Prensi, kulağına eğilerek: ‘Dansa iştirâki kabul ederseniz, bize şeref verirsiniz.’ dedi. Doğrusu Macar Prensi, bunu biraz da alay olsun diye söylemiş, bir Türkün Menue dansını bilmeyeceğini hesap ederek, Sancak Beyini mahcup etmek istemişti.” (s. 100).

Olaylar karşısında yorum yapmaktan çekinmeyen anlatıcı, anlatımını taraflı bir anlayışla gerçekleştirmektedir. Örneğin; anlatıcı, Türk asıllı olmayan vezirlerden hiç hoşlanmamaktadır: “... Erdel Beylerbeyi Kadızade Ali Paşa ile Budin Kadısı Hâbil Efendi, Yemişçi Paşa'ya müracaat ederek, bu vaziyette Erdel'e gidecek olursa 80 bin kişilik düşman ordusunun mutlaka Budin'i ve Peşte'yi muhasara edeceğini, casusların bu yolda haberler getirdiğini söylediler ama, inatçı bir Arnavut olan Başvezir diretti.” (s. 163).

Olayları daha çok kendi bakış açısı ile anlatan anlatıcı, karakterlerin bakış açılarını da yer yer kullanmaktadır: “Osman, heyecanla, İbolya'nın karyolasında yatan çocuğa doğru yürüdü. Kumral saçlı, gürbüz, tıpkı kendine benzeyen bir çocuk. Mışıl mışıl uyuyor. Gözleri yumuk yumuk... Yorganın dışında olan sol elinin parmakları hafif içeri doğru bükülmüş.” (s. 176).

---

¹²⁵ İmlâ, kitaptaki gibidir.

Zaman

Olayların kronolojik olarak sıralandığı romanda; zaman, ortalama üç yıllık bir süreci kapsamaktadır. 1599 yılında başlayan olaylar, 1602 yılında Karapençe'nin İbolya'dan ayrılmasıyla son bulur. Karakterlerin geçmişi hakkında bilgi verilirken yapılan geri dönüşlerle romanın anlatı zamanı genişletilmiştir.

Romandaki anlatı zamanını en fazla genişleten geriye dönüşlerden bir tanesi, Kanunî'nin muzaffer olduğu Mohaç Meydan Savaşı'nın anlatıldığı geri dönüştür. Bu geri dönüşün bir başka işlevi de İbolya'nın Türklere olan düşmanlığının kaynağını açıklamasıdır. İbolya'nın ninesi ve dedesi bu savaşta ölmüştür: *“Ninesi Eva, bir vakitler Mohaç'ın en güzel kızı, dedesi Sandor da kızların peşinden koştuğu yakışıklı bir erkekti. Annesinden duyduğuna göre, büyük bir aşk onları birleştirmiş, bir yıl birbirlerini çılgın gibi sevmişlerdi. Fakat 1526 yılının o meş'um 29 Ağustos günü Osmanlı Hükümdarı Muhteşem Süleyman'ın Mohaç'ta yaptığı meşhur meydan muharebesinde, Macarların verdiği 25 bin ölü arasında dedesinin de bulunması, ninesini çılgına çevirmiş ve yeni dünyaya getirdiği kızı Magda'yı bir komşusuna bırakarak, Mohaç ovasında binlerce ölü arasında kocasını aramaya gitmiş, bir daha da dönmemişti.* (s. 6-7).

İlknur Tatar Kırılmış'ın da tespit ettiği gibi, akşam ve sabah zamanlarının ağırlıklı olarak kullanıldığı romanda, tarihî hadiselerdeki zamanın tespitine yönelik hassasiyet belirgindir:¹²⁶ *“Emanuel, ordusunun imha edilmesi ve kılıçtan geçirilmesi tehlikesi karşısında, askerlerini geri çekti ve 13-14 Ekim gecesi de, Kanije'den tamamen ayrıldı.”* (s. 97-98).

“18 Kasım 1961 Pazar günü, yatsı vakti düşman karargâhı tamamen zaptedilmiş, Kanije tehlikeden kurtulmakla kalmıyarak büyük bir zafer kazanmıştı.” (s. 128).

Zamanda yavaşlatmaların pek görülmediği romanda, özetlemeler ve atlamalara rastlanmaktadır: *“Bir ay sonra, soğuk bir Aralık ikindisiydi.”* (s. 147).

“Birbirimizi görmiyeli bir yıla yakın oldu! Artık gelmiyeceksin, beni aramıyacaksın sanıyordum.” (s. 176).

¹²⁶ İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar*, s. 99-100.

“Gençliğim hep savaş meydanlarında geçti. İki oğlumdan ancak birinin yüzünü hayal meyal hatırlıyorum. Onu da savaş dolayısıyla doğumundan bir yıl sonra görmüştüm. Öbür oğlum ise üç aylıktı öldüğü zaman.” (s.178).

Mekân

Hem açık hem de kapalı mekânların bulunduğu romanda; Belgrad, Budin, Mohaç, Peşte ve Viyana önemli şehirlerdir. Romandaki önemli olaylarda kaleler etkin rol oynamaktadır. Kaniye Kalesi'nin muhasarası esnasında meydana gelen olaylar, romanın bel kemiğini oluşturmaktadır. Karapençe, üstünlüklerini bu kalelerin alınmasında ve savunulmasında göstermektedir.

Romanda aşk ve cinselliğin yaşandığı mekân, Budin Beylerbeyinin av köşküdür. Adı iki kere geçen bu yerde Karapençe ve İbolya birbirlerinin olurlar. İbolya, oğlu Hakan'a bu evde hamile kalır. Mutluluk ve saadetin yaşandığı tek mekân burasıdır.

Kapalı mekâna bir diğer örnek de Pastory'in değirmenidir. Buraya mevcut un miktarını öğrenmek ve istihbarat toplamak amacıyla gelen Karapençe, Miklos tarafından zehirlenmek istense de bu tuzağa düşmeyerek kurtulur. Değirmenden ayrılırken unlara zehir katan Karapençe düşman kuvvetlerine büyük zayıat verir.

Macarlıların davetiyle gittiği balonun yapıldığı mekân ise Karapençe'nin maharetlerini sergilemekte yararlandığı eğlence mekânıdır. Karapençe, baloda yaptığı danslarla herkesi büyüler. Sonuç olarak diyebiliriz ki ister açık ister kapalı mekân olsun, bütün mekânlarda Karapençe, maharetlerini sergileme fırsatı bulur.

Romandaki mekânların tasviri yeteri kadar yapılmamıştır. Bu yerler, üzerlerinde meydana gelen olaylar sebebiyle önem arz etmektedirler.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Merkez karakterin Karapençe olduğu romanın şahıs kadrosu son derece kalabalıktır.

Karapençe: Romanın başkahramanı olan Karapençe, Sancak Beyi Osman'dır. Düşman hakkında istihbarat topladığı ve casusluk yaptığında Karapençe adını; Sancak Beyliği görevinde Osman adını kullanır.

İlk olarak İbolya'nın evini haydutların basması sırasında karşımıza çıkan Karapençe, yüzü peçeli bir hâlde haydutların hakkından gelerek İbolya'yı ve İbolya'nın annesini kurtarır. İbolya ve annesi Magna, artık bu haydutlu yerde durulmayacağını anlayınca Budin'e doğru yola çıkarlar ve bu yolculuk esnasında Sancak Beyi Osman ile karşılaşır. Sancak Beyi Osman ve adamları bu bayanlara son derece kibar davranarak kontrol işlemlerini yaparlar. Kontrol işleminden bir süre sonra İbolya'nın kardeşi Miklos, oraya adamlarıyla baskın yapar. Kız kardeşi ve annesini arkadaşı Fley'in evinin bulunduğu Peşte'ye götürmeye kalkışır ancak, Sancak Beyi Osman ve adamları peşlerine takılınca, Miklos ve Fley kaçarak bir hana sığınır. Bir tesadüf olarak Sancak Beyi Osman ve adamları da bu hana gelirler. Gece olduğunda Fley, üzerine bir çarşaf atarak Osman'a bir oyun oynamak ister, hayalet kılığında Osman'ın odasına dalan Fley, büyük bağırta ve iniltiyle Miklos'un odasına geri döner. Sancak Beyi Osman son derece tedbirli bir askerdir ve yatmadan önce kapısının önüne fare kapanı koymuştur. Osman, meselenin üzerine gitmez sadece hancıyı azarladıktan sonra, sabah handan ayrılır.

Macarca konuşmayı çok iyi bilen Osman, kendileri adına tertiplenen bir baloda çok güzel dans ederek herkesin gönlünü fetheder. Bu baloda Osman için asıl önemli olan olay ise yine bir tesadüf eseri İbolya'nın burada olmasıdır. Ancak İbolya, Karapençe kendisini haydutlardan kurtarıırken hem karanlık olması hem de Karapençe'nin yüzünün peçeli olmasından, Osman'ın Karapençe olduğunu anlamaz. Osman balonun sonrasındaki gün yapacağı sülün avına İbolya'yı da davet eder. Bu teklife olumlu cevap veren İbolya, gittikleri av köşkünde Osman ile birlikte olur. Bu birliktelikten Osman'ın İbolya'dan bir oğlu olur ve adını Hakan koyarlar.

Oldukça iyi silâh kullanan Osman, Avusturya ve Macaristan askerlerine karşı büyük galibiyetler kazanır. Kale kuşatmalarında üstün cesareti ve üstlerine sunduğu önerilerle her zaman takdir edilen bir asker olur.

Anlatıcı, Karapençe'yi Lala Mehmet Paşa ile görüşmeler yaparken doğrudan tanıtmaktadır: *“Lala Mehmet Paşa, Karapençe'nin gözlerine bakıp bir müddet sustu. Karapençe'nin derinliklerine bakılmaktan korkulan karanlık, lâcivert gözleri, âdeta yanıp*

sönüyor, uçları hafif kalkık bıyıkları, yağız çehresinin hatlarını büsbütün sertleştiriyordu. Muntazam bir burnu, sustuğu zaman bile konuşacakmış hissini veren canlı dudakları, dimdik ve mağrur bir duruşu vardı.” (s. 75-76).

Anlatıcı, Karapençe'nin karakterizasyonunu doğrudan yaptığı gibi, Karapençe'nin söz ve davranışlarıyla, olaylar karşısındaki tutumuyla vb. yönlerden de dolaylı karakterizasyonunu gerçekleştirmiştir.

İbolya: Bartok ailesinin genç ve güzel kızı olan İbolya, son derece asi ve hırçın birisidir. Kardeşi Miklos ve annesi Magda ile sürekli münakaşa eder. Babası ve dedesi, Türklerle yapılan savaşlarda ölen İbolya, tam anlamıyla bir Türk düşmanıdır. İbolya bu düşmanlığını her fırsatta dile getirmektedir: *“Desenize Türkler, Asya'dan Avrupa'ya devlet ve medeniyet kurmak için değil, savaş yapmak, insan öldürmek için gelmişsiniz... Pek tabii öyle olunca su testisi su yolunda kırılacak.” (s. 27).*

“...Üstelik, dedemin ve babamın savaşta akan kanları, Türkleri sevmeme zaten engeldir.” (s. 44).

Romanın en ilgi çeken taraflarından birisi, bunca Türk düşmanlığına rağmen İbolya'nın gönlünü Sancak Beyi Osman'a yani bir Türke kaptırmasıdır. İbolya, Osman'ı baloda görünce, diğer kızlar gibi o da Osman'a hayran kalır. Beraber dans ederler ve bir sonraki gün av köşkünde birlikte olurlar. İki kez buluştukları bu av köşkü, onların aşk yuvasıdır. İbolya ile Osman arasındaki ilişki romanın aşk/cinsellik kanadını oluşturmaktadır. İbolya romanın sonunda Osman'ın Karapençe olduğunu, evini basan askerler tarafından öğrenir. Bu duruma çok şaşırın İbolya, Osman'ı askerlerden kurtarır; ancak, askerler gittikten sonra Osman'ın da evinden gitmesini ister.

Miklos: İbolya'nın erkek kardeşi olan Miklos, koyu bir Avusturya taraftarıdır. Türklere yapılan her saldırıda Avusturya ordusunda yer alır ve ajanlık yapar. Ablasıyla bir türlü anlaşamayan ve her fırsatta tartışan Miklos'un ablasıyla tek ortak yönü Türklere nefret etmesidir. Ne ablasını ne de annesini hiçbir zaman dinlemeyen Miklos, her fırsatta Türklere olan düşmanlığını dile getirir. Annesinin ve ablasının Budin'e yerleşmelerini istememesinin sebebi, oranın Türk himayesinde oluşudur. Miklos, ablası İbolya'nın bir sorusuna şöyle cevap verir:

“İbolya bu sözleri duymamış gibi sordu:

- Acaba Peşte de, Budin gibi güzel bir şehir mi?

- Peşte, Budin’den daha küçük ama, hiç de ondan kalır tarafı yok... Üstelik Avusturyalıların elinde... Orada daha hür olacaksın...” (s. 42-43).

Miklos, ablası İbolya ile yaptığı bir konuşmada Türkler hakkındaki görüşünü şu sözlerle dile getirir: *“Türkler, yabancı topraklara gitmemize, hele araziye satıp elde ettiğimiz parayı dışarıya çıkarmamıza asla göz yummazlar. Malımızı ve mülkümüzü ancak Budin’e yerleşmek şartıyla satabildik. Fakat sonra düşündüm ki, Bartok ailesinin saadeti, Türk topraklarında değil, Avusturya topraklarında yeşerebilir.” (s. 45).*

Karapençe ile karşılaşan ve büyük bir hevesle onu öldürmek isteyen Miklos, Karapençe ile dövüşürken kendi hançeri göğsüne saplanır. Bir süre yaralı yaşadktan sonra annesi ve ablasının yanında ölür.

Fley: Miklos’un en yakın arkadaşı olan Fley, Miklos gibi Avusturya ordusunda Türklere karşı savaşmaktadır. İbolya’ya büyük bir aşk besleyen Fley, Miklos’u ikna ederek İbolya ve Magna’yı Peşte’ye yerleştirmek için çabalar. İbolya’nın Sancak Beyi Osman’a olan sevdasını öğrenen Fley, sürekli olarak Osman’ı öldürmek ister. Romanın en sonunda Osman ile karşılaşan Fley, Osman’ın Karapençe olduğunu öğrenir. Kıyasıya bir dövüşten sonra, çok iyi kılıç kullanan Fley, Osman’ı yaralar. Bir süre sonra Osman, Fley’e yardıma gelen askerleri görünce oradan uzaklaşır.

Kız kardeşi İbolya’nın Fley ile evlenmesini isteyen Miklos, Fley’in ekonomik özelliklerini İbolya’ya şöyle anlatır: *“Sizi Peşte’ye kaçırmak fikrini bana arkadaşım Fley verdi. Hatırlarsın, Mohaç’ta eve Fley’le beraber gelmişim. Seni çok beğenmiş... Fley’in anne, babası Peşte’de oturuyor. Güzel bir evleri varmış... Oldukça zengin bir aile... Budin’de yerleşmek için ev ararken karşıma Fley çıktı. Yaman bir delikanlıdır. Fley... Budin’de Avusturyalılar namına casusluk ediyor...” (s. 45).*

Magda ve Janos: Magda, İbolya’nın annesi, Janos da babasıdır. Magda ne kızına ne de oğluna söz geçiremeyen silik karakterdeki bir kadındır. Oğlu Miklos annesini hiç dinlemez ve onu hep üzer. İbolya’nın Magda’ya yer yer hakaret ettiği bile olur. İbolya’nın babası olan Janos, romanda geri dönüşle okuyucuya tanıtılır. Müsrif bir baba olan Janos,

Avusturya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında meydana gelen Haçova Meydan Savaşı'nda şehit olmuştur.

Eva ve Sandor: Eva, İbolya'nın ananesi; Sandor da dedesidir. Bir zamanlar Mohaç'ın en güzel kızı olan Eva, birçok kızın peşinden koştuğu yakışıklı Sandor'a âşık olur. 1526 yılında yapılan Mohaç Meydan Savaşı'nda Sandor şehit düşer, Sandor'u aramaya giden Eva da bir daha dönmez.

Yukarıdaki karakterlerin dışında Osmanlı paşa ve padişahları Damat İbrahim Paşa, III. Murad, III. Mehmed, Tiryaki Hasan Paşa, Lala Mehmet Paşa, Alacailli Hasan Paşa, Yemişçi Hasan Paşa; İbolya'nın evinin uşağı Matyas; İbolya'nın evini basan Bozik, Spayç, İvan adlı haydutlar; İbolya ve annesini taşıyan arabacı Geza; Miklos'un arkadaşları İmre ve Bela; Tuna kenarındaki hanın sahibi Lajos; Lajos'un hanının uşağı Karoly; Kanije Kalesi'nin Türk fethinden önceki komutanı Georges Paradieser; değirmenci Pastory; Karapençe'nin atı Karaduman; Karapençe'nin oğlu Hakan; Fransız komutan Emanuel; Papa VIII. Clément'in yeğeni Aldobrandini; Türk yönetimi altındaki kaleleri muhasara eden Arşidük Ferdinand ve Arşidük Mathias romanda adı geçen diğer şahıslardır.

Karapençe de dahil olmak üzere roman karakterlerinin tamamının karakterizasyonlarına itina gösterilmemiştir. Karakterler daha çok, meydana gelen olaylardaki aktiflikleri ile önem arz etmektedirler.

Anlatım Teknikleri

Anlatım teknikleri yönüyle zengin kabul edebileceğimiz romanda, bazı terim ve olaylar dipnotlarla açıklanmıştır. Böyle bir yola başvurulması, yazarın hitap ettiği okuyucu kitlesinin eğitim/kültür seviyesinin vasat olduğunu düşündürmektedir. Böylece yazar, Ahmet Mithat geleneğindeki gibi eğlendirerek eğitmeyi amaçlayan bir profil çizmektedir.

Anlatıcı, olaylar arasında aniden olayın akışıyla ilgisi/alakası olmayan konular açarak romanı teknik yönden zayıflatmıştır. Örneğin; anlatıcının, haydutların İbolya'nın evini bastığı anı anlatırken bir anda, İbolya'nın çocukluğunu anlatması oldukça yersiz kalmıştır: "*Magda sordu:*

- *Odanın penceresi açık mı kaldı İbolya?*

- Evet anne... Haydutun kopan eli, pencerenin kepengini kapatmama engel oldu. Sen de gördün ya... Hâlâ parmakları oynuyordu...

- Evet gördüm...

İbolya korka korka annesinin gözlerine baktı:

- Peki şimdi ne yapacağız? Bilmem...

Magda'nın bu cevabı, İbolya'nın güzel gözlerindeki endişeyi büsbütün çoğalttı... 'Bilmem!' diyordu annesi. Halbuki gerçekleri iyi keşfedip bilmeleri ve kendilerine, ona göre bir hareket yolu bulmaları gerekti.

İbolya bu evde doğmuş, büyümüştü. Dedesi sağken, bu küçük ev Sandor'un av köşküydü. Tabii o zamanlar şimdiki gibi bakımsız değildi. Küçüktü, ufacıktı ama, sırça bir köşk gibi güzeldi. Dedesi ava çıktığı zaman, geceleri bazen burada kalır ve İbolya'nın tavan arasındaki küçük odasında yatarı.

Dedesi ölüp babası, kendilerine kalan mirası har vurup harman savurunca, şehirdeki evlerini satıp buraya yerleşmişlerdi. Kala kala Bartok ailesinden de üç kişi kalmıştı.

İbolya, kendinin ve annesinin canından ziyade Bartok ailesinin namusunu koruyamamaktan korkuyordu. Bartok'lar asırlardır şerefiyle yaşamışlar, çok defa babası ve dedesi gibi çarpışarak ölmüşlerdi.

Birden dışarıdan konuşmalar geldi:

- Allahısmarladık İvan.

- Güle güle yolun açık olsun Bozik...

Bu sözleri, bir atın gittikçe uzaklaşan nal sesleri takip etmişti.

İbolya tekrar korkuyla annesine sokuldu.

- Haydutlardan biri, eli kopan arkadaşını götürdü herhalde... Burada kalan da nerdeyse kapıya gelecek." (s. 12).

Hem anlatma hem de gösterme tekniklerine yer verilen romanda, diyalog tekniği de kullanılmıştır. Diyaloglar, karakterlerin kişilik özelliklerini yansıtması bakımından önemlidir. İbolya'nın annesi ve kardeşiyle olan geçimsizliği diyaloglarda daha belirgin görülmektedir.

Tanrı bilici anlatıcının bilinç akışı tekniğiyle karakterlerin düşüncelerini yansıttığı romanda kullanılan bir diğer teknik de mektup tekniğidir. Türkler ile Avusturyalılar arasındaki yazışmalar mektup yoluyla sağlanmaktadır. Karapençe, işgale hazırlandıkları Kaniye Kalesi'nde bulunan esirlerle gizlice mektup/pusulula ulaştırır: *“Bulduğunuz mahzenin altı düşmanın barut deposudur. Kaleye lâğım kazmaya çalışıyoruz. Bunu başarıp dinamitlersek, barut deposunun infilâkı mümkündür. İsyân çıkarıp kalenin öbür ucundaki zindana geçmeğe veya kaçmağa çalışınız. Hepinizi Tanrıya emanet ederim.* (s. 94).

Daha çok popüler romanlarda görmeye alışık olduğumuz meslekî metinlere de romanda yer verilmiştir. Karapençe'nin casusluk yaparken gönderdiği kısa pusulalar ve III. Mehmet'in Tiryaki Hasan Paşa'ya gönderdiği Hatt-ı Hümayun, meslekî metinlere örnek olarak gösterilebilir.

Geleneksel anlatılarda rastladığımız üç ve kırk gibi sayı motifleri de romanda görülmektedir. Kaniye Muhasarası kırk gün sürer (s. 98), hem Karapençe hem de Miklos üstlerinden üçer gün izin alarak casusluk yaparlar (s. 76).

Romanın bazı yerlerinde tarihteki önemli olaylara üstü kapalı bir şekilde (sezdirme yoluyla) göndermeler bulunmaktadır. Aslen Fransız olan kale kumandanı Georges Parader'in, Türklerin kaleyi ele geçirmek için bataklık olan kalenin etrafına hasır döşemesi üzerine söylediği *“Çıldırmiş bu Türkler. Akıl sır almıyacak işler yapıyorlar.”* (s. 73) sözü, Türklerin tarihteki üstün başarılarına, gemileri karadan yürütmek gibi imkânsız görünen faaliyetlerine¹²⁷ bir göndermedir.

Dil ve Üslûp

Hemen hemen her yaş grubu tarafından kolayca okunup anlaşılabilir olan bu roman, son derece sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Bazı yerlerde epik bir hava

¹²⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları 10. Basım, Ankara 2011, s. 481-482.

kendisini belli etmektedir. Kaniye Kalesi'ndeki askerler kendilerini devletleri uğruna feda ederek, buldukları zindanın altındaki barut deposunu havaya uçururlar. Anlatıcı şehitleri şu destansı ifadelerle yüceltir: “İnfilâk olduğu zaman, Karapençe, Kaniye Kalesi'nden ayrılalı yarım saat olmuştu. Havada uçuşan esir Türklerin cesetlerini görmemek için gözlerini kapıyarak ve ellerini yukarı doğru kaldırarak duasını tamamladı.

-Sen onları şehitlik mertebesine eriştir Yarabbi!...

Derler ki: Her yılın 24 Eylül günü, kuşluk vakti, Kaniye Kalesi'nin infilâk eden burcunun üstünde yağmur yağması, Tanrının, bu 170 Türk şehidinin dileğini kabul ettiğine ve rahmetini esirgemediğine en büyük delilidir.” (s. 95).

Romanın bazı yerlerinde anlatıcı, inandırıcı olsun diye; kahramanları yaşadıkları tarihin dil özellikleriyle konuşturur: “O halde muradın nedür Paşa?” (s. 69), “Yanına odabaşılardan Ahmet'le Mehmet'i alarak, tezelden Belgrad'a gidesünüz... Ve Serdarı görerek şu mektubu kendisine veresünüz. Anlaşıldı mı?” (s. 109).

Anlatıcı, olayları anlatırken, yer yer amiyane/argo bir üslûp kullanır: “Avusturyalıların şaşkınlığı iyice artmıştı. Kışın savaşımaya alışkın olmayan düşman askerlerinin gözü harbetmeyi değil, dışarı çıkmayı bile yemiyordu.” (s. 127).

Romanın kimi yerlerinde bazı imlâ yanlışlarına da rastlanmaktadır: “İbolya, bardağı, yanındaki komedinin üstüne bırakıp, tekrar Miklos'un başucuna oturdu.” (s. 141).

“- Biraz meyve yer misiniz Sultanım?

- Meyva mı dediniz? Bu kış günü mü?” (s. 155).

3.9. KARAPENÇE ESTERGONDA¹²⁸

İlk baskısı 1966'da yapılan ve *Karapençe* serisinin ikinci kitabı olan *Karapençe Estergonda*'da Karapençe lâkaplı Sancakbeyi Osman'ın başından geçen olayların anlatımına devam edilmektedir.

Olay Örgüsü

Karapençe Estergonda'da olaylar, İbolya'nın annesi Magda ve oğlu Hakan'ı da alarak Peşte'den Estergon'a gitmesiyle başlamaktadır. İbolya ve ailesi, Estergon'a komşuları Peter ve Yanika'nın köşklerine gelerek yerleşirler. Bir Noel gecesi İbolya dışarı çıkarak Estergon Kalesi'nin surlarına yaklaşarak şehri izlemeye başlar. Bir süre sonra Osman'ı yaşlanmış ve yorulmuş vaziyette karşında bulan İbolya, Osman ile konuşup görüştüktan sonra eve geri döner.

1603 yılı Mayısının ilk haftasında Karapençe, Lala Mehmet Paşa'dan bir mektup alır. Mektuba göre Karapençe, arkadaşı Ösek Sancak Beyi Murat'ı da alarak doğruca Estergon'a gitmelidir. Bu esnada Budin'de av köşkünde bulunan Osman ve Murat, derhal hazırlanarak yola çıkarlar. Yolda bazı Macarlılarla karşılaşan Osman, küçük bir münakaşanın büyümesi neticesinde adamlardan birisine bir yumruk atar. Yumruğu yiyen yaşlı adam değirmenci Pastory'dir. Pastory'in oğlu da olaya müdahil olunca mesele daha da büyür. Kendi aralarında Osman ve Murat'ı yargılayan köylüler, Osman'a bir yaban geyiği öldürüp getirmesi cezasını verirler. Osman, geyiği öldürüp getirene kadar Murat köylülerin elinde rehin kalacaktır. Yaban geyiği avına çıkan Osman, bir geyikle karşılaşır; ancak, onu avlarken geyiğin boynuzu Osman'ı yaralar ve Osman yaralandığı yerde baygın düşer. O esnada tesadüf eseri orada bulunan bir kız, Osman'a yardım ederek onu kulübesine taşır. Osman'ın atı Karabulut, köylülerin yanına döner. Atın davranışlarıyla bir şeyler anlatmaya çalışmakta olduğunu gören Murat, köylüler eşliğinde atın öncülüğünde olay yerine gelir. Ölü geyiğin boynunda Karapençe'nin yani Osman'ın hançerini bulurlar. Etraflarda Osman'ı göremeyen Murat, Osman'ın Estergon'a gitmiş olabileceğini düşünerek kuzey yönüne gider.

¹²⁸ Oğuz Özdeş, *Karapençe Estergonda*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, 176 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

Osman'ı yaralı hâlde bulduktan sonra evine getiren Ayşula, Osman'ın tedavisiyle ilgilenir. Kendisine gelen Osman, Ayşula'yı görünce büyük bir şaşkınlık yaşar; Ayşula ufak tefek farkların dışında neredeyse İbolya'nın bir kopyasıdır. Ayşula, Osman'dan İbolya ismini duyunca büyük bir şok geçirir. Ayşula, İbolya'nın üvey kardeşidir, babaları Janos, savaş döneminde Ayşula'nın annesi Çunga ile bir ilişki yaşamış ve bu ilişkiden Ayşula dünyaya gelmiştir. Ayşula, İbolya adında bir üvey kardeşinin olduğunu her iki aileyi de tanıyan değirmenci Pastory'den öğrenmiştir. Osman, İbolya ile arasında geçenleri Ayşula'ya anlatmaz, sadece tanıyorum diyerek geçiştirir. Osman, Ayşula'nın İbolya'ya benzemesi karşısında kendisine hâkim olamaz ve Ayşula ile birlikte olur. Aradan bir hafta geçmiştir, yarası büyük oranda iyileşen Osman, Pastory'in bulunduğu köye gitmek üzere yola çıkar. Ayşula ve annesi Madam Çunga, Osman'ı Pastory'in bulunduğu köye sal ile götürürlerken, sal akıntının şiddetiyle alabora olur. Osman akıntıya kapılır, Ayşula ve Madam Çunga kıyıya çıkarlar. Nehrin daha ileriki bir kısmında karaya çıkan Osman, yolun kalan kısmını yürüyerek Pastory'in bulunduğu köye gelir. Pastory ile görüşen Osman, ona başından geçenleri anlatır. Buradan atı Karabulut ile yola çıkan Osman, Murat'ın bulunduğu Estergon'a gider.

Çok güzel bir şehir olan Estergon, şehrin yönetimini elinde bulunduran Vali Kont de Vitelli'nin ölümünden sonra, Vitelli'in büyük oğlu Kont de Dampierre'e kalmıştır. Ancak, Dampierre'in kardeşi Kont de Medici de Estergon'un yönetimini ele geçirmek istemektedir. Medici'nin adamları bir süre önce Estergon'a gelen Murat'ı esir almış, ağır işkencelerle sorgulamaktadır. Estergon'a gelen Osman, direkt elindeki mektup doğrultusunda Dampierre'in yanına gider. Dampierre, Karapençe'nin getirdiği mektubu okur, mektupta Rumeli Beylerbeyi Mehmet Paşa, Türk dostu sayılabilecek Dampierre'e destek olabileceğini, diğer Kont Medici'nin saldırısı karşısında her türlü desteği gönderebileceğini beyan etmektedir. Bu durumdan memnuniyet duyan Dampierre, ününü çok önceden duyduğu Karapençe'yi sarayında ağırlar. Karapençe her ne kadar bir an önce dışarı çıkıp arkadaşı Murat'ı aramak istediğini söylese de, Dampierre'i kıramaz. Bir sonraki günün sabahında Dampierre, Karapençe'ye Murat'ın, Kont de Medici'nin Ciğerdelen adlı kalesinde esir olduğunu söyler. Hemen harekete geçmek isteyen Karapençe'yi Dampierre engelleyerek, bu işi tek başına başaramayacağını anlatır. Dampierre Osman ile bir anlaşma yapar. Bu anlaşmaya göre, Dampierre'in babasının Tina Dağı'ndaki hazinesini Karapençe bulup getirecek, Dampierre de Murat'ı kurtarmaya

çalışacaktır. Karapençe, tanınmaması için yanına Dampierre'in yoldaş olarak verdiği Kontes Pamela ile yola çıkar. Şehrin kuzey kapısından çıkmak üzere yol alan Kudret ve Pamela'yı bir tesadüf eseri İbolya evinin penceresinden görür; ancak, bu duruma hiçbir anlam veremez.

Dampierre'in bahsettiği altınların bulunduğu yere Kontes Pamela kılavuzluğunda gelen Karapençe, Tina Dağı'ndaki Ayılı Mağara'ya korkusuzca dalar. Buranın koruyuculuğunu yapan ayıları öldüren Karapençe, altınları da alarak dışarı çıkar. Bu esnada altınları almak için üzerlerine gelen birkaç Fransız askerini bitirdikten sonra; Karapençe, altınları da alarak Pamela ile birlikte Estergon'a yola çıkar. Karapençe'ye hayran kalan Pamela, Karapençe ile sevişir.

Pamela ile altınları da alarak Estergon'a gelen Karapençe, başından geçenleri Dampierre'e anlatarak altınları teslim eder. Altınların içinden çıkan ve şehrin yönetiminin Dampierre'e verildiğini tasdik eden vasiyetnâme okunduktan sonra, altınlar halka dağıtılır. Altınları halka dağıtan Karapençe, dağıtım işinin sonunda haklarına düşen altın payını almak üzere gelen İbolya ve oğlu Hakan'ı görür. Halk dağıldıktan sonra Karapençe, İbolya ve Hakan'ı kaldıkları eve götürür. Biraz hâl hatır sorduktan sonra oradan ayrılır.

Bu arada Estergon'da sular yine kaynamakta, Medici'nin kalesi Canveren'in önünde halk, bütün Estergon yönetiminin Dampierre'in eline geçmesi için sloganlar atmaktadır. Bu durumdan iyice sıkılan ve Papa'nın desteğini de arkasına alan Medici, kardeşiyle düello yapmak için haber gönderir. Geleneklere göre düelloyu kazanan bütün Estergon'un yöneticisi olacaktır. Bu durumdan oldukça tedirgin olan Dampierre, hemen Karapençe ile kılıç talimlerine başlar. Düello günü geldiğinde, âdet olduğu üzere öncelikle kontların en iyi şövalyeleri dövüşür. Dampierre'in şövalyesi ilk karşılaşmada yenilir. Daha sonra Estergon'un saz ve söz ustası Ozan, bir şövalye ile dövüşür, ve şövalyenin kaskını düşürünce hükmen müsabakayı kazanır. Üçüncü karşılaşmayı Karapençe ile Medici'nin şövalyelerinden birisi yapar. Bu şövalye aslında Karapençe'nin arkadaşı Murat'tır. Karşılaşma başladıktan bir süre sonra, Murat ve Karapençe birbirlerini tanırlar. Bu esnada büyük bir kargaşa olur, her iki tarafın adamları da birbirine girer. Selâmeti kaçmakta bulan Medici, Karapençe tarafından sulak bir yerde kısıtırılır. Medici zırhlı olduğu için suda boğularak ölür. Medici'nin ölümünden sonra sekiz on asker bir anda Karapençe'nin üzerine çullanır. Çareyi kaçmakta bulan Karapençe, arkadaşı Murat'ın ağlaması eşliğinde uçurumdan düşer.

Birkaç gün sonra Karapençe'den bir haber çıkmayınca herkes onun öldüğüne kanaat getirir. Bu duruma en fazla sevinen Fley, en çok üzülenler ise İbolya ile Ozan'dır. Fley, Karapençe'nin ölüm haberini İbolya'ya getirdiğinde, İbolya çok üzülür ve çocuğunu da alarak kendisini dışarı atar. Ozan'ın sazının sesini duyan İbolya, onun yanına gider. Sazıyla İbolya için türkü söyleyen Ozan, Fley'in yanlarına gelmesiyle onunla tartışmaya başlar. Fley, Ozan'ın sazını kırdıktan sonra İbolya'yı da sürükleyerek eve götürür. Korkusuz kahraman Karapençe, uçurumdan düştükten sonra, ölümden atı Karabulut (İlk kitapta atın adı Karaduman iken burada Karabulut'tur.) sayesinde kurtulur. Dengeyi sağlayarak Karapençe'yi sırtından düşürmeden karaya çıkararak Karabulut, daha önce yaban geyiği avından sonra götürdüğü gibi, Karapençe'yi ikinci defa Aşula'nın evine götürür. Burada baygın hâlde yatan Karapençe, sürekli olarak İbolya'nın ve oğlu Hakan'ın adını sayıklar. Aşula, Karapençe'nin İbolya'yı sevdiğini ve ondan bir de çocuğu olduğunu öğrenince içi burkulur. Bu arada Karapençe'nin arkadaşı Murat, Karabulut'un ayak izlerini takip ederek Aşula'nın evine gelir. Karapençe'nin iyileştiği ve gitmek için hazırlandığı gün Aşula, Karapençe'ye hayatında hiç ata binmediğini söyleyerek kendisini atıyla biraz gezdirmesini ister. Karapençe atıyla Aşula'yı nehir kenarına götürür. Attan inen Aşula, bir süre sonra soyunarak suya girer ve Karapençe'yi yanına çağırır. Bu durumdan son derece tahrik olan Karapençe, Aşula ile ateşli ateşli sevişir.

Karapençe, arkadaşı Murat ile Budin'e gelince kendisine yeni bir görev verilir. Osmanlı ordusu, Avusturya'nın elinde bulunan Peşte'ye muhasara hazırlığındadır ve Karapençe de bu muhasarada görev alacaktır. Büyük bir çarpışmadan sonra, Peşte Türklerin eline geçer. Çarpışma esnasında Karapençe'yi ölü olarak bilen Fley, Karapençe'yi karşısında görünce büyük bir şok geçirir. Karapençe, Fley ile dövüşür ama onu öldürmek istemez. Karapençe'yi ölü olarak bilen İbolya ise Estergon'un Türklerin eline geçmesiyle Viyana'ya doğru hareket etmek için hazırlanır. Bir gemiyle Tuna'dan Viyana'ya yola çıkan İbolya'nın, Karapençe'nin yaşadığına dair artık hiç umudu kalmamıştır. Ancak, geminin hareketinden bir süre sonra, Karapençe gemiye yüzerek yetişir. Gözlerine inanamayan İbolya sevinçle Karapençe'yi karşılar. Fley gemide Karapençe'yi görünce tekrar kıyasıya bir dövüş başlar. Karapençe, Fley'i çoktan öldürebilecekken yine öldürmek istemez ve dövüşü kazandığı hâlde, Fley'i öldürmeyerek denize atar. Karapençe'nin Fley'in canını defalarca bağışlamasının sebebi, İbolya'nın kardeşi Miklos'un ölümünden kendisini mesul tutmasıdır. Karapençe, İbolya ve oğlu

Hakan'ı da alarak ilk mola yerinde iner. Daha önce kararlaştırdıkları gibi Murat, atlarla kıyıda onları beklemektedir. Murat'ı da alarak yollarına devam ederken, Değirmenci Pastory'in köyünden geçtikleri sırada köylüler tarafından esir alınırlar. Macar köylüler Karapençe ve yanındakileri ölüm cezasına çarptırırlar. İdam şekilleri; kazığa bağlı hâlde, güneş altında, aç susuz yavaş yavaş ölmeleridir. Gece olduğunda büyük bir tesadüf eseri, annesi vefat eden ve bir haftadır Pastory'in dul karısının yanında kalan Ayşula, Karapençe ve beraberindekileri kurtarır.

Karapençe; İbolya ve oğlu Hakan'ı Estergon'a yerleştirdikten sonra, verilen emirler doğrultusunda İstanbul'a hareket eder. Burada bir süre kalan Karapençe, Türklerin 1605 senesinde Estergon Kalesi'ni teslim alışı sırasında Estergon'a gelir. Estergon Kalesi'ne girerken beyaz elbiseli bir kızın kendisine doğru koştuğunu görür. Kız iyice yanına yaklaştığında gelenin İbolya olduğunu fark eder. İbolya doğruca atın üstüne atlar; ancak, tam bu esnada hem Osman hem İbolya bilinmeyen birisi tarafından kurşunlanırlar. Büyük bir kargaşa yaşanırken Karapençe doktor aramaya koyulur. Ancak, doktor bulamadan akşam vakti döndüğünde İbolya'yı ölmüş ve defnedilmiş olarak bulur. Fley ise İbolya'nın mezarı başında ağlayan Karapençe'ye görünmeden sinsi sinsi gülmektedir.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcıyla anlatıldığı romanda; anlatıcı, karakterlerin iç dünyalarını, duygu ve düşüncelerini okuyucuya yansıttığı gibi, yer yer bazı sorular sorarak da okuyucuyu meraklandırmakta, romanı daha sürükleyici hâle getirmektedir.

Anlatıcı, İbolya'nın Karapençe'ye Estergon'a gideceğim diyerek onu evinden kovmasından sonraki ruh hâlini, iç çözümleme tekniğiyle şöyle yansıtır: *“Sonra sabaha kadar ağlamış, kendi kendine hep aynı soruyu sormuştu:*

‘Acaba doğru mu yaptım? Yoksa yanlış mı hareket ettim?’

Bu soru, kelime şekline girmeyen düşüncelerin, kadife gibi yumuşak temasıyla genç kadının zihnini mütemediyen tırmalıyor, kardeşi Miklos'u öldüren Karapençe'nin, sevgilisi Sancak Beyi Osman olduğunu ortaya çıkaran olay, en ufak teferruatına varıncaya kadar

gözlerinin önünde canlanıyor, sonra da bütün mazisini içine alan bir küre gibi dönüyor dönüyordu.” (s. 5).

Romanın bir başka yerinde Karapençe’ye verilen bir emir karşısında, anlatıcı araya girer ve açıklama yaparak görüşlerini şu sözlerle dile getirir: *“Beylerbeyi, yola çıkarken ‘Bu haberi ulaştırmadan dönmeyesin.’ demişti. Bunun mânası: ‘Ulaştırmadan dönersen kellen gider.’ demektir.*

Sanki bu haliyle sağ kalsa ne olacaktı? Sirtına saplı duran ok, zaten ciğerlerini parçalamıştı. (s. 13).

Hâkim bakış açısına sahip anlatıcı, ilerleyen sayfalarda meydana gelecek olayları okuyucuya sezdirmektedir. Romanın akıcılığı/sürükleyiciliği bu gibi durumlarla daha da artmaktadır: *“Akşam olmuş, ortalık kararmıştı. Karapençe ve Murat, kendilerini bekleyen tehlikeden habersiz, at üstünde ağır ağır ilerliyorlardı.”* (s. 97).

Başlı başına bir aksiyon/macera romanı olarak kabul edebileceğimiz *Karapençe Estergonda* romanında okuyucuyu meraklandıran, romanı daha sürükleyici hâle getiren unsurlardan birisi de anlatıcının olaylar karşısında sorduğu sorulardır. Romana ayrı bir dinamizm katan bu sorular, olay karşısındaki karakterin düşünceleriyle doğrudan ilişkili/ilintilidir.

Karapençe’nin, atı Karabulut ile uçurumdan nehre uçtuktan sonra, anlatıcının sorduğu soru şöyledir:

“Nehirden sahile çıkan Karabulut, üzerine âdeta kapanmışçasına duran Karapençe’ye, sığınacak yer arar gibi etrafına bakındıktan sonra Tuna’nın aktığı istikamette yürümeğe başlamıştı.

Karabulut, Karapençe’yi nereye götürüyordu acaba? Üzerindeki sahibinin bitkin ve kendini kaybetmiş bir halde olduğunu sanki biliyor, gayet ağır adımlarla ilerliyordu.” (s. 106).

Romanın sonunda Estergon Kalesi alındığında, İbolya’nın vurulduğu zaman anlatıcının yönelttiği sorular da aşağıdaki gibidir. Bu sorular karşısında okuyucu zihnini yoklamakta, diri tutmaktadır. Okuyucunun aktif okuyucu olmasını bu sorular sağlamaktadır.

“İşte bu sırada, arka arkaya atılan iki tabanca sesi duyuldu. Karapençe de, İbolya da vurulmuştu. Acaba tabancayı atan kimdi? Nereye kaçmıştı? Panikten kimse ne olduğunu anlayamadı.” (s. 174).

Olaylar karşısında yorum yapmaktan çekinmeyen anlatıcının, anlatımını taraflı bir şekilde gerçekleştirmesi de dikkat çeken durumlardan birisidir. Örneğin; anlatıcı, yaralı hâldeki Türk askerinin işlerinin kolaylaşmasını şükür ve şükranla karşılar: “Çok şükür, ormanlık bitmiş, düzlüğe çıkmıştı.” (s. 13).

Olayları genellikle kendi bakış açısı ile anlatan anlatıcı, karakterlerin bakış açılarından da yer yer faydalanır: “Karapençe, Aysula’nın elinden tutmuş, anlatırken hep yüzüne bakmıştı. Sanki karşısında konuşan İbolya idi. (s. 26).

Zaman

Karapençe serisinin ikinci kitabı olan *Karapençe Estergonda* romanında anlatılan olaylar üç yıllık bir süreci kapsamaktadır. 1602 yılında İbolya’nın, Karapençe’yi evinden kovmasıyla başlayan olaylar, 1605 yılında İbolya’nın vurulmasıyla son bulur.

Karakterlerin geçmişlerinin anlatılmasıyla anlatı zamanının genişletildiği romanda, yer yer geri dönüş tekniği ile açıklamalar/aydınlatmalar da yapılmıştır. Romandaki en kritik geriye dönüş, okuyucunun bir kaza sonrasında bir anda karşısında bulduğu Aysula ile ilgili yapılan geriye dönüştür. Karapençe, konuşma esnasında Aysula’nın, İbolya’nın kız kardeşi olduğunu öğrenince şok geçirir. Aysula kendi ağzından hem kendi babası hem de İbolya’nın babası olan Janos’un başından geçenleri Karapençe’ye şu şekilde aktarır:

“Janos Batok, Haçova savaşı başlamadan Türk devriyeleri tarafından yaralanmış. Köyde bizim eve sığınmış. Annem o zaman genç bir kızmış. Janos Batok’u sevmiş ve iyi oluncaya kadar evde gizlemiş. Harp olduğu için de, evde annemden başka kimse yokmuş. Annemin babası, erkek kardeşi, köyün erkekleri savaşa gitmişlermiş. Janos Batok iyileşip tekrar kıtasına katıldıktan sonra bir daha dönmemiş. O sırada annem bana hamile imiş. Kimseye derdini açamamış. Bu kulübe ve aşağıımızdaki tarla, annemin babasınınmış. Köyden kaçarak buraya sığınmış ve beni yalnız başına, dünyaya getirmiş. O günden sonra da bir daha evlenmemiş. Yıllarca babamı beklemiş. Fakat bir gün köyümüze dönen Pastory Baba, acı haberi anneme ulaştırmış. Pastory babamla aynı kıt’ada askermiş. Annemin

hamile olduğunu bildiği için, doğacak çocuğunu merak eden babam, sırrını Pastory babaya açmış. Pastory babaya vasiyette bulunarak bir gün köyümüze dönerse, annemi mutlaka görmesini, çocuğu kız olmuşsa, Ayşula ismini koymasını söylemiş. Annem de, babamın vasiyetini yerine getirmiş böylece...” (s. 26).

Zamanda yavaşlatmanın pek görülmediği romanda, atlamalar ve özetlemelere sık sık başvurulmuştur: *“Aradan iki yıla yakın bir zaman geçmişti.” (s. 169).*

“Aradan bir hafta geçmiş, Karapençe’nin yarası kapanmaya yüz tutmuştu.” (s. 27).

“Karapençe bu türlü düşünceler arasında bir haftasını, oldukça fırtınalı hisler içinde geçirdi.” (s. 28).

“Ayşula’nın annesi sedire uzanmış yatan Karapençe’ye uzun uzun baktı. Çok yıllar önce, kızının babası Janos’u böyle yaralı olarak eve almış, onu sevmiş, yıllarca unutamamıştı onu.” (s. 27).

Mekân

Hem açık hem de kapalı mekânların bulunduğu romanda, Estergon şehri ve kalesi en önemli mekânlardır. Romanın başında Estergon’a gelen İbolya, romanın sonunda Estergon Kalesi’nin girişinde vurulur.

Kont de Medici’in yaşadığı Ciğerdelen Kalesi, Karapençe’in yoldaşı Murat’ın esir olarak tutulup işkence gördüğü yerdir. Kapalı mekân sınıfında ele alabileceğimiz bu kalenin adı ile içinde meydana gelen olaylar arasında ilinti bulunmaktadır. Muhafızların acımasız olduğu bu kalede Murat bayılana kadar işkenceye maruz kalır: *“Muhafız bu cevaba o kadar kızdı ki üst üste vurduğu kırbaçlar, Murat’ın vücudunu âdeta bir bıçak gibi dilimlemeğe ve yaralardan kan akmağa başladı. Artık acıya dayanamayan Murat, kendini büsbütün bıraktı.” (s. 45).*

Bununla birlikte, mekân tasvirine gereken hassasiyetin gösterilmiş olduğu söylenemez. Bu romanda mekân, içinde/üzerinde meydana gelen olaylar sebebiyle önem arz etmektedir.

Anlatıma destansı bir hava katarak, romanı geleneksel anlatıya yaklaştıran mekâna Kont de Vitelli'nin hazinelerinin saklı olduğu Tina Dağı'ndaki Ayılı Mağara'yı örnek verebiliriz: “*Pamela, sevinçle kayalığın ortasında bulunan mağaranın ağzını gösterdi.*

- *İşte mağara karşıda. Ağabeyimin anlatışına tıpa tıp uyuyor. Görüyor musunuz, insan suratına benzeyen kayalığın ağız kısmındaki delik, giriş yeri olacak.*

- *Evet gerçekten orası.*

- *Kocam şimdiye kadar hiçbir insanın mağaraya giremediğini söylemişti. İçinde bir dişi bir erkek ayı yaşamış. Kimseyi içeriye bırakmazlarmış...*” (s. 57).

Romanda adı geçen bir diğer şehir, Karapençe'nin görev icabı gönderildiği İstanbul'dur. Karapençe, burayı çok merak eden İbolya'ya İstanbul'un güzelliğini anlatan bir mektup gönderir (s. 169).

İbolya'nın annesi ve oğluya Viyana'ya doğru yol aldığı gemi ise, macera ve aksiyonun zirveye çıktığı mekândır. Gemide, Karapençe ile Fley arasında kıyasıya bir dövüş başlar. Karapençe yendiği hâlde öldürmek istemediği Fley'i denize atar. Mekânın sınırlı ve dar olması olaya heyecan katan bir başka yöndür.

İlknur Tatar Kırılmış'ın da çalışmasında değindiği gibi, romandaki mekânlardan olan Tuna Nehri, ulaşım için kullanılmaktadır.¹²⁹ İbolya, Viyana'ya Tuna üzerinden gider, romanın macera dozunun zirveye çıktığı anda, Karapençe ile Fley'in ölümüne dövuştüğü yer yine Tuna Nehri'dir. (s. 140-144).

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Karapençe Estergonda romanındaki aslî karakterler *Karapençe* serisinin birinci kitabındakiyle aynıdır.¹³⁰ Yeni karakterlerin eklendiği *Karapençe Estergonda* romanında adı değişen karakter Karapençe'nin atıdır. Birinci kitap *Karapençe*'de atın adı Karaduman iken, ikinci kitap olan *Karapençe Estergonda* romanında Karabulut olmuştur.

Yeni eklenen karakterler şunlardır:

¹²⁹ İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar*, s. 340.

¹³⁰ *Karapençe* serisinin aslî kahramanları için serinin birinci kitabı olan *Karapençe* romanının şahıs kadrosu ve karakterizasyonu sayfalarına bakınız.

Ayşula: İbolya'nın üvey kardeşi olan Ayşula, yaban geyiği avlarken ağır yaralanan Karapençe'yi evine getirerek tedavi eder. Bir süre evinde Karapençe'ye bakan Ayşula İbolya'ya çok fazla benzemektedir. İbolya'nın hasretiyle yanıp tutuşan Karapençe, Ayşula ile sevişerek birlikte olur. Üvey kardeşi İbolya'ya göre daha uysal biri olarak kabul edebileceğimiz Ayşula, Karapençe'ye gönlünü kaptırır; ancak, Karapençe iyileştikten sonra onu terk eder.

Romanın ilerleyen sayfalarında Karapençe, düşman kuvvetlerinden kaçarken atıyla uçurumdan düşer. Karapençe'nin atı, daha önceden gittiği Ayşula'nın evine bir kez daha gider. Ayşula yine Karapençe'yi tedavi ederek iyileştirir. Ayşula'nın, Karapençe'nin hayatını üçüncü kez kurtarması, Pastory babanın köyünde Karapençe'nin kazığa çakılı hâlde ölüme terk edildiği esnadadır. Ayşula, gece vakti gelerek Karapençe ve İbolya'nın bağlı olan ellerini çözerek onları kurtarır. Karapençe, İbolya ile annesi ölen Ayşula'yı da yanına alarak Estergon'a gelir. Ayşula ve İbolya Karapençe'yi paylaşamadıklarından, sürekli kavga ederler.

Doğrudan tanıtımının son derece az olduğu karakter olan Ayşula, serinin diğer karakterleri gibi daha çok faili olduğu fiillerler ve olaylar kaşısındaki tutumları ile dolaylı yoldan karakterize edilmiştir.

Murat: Ösek Sancak Beyi olan Murat, Karapençe'nin en yakın arkadaşıdır. Yiğit ve mert bir asker olan Murat, sürekli Karapençe'nin yanındadır. Murat iki kez esir düşer; bu esaretlerden birincisi Karapençe ile yol alırken küçük bir tartışma sonucunda Macar köylülerce esir alınmasıdır. Karapençe yaban geyiğini öldürüp getirene kadar esir kalacaktır. Köylüler yaban geyiğini ölü görünce Murat'ı serbest bırakırlar. İkinci esaret ise Kont de Medici'nin Ciğerdelen Kalesi'nde geçirdiği süredir. Burada ağır işkenceler gören Murat, kontların düellosunda Karapençe ile savaştırılmak istenirken kurtulur.

Anlatıcı, Ösek Sancak Beyi Murat'ı doğrudan şu sözlerle tanıtmaktadır: *“İki saat sonra Karapençe, av köşkünde misafir olarak kalan arkadaşı Murat'la yola çıktı. Murat da kendisi gibi iki dil bilir, yaman bir yiğitti. Rumeli Beylerbeyi Lala Mehmet Paşa'nın yanında uzun zaman Sancak Beyliği yapmış, bir çok savaflara girip çıkmıştı. Hoş, nüktedan, babayani, pos bıyıklı bir erkekti.”* (s. 15).

Kont de Dampierre ve Kont de Medice: Estergon'un askerî valisi Dampierre, babası öldükten sonra Estergon'un yönetimini ele almıştır. Türklerle sıkı ilişkiler içinde

olan Dampierre, kardeşi Kont de Medice ile bir türlü anlaşamamaktadır. Medice, şehrin yönetimini tamamen eline geçirmek istemekte, bunun için kardeşine dış bilemektedir. Estergon halkının bir kısmı Dapierre'e bir kısmı Medice'ye destek vermektedir. Dampierre, babasından kalan altınları halkına dağıtınca halk desteğini tam anlamıyla alır; ancak, Papa, Dampierre'i Türklere yakınlık gösterdiği için sevmemekte ve desteğini Medice'ye vermektedir.

Karapençe'nin arkadaşı Murat'ı Ciğerdelen Kalesi'nde esir tutan Medice; sürekli ortalığı karıştırmakta, halkı kışkırtmaktadır. Halkın da desteğiyle en son bir düello yapılmasına karar verir ve düello esnasında çıkan kargaşada Murat esaretten kurtulur. Türklerin, Estergon Kalesi'ni ele geçirmesiyle ortalık durulur.

Yukarıdaki karakterlerin dışında, İbolya'ya Estergon'a gelirken yolculuk eden komşusu Peter; Peter'in eşi Yanika; Karapençe'nin av köşkündeki hizmetçi Ahmet Ağa; Kont de Dampierre'in karısı Kontes Pamela; Estergon'un yanık âşığı Ozan; Ozan'ın babası Ömer; Kont de Medice'nin şövalyesi Albert; Fley'in arkadaşı Barbo ve Murat'ın atı Rüzgar romanda adı geçen diğer kahramanlardır.

Olay esaslı olan bu romanda, şahıslar doğrudan karakterize edilmemiş, daha çok yapıp ettikleri ile değer ve önem kazanmışlardır.

Anlatım Teknikleri:

Romanın bazı yerlerinde, bilgi verme amaçlı yazılan metin türlerindeki gibi dipnotlarla açıklamalar yapılmıştır. Bu durum, okuyucuyu bilgilendirme amacının güdüldüğünü ve hitap edilen okur kitlesinin bilgi seviyesinin vasat olduğunu düşündürmektedir. İstanbul'dan bahsedilirken düşülen ve istatistiksel veri değeri taşıyan dipnotlardan birisi şöyledir. *“Maceranın geçtiği devirde, resmî istatistiklere göre İstanbul dünyanın en kalabalık, en büyük şehri idi ve nüfusu 1 milyon 200 bin kadardı. Aynı tarihte, yani 17. Asrın başlarında Kahire 750 bin nüfusu ile dünyanın ikinci kalabalık şehri idi.”* (s. 161).

Anlatma ve gösterme tekniklerine yer verilen romanda, mektup tekniği de kullanılmıştır. Lala Mehmet Paşa'nın Karapençe'ye (s. 14); Rumeli Beylerbeyi Mehmet Paşa'nın Kont de Dampierre'e gönderdiği mektuplar (s. 43), ile ve Karapençe'nin

İstanbul'un güzelliklerinden bahsettiği ve İbolya'ya gönderdiği mektup (s. 171), mektup tekniğine yer verilen yerlerdir.

Romanda geleneksel anlatının izlerini görmek mümkündür. Yaralı hâldeki Karapençe'yi kurtaran Ayşula'nın, İbolyan'ın kız kardeşi olması, İbolya'nın Estergon'da iken kayıp hazineyi bulmaya giden Karapençe ve Madam Pamela'yı pencereden görmesi, Karapençe'nin Macar köylülerince kazığa bağlı hâlde ölüme terk edilmişken İbolya'nın o köyde bulunması gibi tesadüfler yönüyle; üç ay, üç gün sonra gibi zaman ifadeleri ile Ayşula'nın Karapençe'nin hayatını üç kez kurtarması, sayı motifleri yönüyle; Estergon'da kale diplerinde saz çalıp türküler söyleyen Ozan'ın şamanları hatırlatması yönüyle romanın geleneksel/destansı anlatının izlerini taşıdığı söylenebilir. Ayrıca Karapençe'nin yaban geyiği avlarken yaralanması üzerine, atı Karabulut'un tek başına gelip köylülere bir takım hareketle bir şeyler anlatmaya çalışması ve köylüleri Karapençe'nin yanına götürmesi (s. 21); İslâmiyet öncesi destanlarımızdan *Oğuz Kağan Destanı*'ndaki kurdun Türklere yol gösterişini¹³¹ anımsatmaktadır.

Bilinç akışı tekniğinin de kullanıldığı romanda, Karapençe'nin düşüncelerini anlatıcı şöyle yansıtmaktadır: “*İbolya ile av köşkünde geçirdiği anıları hatırlıyordu. İbolya... İ-bol-ya... O mağrur, gururu nisbetinde asıl, asaleti derecesinde soyuna sopuna bağlı hırçın kız... Kardeşi Miklos'u isteyerek öldürdüğünü sanıp, kendine bile yüz çeviren inatçı İbolya... Acaba Ayşula da öyle mi? O da bir gün babasını Karapençe'nin öldürdüğünü öğrenip kendisine yüz mü çevirecek? O da İbolya gibi gurur ve azametle 'Seninle gelmiyorum.' mu diyecek? Karapençe bu türlü düşünceler arasında bir haftasını oldukça fırtınalı hisler içinde geçirdi.*” (s. 28).

Diyalog tekniğine yer verilen romanda, tasvir tekniğinin de önemli bir işlevi bulunmaktadır. Genellikle popüler aşk romanları ile popüler tarihî romanlarda rastladığımız çapkınlık/cinsellik/erotizm kanadına, bu romanda Karapençe ile kadın karakterler arasında rastlamaktayız. Genç ve yakışıklı bir yiğit olan Karapençe, aynı zamanda çapkın bir erkektir. Karapençe, İbolya ve Madam Pamela ile çapkınlık yapar. Anlatıcı, Karapençe ile Ayşula'nın erotik sahnelerini tasvir tekniğini kullanarak şöyle anlatır:

¹³¹ M. Orhan Soysal, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, s. 11.

“Şelâlenin kenarına gelince, ikisi de attan indiler. Karapençe atını ilerde bir ağaca bağladı. Sonra Aysula'nın yanına geldi:

- Nerede oturalım Aysula?
- Ben şelâlede biraz yıkanmak istiyorum.
- Hoppala, nereden çıktı bu?
- Canım istedi işte...

Karapençe, Aysula'nın böyle çılgınlıklarına şaşıyordu. Gidip bir kayalığın üzerine oturdu. Aysula da kayalığın yan tarafında soyundu. Az sonra çırılçıplak sulara doğru koştu.

Şelâlenin soğuk suyu altında yıkanırken, şahane vücudunu aydınlatan mehtabın ışıkları, Aysula'yı bir peri kızı kadar güzel gösteriyordu. İri ve dik göğüsleri, muntazam vücudu, ince beli ve geniş kalçası Karapençe'nin içinde tuhaf bir ürperme yarattı (s. 111).

“Karapençe, hemen kayalığın yan tarafına gidip soyundu ve Aysula'ya doğru koştu. Şelâlenin suları gerçekten serindi ama, çabuk alıştı... Aysula'nın dik ve iri göğüsleri, vücuduna değdikçe, Karapençe, üzerlerine dökülen şelâlenin serin suyundan ziyade, içinde beliren ürperişten titriyordu. (s. 112).

Dil ve Üslûp

Sade ve anlaşılır bir dille yazılan romanda, birçok imlâ yanlışlığı bulunmaktadır. Yazara/yayınevine ait olan bu yanlışlar, eserin biçimsel itinasının yetersiz olduğunu göstermektedir. İmlâ yanlışlarından bazıları şöyledir:

“Herde nehrin daraldığı bir yer var...” (s. 35).

“Acı parlıcanı kırağı çalmaz.” (s. 49).

“Dışarda iki Fransız, getirdiğimiz altınlarla Etergon'un kumandanlığını elde etmek için neredeyse kapışacaklar...” (s. 64).

“Demek adam öldürene artık kaatil denmiyor da, başka bir ad mı veriliyor.” (s. 74).

“Birkaç defa pazar’da gördüm.” (s. 79).

“Ben de bir kişiye âuşığım, o da yine sen!...” (s. 162).

Anlatıcının ve karakterlerin, yer yer amiyâne/argo/kaba ifadeler kullandığı da olmuştur:

“Karapençe, birden hançerine yapışarak, kendisini tabancayla öldürmeye yeltenen Fransızın üzerine atıldı ve sol eliyle öyle şiddetli bir yumruk aşk etti ki, daldan düşen armut gibi yere serilen asker, bu defa da göğsüne saplanan hançerle boğuk bir feryat çıkardı.” (s. 61), (Anlatıcı).

“Kelle avcılığına mı çıktın bre alçak? Gel hele buraya... Geleceğin varsa göreceğin de var.” (s. 138), (Karapençe).

“Ne yapacaksın Viyana’da? Estergon’un suyu mu çıktı?” (s. 132), (Ozan).

Romanda dikkat çeken durumlardan birisi de, olayların geçtiği devrin ruhunun romana yansıtılmamasıdır. Yani sadece olayları gerçekleştiren şahısların adı değiştirilse roman günümüze veya başka bir döneme çok rahat uyarlanabilir. Romandaki olaylar XVII. asırda yaşanmasına rağmen, aşağıdaki kesit sanki günümüzde yaşanıyor gibidir:

“İbolya’nın annesiyle kaldığı ev boştu. Karapençe bir yıllık kirayı verince, ev sahibi İbolya’nın neden tek başına geri döndüğünü bile sormadan hemen buyur etti. Eve yerleşmek için hepsi kollarını sıvadı. Karapençe çarşıya gidip, yatak, yorgan, ev ve mutfak eşyası aldı. İbolya’ya bir yıllık geçimleri için on altın verdi. Cebindeki bir kese altın, böylece eriyip gitmişti ama, ev de çiçek gibi olmuştu... Perdeler, masa örtüsü evin içini çok güzelleştirmişti.” (s. 159).

3.10. KARAPENÇE'NİN İNTİKAMI¹³²

Karapençe serisinin üçüncü kitabı olan ve ilk olarak 1966 yılında yayımlanan *Karapençe'nin İntikamı*'nda, Karapençe lâkaplı Sancak Beyi Osman'ın başından geçen olayların anlatımına devam edilmektedir.

Olay Örgüsü

İbolya'nın ölüm haberini alan Karapençe, Aşula ve oğlu Hakan'ın bulunduğu eve gelir. Aşula, İbolya'nın öldüğü haberine üzüleceği yerde, Karapençe'ye tek başına sahip olacağı düşüncesiyle sevinmektedir. Bu duruma kızan Karapençe, İbolya'ya pekiyi davranmaz. Kısa bir süre sonra Başvezir Lala Mehmet Paşa, Avusturya üzerine yapacağı seferde Karapençe'ye ve Murat'a görev verir. Karapençe'den ayrılacağı için iyice agresif hâle gelen Aşula ile Karapençe arasında tartışmalar yaşanır. Seferdeyken oğlu Hakan'ın Aşula'nın yanında kalmasını doğru bulmayan Karapençe, Hakan'ı da alarak Ozan'ın yanına gider. Ozan'ın yanında yaşlı bir kadın gören Karapençe, kadının kim olduğunu Ozan'dan sual edince; adı Zeynep olan yaşlı kadının Estergon'u terk eden Fransızlardan birisinin evinde hizmetçi olduğunu ve kimsesiz kalan yaşlı kadına Ozan'ın sahip çıkarak evinde yer verdiğini öğrenir. Ozan da Karapençe'ye oğluyla nereye gittiğini sual edince Karapençe, kendisi seferdeyken oğluna bakacak bir yer aradığını anlatır. Bunun üzerine hem Ozan hem de Zeynep Kadın, Karapençe'ye Hakan'a bakabileceklerini söylerler. Bu duruma gönlü razı olan Karapençe, Ozan'a on altın vererek oğlu Hakan'ı onlara emanet eder.

Peter ve Yanika çiftinin köşkünde kalan Aşula, köşkün hizmetçisi Şinka'dan yeni bir haydutun türediğini haber alır. Kısa bir araştırmadan sonra bahsedilen haydutun Fley olduğunu öğrenir. Fley, Aşula'yı Karapençe'ye karşı kullanmak ister. Bir gece Aşula'nın kaldığı köşkü adamlarıyla basan Fley, değerli eşyaları aldıktan sonra gözlerden kaybolur.

Bu arada Karapençe, arkadaşı Murat ile beraber Avusturya seferindeyken, esir alınarak Sürgünler Adası'na yerleştirilir. Adanın komutanı olan Albay Ramel,

¹³² Oğuz Özdeş, *Karapençe'nin İntikamı*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, 164 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

Karapençe'yi özel işlerinde kullanmak için yanına alır. Albay Ramel'in hırçın ve bir o kadar güzel kızı Matmazel Anna Maria da Karapençe'ye özel bir ilgi göstermektedir. Bir gün Albay Ramel rahatsızlanıp da Karapençe bildiği tıbbî bilgilerle onu iyileştirince, Karapençe dikkatleri iyice üstüne toplar. Adada bulunan arkadaşı Murat ile görüşmek için elinden geleni yapan Karapençe, diğer esirlerle fazla yakınlaştığı için Anna Maria'nın emriyle kırbaçlanır. Daha sonra Türk esirlerden Tahtabacak Nuri, elindeki kâğıdı komutana göstermeden yutunca, durumdan haberdâr olan Albay Ramel, Karapençe'nin kırbaçlanması ve daha sonra bacağına kesilmesi için emir verir. Karapençe'ye âşık olan Anna Maria, babasına Karapençe'nin cezasını affetmesi için bir yalan uydurarak onu kurtarır. Bir gün top sesleriyle irkilen adadaki yönetici ve esirler, Fley komutasındaki küçük gemiden atılan topları görünce, büyük bir şaşkınlık yaşarlar. Fley, adamlarını göndererek vereceği hediyeler karşılığında, Karapençe'nin kendisine teslim edilmesini talep eder. Albay Ramel hem bu adamlarla başının belâya girmesini istemediğinden hem de ganimetleri elde etmek istemesinden teklifi kabul eder. Ancak, Karapençe adada Osman adıyla bilindiği için Karapençe'nin kim olduğu konusunda biraz bocalar. Fley'in adamı, bütün esirlerin bir yere toplanmasını ve Fley'in Karapençe'nin kimlik tesbitini yapmasını önerir. Bu öneriyi kabul eden Albay Ramel, gereğinin yapılması için adamlarına emir verir. Bu duruma çok şaşırın ve Karapençe'nin büyük olasılıkla Osman olduğunu tahmin eden Matmazel Anna Maria, Osman'ın yanına gelerek ona durumu anlatır. Osman, oldukça rahat bir tavırla Karapençe'nin kendisi olduğunu anlatarak Fley'in teftişine çıkacağını söyler. Fley esirlerin arasından Karapençe'yi seçmeye gelince, esirler daha önceden anlaştıkları gibi Fley ve Fley'in adamlarının üstüne çullanırlar. İsyandan sonra esirler dağılırlar, Karapençe sazlıkta saklanır ve Murat da Fley'in gemisini esirlerin yardımıyla ele geçirir. Ada kumandanı Albay Rumel ise sinir krizleri geçirerek durumu üstlerine nasıl anlatacağının telâşına düşer. Ortalık kararınca Karapençe saklandığı yerden çıkarak, daha önce anlaştıkları gibi Anna Maria'nın yanına gider. Çapkın kahraman Karapençe, Anna Maria ile ateşli bir gece geçirdikten sonra, sabah olunca arkadaşı Murat ve diğer Türk esirlerin ele geçirdikleri Fley'in gemisine gider. Albay Rumel'in verdiği kayıkla gemisini ele geçirmek için denize açılan Fley, Karapençe ve arkadaşlarının gemisini ele geçirdiğini görünce deliye döner. Arkadaşlarının yanında Karapençe'nin bilmediği bir gerçeği açıklar. İbolya hâlâ yaşamakta, Viyana'da annesinin yanında kalmaktadır.

Karapençe gemi ile Estergon'a gelince halk ve vali tarafından kahramanlar gibi karşılanır. Vali onun bu başarılarını takdir ederek, Karapençe'ye Zitvatorok Kalesi kumandanlığını ihsan eder. Fley yerine gemide Karapençe'yi gören Şinka ise tam bir şok geçirir. Karapençe'nin Estergon'a döndüğü haberini Şinka'dan alan Ayşula, Karapençe'ye ulaşmak için Fley ve Şinka ile yakınlaşmaya başlar. Karapençe Zitvatorok'taki görevine gitmeden önce Hakan'ı görmek için Ozan'ın evine gelir. Uzaktan Karapençe'yi tanıyan Ayşula da Ozan'ın evinin yanına gelir. Karapençe, Ayşula'ya hakaretler eder, bir de Hakan; Ayşula'yı Fley ile birlikte gördüğünü babasına söyleyince Karapençe iyice sinirlenerek Ayşula'yı kovar. Ayşula için kavuran intikam ateşiyle ağlayarak evine döner. Ayşula, evin uşağı Şinka ile Karapençe'den intikam alabilmek için iyice yakınlaşır. Şinka, Ayşula'ya İbolya'nın ölmediğini haber verir ve Karapençe'den intikam alması için kendisine yardım edebileceğini söyler. Bunun üzerine Ayşula da Şinka'ya mükâfat olarak kendisini teslim eder. Fley ile Karapençe'den intikam almak için planlar yapan Ayşula, Fley'den hamile kalır. Fley, Ayşula ile planlar yapıp Ayşula'yı Zitvatorok'a göndererek, İbolya'yı kandırmak için Karapençe'nin yüzüğünü alıp gelmesini ister.

Zitvatorok'a Karapençe'nin yanına gelen Ayşula, Karapençe'ye İbolya'nın ölmediğini anlatır. Duruma çok şaşırın ve ilk başta buna inanmayan Karapençe, daha sonra ikna olur ve yüzüğünü İbolya'ya vermesi için Ayşula'ya verir. Ayşula, yüzükle Viyana'ya gidecek ve Karapençe'yi ölmüş bilen İbolya'yı Karapençe'nin yaşadığına ikna edecektir. Fley ile Viyana'ya gelen Ayşula, burayı tam anlamıyla birbirine katar. İçine "Ayşula'ya sevgilerimle..." yazdırmış oldukları Karapençe'nin yüzüğünü İbolya'ya veren Ayşula, karnındaki çocuğun da Fley'den değil de Karapençe'den olduğunu İbolya'ya söyleyerek gözden kaybolur. Aradan bir süre geçtikten sonra Karapençe her şeyden emin olmak için, Viyana'ya gelerek İbolya'yı bulur. Bir süre dertleştikten sonra Fley'den intikam almak üzere oradan ayrılır.

Fley, annesinden çaldığı altınlarla tuttuğu yüz kadar adamla, Karapençe'ye saldırmak üzere hareket eder. Bu durumdan haberdâr olan Ayşula, hâlâ çok sevdiği Karapençe'yi pusuya düşmemesi için Estergon'a uyardırmaya gider. Ancak, Karapençe Ayşula'ya hakaretler ederek onu geri gönderir. Gururu incinen Ayşula, bu sefer Fley'in yanına geçmek için Fley ve adamlarının bulunduğu gemiye gider. Ayşula tam gemiye çıktığında bir anda Karapençe ve adamları gemide bulunan Fley ve adamlarına saldırırlar. Fley ve Ayşula'dan başka gemideki herkesi öldüren Karapençe, ucu ateşte ısıtılmış

kılıcıyla Fley'in yüzünü tanınmayacak hâle getirdikten sonra; Aysula'nın da yüzüne Fley'in İbolya'ya yaptığı gibi üç santimlik bir yara açar. Daha sonra Fley ve Aysula'yı küçük bir kayıkla Tuna'nın sularına terk eder.

Son derece basit bir olay örgüsüne sahip olan roman, her kesimden/yaştan/kültür seviyesinden insanın kolayca anlayabileceği tarzda bir romandır. Romanda Sürgünler Adası kumandanı Albay Ramel'in kızı Anna Maria ile Karapençe arasında yaşanan ve daha çok cinsellik yönü ağır basan ilişki, romanın çapkınlık/cinsellik/erotizm kanadını oluşturmaktadır.

İbolya'nın vurulmasından sonra, doktor aramaktan dönen Karapençe'ye İbolya ölmediği hâlde İbolya'nın öldüğünün haber verilmesi ve yeni kazılmış bir mezarın onun mezarı diye Karapençe'ye gösterilmesi ile Karapençe'nin yüzüğünü alan Aysula'nın yüzüğün içine "Aysuşa'ya sevgilerimle" yazdırdıktan sonra yüzüğü İbolya'ya göstererek Karapençe'nin kendisini sevdiğini anlatması romandaki entrikalardır.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin zihninden geçenleri iç çözümleme tekniğiyle okuyucuya aktardığı gibi; olaylar karşısında yorum yapmaktan da çekinmez. Hâkim bakış açısına sahip anlatıcı, Karapençe'nin esir tutulduğu Sürgünler Adası'nda komutanın kütüphanesine girmesindeki amacını şöyle dile getirir: *"Karapençe, ayaklarının ucuna basarak kütüphaneye girdi. İçerde hayli kitap vardı. Niyeti, Ada ve civarının haritasını elde ederek bir kitabın arasına koyup gizlice kaçırmaktı."* (s. 38).

İbolya ile Aysula'nın Karapençe yüzünden tartıştığı esnada anlatıcı, Aysula'nın İbolya'ya ettiği hakaretler üzerine şöyle yorum yapar: *"Çılgın Aysula... Neler söylüyordu yine... Madam Magda'yı kalbinden yaraladığının farkında bile değildi... Boyuna konuşuyordu."* (s. 139).

Anlatıcı kimi olaylar ve durumlar karşısında birtakım sorular sorarak, anlatıma farklı bir boyut kazandırmaktadır. Aysula, Zitvatorok Kalesi'nde Karapençe'nin odasına giderken; anlatıcı, anlatıma şu sorularla dinamizm katar: *"Merdiven oldukça dik ve uzundu. Aysula, yere değmesin diye, eliyle uzun eteklerini yukarı kaldırmıştı. Kalbi neden*

çarpıyordu acaba? Merdiven çıkmaktan mı, yoksa Karapençe'ye her an biraz daha yaklaşılmaktan mı?" (s. 110).

Anlatıcı, benzer nitelikteki sorularına romanın en sonunda Karapençe'nin Ayşula'dan intikam almak için yüzünü kılıcıyla kestiği esnada da yer verir: *"Az önceye kadar haykıran ve ağlayan Ayşula'nın gözünde bir yaş damlası bile yoktu. Sadece Karapençe'ye bakıyor ve derin derin nefes alıyordu. Yoksa hâlâ seviyor muydu Karapençe'yi? Kendisine ve Fley'e yaptıklarından sonra bile de seviyor muydu? Niçin ona bakarken kalbi hızlı hızlı çarpıyordu? Niçin ona hakaret etmiyor, bağırıp çağırılmıyordu?"* (s. 164).

Karakterlerin kişilikleri hakkında yorum yapmaktan çekinmeyen anlatıcı, Karapençe'yi çılgınlar gibi arzulayan ve onu elde etmek için her yolu deneyen Ayşula hakkında şöyle bir yorum yapar: *"Ayşula bir şeyi düşünür de, yapmaz mı onu hiç..."* (s. 124).

Olayları taraflı bir şekilde anlatan anlatıcı, kötü karakter Ayşula'yı eleştirmekten de geri durmaz. İlknur Tatar Kırılmış'ın da tespit ettiği gibi anlatıcı, romanın başından beri Ayşula'ya karşı olumsuz bir tavır takınır.¹³³ Karapençe'nin ona melek diyerek iltifat etmesine muhalefet eder: *"Melek... O gece, Ayşula, Karapençe'nin odasındaki sedirin üzerinde yatarken, uzun uzun bu sözü düşünüyordu... Karapençe, melek demişti kendisine... Melek Ayşula... Ne de yakışıyordu bu iki kelime birbirine... Ama melek kelimesi kalksa da yerine şeytan konsa, yine ahenkli olmuyor muydu? Şeytan Ayşula!"* (s. 123).

Olayları genellikle kendi bakış açısı ile anlatan anlatıcı, karakterlerin bakış açısından da yer yer yararlanmıştır. Örneğin, Ayşula'nın Karapençe'yi Zitvatorok Kalesi'nde ziyaret ettiği esnada, mekânın Ayşula'nın gözünden okuyucuya aktarılmasında olduğu gibi (s. 116, 122).

Zaman

Romanda anlatılan olaylar 1605 yılının yaz başında Estergon Kalesi'nin Türklere geçişi esnasında Karapençe ve İbolya'nın vurulmasıyla başlamış, 1606 yılının yazında

¹³³ İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar*, s. 579.

Karapençe'nin Fley ve Ayşula'dan intikam almasıyla son bulmuştur. Yani romanda anlatılan olaylar bir yıllık bir süreci kapsamaktadır.

Eski zamanlara geri dönüşler gerçekleştirilmediği için, anlatı zamanının dar tutulduğu romanda, açıklayıcı özellikte yakın geçmişe yönelik geri dönüşler bulunmaktadır. Olayları açıklığa kavuşturan bu geri dönüşlerden birisi, Albay Ramel'in zehirlenmesinin sebebinin açıklandığı geri dönüştür: *“Öğleleri, çok defa nehirden tutulan balıkları yağda kızartıp yemek diye veriyorlardı. Balıkların çoğu kokmuş oluyordu. Çünkü nehirden her zaman balık çıkıyordu. Balık akını olduğu zamanlarda da binlercesi birden ağlara takılıyor, balıklar bitinceye kadar her öğle onları yiyorlardı. Albay Ramel'in son zehirlenme olayı da, adadaki esirlerden birinin marifetiydi. Albaya götürülecek taze balıkların arasına, kendilerine verilen kokmuş balıklardan birini sıkıştırmış, tesadüfen akşam Albay da o balığı yemişti.”* (s. 44).

Romanın bir başka yerinde, Fley ve adamlarının, Karapençe'nin adamlarının ele geçirdiği gemilerini kurtarmak için kayıkla açıldıktan sonraki günün sabahındaki sarhoş hâllerini anlatıcı geriye dönüşle şöyle aydınlatır: *“Gece ayaz çoğalınca, muhafızlardan biri sahile çıkıp küçük bir fıçı şarap almış, sonra kayığa dönmüştü... Isınmak için başka çare bulamayan muhafızlar şarap içerken Fley ve arkadaşları onlara katılarak veryansın ettiler... Böylece birkaç saat içinde tükenen fıçıdaki şarap, muhafızlarla gemicileri zil zurna sarhoş etmiş ve gece yarısını geçtikten az sonra da, hepsi sızmıştı.”* (s. 72).

İbolya'nın Viyana'ya gitmesinden sonra, Karapençe'nin de Viyana'ya giderek İbolya'nın evinin etrafında dolaşması esnasında, İbolya çok önceden evini haydutların basışını hatırlar. Bu durumu da “flashback” olarak kabul edebiliriz: *“İbolya'nın kalbi, heyecandan neredeyse duracaktı. Kimdi bu adam? Dün gece de bahçede dolaşan gölge herhâlde buydu... Ne arıyor, ne istiyordu acaba?”*

Yıllar önce, böyle mehtaplı bir gecede Mohaç'tayken de, meçhul bir adam, yattığı odanın penceresi altına gelmiş, sonra da yukarı çıkmağa çalışmıştı. Ama İbolya, dersini vermişti o adamın... Duvardaki, dedesinden kalma kılıcı kaptığı gibi, pencereye tutunup içeri girmeye çalışan erkeğin elini bileğinden ayırmış, adam da aşağı yuvarlanmıştı.” (s. 146).

Zamanda yavaşlatma ve atlamalara pek rastlamadığımız romanda, özetlemelere sıkça başvurulmuştur: *“Karapençe, öncü kuvvetlerin başında Avusturya topraklarında*

ilerlerken, düşman askerlerinin kurduğu tuzağa düşüş¹³⁴ arkadaşı Murat ve elli kadar sipahi esir edilmişti.” (s. 34).

“Herşey, Karapençe'nin umduğundan da iyi gitmiş, gemi Estergon'a, varıncaya kadar hiç bir engelle karşılaşmamışlardı.” (s. 79).

İlknur Tatar Kırılmış'ın da tespit ettiği gibi olayların geçtiği zaman, yani sosyal zaman zayıf kalmıştır.¹³⁵ Dönemin ruhunu eserde tam anlamıyla görememekteyiz.

Mekân

Romanın merkezindeki mekân Sürgünler Adası'dır. Karapençe ve Murat bu adada sürgün kalmış ve yine Karapençe ile ada kumandanının kızı Anna Maria bu adada aşk yaşamıştır. Mahkûmların kaçmasının neredeyse imkânsız olduğu bu küçük adayı anlatıcı şu sözlerle tanıtmaktadır: “Sürgünler Adası, Avusturya topraklarında ve Tuna'nın iki kola ayrılıp, sonra tekrar birleştiği bir yerin ortasındaydı. Tuna, etrafında süratle aktığı ve çok derinleştiği için, ada'dan yüzerek karşı tarafa geçmek hemen hemen imkânsızdı. Üstelik karşı sahille ada arasındaki mesafe de yüzelli kulaçtan fazlaydı.” (s. 34).

Romandaki önemli mekânlardan bir diğeri de Karapençe'nin kumandan olarak tayin edildiği Zitvatorok Kalesi'dir. Karapençe, Sürgünler Adası'ndan kurtulduktan sonra Zitvatorok Kalesi'nin kumandanı olur. Zitvatorok hem güzel bölümlere hem de rahatsız edici bölümlere sahiptir. Aysula, Karapençe'yi ziyarete geldiğinde, kendisine tahsis edilen oda hiç hoşuna gitmez: “Kendisine ayrılan oda, hiç de hoş ve sevimli değildi. Kalın taş duvarlar içinde kurulmuş tahta bir ranza... Ufak bir masa ve iskemle... Odadaki eşya hemen hemen bundan ibaretti.” (s. 116).

Ancak, Karapençe'nin Zitvatorok Kalesi'ndeki odası ise tamamen farklı ve özeldir. Anlatıcı, odanın güzelliğini Aysula'nın gözlerinden okuyucuya şöyle yansıtır: “Aysula etrafına bakındı. Bir kalenin içinde bu kadar güzel ve iç açıcı bir oda bulunacağını tasavvur edemezdi... Odanın duvarları tamamen gül kurusu, işlemeli, atlas bir bezle kaplanmıştı... Uzandıği karyolanın köşelerindeki örme sütunların üstü ve etrafı tüllerle çevrilmişti...” (s. 122).

¹³⁴ İmlâ, kitaptaki gibidir.

¹³⁵ İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar*, s. 108.

Yukarıdaki durum, mekân-karakter ilişkisine örnek olarak gösterilebilir. İyi karakterin bulunduğu mekân ferah ve iç açıcı iken; kötü karakterin bulunduğu mekân sıkıntılı ve bunaltıcıdır. Anlatıcı, mekân tasvirlerinin işlevselliğinden yararlanarak karakterlerin kişiliklerine uygun mekânlar çizilmiştir.

Yukarıdaki mekânların dışında Sürgünler Adası'ndaki Şeytan Mağarası, Tuna'nın kenarındaki Kom Şehri, Estergon'un 60 km batısındaki Komaron Kalesi ve Viyana romandaki diğer mekânlardır.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Karapençe serisinin bu kitabında yaşanan olaylarda etkin rol oynayan karakterler şunlardır:¹³⁶

Ayşula: İbolya'nın üvey kardeşi olan Ayşula, Karapençe'ye deliler gibi âşıktır. Karapençe'ye ulaşmak için elinden geleni ardına koymayan Ayşula, Karapençe'nin İbolya'yı sevmesini bir türlü hazmedemez. Karapençe ve İbolya'dan intikam almak için, kadınlığını bile diğer erkeklere peşkeş çekmekten çekinmez. Karapençe, Fley'den hamile kalan Ayşula'yı, romanın sonunda kılıcıyla yüzüne yara açarak cezalandırır. Ayşula öylesine çıkarlarına göre hareket eden bir kadındır ki, diğer karakterler Ayşula'nın çıkarlarına göre hareket edişine ve anlık değişimlerine bir anlam veremezler. Örneğin; Fley'in sadık uşağı Şinka, Ayşula'nın bu türden davranışlarına şöyle bir tepki verir:

“- *Telâşınızın sebebini anlayamıyorum Matmazel... Siz Fley'in tuzağa düşmesini istemiyor muydunuz? Karapençe'ye bunun için gitmediniz mi?*

- *İşler değişti Şinka... Şimdi de Karapençe'nin Fley'in tuzağına düşmesini istiyorum... Karapençe'den intikamımı, Fley'in almasını istiyorum.*

Şinka, yemeği yarıda bırakıp ayağa kalktı.

- *Doğrusu, yaptıklarınıza bir türlü aklım ermiyor Matmazel!...*” (s. 158).

¹³⁶ Karapençe serisinin aslı kahramanları için serinin birinci kitabı olan *Karapençe* ile ikinci kitabı olan *Karapençe Estergonda* romanlarının şahıs kadrosu ve karakterizasyonu sayfalarına bakınız.

Olay örgüsünde önemli bir konuma sahip olan Ayşula, doğrudan tanıtım yerine daha çok dolaylı yönden özellikle davranışları ile okuyucuya sunulmuştur.

Matmazel Anna Maria: Sürgünler Adası'nın kumandanı Albay Ramel'in genç ve güzel kızı Anna Maria, son derece hırçın ve mağrur birisidir. Karapençe bu adada bulunduğu sürede Albay Ramel ve Anna Maria'nın hizmetkârlığını yapar. Giyim kuşamıyla Karapençe'nin ilgisini çeken Anna Maria, Karapençe'ye âşık olur. Anna Maria ile Karapençe arasındaki ilişki romanın erotik kanadını oluşturmaktadır. Anna Maria gerçekten Karapençe'ye âşıktır, Karapençe ise Anna Maria'ya sadece dışı gözüyle bakmaktadır. Maria güzel vücudu ve elbiseleriyle Karapençe'nin dikkatini çeker: *“Matmazel Anna Maria, geniş hasırdan bir şapka giymiş, uzun sarı saçlarını göğsü üzerine dökmüştü. Göğsü açık, eteklerine kadar uzanan elbisesinin bel kısmı, iyice vücuduna yapıştı. Boynuna iki sıra dizilmiş bir kolye vardı.”* (s. 35).

Anna Maria, babasının Karapençe'ye her zarar vermeye kalkışması durumunda babasına engel olarak Karapençe'yi korur.

Albay Ramel: Sürgünler adasının kumandanı olan Albay Ramel, paraya çok düşkün ihtiyatsız bir askerdir. Fely'in Karapençe'ye karşılık sunduğu hediyeleri, doğabilecek kötü sonuçları düşünmeden hemen kabul eder. Ancak, Fley'in esirlerin içinden Karapençe'yi bulmak için yaptığı denetlemede esirler isyan edip dağılınca, Albay Ramel tamahkârlığının bedelini ağır öder. Anlatıcı, Albay Ramel'i Karapençe'nin adada esir alınması sırasında doğrudan şu sözlerle tanıtır: *“Adaya vardıklarının ertesi günü, Ada Kumandanı Albay Ramel'in huzuruna çıkarıldılar. Albay keçi sakallı, uzun boylu, burma bıyıklı ve uzun beyaz saçlı babayani bir adamdı.”* (s. 34).

Albay Ramel bayat balıktan zehirlenince, Karapençe tıbbî bilgileriyle onun midelerini yıkayarak hayatını kurtarır.

Zeynep Kadın: Estergon'da bir Fransız ailenin yanında hizmetçi olan Zeynep Kadın, Türklerin Estergon'u ele geçirmesiyle ortada kalınca Ozan'ın yanına sığınır. Zaten kimsesiz olan Ozan, Zeynep Kadın'ı evine alarak onun geçimini sağlar. Karapençe, oğlu Hakan'ın Ayşula'nın yanında kalamayacağını anladıktan sonra, Hakan'ı da alarak Ozan'ın yanına gelir ve oğluna bakabilecek bir kadın aradığını dile getirir. Zeynep Kadın ve Ozan, Karapençe'nin oğlu Hakan'a seve seve bakabileceklerini söyleyince Karapençe, oğlu

Hakan'ı Zeynep Kadın'a gönül rahatlığıyla emanet ederek görevinin başına döner. (s. 17-18).

Şinka: Fley'in sadık kölesi olan Şinka, son derece çıkarıcı bir uşaktır. Ayşula'nın kaldığı köşkün işlerine bakan Şinka, Fley için istihbarat toplamakta ve verilen emir doğrultusunda hareket etmektedir. Şehvanî duyguları oldukça kabarık olan Şinka, intikam alma konusunda Ayşula'ya vaadlerde bulunarak Ayşula ile birlikte olur. Ayşula çıkarları ve intikamı uğruna vücudunu Şinka'ya peşkeş çeker.

Yukarıdaki karakterler dışında Estergon'un saz ve söz ustası Ozan, Fley'in annesi Maruşka, Ayşula'nın kaldığı köşkün küçük hanımı Yvonna ve Karapençe'nin gemi kaptanı Tahtabacak Nuri romanda adı geçen diğer karakterlerdir

Olay merkezli yazılan bu romanda karakterlerin karakterizasyonları son derece yetersiz kalmıştır. Daha çok olayı gerçekleştirmek için var olan bu roman şahıslarının karakterizasyonları genel olarak davranışları, hareketleri ve olaylar karşısındaki tutumları ile dolaylı yoldan gerçekleştirilmiştir.

Anlatım Teknikleri

Hem anlatma hem de gösterme tekniklerine sıklıkla yer verilen romanda, bilimsel nitelikte/açıklayıcı dipnotlar kullanmıştır. Romanın bir yerinde Kopernik adı geçer, bunun üzerine dipnot ile Kopernik'in kim olduğu, neler yaptığı şöyle açıklanır: *“Kopernik, bu konuşmanın geçtiği 1606 yılından bir asır önce yaşamış, Polonyalı bir âlim idi. (Doğumu 1473, ölümü 1543) Kopernik, o zaman yazdığı kitaplarında dünyanın hiçbir zaman kâinatın merkezi olmadığını, diğer gezegenler gibi kendi eksenini etrafında dönen güneşin bir peyki olduğunu söylemişti. Kopernik'in ölümünden 21 yıl sonra dünyaya gelen Galile, Piza Üniversitesi'nden mezun olmuş ve Kopernik'in fikirlerini benimseyerek dünya ve kâinata dair yeni fikirler ortaya atmış ve eserler neşretmeye başlamış genç bir âlimdi. Bu tarihten 27 yıl sonra, Galile 1633 yılında, dünyanın da kendi etrafında döndüğünü idda ettiği için Minerva manastırında, Engizisyon mahkemesine çıkarılmıştı.”* (s. 86).

Olaylara hâkim, tanrı bilici özellikteki anlatıcı ile kaleme alınan romanda; anlatıcı, iç çözümleme tekniğini kullanarak karakterin iç dünyasını/ruhsal yapısını okuyucuya

aktarmıştır. İntikam teması üzerine kurulu romanda, Karapençe'den intikam alma arzusuyla yanıp tutuşan Fley ve Aşşula'nın iç dünyalarını anlatıcı şöyle dile getirir:

“Sıkılıyordu. Heyecana susamış olan ateşli Aşşula, kısa zamanda bu köşkte yaşamaktan bıkmıştı. Hele Yvonna'nın kaprislerine boyun eğmek, öyle içini sıkıyordu ki, çığlık çığlığa bağıracağı geliyordu.” (s. 81).

“Aşşula, akşam yemeğine kadar bu odada kaldı. Odanın, Tuna'ya bakan küçük bir penceresi vardı. Bu pencerenin önüne geçip saatlerce dışarıyı seyretti. Karapençe'nin, Fley'den ele geçirdiği gemi, alaca karanlıkta hayâl meyâl seçiliyordu. Aşşula, onu, bir aşk gemisi olarak tahayyül etti... Onun içinde Karapençe ile olmak... Bilmediği diyarlara gitmek... Ebedî bir saadet içinde yaşamak...” (s. 116).

“Nereye gidebilirdi acaba Aşşula? Herhalde, uşak Şinka varken Estergon'a dönemezdi. Çünkü Şinka sadık bir uşaktı. Her olan biteni kendisine mutlaka ulaştırırdı. En kuvvetli ihtimâl, Aşşula'nın, Karapençe'nin yanına gitmiş olmasıydı. Fakat acaba, İbolya'nın yaşadığını duyan Karapençe, onu unutup, Aşşula'ya gönül bağlar mıydı? Fley günlerce bunu düşündü ve çıkar bir yol aradı. En sonunda Estergon'a gidip, Şinka'dan durumu öğrenmeye ve hareketini ondan sonra tâyin etmeye karar verdi.” (s. 142).

Tasvir tekniğine yer verilen romanda Karapençe'nin kumandan olarak tayin edildiği Zitvatorok Kalesi, Aşşula'nın gözünden şu sıfatlarla tasvir edilir: *“Tuna nehrinin kenarında bulunan ve etrafı surlarla çevrili olan kalede, askerlerden ve Karapençe'den başka kimse oturmuyordu. Kaleye giriş kapısında zırhlı elbiseler giymiş, ellerinde kocaman mızraklar bulunan pala bıyıklı iki Türk askeri nöbet beklemekteydi.”* (s. 108).

İletişim aracı olarak kullanılan mektupların yanında, meslekî metin olarak ele alabileceğimiz emirnâmeler de anlatıma gerçeklik katmak amacıyla yararlanılan tekniklerdendir. Fley'in Albay Ramel'e taktim ettiği emirnâme şöyledir:

“GİZLİDİR

2 Ekim 1603

Bütün Avusturya Birlikler Kumandanlıklarına:

Karapençe adıyla tanınan Türk casusunun görüldüğü yerde yakalanıp, derhal bir müfreze ile Başkumandanlığımıza gönderilmesi ehemmiyetle bildirilir.

Avusturya Ordusu Başkumandanı

Arşidük MATHÍAS” (s. 59).

Bu tekniklerin dışında Karapençe'nin aşk yaşadığı kadınlardan ayrılırken söylediği “*Elveda güzel meleğim...*” sözü leit motif olarak değerlendirilebilir.

Dil ve Üslûp

Son derece sade ve anlaşılır bir dille yazılan romanda, kahramanların ve anlatıcının argo/amiyâne bir üslûpla konuştuğu görülmektedir:

“Albay yerinde hop oturup hop kalkıyordu.” (s. 61), (Anlatıcı).

“Elbette... Bana adıyla sanıyla Fley derler... Karapençe gibi adamları, yüz defa cebimden çıkarırım...” (s. 160).

“Vallahi Mösyö Fley, bu dünyada kimin cennete, kimin cehenneme gideceği belli olmuyor... Bakarsınız siz gidersiniz cehenneme de, o da İbolya mı, Mobilya mı, az önce bahsettiğiniz sevgilisiyle cennette buluşuverir.” (s. 76), (Bir muhafız).

“Bu kız seni seviyor aslanım...” (s. 47), (Albay Ramel'in muhafızı).

Karakterlerin yer yer makam ve mevkilerine uygun konuşturulmadığı da olmuştur. Teknik bir kusur olarak görebileceğimiz bu duruma, romanın başkarakteri Karapençe'nin yani Sancak Beyi ve Kale Kumandanı Osman Bey'in şu konuşması örnek olarak verilebilir: *“Ay, siz Fley'in nişanlısı değil misiniz? Onunla yakında evlenmeyecek misiniz? İnsan kocası olacak erkeğin aleyhinde çalışır mı?”* (s. 155).

Romanın bazı yerlerinde okuyucuyu duygulandırma amacının güdüldüğü görülmektedir. Anlatıcı, olayları dramatize ederek acıklı bir üslûpla okuyucuya sunar. Örneğin, pişman hâldeki Aysula'nın kendisini Karapençe'ye affettirmeye çalışması şu sözlerle daha da duygusal bir mahiyet kazanmaktadır: *“Aysula, ellerini Karapençe'den çekip birkaç adım geriledi. Göz pınarlarında titreşip duran iki damla yaş, yanaklarına döküldü. Sonra başını yana çevirdi, ağır ağır sedire giderek oturdu.”* (s. 111).

Birçok cümlenin sonunun üç nokta ile bitirildiği romanda bir de imlâ yanlışı bulunmaktadır: “*Masum bir tavır taknarak: ‘Beni buradan yine kovacak mısınız?’ diye sordu.*” (s. 115).

3.11. KARAPENÇE VOYVODA'YA KARŞI¹³⁷

İlk baskısı 1967'de yapılan ve tarihe mâl olmuş hadiselerin şahsî maceraların eşliğinde işlendiği *Karapençe Voyvoda'ya Karşı*'da¹³⁸, Fley'i öldürüp Estergon valisi olan Karapençe, entrikalarla dolu maceralarına devam etmektedir.

Olay Örgüsü

Ayşula ile yüzü kılıç darbesiyle tanınmaz hâle gelen Fley, kürekleri olmayan kayığın içinde akıntı yönünde ilerlerken, yanlarından geçen geminin oluşturduğu dalgalar sebebiyle Fley, dengesini kaybederek suya düşer. Ayşula ise dengesini koruyarak kayıhta kalmayı başarır; ancak, kayığın kürekleri olmadığı için Fley'den uzaklaşır. Fley'in düşmesine sebep olan gemi, büyük bir tesadüf eseri Fley'in çok yakından tanıdığı ve hizmetinde bulunduğu Erdel Prensi İstvan Bocskay'ın gemisidir. İstvan Bocskay, Fley'den bu hâle nasıl geldiği konusunda bilgi aldıktan sonra, gemideki hekimine Fley'in yüzünü tedavi etmesi için emir verir.

Erdel Prensi İstvan Bocskay'ın yönetimi altında bulunan Vilayos şehrinin voyvodası olan Mihail, kısa bir süre önce ölmüş ve Mihail'in yerine Türkler henüz bir voyvoda atamamışlardır ki zaten Mihail'in ölümü henüz ortalığa yayılmamıştır. Vaktiyle en güvendiği adamlarından biri olan Fley'i görünce İstvan Bocskay'ın aklına, Fley'i hemen Mihail'in yerine voyvoda olarak göndermek gelir. Bu öneriyi hemen kabul eden Fley, voyvodalık görevine başlamak üzere Vilagos'un yolunu tutar.

Bu arada yaptığı akınlarla Vacz Kalesi'ni ele geçiren Karapençe, Budin Beylerbeyi Ali Paşa'dan bir mektup alır. Mektupta Ali Paşa, Avusturya ile sulh yapılacağından ve sulhtan sonra Karapençe'nin Estergon valisi olabileceğinden bahsetmektedir. Aldığı habere çok sevinen Karapençe, İbolya'ya durumu aktararak artık sulh olacağını, savaşların biteceğini ve Viyana'dan Estergon'a gelebileceğini söyler. Aldığı haberle doğru annesi Magda'nın yanına koşan İbolya, durumu annesine anlatır. Magda sulh olacağına ve eski evine dönebileceği olasılığına o kadar sevinir ki kalbi bu kadar heyecanı kaldıramaz ve

¹³⁷ Oğuz Özdeş, *Karapençe Voyvoda'ya Karşı*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, 156 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

¹³⁸ İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar*, s. 108.

ruhunu teslim eder. Annesinin ölümünden büyük üzüntü duyan İbolya, umutsuzca Karapençe'nin yolladığı adamla birlikte Estergon'un yolunu tutar.

Küreksiz kayıkla yol alan Aysula ise, Kovin Kasabası denen yere kadar gelmiş, köylülere birtakım yalanlar uydurarak kendisine yer ayarlamıştır. Köyün birahanecisi olan Mazes, Aysula'ya iş ve yer imkânı sağlayabileceğini söyler. Bu teklifi memnuniyetle kabul eden Aysula bir süre Mazes'in birahanesinde kasaya bakar. Aysula, birahane de içki içenlerden tesadüfen Vilagos Voyvodası'na yüzünü kimseye göstermeyen birinin atandığını haber alır ve bu kişinin Fley olacağını düşünerek Vilagos'a doğru yola çıkar. Vilagos Voyvodası'na gelen Aysula, doğruca voyvodanın bulunduğu şatoya gider. Ölen voyvoda Mihail'in yüzü maske yapılarak Fley'e monte edilmiş ve Fley bambaşka bir insan olmuştur. Yüzündeki yaralardan ötürü iyice agresif hâle gelen Fley, tıpkı tarihteki meşhur Kazıklı Voyvoda gibi insanlara işkence etmekten zevk alan bir insan hâline gelmiştir. Aysula, hem parası hem de gidecek yeri olmadığından Fley'e şatoda kalmak istediğini söyler. İstedığı kadar şatoda kalabileceğini söyleyen Fley, Aysula'ya şatonun en güzel odasını hazırlattırır.

Bu arada Mihail adıyla bilinen ve Vilagos'un Voyvodası'na yapan Fley'in halka yaptığı işkence ve zulümler, Osmanlı Devleti yöneticilerinin kulağına gider. Fley, yüzünün doğranmasıyla iyice agresifleşmiş, Karapençe'den alamadığı intikam duygusunu işkence yaptığı insanlarla tatmin etmektedir. Karapençe, kumandanlarından Vilagosa giderek hem vergiyi alması hem de Vilagos Voyvodasının işkencelerine son vermesini dile getirmesi doğrultusunda emir alır. Yanına aldığı muhafızlarıyla Vilagos'a gelen Karapençe, Mihail kimliğiyle voyvodalık yapan Fley ile görüşür. Fley'e Mihail'in yüzü maske şeklinde monte edildiğinden ve şatonun içi çok karanlık olduğundan Karapençe, voyvodanın Fley olduğunu anlayamaz. Fley, Karapençe'ye uyku ilâçlı yemeklerden ikram eder. Bir sonraki gün Karapençe uyanmayınca, Karapençe'nin muhafızları yaşadığına dair hiçbir belirti olmayan Karapençe'yi öldü zannederler. İslâm inancına göre ölünün hemen gömülmesi gerektiğini ifade eden Fley, başka birisini gizlice gömdürerek, Karapençe'nin muhafızlarını kandırır. Vergi olan altınları da muhafızlara vererek olayı kapatır. Ancak Fley'in altınları da Türklere kaptırmaya hiç niyeti yoktur. Fley'in şövalyelerinden birisi, Karapençe'nin elbiselerini giyerek, Karapençe'nin altınları taşıyan muhafızlarının önünü keser. Muhafızlardan birini öldüren şövalye, altınları alarak Fley'e geri getirir. Korkup kaçan diğer muhafızlar Karapençe'nin neden böyle bir şey yaptığını düşünürken Fley de

Karapençe'nin ağzından altınları Karapençe'nin gasp ettiğini açıklayan mektubu Karapençe'nin kumandanlarına gönderir. Karapençe'yi şatonun zindanında tutan Fley, Karapençe'ye çevirdiği dolapları anlatır.

Karapençe'nin muhafızları İstanbul'a gelerek durumu başvezire anlatırlar. İstanbul'a gelene kadar her durakladıkları yerde Karapençe'nin devlete ihanet ettiğini yayarlar. Fley'in İstanbul'a gönderdiği hekimi Pedro da, Fley ve Bocskay ile ilişkiler kurup haraç yiyen Devşirme Derviş Mehmet Paşa ile görüşerek, haraç olarak getirdiği altınları kendisine teslim eder. Altınları alan ve Fley'den Karapençe'yi bir an önce öldürmesini isteyen Derviş Ahmet Paşa'nın bu konuşmaları Padişah I. Ahmet'in nedimi tarafından işitilince, Hem Pedro hem de Derviş Ahmet Paşa idam edilir. Padişah, Karapençe hakkındaki idam emrini hemen iptal ederek, Vilagos Voyvodası Fley'in kellesini ister.

Fley'in şatosunda yaşayan ve doğum anı gelen Ayşula'nın sancıları iyice artar. Ancak, kimse Ayşula'nın şatoda olduğunu bilmediği için, dışarıdan ne ebe ne de doktor getiremeyen Fley, ustura ile Ayşula'nın karnını keserek çocuğu doğurtur; ancak, Ayşula'ya kurtaramaz. Oğluya büyük gurur duyan ve onun ikinci Sezar olmasını arzulayan Fley, Karapençe'nin elbiselerini giydirdiği şövalyesi Balint'den Karantos Şatosu'na giderek birtakım kötü işler çevirmesini, Karapençe'nin adını karalamasını ister. Ancak, bir süre sonra şatoyu ele geçiren Türk muhafızlar, padişahın Karapençe'yi affettiğini bilmedikleri için, Karapençe sandıkları Balint'in kafasını keserler. Budin Beylerbeyi Ali Paşa ve Murat kesik başı incelerler. Murat kesik başın Karapençe'ye ait olmadığını anlar. Bu arada İstanbul'dan gelen haberciler, Karapençe'nin suçsuz olduğunu Ali Paşa'ya haber verirler. Ali Paşa, Murat'a beşyüz asker ile birlikte Vilagos Voyvodası Fley'in kalesini basması ve Karapençe'yi kurtarması talimatını verir. Adamlarına Fley'in kaldığı şatoyu basan Murat, Karapençe'yi kurtarır. Fley'i öldüren Karapençe, Estergon'a vali olarak atanır.

Oldukça basit bir olay örgüsüne sahip olan romanda, serinin ilk üç romanının aksine cinsellik/erotizm olgusu bulunmamaktadır. Karapençe'nin Fley'in şatosunda esir tutulduğu dönemin önemli bir yere sahip olduğu romanda; Fley'in Karapençe'nin adını kötülemek için mektuplar yazması, Karapençe'nin muhafızlarını kandırmak için Fley'in başka bir adamı Karapençe diye defnetmesi çevrilen entrikalardır.

Voyvodalığa atanan Fley'in, dünyaca ünlü/popüler şövalye Kazıklı Voyvoda'nın kişiliği ve işkenceleri ışığında karakterizasyonun yapıldığı romanda, anlatıcının (daha çok

popüler romanlarda görüldüğü gibi) okuyucuyu duygulandırma/etkileme amacıyla olduğu söylenebilir. Fley'in şatosunda esir olarak kalan Karapençe'nin kanı ile mendiline mektup/pusula yazması ve Murat'a göndermesi (s. 140), romanın sonunda sevdiğine kavuşan İbolya'nın, Karapençe'nin yerdeki ayak izlerini öpmesi (s. 155), anlatıcının okuyucuyu duygulandırma amacının romandaki yansımalarına örnek olarak gösterilebilir. İyilerin ödüllendirildiği kötülerin cezalandırıldığı romanda; kötü karakterler Fley ve Ayşula ölümle cezalandırılırken; iyi karakterler olan Karapençe ve İbolya, zorlukları atlatarak birbirlerine kavuşurlar.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin, özellikle de yüzü iğrenç bir hâle gelen ve psikolojik sorunları olan Fley'in duygu ve düşüncelerini okuyucuya yansıtır:

“İki saatten beri de kayıkta bir ölüm sessizliği hüküm sürmekteydi. Ne Fley, ne Ayşula tek bir kelime konuşmamışlardı o ana kadar. Fley, zaten konuşacak halde değildi. Yüzünü dilim dilim doğrayan Karapençe'nin kendisinden intikam alırken takındığı o mağrur tavrı, gözlerinin önünden hiç gitmiyordu.” (s. 5).

“Kayıkta tek başına kalan Ayşula ne olmuştu acaba? Fley, yüzündeki yaralarının iyileşmesini beklerken, hep bunu düşünüyordu.” (s. 14).

“Fley içinden; ‘Demek kestirmiş saçlarını’ diye düşündü.” (s. 64).

“Aylardır, bu mutlu gününü, çocuğunun doğum gününü beklemişti. Çocuğunun dünyaya gelmeden öldüğünü düşünmek Fley'e dehşet veriyordu.” (s. 122).

Anlatıcı, Ayşula'da olduğu gibi, devletine ihanet eden ve sadece kendi çıkarlarını düşünen Derviş Mehmet Paşa hakkında da olumsuz görüşlerini taraflı anlatım tarzıyla dile getirir/imâ eder:

“Ayşula yalan uydurmakta pek mahirdi.” (s. 20).

“Pedro’nun Başvezir’in huzuruna kabul olunması muhafızlarınkinden daha kolay oldu. Vilagos Voyvodası İstanbul’a bir elçi yollar da, Derviş Mehmet Paşa, onu hemen kabul etmez olur muydu hiç?” (s. 103).

Anlatıcının taraflı tutumunun bir başka göstergesi de karakterler hakkında yaptığı benzetmelerdir. Örneğin; anlatıcı, Fley’i böğürtülü bir danaya benzetmiştir: “Fley, koridorda dört dönüyor, âdeta danalar gibi böğürüyordu.” (s. 141).

Bunların yanında anlatıcı, sorduğu sorularla hem okuyucudaki heyecanın dozunu artırmakta hem de karakterlerin duygu/düşünce dünyalarını daha iyi lanse etmektedir:

“Birden bir korku girdi içine Ibolya’nın. Gerçekten saadete, hakikî ve mutlak saadete kavuşacak mıydı? Yoksa, aldatıcı bir rüya mıydı bu?” (s. 21).

“Ayşula olduğu yerde duruyordu. Ne yapacaktı şimdi? Şatonun kapısında yalnız kalmıştı. Bir çok asırlar görmüş olan kapının üstünde, tokmak, çingirak gibi bir şey yoktu. Kalın taş duvarlardan içeriye sesin girmesi de imkânsızdı. Neden gelmişti Ayşula buraya? Nasıl uğursuz bir maceraya, gözü kapalı atılmıştı?” (s. 39).

“Fley ilk önce cevap verememişti. Yoksa Karapençe kendisini tanımış mıydı?” (s. 67).

Anlatıcı olayları önemli ölçüde kendi bakış açısı ile anlattığı gibi, bazı anlarda karakterlerin bakış açılarından da yararlanmışır. Örneğin, Fley’in yaşadığı şatonun Ayşula’nın bakış açısıyla okuyucuya sunulması gibi (s. 36, 38, 40).

Zaman

1606 yılının yazında Karapençe’nin Fley ve Ayşula’yı kürekleri olmayan bir kayıkla suya bırakmasıyla başlayan olaylar, 1607 yılının yazında Karapençe’nin Fley’i öldürüp Estergon’a vali olmasıyla son bulur. Bunun yanında geçmişteki olaylardan, karakterlerin eski günlerinden bahsedilmesiyle de anlatı zamanı genişletilmiştir. Anlatıcı, Derviş Mehmet Paşa’nın geçmişinden şöyle bahseder: “Türklerin Tuna boylarında, 13 yıl süren savaş sırasında, Avusturyalılara karşı daima üstün savaşmasına ve her yerde onları yenmesine rağmen, Avusturyalılara, diğer yenik devletlere nazaran büyük haklar tanıyan, böyle bir anlaşma imzalanmasında büyük rolü olan ve Bostancıbaşı’lıktan Kaptan-ı

Deryalığa getirilen bu devşirme, Padişah I. Ahmet'e hulûl edip, son derece itimadını kazanarak Başvezirliğe gözünü dikmiş ve birtakım entrikalar çevirerek bu makama gelmişti." (s. 61-62).

Geçmişi hakkında bilgi verilen bir diğer karakter de Vilagos şehrinin hekimi Pedro'dur: *"Türklerin eline düşmeden önce, İspanyol gemisinde çalışan ateşli bir gemiciydi. Zekiydi, güçlü kuvvetliydi. Gönlü macera peşindeydi. Ama kaderi daha başlangıçta, onu Türklere esir düşürmüş, Pedro da gençliğinin en güzel çağlarında köle olmuştu. Ama burada da zekâsını kullanmış, hekim olduğunu söyleyerek rahata kavuşmuştu.*" (s. 101).

Romandaki geri dönüşlerden birisi de Karapençe tarafından küreksiz bir kayıkta kaderine terk edilen Aysula'nın başından geçenlerin, romanın ilerleyen sayfalarında okuyucuyla paylaşılmasıdır. Açıklayıcı/aydınlatıcı özellikteki bu geri dönüş şöyledir: *"Aysula, Tuna nehrinde, kayık içinde tek başına kaldığı günden beri üç aydan fazla bir zaman geçmişti. Bu üç ayda ne kadar değişmişti Aysula. Karnında taşıdığı çocuk altı aylık olmuş, canlı, neşeli hâli tamamen kaybolmuştu.*

Kayık onu, Tuna sahillerinde bir Macar kasabasına kadar götürmüş ve kayıkçılar tarafından görülerek sahile çıkarılmıştı. Aysula, etrafını saran kayıkçılara, başından geçenler hakkında hemen bir hikâyeye uydurdu. Güya Aysula, kocasıyla Türklerin eline esir düşmüş, fakat kendisi bir yolunu bularak kayığa binip kaçmıştı. Fakat bindiği kayığın kürekleri, daha önce Türkler tarafından alındığı için, tehlikeli bir yolculuk yapmağa mecbur kalmıştı. Ama çok şükür, yolda kayığı devrilmeden, buraya kadar gelebilmişti. Tabii Macarlar, Aysula'nın yalanına hemen kandılar." (s. 21).

Zamanda yavaşlatma ve atlamaların pek görülmediği romanda, özetlemelere sık sık yer verilmiştir: *"Kaleyi muhafaza edecek kuvvetlerin gelmesi üç ay sürdüğü için, Karapençe, sonbahara kadar Vacz'da kaldı.*" (s. 15).

"Zitvatorok'ta, Türklerle Avusturyalılar arasında yirmi üç gündür devam eden sulh müzakereleri sona ermiş ve 1606 yılının 11 Kasım'ında anlaşma imzalanmıştı." (s. 61).

Mekân

Karapençe serisinin bu romanındaki ana mekân, Fley'in voyvodalığını yaptığı Vilagos şehridir. Yüzü yarık yarık olan Fley, Vilagos şehrindeki şatosunda tarihteki acımasız şövalye Kazıklı Voyvada'nın yaptığı gibi halka akla gelmedik işkenceler yapmaktadır. Romandaki en önemli iç mekân Fley'in kaldığı şatonun mahzenidir. Karapençe'yi burada esir tutan ve sonu bu mahzende gelen Fley, kimseye yüzünü göstermek istemediği için şatonun içini son derece karanlık tutar. Olay-mekân ilişkisine örnek olarak gösterebileceğimiz bu işkence şatosu, mekân tasvirinin işlevsel kullanılmasıyla son derece ürkütücü ve kasvetli bir yer olarak çizilmiştir. Aşula'nın gözünden anlatıcı, şatonun içini okuyucuya şöyle yansıtır: “*Aşula, Zitvatorok'ta şatonun ne olduğunu az çok görmüştü ama, burası, hiç de oradakine benzemiyordu. Ne kadar sevimsiz, ne kadar korkunç bir şatoydu bu... İçerisi zifiri karanlıktı, duvarlar son derece pisti. Tavanlar yer yer örümcek ağlarıyla kaplanmıştı.*” (s. 40).

İçi gibi etrafı da oldukça ürkütücü olan şatonun çevresi köpeklerle kurtlarla dolu olduğu için gelip geçenler dehşete kapılmaktadır. Anlatıcı, yine Aşula'nın gözünden şatonun içi kadar etrafının da ne kadar ürkütücü olduğunu şöyle anlatır: “*Az sonra Aşula'nın bindiği araba Vilagos şatosuna doğru ilerlemeğe başladı. Arabanın ön tarafında bulunan iki fener, yolda garip gölgeler deydana¹³⁹ getiriyor, arabanın penceresinden dışarıya bakan Aşula'nın kalbinde ürperti yaratıyordu. Araba biraz düzlükte yol aldıktan sonra, tepenin üstünde bulunan şatoya doğru, yokuşa tırmanmaya başladı. Etraftan boğuk köpek ulumaları geliyordu. Ulumadan ziyade işkence edilen insanların feryatlarına benzeyen bu sesler, gittikçe çoğalmaktaydı.*” (s. 36).

“*Araba sol tarafa, dar bir yola saptı. Şimdi ormanlık daha çok sıklaşmıştı. Dar bir boğazdan geçtikten sonra, düzlüğe çıktılar. Rüzgâr ansızın fazlalaşmış, köpek ulumalarının azalmasına karşı, kurtlarınki de çoğalmıştı. Aşula arabanın penceresinden etrafa bakarken, hayli uzakta parıldaayan bir çift mavi ışık gördü. Bunlar bir kurdun ay ışığında parıldaayan gözleriydi. Aşula korku ile arabanın içine çekilerek perdeyi kapattı.*” (s. 38).

Romanda mekânların bir bakıma sembolik anlamlar taşıdığı söylenebilir. Vilagos Şatosu zulmün, işkence ve acının sembolü; Estergon Kalesi, Karapençe'nin vali olduğu, İbolya'sına kavuştuğu yer olmasıyla mutluluğun ve vuslatın sembolü; İstanbul da

¹³⁹ İmlâ, kitaptaki gibidir.

yönetimin sembolüdür. Pek fazla işlevleri olmamakla beraber; Ayşula'nın kayık içinde kaderine terk edildiği Tuna Nehri, Bocskay'ın Fley'i gemisine aldıktan sonra mola verdiği ilk yer olan Spat Kalesi, Karapence'nin Fley'e esir düşmeden önce ele geçirdiği Vacz Kalesi, Türkler ile Avusturyalıların anlaşma imzaladıkları Kamaron, Ayşula'nın karaya çıktıktan sonra sığındığı Kovin Kasabası, Karpat Dağları, Karantos Şatosu ve Budin romanda adı zikredilen diğer şehirlerdir.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Karapence serisinin dördüncü kitabı *Karapence Voyvoda'ya Karşı* romanında da olaylar serinin ilk üç kitabındaki aslı karakterlerle yani Karapence, İbolya, Ayşula, Fley ve Murat ile devam etmektedir.¹⁴⁰ Yeni eklenen karakterlerden bazıları şunlardır:

Derviş Mehmet Paşa: Aslen Boşnak Devşirmesi olan ve Bostancıbaşılıktan Kaptan-ı Deryalığa kadar yükselebilmiş olan Derviş Mehmet Paşa, devletine ihanet eden bir haindir. Bocskay ve Fley ile anlaşarak kendisine rüşvet toplayan Derviş Mehmet Paşa, padişahın güvenini kazanmış bir devlet adamıdır. Ancak, Fley'in hekim Pedro ile rüşvet olarak gönderdiği altınları alırken yaptığı konuşmayı padişahın adamlarından birisi duyunca ihaneti ortaya çıkar ve Pedro ile birlikte kafası kesilir. Şahıs kadrosu kalabalık olan romanda aslı karakterler ile Derviş Mehmet Paşa dışında kalan karakterler oldukça siliktir.

Anlatıcı, Derviş Mehmet Paşa'nın doğrudan tanıtımını şu sözlerle yapar: "*Başvezir Lala Mehmet Paşa'nın Haziran'da ölümü üzerine sadarete getirilen Kaptan-ı Derya Derviş Mehmet Paşa, yalancılığı, hilekârlığı, tamahkârlığı, ve hunharlığı ile tanınmış, haris bir Boşnak'tı.*" (s. 61).

Ayşula ile bulunduğu tekneden düşen Fley'i gemisine alarak kurtaran ve onu Vilagos Voyvodalığı'na atayan İstvan Bocskay, Vilagos'un Fley'den önceki voyvodası Mihail, Budin Valisi Ali Paşa, İbolya'nın Viyana'da kaldığı evin uşağı Matyas, Ayşula'nın kayıkla karaya çıktıktan sonra sığındığı meyhanenin sahibi Mazes, Ayşula'yı Vilagos'taki Fley'in şatosuna götüren arabacı Graf, Ayşula'nın yolda konakladığı hanın işletmecisi

¹⁴⁰ Serinin ana karakterleri için; serinin birinci, ikinci ve üçüncü kitapların şahıs kadrosu ve karakterizasyon bölümlerine bakınız.

Burbo, Fley'in şövalyesi Balint, Fley'in şatodaki hizmetkârı Emanuel, Vilagos'un hekimi Pedro, Aysula ve Fley'in oğlu olan ve adını anne babasının isminin birleşmesinden alan Fleş (s. 125), Balint'in metresi Stella, Murat'ın iri yarı askeri Buğra, Fley'in sadık muhafızı Albert romanda adı geçen fakat karakterizasyonları yeteri kadar belirgin yapılmayan, sadece olayları gerçekleştirmek için var olan diğer karakterlerdir. Karakterler doğrudan tanıtılmaları yerine, başta davranışları olmak üzere, konuşmaları, olaylara verdiği tepkiler yönüyle karakterize edilmişlerdir. Yani karakterizasyonları dolaylı yoldan gerçekleştirilmiştir.

Anlatım Teknikleri:

Anlatım teknikleri yönüyle zengin kabul edebileceğimiz romanda, okuyucunun genel kültür yönüyle beslenmeye çalışıldığı görülmektedir. Romanda çeşitli kişi, kavram ve durumları açıklayan dokuz adet dipnot bulunmaktadır (s. 8, 23, 27, 48, 68, 95, 102, 103, 136). Bilgi verme, eğitime amacı taşıyan bu dipnotlar; eseri, edebî metin formundan ilmî metin formuna taşımaktadır. Okuyucuda tarihî roman yerine tarih dersi kitabı okuyor hissi veren dipnotlardan biri şöyledir: *“Vak’anın geçtiği tarihte 17 yaşında olan ve 3 yıl önce tahta çıkan I. Ahmet, zekî, münevver ve hamiyetli bir padişahı ve zekâca erken inkişaf etmiş, kuvvetli bir şahsiyetti. Genç yaşta ve saray sefahat hayatına kapılmamış olduğu halde, ecdadının bizzat sefere çıkma an’anesine riayet etmemiş, Avrupa ve Asya’daki cephelerin mukadderatını bir takım devşirme Başvezir ve vezirlerin ellerine bırakmış olması, pek lehine kaydedilecek hususlar değildir.”* (s. 95).

Okuyucu yalnızca dipnotlarla değil, karakterlerin konuşmalarından da birtakım bilgiler edinebilmektedir. Anlatıcı, karakterlerini okuyucuyu bilgilendirecek şekilde söz aralarına bilgiler katarak konuşmaktadır:

“Sana üzüleceğin bir haber vereyim Karapençe, Fleş’in annesi Aysula, çocuğunu dünyaya getirirken öldü. Benim oğlum seninkinden bu bakıma talihsiz. Ama yine de o, geleceğin Sezar’ı olacak... Senin oğlundan daha zekî, daha akıllı ve daha kurnaz olacak... Hatta Sezar’dan daha kurnaz... Sezar pek gafil davrandı. Brütüs gibi bir dostunun hançeriyle can vereceğini Sezar asla aklına getirmemişti. Benim oğlum, dostunu, düşmanını çok iyi tanıyacak Karapençe...” (s. 126), (Fley).

“Bilirsiniz ki Prens, Yahudi erkek çocukları daha doğar doğmaz sünnet olur.” (s. 80), (Balint).

Hem anlatma hem gösterme tekniklerine yer verilen romanda kullanılan bir diğer teknik de tasvir tekniğidir. Anlatıcı, Vilagos şehrinin hekimi Pedro'nun gözüyle İstanbul'u şöyle tasvir eder: “Pedro, İstanbul'da uzun yıllar kalıp da, şehrin birçok yerini gezince, buranın camiler, saraylar, köşkler, kasırlar şehri olduğuna hükmetti. İstanbul bir cennetti... Boğazın iki yakası, yemyeşil ağaçlar ve fundalıklarla kaplıydı. Hemen hemen her sokakta gügül gügül çeşmeler vardı. Bir defasında efendisiyle tâ Boğazın sonuna kadar yelkenli bir kayıkla gezintiye çıkmıştı. Köşkler, yalılar, kulübler, Boğazın akan suları, mavi gök ve yeşillikler, âdeta Pedro'yu sarhoş etmişti. Bir çok şehirler görmüştü Pedro. Fakat içlerinde İstanbul kadar güzel, muhteşem, sihirli olanı yoktu... Kalabalık, şirin, canlı, hayat ve neş'e dolu bir şehirdi İstanbul.” (s. 102-103).

Diyalog tekniğine de yer verilen romanda, anlatımın yer yer geleneksel anlatıya benzetildiği/yaklaştırıldığı da görülmektedir. Fley'in kayıktan düştükten sonra eskiden yanında görev aldığı kumandanı İstvan Bocska'yın Fley'e rastlayarak onu kurtarması, Fley'in, yerine geçtiği eski voyvoda Mihail'e benzemesi, Karapence'nin kılığına girerek kötü işler çeviren şövalye Balint'in Karapence'ye şeklen benzemesi gibi sık sık karşılaşılan tesadüfler yönüyle roman geleneksel anlatı türlerini anımsatmaktadır.

Karapence'nin İbolya'ya ve Budin Beylerbeyi Ali Paşa'ya gönderdiği mektuplarla (s. 15-16), mektup tekniğine yer verilen romanda, daha çok popüler romanlarda rastladığımız meslekî metinler de bulunmaktadır. Budin Beylerbeyi Kadızâde Ali Paşa'nın Karapence'ye gönderdiği emirname, meslekî metin olarak değerlendirilebilir:

“Karapence Osman bey oğlum,

Zaferin mübarek olsun! Seninle ve emrindeki kahraman askerlerinle daima öğünürüm. Kaleye buradan kuvvet yollayınca kadar, Vacz'ın muhafazasına sen memursun. Berhudar olasın.

Kadı-zâde Ali Paşa” (s. 15).

Romanın aslı karakterlerinden olan, ortalıkta ve yalnız kalan, son çare olarak Fley'e sığınan Aşşula'nın duygu ve düşüncelerini anlatıcı, iç çözümleme tekniğiyle okura yansıtır:

“Demek Fley, Vilagos Voyvodası olmuştu... Ona artık Prensım diye hitap edecekti. Prens karısı, Prenses olacaktı. Bunu düşünmek, Aşşula'ya bir ferahlık verdi ama Fley'in yüzünün nasıl olduğunu düşününce, yine birden ürperdi. Acaba çok çirkin mi olmuştu Fley? Yüzü bakılamayacak kadar korkunçlaşmış mıydı? Öyle de olsa ne zararı vardı? Fley nihayet karnında taşıdığı çocuğun babasıydı. Üstelik Fley'i sevmişti de...” (s. 30).

“Acaba Fley'i nasıl bulacaktı? Yoksa yerine başka biri, gerçek bir Prens Mihail mi çıkacaktı? Hep aynı düşünce... Her merdiven basamağına çıktıkça Aşşula yeni bir korku ve endişe ile karşılaşılıyor, ihtiyarın az önceki sözlerini hatırlıyordu.” (s. 40).

“Aşşula sağına soluna bakındığı halde, kimseyi göremedi. Birden bir ürperti geldi içine. Yoksa, cin-peri masallarındaki gibi hayalet dolu bir şatoya mı düşmüştü? Neyse ki korkusu uzun sürmedi.” (s. 44).

Dil ve Üslûp

Tanrı bilici özellikteki anlatıcı, olayları daha çok amiyane/argo bir dil kullanarak anlatmaktadır. Anlatıcının romanın birçok yerinde kullandığı bu amiyane/argo dil örneklerine aşağıdaki kesitleri gösterebiliriz: *“İbolya, Maruşka'ya veda ederken, Madamın eline yarım kese altın sıkıştırılmış.”* (s. 20).

“Fley, koridorda dört dönüyor, âdeta danalar gibi böğürüyordu.” (s. 141).

“Zavallı muhafız, kalbi üstüne yediği hançerle gık bile diyemeden öbür dünyayı boylamıştı.” (s. 146).

“Fley, zaten daha fazla can çekişmedi. Titreyen vücudu bir zemberek gibi boşanarak, rutubetli mahzenin zemini üzerinde hareketsiz kaldı.” (s. 151).

Anlatıcının yanında bazı karakterler de amiyane/argo dil kullanma eğilimindedir:

“Fley asabî bir sesle: ‘Elbette kayık bir yerde sahile toslıyacak.’ dedi” (s. 7).

“Mösyöler, vakit tamam! Evli evine, köylü köyüne!...” (s. 24), (Mozes).

Romanın bazı yerlerindeki anlatımlarda kullanılan dil ve üslûp, geleneksel anlatıların izlerini taşımaktadır. Okuyucu, romanda yer yer destan/masal havası teneffüs etmektedir. Romandan alınan aşağıdaki kesitler bu düşünce doğrultusundadır:

“Buradaki erkek kurtlar dişilerine karşı son derece bağlıdır. Bilmiyorum, başka yerlerde de böyle midir? Erkek kurt, dişiyile bir nevi karı-koca hayatı yaşarmış... Bu yüzden dişileri ölen erkek kurtlar, şatoya musallat oldular. Sanki ölen dişilerinin intikamını almak isteyen bir hâlleri var. Her gece dişi kurtların öldüğü saatlerde ulumaya başlarlar.” (s. 41).

“Derler ki: Estergon, Estergon olalı, böyle bir aşk görmedi. Karapence ne evlendi, ne de bir cariye aldı. Bazı geceler, beyaz atına biner ve tek başına köşkünden ayrılırdı. Şöhretli Estergon Valisi, nereye giderdi? Ne yapardı? Bunu kimse bilmezdi.” (s. 156).

Romandaki inandırıcılık duygusunu azaltan, romanı dil yönüyle zayıflatan sebeplerden birisi de karakterlerin makam/mevkî ve konumlarına uygun konuşturulmamasıdır. Örneğin, Vilagos’un zalim ve acımasız voyvodası Fley’in canımlı/cicimli konuşmaları oldukça yersizdir: “Anlatsana canım... Tekrar tekrar dinlemek istiyorum. Dinledikçe de keyfim artıyor.” (s. 79).

Dil yönüyle dikkat çeken hususlardan birisi de imlâ yanlışlarıdır:

“Fley sırlısklam bif haldeydi.” (s. 9).

“Meğer öldürdüğü iki krut da dişiymiş.” (s. 41).

3.12. KARAPENÇE'NİN OĞLU¹⁴¹

İlk baskısı 1967'de yapılan ve *Karapençe* serisinin son romanı olan *Karapençe'nin Oğlu*'nda, Karapençe'nin oğlu Hakan ile Fley'in oğlu Fleş arasındaki mücadele anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü

Uzun yıllar Estergon Valiliğini yapan Karapençe elli yaşına, büyüüp yetişen oğlu Hakan da on dokuz yaşına basmıştır. Yaşlanmasına rağmen hâlâ dinç duran Karapençe, 1620 yılına kadar Lehlerle Türkler arasında savaş çıkana kadar Estergon Kalesi kumandanlığını sürdürmüştü; ancak, bu savaşta başvezirin savaş taktiğini dinlemeyerek kendi kafasına göre hareket ettiği için kale kumandanlığından azledilmiştir. Azledildikten sonra kimsenin yüzüne bakamayacak hâle gelen Karapençe, oğlu Hakan ve nikâhına aldığı İbolya ile Lehistan sınırındaki Karon Kasabası'na göç ederek burada yaşamaya başlamıştır.

Hakan bir gün sandalıyla sazlıkta dolaşırken, kendisinden üç dört yaş küçük bir erkek çocukla karşılaşır. Adı Fleş olan bu çocukla bir müddet arkadaşlık eder. Hakan ona babasının Estergon'da kale kumandanı olduğunu; Fleş de anne babası öldükten sonra bir müddet manastırda kaldığını şimdi de Kıpura Köyü'nde çobanlık yaptığını anlatır. Hakan, ondan mızrakla balık tutmasını, Fleş de Hakan'dan ok ve yay yapmasını öğrenir. Daha sonra nehirde yaşayan deniz ejderhasına beraberce saldırırlar, ikisi de ejderhaya birer ok sapladıktan sonra ejderha gözlerden kaybolur. Daha sonra Hakan ve Fleş evlerine dönerler. Hakan babasına ejderhayı okladığını, fakat ellerinden kaçırdığını anlatınca, Karapençe de oğluna tekrar aynı yere gitmesini canavarın ölüp ölmediğini görmesini söyler. Fleş de yanında kaldığı Gogo Baba'ya aynı şeyleri anlatınca, Gogo Baba da Fleş'e yarın aynı yere giderek canavarın ölüp ölmediğini kontrol etmesini söyler. Bir sonraki gün, ejderhayı okladığı yere gelen Hakan, burada Fleş'i görünce, Fleş'in ejderhayı öldürmekte bencillik ettiğini düşünerek Fleş'e saldırır. Kavga esnasındaki konuşmalardan Fleş, Hakan'ın babasının Karapençe yani kendi babasının katili olduğunu anlar. Kavga iyice şiddetlenmeden Fleş ile birlikte gelen Gogo Baba, kavgaya müdahale ederek Fleş'i de alıp oradan uzaklaşır. Eve dönen Hakan, anne ve babasına durumu anlattıktan sonra, Fleş'in

¹⁴¹ Oğuz Özdeş, *Karapençe'nin Oğlu*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, 132 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

kuzeni olduğunu öğrenince büyük bir şok geçirir. Bir sonraki gün nehir kenarına dolaşmaya çıkan Hakan, et pişiren birini görünce yanına gider, bu kişi Fleş'tir. Fleş onu yemeğe davet ettikten bir süre sonra köylülerin canavar geliyor seslerini duyan iki kuzen doğruca sesin geldiği tarafa koşarlar. Nehir kenarına çıkan ejderhaya aynı anda saldıran Hakan ile Fleş ejderhayı öldürürler. Ancak, canavarı kimin öldürdüğü konusunda bir anlaşmaya varamazlar. Bunun için, durumu Papaz Gogo Baba'ya danışır. Hakem tayin edilen Gogo Baba, ejderhaya ilk ve son darbeyi Fleş'in indirdiğini öne sürerek Fleş'i şövalye çıraklığına atar. Bu duruma çok sinirlenen Hakan ise orayı terk eder.

Aradan beş yıl geçtikten sonra, bir gün ava çıkan Karapençe ile Hakan, yolda şövalyeliğe yükselmiş olan Fleş ve adamlarına rastlarlar. Fleş ve adamları, Karapençe ve Hakan'ın üzerine saldırınca Karapençe yakalanır, Hakan da daha sonra babasını kurtarabilmek için kaçır. Karapençe'den İbolya'nın bulunduğu evin anahtarını alan Fleş, birkaç adamıyla Karapençe'yi esir aldıktan sonra; evi basmaya, İbolya'yı kaçırmaya gider. Babası gibi intikam ateşiyle yanan Fleş, Karapençe'yi ve İbolya'yı Baykuşlar Şatosu'na götürmek üzere yola çıkar. Fleş ve adamlarını takip eden Hakan, Fleş'in en son aldığı yardımcısını ikna ederek, onunla yer ve kılık değiştirip kimliğini belli etmeden şatoya girer. Birkaç gün sonra Hakan, Fleş'in Karapençe ve Aysula'yı öldürmek için hazırladığı zehirli şarabı zindana götürürken, gecenin karanlığı ile askerlerin sarhoşluğundan yararlanarak anne ve babasını şatonun zindanından kaçırmayı başarır. Anne babasıyla eski evlerine dönen Hakan, babasının firar esnasında yaralanan ellerine pansuman yapar. Aradan birkaç gün geçtikten sonra, Santona Şatosu'ndan gelen İlonka adında bir kız, Hakan ile karşılaşır. Santona Şatosu'nun sahibinin kızı olan İlonka; Fleş'in, şatolarını ele geçirdiğini, Hakan'ı öldürmek için gece gündüz planlar yaptığını ve bir de şatoyu hayaletlerin bastığını anlatır. Bir an önce Fleş'ten kaçırılarak esir alınmalarının intikamını almak isteyen Hakan ve Karapençe, Santona Şatosu'na giderler. Ancak, yolda Fleş'in baştan ayağa silahlı adamlarından birisi önlerini kesince, meydana gelen kavgada Karapençe'nin elinin yaraları daha beter hâle gelir. Bölgeyi iyi bilen İlonka, Hakan'a Karapençe'yi yakınlarda bulunan dindâr bir ihtiyarın yanına götürmeyi önerir. İhtiyar adam Karapençe'nin sürekli kanayan ellerini tedavi eder. Karapençe, Hakan'ı elleri iyileşene kadar Fleş'in bulunduğu şatoyu kolaçan etmesi için görevlendirir. Fleş'in kaldığı şatonun hayaletlerle dolduğunu İlonka'dan öğrenen Hakan, kaz derisinden yaptığı maskeyi yüzüne takarak şatoya girer. Hakan'ı hortlağa benzeten Fleş, korkudan bayılırken Fleş'in

adamları da ne yapacaklarını şaşırırlar. Babasının yanına dönen Hakan, Fleş'e oynadığı oyunu Karapençe'ye keyifle anlatır. Hakan ile arasında duygusal bir bağ oluşan İlonka, Hakan'dan tekrar şatoya giderek babası Baron Kartopiyer'i kurtarmasını isteyince, İlonka'dan hoşlanan Hakan, onun bu isteğini geri çevirmez ve kaz derisinden yaptığı maskesiyle şatoya dalarak Fleş ve adamlarını korkutup Baron Kartopiyer'i kurtarır. Hakan, hayatını kurtardığı Baron Kartopiyer'den İlonka'yı ister; ancak, Baron böyle bir şey olamayacağını, İlonka'nın Prens dö Mark ile sözlü olduğunu ve yakında evleneceklerini söyler. Bu duruma çok üzülen Hakan, babasının yanına döner. Ortalık yatıştıktan sonra Hakan, İlonka'nın düğününe davet edilir. Şatoya gittiğinde Baron Kartopiyer, şatosunu Hakan'a hediye eder. Hakan İlonka'nın aşkına daha fazla dayanamaz ve Prens dö Mark ile görüşerek onu evlilikten vazgeçirmek için harekete geçer. Hakan, Prens dö Mark ile görüşürken bir anda şatonun haydutlar tarafından basıldığını ve İlonka'nın kaçırıldığını görünce hemen müdahale eder. İlonka'yı gemisiyle kaçıran Fleş ve adamlarına saldıran Hakan, çok geçmeden yakalanır. Babası Fley gibi insanlara işkence etmekten büyük keyif alan Fleş, Hakan'ın gözleri önünde İlonka'yı kırbaçlayarak elbiselerini parçalar. Ancak, Fleş'in işkencesi Prens dö Mark'ın gemisinin, yanlarına yaklaşmasıyla sona erer. Her iki gemideki askerler birbirlerine saldırırken, İlonka ile yan yana ve elleri bağlı olan Hakan, tesadüfen yanlarında bulunan bir teneke parçasıyla, ellerinin bağlı olduğu ipi keserek kavgaya katılır. Prens dö Mark'ın kılıcını alan Hakan, Fleş'in askerleriyle çarpışırken bir anda Fleş'in gemisi büyük bir gürültüyle infilâk eder. Tüm aramalarına rağmen ne İlonka'yı ne de Fleş'i bulabilen Hakan ve Prens dö Mark, evlerine dönerler. Hakan başından geçenleri Karapençe'ye anlatınca, Karapençe bu durumun Fleş'in bir oyunu olabileceğini ve İlonka'yı araması gerektiğini oğluna anlatır.

Hakan, bir gün anne babasıyla evinde otururken bir mektup alır. Baron Kartopiyer, gönderdiği mektubunda Hakan'ı ailesiyle birlikte Santona Şatosu'na davet etmektedir. Bu teklife olumlu cevap veren Hakan ve ailesi, doğruca Santona Şatosu'na giderler. Burada bir süre kaldıktan sonra, sınır hattında bulunan şatonun hangi millete ait olduğu konusunda Türkler ile Lehler arasında bir tartışma çıkar. Alınan haberlere göre Lehler ile Baron Kartopiyer'in on adamı arasında bir turnuva gerçekleştirilecek, kazanan taraf Santona Şatosu'na sahip olacaktır. Hakan, Karapençe ve Prens dö Mark'ın, Baron Kartopiyer'in safında yer aldığı düello büyük bir gürültüyle başlar. Prens dö Mark'ın öldüğü bu düelloda Hakan, Lehlerin tarafında savaşan hasmının miğferini düşürünce gözlerine inanamaz,

karşısındaki asker Fleş'tir. Hakan ile kıyasıya bir kavgaya tutuşan Fleş, yenileceğini anlayınca kaçmaya başlar. Ancak, Hakan'ın bu sefer Fleş'i kaçırmaya hiç niyeti yoktur. Uzunca bir kovalamadan sonra Hakan, Fleş'in saklandığı mağaraya gelir. Fleş mağaraya daha önceden ulaştığı için hemen saklanmıştır. Yaşlı bir büyücü kadınla karşılaşan Hakan, Fleş'in yerini sormaya fırsat bulamadan Fleş'i karşısında bulur. Fleş elindeki kılıcıyla birtakım hareketler yapıp, ne olduğu belirsiz sözler söyleyerek bataklığa doğru koşmaya başlar. Giriştiği mücadelelerde hep başarısız olan ve babasının intikamını bir türlü alamayan Fleş, aklı dengesi bozuk bir şekilde bataklıkta boğularak ölür. Hakan, İlonka'nın bulunduğu mağaraya gelir; ancak, bir aydır kaldığı bu mağarada İlonka'nın da aklı dengesi bozulduğundan Hakan'ı tanımaz. Hakan, çektiği acılara daha fazla dayanamayarak bayılan İlonka'yı Santona Şatosu'na götürür. Burada bir yıla yakın bir tedaviden sonra eski sağlığına kavuşan İlonka, Hakan'la evlenerek mutlu olur.

Oldukça basit bir olay örgüsüne sahip romanda, Hakan ile İlonka arasındaki duygusal ilişki, romanın aşk kanadını oluşturmaktadır. Anlatıcı, *Karapençe* serisinin bu son romanında Hakan'ı ön plana çıkarmak için, *Karapençe*'yi kale kumandanlığından azlettirerek, onun askerî kariyerini neredeyse sıfıra indirir. Fley'in oğlu Fleş'i naturalizm açısından değerlendirecek olursak; adı gibi, Fleş'in birçok yönden babası Fley'e benzediğini söyleyebiliriz. Anlatıcı, bu benzerliği diğer karakterlerin ağzından şu şekilde dile getirmektedir:

“- Demek, arkadaş olduğun çoban, Fley'in oğlu ha? Kaç yaşlarında bu oğlan?

- Ondördünde olduğunu söyledi.

Karapençe zihninden şöyle bir hesap yaptıktan sonra:

- Doğru, diye mırıldandı. On üç yıl önce, onu Vilagos Voyvodalığında görüp manastıra yollattığım zaman bir yaşında bir çocuktü.

- Ama ondördünden daha büyük gösteriyor baba.

- Babası boylu poslu bir erkekti de ondan olacak.” (s. 21).

“Demek babanın iblis ruhu sana da geçti Fley'in oğlu!” (s. 38), (*Karapençe*).

“Gerçekten babandan hiçbir farkın yok! Onun gibi gaddar, onun kadar alçak, onun kadar hainsin sen!” (s. 40), (*Karapençe*).

“Ben de babam gibi bir şatoya kapanmak, orada onun düşmanlarıyla hayatımın sonuna kadar intikam almak hırsı içinde yaşamak istiyorum!” (s. 51-52), (Fleş).

“Bütün insanları, bütün güzel şeyleri kıskanıyorsun. Ruhunda aşağılık bir duygu var. Tıpkı baban gibi.” (s. 101), (Hakan).

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin iç dünyalarını bilmekte, meydana gelen ya da gelebilecek olayların ne gibi sonuçlar doğurabileceğini tahmin edebilmektedir. Anlatıcı, romanın ana karakteri Hakan ile onun baş düşmanı Fleş’in düşüncelerini, şu cümlelerle okuyucuya sunmaktadır:

“Acaba nehir ejderi gerçekten ölmüş müydü? Yoksa bataklığın ya da sazlığın bir yerine sığınmış yaşıyor muydu? O günden sonra, Hakan’ı da Fleş’i de yalnız bu düşünce meşgul etmeye başladı. Eğer ölmemişse, nehir ejderini öbür dünyaya yollamak şerefine, ikisi de ayrı ayrı sahip olmak istiyordu.” (s. 12).

“Fleş birden değişti ama belli etmek istemedi.” (s. 15).

“Karapençe, zihninden şöyle bir hesap yaptıktan sonra, doğru diye mırıldandı.” (s. 21).

“Bu sözler, Hakan’a yeni bir darbe olmuştu. Belki de babasının sözlerinin tesiriyle, İlonka’nın hâlâ yaşadığına dair beslediği hisler, yeniden karanlığa gömüldü.” (s. 113).

Olan ya da olması muhtemel olayların ne gibi sonuçlar doğurabileceğini, anlatıcı; hâkim bakış açısıyla okuyucuya sezdirmektedir:

“-Seni buraya Fleş köpeği gönderdi değil mi? Söyle, söylemezsen, boynunu bir koyun gibi keseceğim.”

Haydut, korku içinde titriyordu. Gerçekten kendisini buraya yollayan Fleş’ti, fakat vereceği sırrın ilerde hayatına mal olacağını biliyordu.” (s. 69).

“Eğer taş set üstünde kapışırlarsa ikisinden birisinin mutlaka sonu gelmiş olacaktı. Hakan, belki hasmını da beraber aşağıya sürüklüyebilirdi ama, bu onun da felâketi ve sonu olurdu.” (s. 84).

Anlatıcının kendisini belli ederek taraf tuttuğu ve olaylar karşısında yorum yapmaktan çekinmediği de görülmektedir:

“Doğrusu yaptığı şey bir hayli tehlikeliydi. Ya biraz sonra nöbetçi çıkıp gelse, o zaman işler iyice karışacaktı. Fakat Hakan, böyle zamanlarda bir kolayını bulur, yeni gelen nöbetçiyi atlatmayı becerirdi.” (s. 47).

“Çok geçmeden Gogo Baba’nın geldiği haberi verildi. Güya burası, köyün mahkeme salonuydu. Salonun dibinde Hakan ve Fleş duruyordu. Aralarında da atları ve öldürdükleri nehir ejderi bulunuyordu.” (s. 27).

“Hakan, eğer döğüşmeye devam edecek olursa, şövalyelerin eline esir düşmesi mukadderdi. Ama kaçmayı başarırca, babasını kurtarmak için plânlar hazırlayabileceğini düşünmüş ve hasımlarının elinden kurtularak ormanlığa dalmıştı.” (s. 38), (Hakan’ın, babası Karapence’yi Fleş’le tutuştukları kavgada yalnız bırakarak kaçması üzerine, okuyucunun zihninde Hakan hakkında yanlış bir intiba uyanmaması için, anlatıcı yukarıdaki sözleriyle Hakan’ı savunmaktadır.).

“Doğrusu, bu davranışı pek makûl sayılmazdı. Az sonra, yemekler salona götürüldüğü zaman, uşak kaz kızartmalarından birinin yerinde yeller estiğini fark ederse telaşlanmaz mıydı? Ama insan, karnı aç olursa, tehlikeli işlere girişmekten çekinmiyordu.” (s. 45), (Anlatıcı, Fleş’in şatosuna gizlice giren Hakan’ın rahat davranışları üzerine bu sözleri sarf eder.).

“Doğrusu (Hakan’ın) cesaretine diyecek yoktu ama, bu kadar korkusuzca, mağaranın içine girmesinin başına ne gibi felâketler getirebileceğini de hiç hesaba katmaması, affedilir hatâ değildi.” (s. 121).

Anlatıcı olgusu ile karşılaşılan bir diğer durum da, anlatıcının olayları anlatırken okuyucuya yönelttiği sorulardır. Okuyucudaki heyecan duygusunu attıran bu sorular, yazarın anlatım stratejisinin belirleyici unsurlarındandır. Anlatıcının sorularından bazıları şöyledir:

“Atın peşinden, bileğine geçirdiği kementten dolayı Hakan da sürükleniyordu. Şimdi ne yapacaktı? Eğer at, böyle koşmakta devam ederse, çok geçmeden sazlıklara çarpa çarpa parçalanacaktı.” (s. 20).

“İbolya korku ile geri çekildi. Kimdi bu adamlar? Kendisini kaçırmak için gelen haydutlar mıydı yoksa?” (s. 29).

“Eline geçirse, parça parça edecekti Fleş'i. Ama Fleş'i öldürmekten daha önemli bir işi de vardı. İlonka'yı sakladığı yeri mutlaka bulmalı, sevgilisine kavuştuktan sonra Fleş'in icabına bakmalıydı. Acaba bu ölüm kalım yarışında hangisinin atı daha önce çatlayıp ölecekti? Nereye sürüklüyordu Hakan'ı bu çılgın adam? Belki de, bir tuzağa doğru çekiyor, korkusuz Hakan da, hiçbir şey düşünmeden peşinden geliyordu.” (s. 117-118).

“Yoksa İlonka, çıldırmış mıydı? Mağarada yaşadığı hayata tahammül edemiyerek, düşünme kabiliyetini ve hafızasını kaybetmiş miydi?” (s. 129).

Olayları genellikle kendi bakış açısı ile anlatan anlatıcı, karakterlerin bakış açılarından da yararlanmaktadır. Örneğin; anlatıcı, İlonka'nın vücudunu Fleş'in bakış açısıyla okuyucuya yansıtır: *“Şimdi sevgilinin vücuduna iyi bak Karapençe'nin oğlu!... Nasıl, güzel değil mi? Göğüsleri ne kadar iri ve taze!... Hele şu belinin inceliğine, kalçalarının genişliğine bak!.. Bir aşk ilâhesi gibi...”* (s. 99).

Zaman

Romanın vak'a zamanı, 1620 yılında Türklerle yapılan savaşta Karapençe'nin kale kumandanlığından azledilmesiyle başlamış, 1626 yılında Fleş'in ölmesi ve Hakan'ın İlonka'ya kavuşmasıyla son bulmuştur. Bununla birlikte romanın anlatı zamanı, 1607'de Karapençe'nin Estergon Valisi olmasıyla başlamış, 1607'den 1620'ye kadar olan dönem Hakan'ın çocukluğu merkeze alınarak özetleme tekniğiyle şöyle verilmiştir: *“Hakan, çocukluk günlerinde, Estergon Kalesinin yamacındaki evlerinin önünde, tek başına oyun oynamaktan, akşam olunca da, haftada birkaç gece kulübelere gelen babası Karapençe'yi pencere arkasında beklemekten başka bir zevk bilmezdi. Tâ ki, 1620 yılında Türklerle Lehliler arasında savaş başlayınca kadar.”* (s. 5).

Zamanda, ileri atlamaların da yapıldığı romanda, anlatı zamanını genişleten etkenlerden birisi de karakterlerin geçmişteki yaşantılarına değinilmesidir: “Benim babam da çok âdil bir adammış. Haksızlığa hiç tahammül edemezmiş. Ne yazık ki, hiç yüzünü hatırlamıyorum. Beni çok küçük yaşlarımda manastır’a¹⁴² vermişler. Çocukluğum hep manastırda geçti.” (s. 8-9), (Fleş).

“Sen bu hâlîme bakıp beni görgüsüz bir kadın sanma! Ben de gençliğimde güzeldim. Bir Kont’un kızıydım. Macaristan’ın en güzel, en büyük şatosunda geçti gençliğim. Annemin babamın tek kızıydım. Her istediğim yapıldı. Fakat bütün çocukluğum, şatonun o siyah, kirli duvarları arasında geçmişti. Çocukluğumda öğrendiğim şeyler, cin peri masallarından öteye geçmemişti. Ne bir arkadaşım, ne de hislerimi açıklayacağım bir arkadaşım vardı. Dadım bile beni büyü yaparak uyuttuğunu söylerdi. Yalnız ben değil, şatodaki bütün büyük insanlar cin peri masallarına inanırdı. Genç kızlığımda ben de cinlere, perilere çok inanırdım. O sıralarda şatomuza misafir gelen bir Kontun oğluna aşık oldum. Fakat Kontun oğlu bir başka kızla nişanlıydı. Çok geçmeden de evlenince, hüsranımdan odama kapandım. Sonunda da şatodan kaçıp dağlara çıktım. Bir gün dağlarda dolaşırken burayı buldum. Burası haydutların eskiden gizlendikleri bir mağara imiş. Ben geldiğimde kimse yoktu. Meğer baskına gitmişlermiş. Seferden dönüp de beni burada bulunca üzerime saldırdılar. O günden sonra hep kötü şeytanlar üzerime üşüştü. Buradan ayrılamaz oldum. Seneler sonra haydutlar, birer ikişer yaptıkları soygun sırasında ölüp telef oldular. Ben de o günden beri burada yalnız başıma yaşıyorum. Ya böyle işte... Ara sıra senin gibi misafirler geliyor da, bana üç beş altın, biraz yiyecek içecek bırakıp gidiyorlar. Ben de onlara büyü yapıyorum.” (s. 128), (Büyücü kadın ile Hakan arasındaki bir konuşmadan).

Fleş’in adamlarıyla birlikte İbolya’nın kaldığı evi bastığı esnada, İbolya yıllar önce evinin basıldığı anı hatırlar. Kısa süreli gerçekleşen bu geri dönüşü “flashback” olarak değerlendirmek mümkündür: “İbolya korku ile geri çekildi. Kimdi bu adamlar? Kendisini kaçırmak için gelen haydutlar mıydı yoksa? Bundan 26 yıl önce, Mohaç’ta evlerine gelen haydutlar da yine böyle bir Mayıs gecesi, yattığı odaya çıkmaya çalışmışlardı.” (s. 29).

Anlatı zamanını serinin diğer romanlarına göre uzun kabul edebileceğimiz bu romanda, yavaşlatmalar pek görülmediği hâlde, özetlemelere ve atlamalara sıklıkla

---

¹⁴² İmlâ kitaptaki gibidir.

başvurulmuştur: *“Hakan, çocukluk günlerinde, Estergon Kalesinin yamacındaki evlerinin önünde, tek başına oyun oynamaktan, akşam olunca da haftada birkaç gece kulübelerine gelen babası Karapençe’yi pencere arkasında beklemekten başka bir zevk bilmezdi. Tâ ki, 1620 yılında, Türkler ile Lehliler arasında savaş başlayıncaya kadar...”* (s. 5).

“Yaz, sonbahar, sonra uzun ve sıkıntılı bir kış geçmiş, bahar gelmişti. Santona Şatosunun etrafını kuşatan ağaçlar, yapraklanmıştı.” (s. 132)

“Aradan tam beş yıl geçti.” (s. 29).

“İki hafta sonra, akşam üstü Karapençe, İbolya ve oğulları Hakan, evde karşılıklı oturmuşlardı.” (s. 59).

Mekân

Daha çok popüler romanlarda rastladığımız gibi bu romanda da merkez/ana mekân zindandır. Fley’in oğlu Fleş, ele geçirdiği Baykuşlar Şatosu’nun zindanında Karapençe ve İbolya’yı hapseder. Hakan, Fleş’in adamlarının birinin kılığına girerek şatoya sızıp anne ve babasını kurtarır. Adı gibi dış görünüşü de hiç hoş olmayan Baykuşlar Şatosu’nun adının nereden geldiğini Fleş’in adamlarından birisi şu sözlerle açıklar: *“Şatonun mazgallarında baykuşlar yuva yapmışlar, bundan ötürü de buranın adı Baykuşlar Şatosu olmuş...”* (s. 48).

Baykuşlar Şatosu’nda mekân tasvirlerinin işlevsel olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Kötü karakter Fleş’in yaşadığı şatonun adı ve görüntüsü hoş değildir. Bu durum mekân-insan ilişkisine örnek teşkil etmektedir: *“İki saat yol aldıktan sonra, ıssız bir yayla üzerinde, görünüşü hiç de hoş olmayan bir şato (Baykuşlar Şatosu) görüldü.”* (s. 44).

Romandaki bir diğer şato Santona Şatosu’dur. Fleş ve adamlarının Baykuşlar Şatosu’ndan sonra ikâmet ettikleri yer burasıdır. Baron Kartopiyer ve kızı İlonka’nın yaşadığı bu şato, romanın sonunda Hakan ve ailesine armağan edilir. Bu şatonun zindanı da, Baykuşlar Şatosu’nda olduğu gibi, olay örgüsünde önemli bir yere sahiptir. Fleş, Baron Kartopiyer’i bu şatonun zindanına atar. Hakan da İlonka’nın babasını buradan kurtarıncaya, duygusal ilgi duyduğu İlonka’nın gözünde ayrı bir değer kazanır. Fleş, Santona Şatosu’nu şu sözlerle sevgilisine anlatmaktadır: *“Bir baba ile kızı uzun zamandan beri şatoda*

oturuyorlar. Şatonun varisleriymiş... Dağlık bir yerde ve etrafında hiç meskûn bir yer yokmuş. Doğrusu tam benim idealim bir yer.” (s. 49).

Romandaki en önemli açık mekân, romanın sonlarına doğru Baron Kartopiye ile Lehler arasındaki turnuvarın yapıldığı hipodromdur. Hakan ile Fleş, son dövüşlerini yaptıkları bu hipodromu, anlatıcı şu sözlerle tasvir etmektedir: *“Turnuva, şatonun batısında, ortaçağ derebeylerinin zamanında şenlikler için yapılan ve birkaç asır terk edildiği için harabe haline gelen eski bir hipodromda yapılacaktı. Hipodrom elips şeklindeydi ve anfiteatr tarzında on sıralık oturma yerleri vardı.*” (s. 113).

Romanın en sonundaki mekân olan büyücü kadının bulunduğu esrarengiz mağara ise romana epik bir hava katmaktadır. Anlatıcı, mağarayı Hakan’ın gözlerinden şu sıfatlarla tasvir etmektedir: *“Hakan, mağara denince gözlerinin önüne bir oda genişliğinde bir koğuk gelirdi. Halbuki, burası mağara değil, geniş bir dehlizle içeriye girilen ve yer yer, çeşit çeşit bölmeleri olan geniş bir mahzeni andırıyordu. Tepeye yağın yağmurların tesiriyle mağaraya sızan sular, çeşitli toprak tabakalarından geçerken, kışın saçaklarda meydana gelen buzlar gibi, sarkık renkli taşlar meydana getirmiş ve bu manzara içerisini esrarengiz bir havaya bürümüştü. Mağaranın içinde gelişi güzel konmuş meşaleler, bu sarkan kalkerli taşları, aydınlatıyor ve garip şekiller meydana getiriyordu.”* (s. 121).

Bu mekânların dışında; Karapence’nin kale kumandanlığından azledildikten sonra eşi ve oğluyla yaşamaya başladığı Koron Kasabası, Fleş’in manastırdan kaçtıktan sonra çobanlık yapmaya başladığı Kıpura Köyü ve Fleş’in İlonka ile Hakan’ı esir aldığı gemisinin mahzeni romanda adı geçen diğer mekânlardır.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Merkez karakterin Hakan olduğu romanda, Hakan’dan sonraki en önemli karakterler önem sırasına göre Fleş, İlonka ve Karapence’dir. Hakan’ın annesi ve serinin ilk dört romanında oldukça önemli bir yere sahip olan İbolya bile, serinin bu son romanında oldukça silik kalmıştır. Fleş tarafından kaçırılması dışında romanda neredeyse hiç görülmez.¹⁴³ Romandaki karakterleri şu alt başlıklar altında değerlendirebiliriz:

¹⁴³ Romanda geçen karakterler için, serinin önceki kitaplarının karakter ve karakterizasyon kısımlarına bakınız.

Hakan: Karapençe'nin İbolya'dan olan oğlu Hakan, tıpkı babası gibi yiğit ve mert bir gençtir. On dokuz yaşındaki Hakan, babasının can düşmanı Fley'in oğlu Fleş ile amansız bir mücadeleye girer. Fleş, Hakan ve ailesinden babasının intikamını almak istemektedir. Fleş'in elindeki şatolara korkusuzca dalarak anne babası ile sevgilisi İlonka'nın babasını kurtaran Hakan, babasının oğlu olduğunu her fırsatta kanıtlar.

Karapençe serisinin son kitabı olan bu romanda, Hakan'ın en önemli karakter olduğu hâlde, hem doğrudan hem dolaylı karakterizasyonunun önemli ölçüde ihmal edilmesi önemli bir kusurdur. Doğrudan tanıtımı son derece yetersiz olan Hakan, diğer karakterler gibi; yapıp ettikleri ile, olaylar karşısındaki tutumları ile dolaylı yoldan karakterize edilmiştir.

Fleş: Fley'in Aysula'dan olan oğlu Fleş, her yönden babasına benzemektedir. Babasının Karapençe'yi öldürmeye çalışması gibi Fleş de Hakan'ı öldürmeye çalışır. Karapençe'yi, teyzesi İbolya'yı ve İlonka'yı kaçıran esaret altına alan Fleş, romanın sonunda delirerek bataklıkta can verir. Oldukça canî ruhlu bir adam olan Fleş, kadınlarla ilişkiye giremeyecek kadar da iktidarsızdır. Anlatıcı'nın Fleş'i cinsel yönden iktidarsız çizmesindeki amacı Hakan'a karşı küçük düşürmek istemesinden ziyade, Fleş'in yanında mağarada bir ay yaşayan İlonka'nın saf ve temiz bir kız kalarak Hakan'a kavuşmasını sağlamaktır. Mağaradaki büyücü kadın, Fleş'in iktidarsız olduğunu şu sözleriyle Hakan'a açıklar: *“Erkeğin bir isteği daha vardı. Yanındaki kadına (İlonka'ya) sahip olmak istiyordu. Çünkü iktidarsızdı, cinsiyet bakımından sakat doğmuştu. Bir kadına sahip olabilmesine imkân yoktu.”* (s. 112).

Fleş'in babası Fley, nasıl ki Karapençe'nin yüzüne açtığı kapanmaz yaralar yüzünden sadist bir insan olduysa, Fleş de iktidarsızlığın acısını insanların mutluluğunu ellerinden alarak çıkarmaya çalışmaktadır. İlonka'nın aşağıdaki sözleri bu duruma açıklık kazandırmaktadır: *“Gayesini pek iyi bilmiyorum... Belki de, şatodakileri sindirip korkutmak istiyor. Fleş cesur ama nedense içinde bir aşağılık duygusu var...”* (s. 77).

Fleş'in doğrudan karakterizasyonu her ne kadar zayıf olsa da, dolaylı yönden yapılan karakterizasyonu (büyücü kadın ve İlonka'nın açıklamaları, davranışları, olaylar karşısındaki tutumu) diğer karakterlerinkine göre daha özentili olduğu savunulabilir.

İlonka: Babası Baron Kartopiyer ile Santona Şatosu'nda yaşayan İlonka, şatolarını Fleş ele geçirince Karapençe'den yardım istemeye gelir. Hem şatoyu hem de Baron

Kartopiyer'ı kurtaran Hakan'ın değeri İlonka'nın gözünde iyice artar ve birbirlerine âşık olurlar. İlonka'yı kaçıran ona gemisinin mahzeninde Hakan'ın gözleri önünde işkence yapan Fleş, kırbaçlanmaktan elbiseleri parçalanan İlonka'nın vücudunu Hakan'ı kızdırmak için şu sözlerle tasvir eder: *“Şimdi sevgilinin vücuduna iyi bak Karapençe'nin oğlu! Nasıl güzel değil mi? Göğüsleri ne kadar iri ve taze! Hele şu belinin inceliğine, kalçalarının genişliğine bak! Bir aşk ilâhesi gibi... Kırmızı saçları ne kadar güzel bir şekilde boynunu kaplıyor. Prens dö Mark'ın da senin de sahip olmak için can attığınız, hayatınızı tehlikeye koyduğunuz, uğrunda ölümü göze aldığınız bu güzel mahlûka ben sahip olacağım.”* (s. 100).

Yukarıdaki isimler dışında; Fleş'in Kipura Köyü'nde çobanlık yaparken yanında kaldığı Gogo Baba, İbolya'nın Koron Karabası'nda hizmetkârlığını yapan Ahmet Ağa, İlonka'nın sözlüsü Prens dö Mark, İlonka'nın babası Baron Kartopiyer, Karapençe'nin ellerinin yarasını tedavi eden Peder Piyer, mağarada yaşayan büyücü kadın ile Fleş'in şövalye yamakları Boris, Henri ve Redo romanda adı geçen diğer karakterlerdir. Serinin bu romanında oldukça silik kalan Karapençe, Hakan'a nasihâtler vermesiyle bir bakıma “bilge tipini” canlandırmaktadır.

Romanın bütün karakterleri, doğrudan tanıtım yerine, daha çok dolaylı tanıtımla yani sözleri, davranışları ile faili oldukları fiiller ile karakterize edilmişlerdir.

Anlatım Teknikleri

Anlatım teknikleri yönüyle serinin diğer romanlarına göre daha yavan kabul edebileceğimiz romanda; anlatma, gösterme, mektup, diyalog ve iç çözümleme gibi anlatım teknikleri kullanılmıştır. Hakan'ın, canavarı Fleş ile birlikte yakalamaya çalışmasında, şatolara gizlice girip sevdiği insanları kurtarmasında ve kavga edişinde gösterme tekniği etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bu sahneler gerilim ve heyecanın dorukta olduğu yerlerdir:

“Nihayet ejderin bulunduğu yere vardılar. Canavar, kedi gibi çevik olduğu için, Fleş'in savurduğu mızrağı görünce, büyük bir maharetle yana kaçtı. Böylece Fleş'in mızrağı ancak ejderin pullu derisini sıyrabildi. Fleş'in bu başarısız darbesi, nehir ejderini

sinirlendirmişti. Şekilsiz başıyla, üzerine hücum eden Fleş'i, atıyla beraber yere yuvarladı. Sonra koca dişli ağızını açarak, Fleş'e doğru sürünmeye başladı.” (s. 25).

“Nöbetçiler ne pahasına olursa olsun, hayalet mi, insan mı olduğunu bir türlü anlayamadıkları Hakan'ı yakalamak için, hemen şatonun kapısına doğru koştular. Çekme köprüü aşağıya bırakıldığı zaman, Karapençe ile İbolya, nöbetçilerin Hakan'la meşgul olmalarından faydalanarak, halata tutunup aşağıya indiler ve kendilerini bir anda atın üstünde buldular.” (s. 56-67).

“Adamın kılıcını savurmasıyla birden yere eğilen Hakan, hasmının bacağından yakalayarak kendisine çekti; çekmesiyle de haydutun sırt üstü düşmesi bir oldu. Hakan hemen hasmını altına almış ve kılıcını boğazına dayamıştı.” (s. 69).

Gerçekliği arttıran tekniklerden olan diyalog tekniği, karakterlerin birbirlerine karşı ne hissettiklerini okuyucuya sunmaları bakımından işlevseldir. Fleş, Hakan ve Karapençe arasındaki diyalog şu sözlerle gerçekleşmektedir:

“Fleş, o ana kadar Hakan'ı tanıyamamıştı. Beş yıl içinde Hakan büsbütün gelişmişti. Fakat yüzüne dikkatle bakınca hemen hatırladı:

- Demek Karapençe'nin oğlu sensin ha arkadaş? diye güldü. Doğrusu ilk önce seni tanıyamamıştım. Böyle güzel bir tesadüfle karşılaştığım için Tanrı'ya şükürler olsun!

Hakan da:

- Tanrı'ya şükürler olsun ki, seninle tekrar karşılaşmak fırsatı düştü, dedi. Bakıyorum da şövalye uşaklığından şövalyeliğe yükselmişsin.

- Eeee, aradan beş yıl geçti. Beş yılda şahidi olduğun kahramanlığımdan çok daha büyüklerini yaptım.

- Kaç canavar öldürdün?

- On düşmanı tek başıma hakladım.

- Düşman dediğin kim?

- Kim olacak, siz Türkler...

Karapençe söze karıştı:

- Benim bildiğim beş yıldır, Türkler Tuna boylarında savaş yapmadılar.

- Yalnız savaşta mı adam öldürülür? Ben her zaman Türkleri düşmanımız olarak görüyor ve biliyorum...

- Sebebi ne acaba? Türkler ananı mı kaçırdı? Yoksa babanı kazığa mı oturttu?

Fleş, sinirli bir sesle Karapençe'ye döndü:

- Babamın da, annemin de âkıbetinin ne olduğunu sen benden çok daha iyi bilirsin at uşağı. Babamı sen öldürmedin mi?" (s. 35-36).

Hakan'ın Baron Kartopiyer'den aldığı mektup (s. 108), mektup tekniğine; İbolya'nın Fleş tarafından kaçırılması esnasında İbolya'nın içinden geçenlerin yansıtılması iç çözümleme tekniğine örnek olarak gösterilebilir: "*İbolya, şaşkınlık içindeydi. Gerçekten bu şövalye kılıklı adamın söyledikleri doğru muydu? Fakat anlattıkları gerçeğe uyuyordu. Karapençe ile Hakan'ın bir tuzağa düşmesi de gerçek olabilirdi.*" (s. 32).

Hakan ile Fleş'in öldürmeye çalıştıkları korkunç yaratık, başta Hakan'ın, Fleş'in gemisinde esirken ellerinin bağlı olduğu ipi kesmek için bir teneke parçası bulması gibi tesadüfler ve büyücü kadının büyülerini yaptığı mağara, geleneksel anlatı türlerinin izlerini taşıyan unsurlardır.

Dil ve Üslûp

Oldukça sade ve anlaşılır bir dille yazılan romanda, anlatıcı yer yer amiyane/argo bir dil ile olayları anlatmakta, benzetmelerini daha çok hayvanlar üzerinden yapmaktadır:

"Hakan, yabanî bir kedi gibi, hasmının üzerine çullanmıştı." (s. 19).

"Adam neredeyse korkudan küçük dilini yutacaktı." (s. 42).

"Sonra da bir sincap çevikliği ile kendisini kalenin bendinden bıraktı ve burcun üzerine çıktı." (s. 45).

"Sanki yabanî bir kedi ile bir boğa dögüşüyordu." (s. 69).

Romanda dil yönüyle dikkat çeken durumlardan birisi de çok sayıdaki imlâ yanlışlarıdır:

“Salonda birkaç şövalye bozuntusu ile Feş ve uzun siyah saçlı bir kız vardı.” (s. 48), (Doğru imlâ: Fleş).

“Fakat, onlar elimde oldukça, Karape'nçe'nin oğlu nasıl olsa annesiyle babasını kurtarmak için buraya gelecek ve ağıma düşecek...” (s. 50).

“Hepi öldü mü?” (s. 87).

“Baron Kardöpiyer'in Karapençe ailesini şatosuna alması...” (s. 111), (Doğru imlâ: Kartopiyer).

“Bir Türk on düşmana bedeldir Boran hazretleri.” (s. 111), (Doğru imlâ: Baron).

“Baron Kardöpiyer düğün hazırlıklarına başlamış, İlonka'nın törende giyeceği elbisesi bile ısmarlanmıştı.” (s. 132).

3.13. KIBRIS KANI¹⁴⁴

Oğuz Özdeş'in ilk baskısı 1974 yılında yapılan bu romanında, Türk tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Kıbrıs Adası'nda, Türklerin diğer milletlere karşı verdiği mücadeleler anlatılmaktadır. Romanda anlatılan olaylar, tarihte meydana gelen olaylarla önemli ölçüde örtüşmektedir.¹⁴⁵

Olay Örgüsü

Magosa Kalesi'nde annesi Rosa ile yaşayan Suzy, kalenin doktoru olan Don Jose'nin kızıdır. Kıbrıs'ı zalim şövalyelerden almak için adayı kuşatan Türkler, adayı her gün topla dövüklerinden birçok insan yaralanmaktadır. Yaralıların tedavisiyle ilgilenen Don Jose, evine ya geç gelmekte ya da hiç gelmemektedir. Türklerin saldırılarının arttığı bir gecede, eve ekmek almak için dışarı çıkan Suzy, yolda yaralı bir adamla karşılaşır. Yabancı adam Suzy'i tehdit ederek kendisini evine götürmesini isteyince Suzy, yabancı adamı da alarak evine gelir. Kendisinin Türk, adının Ferhat olduğunu açıklayan adam, Don Jose'yi tanıdığını söyler. Ne Venedik asıllı Roza ne de Türklerden nefret eden Suzy, Ferhat'ın söylediklerine inanmazlar. Akşam olup da Don Jose geldiğinde Ferhat, Lala Mustafa Paşa'nın gönderdiği mektubu Don Jose'ye verince, durum biraz aydınlığa kavuşur. Don Jose, kendisi gibi hekim olan babasıyla Türklerden büyük yardımlar görmüş, yıllar sonra Venedik asıllı Rosa'yı da alarak Kıbrıs'a yerleşmiştir. Karısı Rosa'yı ve kızı Suzy'i sakinleştiren Don Jose, yaralarını tedavi ettiği Ferhat'ı ailesine emanet ederek görevine gider.

Suzy ile Ferhat, beraber geçirdikleri günlerde birbirlerine iyice ısınırlar. Suzy'e Türkiye ve Türkler hakkında bilgiler veren Ferhat, dürüst ve yiğit kişiliğiyle Suzy'in gözünde adeta bir kahraman olur. Bu arada Magosa kale kumandanı olan Rum asıllı Bragadin, Türklerle amansız bir mücadele içerisinde. Kaleye yaklaşan Türkleri püskürtmek için ateşli birtakım silâhlar kullanır. Magosa Kalesi'nden Türklere atılan ateş, kazara Suzy'in bulunduğu eve düşer. O sırada mutfakta yemek yapmakla meşgul olan Rosa, her yerin birden alev almasıyla ne yapacağını şaşırır. Paniğe kapılarak olduğu yere

¹⁴⁴ Oğuz Özdeş, *Kıbrıs Kani*, Tekin Yayınevi, 2. Basım, İstanbul 1978, 322 s. (Çalışmamızdaki alıntılar kitabın bu baskısına aittir.)

¹⁴⁵ Geniş bilgi için bkz. Sabahattin İsmail, *20 Temmuz Kıbrıs Harekâtı'nın Nedenleri-Gelişimi-Sonuçları*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1988.

yığılan Rosa, yanarak can verir. Rosa'nın ölmesi, Suzy ve Don Jose'yi derinden etkiler. Karısını deliler gibi seven Don Jose, ayarladığı bir gemiyle Rosa'nın cesedini Venedik'e gönderir. Ferhat, Kilis Sancakbeyi Canbulat'ın gönderdiği adamı Ahmet ile, Lala Mustafa Paşa'nın yanına gelir. Lala Mustafa Paşa ile görüşükten sonra gizlice Don Jose'nin evine dönen Ferhat, Suzy'e iyice âşık olur.

Bir akşam, kalenin muhafız komutanlığını yapan Bragadin, Suzy ve Don Jose'yi yemeğe davet eder. Bragadin'in kendisinden hoşlandığını bilen Suzy, önce gitmek istemez; ancak Ferhat, Bragadin'in ağzından savaş planlarını öğrenebilir diye Suzy'den daveti kabul etmesini ister. İstemeyerek de olsa Bragadin'in davetini kabul eden ve babasıyla birlikte davete giden Suzy'in korktuğu başına gelir. Suzy'e evlenme teklifi yapan Bragadin, teklifinin kabul edilmemesi durumunda Suzy'i babasıyla birlikte adadan sürmekle tehdit eder. Bu duruma çok şaşırın ve bir o kadar da üzülen Suzy, Bragadin ile nişanlanmak zorunda kalır. Aradan bir müddet geçtikten sonra, âdet olduğu üzere nişanlısını akşam yemeğine davet eden Bragadin, çok içmesinin etkisiyle Suzy'e Türklere yapacağı saldırılar hakkında bilgiler verir. Bragadin'i iyice sarhoş edip, saldırının gün ve saati hakkında bilgiler alan Suzy, eve döndüğünde bu bilgileri Ferhat'a anlatınca Osmanlı donanması büyük bir felâketten kurtulmuş olur. Alınan tedbirler sayesinde Bragadin'in adamları etkisiz hâle getirilir. Bu duruma Bragadin her ne kadar çok sinirlense de, içkinin etkisiyle planı ne zaman ve kime anlattığını hatırlayamaz.

Türkler için türlü türlü ölüm taktikleri geliştirmeye çalışan Bragadin, vebalı farelerle elindeki esir Türkleri imhâ etmeyi planlar. Bu düşüncesini kalenin hekimi Don Jose'ye anlatan Bragadin, hekiminin isteksizliğine rağmen fare toplanması için emir verir. Bu sadist planı Ferhat'a anlatan Don Jose, en kısa zamanda esirlerin kurtarılmasını ister. Ferhat da diğer Türk beyleriyle gizlice anlaşarak Türk esirleri kurtarır. Lala Mustafa Paşa, işleri bir türlü yolunda gitmeyen Bragadin'e kaleyi teslim etmesi için son çağrıyla yaptıktan sonra en şiddetli saldırısını gerçekleştirir. Bu saldırı esnasında Ferhat yaralanarak Suzy'in kaldığı eve saklanır, arkasından gelen düşman askerleri evi basarak Ferhat'ın saklandığı tavana ateş açarlar. Korkudan bayılan Suzy, gözlerini açtığında babası ile Ferhat'ın başları kesik gövdeleriyle karşılaşır. Kilis Sancakbeyi Canbulat, olup biteni Suzy'e anlatır. Magosa, Türklerin eline geçene kadar, Bragadin'in adamları Ferhat ile Don Jose'i öldürerek kafalarını keserler. Bragadin ve adamları Türkler Magosa'yı ele geçirdikten sonra idam edilirler. Yaşadığı olaylar karşısında dünyası kararın ve Ferhat'tan hamile

kalan Suzy, babası ile Ferhat'ın Beşparmak Dağları'ndaki sütninesinin evinin yanına gömülmesini sağladıktan sonra burada yaşamaya başlar. Ferhat'ın hançerini evinin duvarına asan Suzy, bir gün sevdiği adamın intikamının alınacağı arzusuyla ömrünü sürer.

Aradan yüzyıllar geçer, tarih 1974'ü göstermektedir. Bir türlü rahat durmayan Yunan ve Rumlar, Türklerin Kıbrıs'a çıkarma yapmasına neden olmuştur. Türk halkı Yunan ve Rum askerlerinin türlü türlü eziyetlerine maruz kalmakta, basılan Türk köylerinde yüzlerce insan kadın, çoluk çocuk demeden öldürülmektedir. Sorun önce bürokratik yollardan halledilmeye çalışılmış, Cenevre'de İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan görüşmelerden kayda değer bir sonuç çıkmamıştır. Başbakan Bülent Ecevit, Amerika Birleşik Devletleri ile yaptığı görüşmelerden sonra adaya askerî müdahale yapılmasına karar vermiştir. Türkiye'den birçok askerî sevkiyatın yapıldığı Kıbrıs'ta Rumlar ile Türkler arasında şiddetli çatışmalar yaşanmakta her iki taraftan da büyük kayıplar verilmektedir.

Türkiye'den gelen Üsteğmen Cüneyt gözü pek bir Türk subayıdır. Beşparmak Dağları'ndan Rumları temizlerken burada ikâmet den Aspur ve Aspurçe adındaki Türk dostu Kıbrıslıları ziyaret etme fırsatı yakalar. Aspur ve Aspurçe kardeşler bu tarihten asırlar önce Kıbrıs'a gelen ve şehit düşen Ferhat ve Suzy'in birkaç göbek sonraki torunlarıdır. Aspur ve Aspurçe, Üsteğmen Cüneyt'i evlerinde saklayarak, Rum askerlerinden kurtarırlar. Üsteğmen Cüneyt, operasyonlara katılmak üzere evden ayrıldıktan bir süre sonra Rumlara esir düşer. Teğmen Dimitri adındaki kamp komutanı, bir ayağı aksayan, agresif ve canî ruhlu bir askerdir. Rumlar, Türk dostu olduklarını bilmedikleri Aspur ile Aspurçe'yi esir kampına gardiyan olarak alırlar. Esir kampında gardiyanlık yaparken, her fırsatta esirleri kaçırmaya çalışan Aspur ve Aspurçe, uzun zamandır görmedikleri anneleri Asena ile kardeşleri Sungur'un firar etmelerini sağlarlar. Kamptaki esir Türkleri bir anda imhâ etmenin zor olacağını düşünen Teğmen Dimitri, azar azar kıyım yapmak için harekete geçer. On esir Türkü, Aspur'un komutasında idama gönderen Teğmen Dimitri, Aspur'un mücahitlerle anlaşarak esirleri kurtarması üzerine deliye döner. Aspur, kendi canını zor kurtardım yalanıyla ve Dimitri'nin Aspurçe'ye âşık olması sebebiyle affedilir. Bu arada Türkler, Kıbrıs'ın önemli bir kısmını ele geçirmiş, esir kampına yaklaşmaktadırlar. Elindeki esirleri öldürmeden ölmek istemeyen Teğmen Dimitri, Türklerin kampı ele geçirmeden esirlerin bir sonraki günün sabahında kurşuna dizilerek öldürülmesi emrini verir. Cüneyt'e âşık olan Aspurçe, sevdiği adamı kurtarmak

için bir plan hazırlayarak, gece gizlice onun yanına gider. Cüneyt'e yarın gün doğarken kurşuna dizilmeden önce, kaçması için hazırladığı planı anlatan Aspurçe, Teğmen Dimitri'ye yakalanır. Dimitri, Aspurçe'ye sahip olmak karşılığında Cüneyt'in kaçmasına izin vereceğini söyler. Aspurçe, bu teklifi kabul eder ve bir sonraki günün sabahında Teğmen Dimitri, Üsteğmen Cüneyt'in esir kampından kaçmasına göz yumar. Aspurçe'nin kaldığı odaya giden Dimitri, Aspurçe'ye sahip olmaya kalkışırken, Aspurçe elinde sakladığı hançeri Dimitri'nin sırtına saplar. Acılar içinde kıvranan Dimitri, tabancasıyla Aspurçe'ye ateş eder. Kanlar içinde yere düşen Aspurçe'nin yanına koşan kardeşi Aspur, Dimitri'yi öldürür. Son anlarını yaşayan Aspurçe, Aspur'a adanın kurtulmasından sonra Üsteğmen Cüneyt ile görüşmesini ve kendisinin de Beşparmak Dağları'ndaki evlerinin yakınlarındaki büyük dedesi Ferhat'ın mezarının yanına gömülmesini vasiyet ederek hayata gözlerini yumar. Türkler Rum tehlikesini ortadan kaldırdıktan ve Türk esirler kurtulduktan sonra Aspur, Üsteğmen Cüneyt ile görüşür. Aspurçe'nin öldüğü haberine çok üzülen Cüneyt, Aspur ile Aspurçe'nin mezarına giderek duygusal anlar yaşar.

İki bölümden oluşan romanın olay örgüsü basit bir yapıya sahiptir. Suzy ile Ferhat'ın, Aspurçe ile Cüneyt'in arasındaki ilişki romanın aşk kanadını oluşturmaktadır. Sevenlerin kavuşamaması ve Rumların büyük eziyetlerine maruz kalan Türklerin durumu romanın duygulandırıcı özelliğini arttırmaktadır. Nesil/kuşak romanı olarak ele alabileceğimiz bu romandaki aşk ve vatan mücadelesi; asırlarca, nesiller boyu sürdürülmüştür.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile anlatıldığı romandaki anlatıcı, karakterlerin özellikle de Ferhat ve Suzy'in içinden geçenleri sık sık okuyucuya yansıtmaktadır: *“Suzy ayağa kalkarak elini uzattı. Ferhat genç kızın elini kuvvetle sıktı. Bir an göz göze geldiler. Ferhat, Suzy'e sarılmak istedi. Fakat sonradan vazgeçerek hafifçe güldü.”* (s. 57).

“Tam tepede bulunan mehtabın parlak ışığı, aşağıdaki dar ve karanlık sokağın köşesindeki bir karartıyı belli ediyordu. Adam arka arkaya üç defa puhu kuşunun ötüşü gibi ses çıkarınca Ferhat, karartının arkadaşı Kilis sancak beyi Canbulat olduğunu anlamakta gecikmedi.” (s. 68).

“Ferhat bunları söylerken, Suzy, gözlerini ondan hiç ayırmamıştı. Kalbinden ılık bir şeyin aktığını hissetti. Sonra eteğinin iki yanından tutarak bir hükümdar karşısındaymış gibi eğildi.” (s. 94).

Anlatıcı, Suzy ve Ferhat dışında Aspur ve Dimitri'nin de içinden geçenleri okuyucuya aktarmaktadır: “Dimitri'nin sesi tekrar gürlledi:

- Haydi Aspur! Görevine devam et! Kaç kırbaç vurdun?

Aspur, üzüntüsünden kaç kırbaç vurduğunu bilmiyordu. Yalnız bir aralık gözü Cüneyt'e takıldı. Cüneyt'in yüzünde hafif bir kan lekesi vardı. İçinden 'Ellerim kırılıyordu da bu ceza bana verilmeseydi.' diye söyleniyordu. Gözlerini tekrar kapadı ve kırbağı rast gele vurmaya başladı.” (s. 265).

Aspurçe'ye sahip olmak isteyen Teğmen Dimitri'nin içinden geçenleri de anlatıcı şöyle yansıtmaktadır: Dimitri'nin içinde, eskisinden daha korkunç bir fırtına koptu. İlk anda Aspurçe'yle sevgilisini kendi eliyle öldürmeyi düşünmüşken, şimdi öcünü daha başka şekilde almak istedi.” (s. 311).

Karakterlerinin geçmişteki yaşantılarını bilen anlatıcının, karakterler arasında taraf tuttuğu hissedilmektedir. Teğmen Bragadin'in karakterizasyonu olumsuz sıfatlarla yapan anlatıcı, onunla ilgili benzetmelerini de daha çok hayvanlar üzerinden yapmaktadır: “Magosa'nın komutanı Bragadin, Rum asıllı bir papazın oğluydu. Orduya nasıl geçtiği ve kalenin kumandanlığına nasıl geldiği de pek bilinmiyordu. Son derece gaddar yaratılışlı, inatçı, kan dökmekten zevk alan, pos bıyıklı bir adamdı. Babasının Girit'te papazlık yaptığı söyleniyordu.

Papaz Yorgianos, mazisi son derece karanlık bir insandı. Din adamı olmasına rağmen, devlet işlerine burnunu sokar, iki de bir Girit'te ortalığı karıştırırdı. 33 yıl önce Barbaros Girit'e akın yaptığı ve 15 bin esirle bir çok ganimetler ele geçirdiği zaman, Yorgianos, bir kilise de piskopos idi. Ganimet ve 700 esir bulunan bir Türk gemisine gece vakti gizlice girmiş, barut fiçularından birini ateşleyerek geminin batmasına ve içindekilerin havaya uçmalarına sebep olmuştu.

Oğlu Bragadin o zaman henüz 10 yaşlarındaydı ve bir Çingeneden dünyaya gelmişti. Gayrî meşru olarak doğduğu için de, kilisenin bir odasında gizli olarak büyütülmüş ve babasının verdiği terbiyeyle yetişmişti. Bragadin'e öğretilen tek şey, adam

öldürmek, kan akıtmaktı. Manyak ve Psikopat bir karaktere sahip olan Yorgianos, oğlunu kısa zamanda istediği şekilde yetiştirerek Kıbrıs'a şövalye olarak girmesini sağladı." (s. 28-29).

"Bragadin, başındaki tüylü şapkasıyla uzaktan bir horozu andırmaktaydı. İlk bakışta döğüşken ve hırçın bir horoz olduğu belliydi. Uzun favorileri, ağzına sarkan bıyıkları ve fıldır fıldır bakan gözleriyle, insanda tiksinti uyandıran bir hali vardı." (s. 35).

"Bir gece önce nişanlısı Suzy ile neler konuştuğunu hatırlamayacak kadar sarhoş olan Bragadin, hırsından danalar gibi böğürdü durdu." (s. 134).

Rumlara, özellikle de Bragadin'e karşı olumsuz tavır takınan anlatıcı, Türklerden yana olduğunu belli etmekte; Türklerin sıkıntılı anlardan kurtulmasına sevinmektedir: "Mehtaplı bir gece olması, (Ferhat ve yanındaki habercinin) hareketlerini son derece güçleştirmişti. Bazen hendeklere yuvarlanmış ölülerin, ya da can çekişen askerlerin üzerinden geçmeleri gerekmişti. Kimi kale duvarlarına tırmanırken ölen Türk cengâverleri, kimi de burçlarda vurulup aşağı düşen Venedikli muhafızlardı. Birkaç defa da kendilerini fark eden Venedik nöbetçilerinin ateşlerine hedef olmuşlardı. Çok şükür, hiçbir yara almamışlardı." (s. 70).

Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, olaylar karşısında düşüncelerini ifade etmekten, yorum yapmaktan çekinmemektedir: "Suzy arabaya bindi. Kalbinde tuhaf bir çarpıntı vardı. Öğrendiği sır yüzünden sevgili Ferhadını¹⁴⁶ belki bir daha hiç göremeyecekti. Kont Bragadin'e âni bir çıkış yapmakla çok akıllılık etmişti. Eğer alttan alsaydı, belki de Kont geç vakte kadar kendisini malikânesinde alı koyacak, Ferhat'a öğrendiği sırrı zamanında ulaştıramayacaktı." (s. 128).

"Anlaşmayı imzalayan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes kararına uyacaklarını kabul etmişlerdi. Ama huylu huyundan vazgeçecek, Yunanistan buna uyacak mıydı? Elbette ki huylu huyundan vazgeçmedi, üç-dört gün sonra, ateşkes anlaşması, Rum ve Yunan güçlerince çiğnenmeye başladı." (s. 250-251).

Tanrı bilici özellikteki anlatıcının yer yer bakış açısını daralttığı da görülmektedir. Olayların asıl sebebini, kesin ifadeler yerine tahminlerle açıklamaktadır: "Dimitri ertesi

¹⁴⁶ İmlâ, kitaptaki gibidir.

sabah saat dokuzda bir askerî araçla kamp yerine döndü. Herhalde gece Magosa'da arkadaşlarıyla bir içki âlemi yapmış olmalıydı ki, ağzı leş gibi kokuyor, yürürken de hafif sallanıyordu.” (s. 272-273).

Olayların önemli bir bölümünü kendi bakış açısı ile anlatan anlatıcının, karakterlerin bakış açılarından da yararlandığı olmuştur: *“Aspurçe bunları söylerken, Cüneyt de bakışlarını odanın duvarlarında gezdiriyordu. Duvarda asılı duran eski bir hançer dikkatini çekti...” (s. 197).*

Zaman

İki bölümden oluşan ve iki ayrı kitap olarak da değerlendirilebilecek romanın ilk bölümünde 1571 yılının 18 Mayıs sabahında Suzy'in Ferhat'ı görmesiyle başlayan vak'a zamanı, 1571 yılının 5 Ağustos günü sona erer. Romanın ikinci bölümünde ise 1974 yılının 20 Temmuz gününde Kıbrıs Harekâtı ile başlayan vak'a zamanı, aynı yılın 1 Eylül tarihinde sona erer.

Türklerin, Kıbrıs Adası için diğer devletlere verdiği mücadelenin anlatıldığı ve yaklaşık olarak dört yüz sene gibi bir anlatı zamanına sahip olan romanda, olaylar asırlarca hemen hemen hiç değişmemiştir, değişen sadece kişilerdir.

Anlatı zamanının oldukça uzun olduğu romanda, açıklayıcı özellikte iki önemli geri dönüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yaralı hâlde Don Jose'nin evine sığınan Ferhat'ın kendi ağzından başından geçenleri anlatmasıdır: *“Don Jose sabırlısızlıkla (Ferhat'a) sordu:*

- Merak ettim, nasıl kurtulabildiniz ellerinden?

- Böyle durumlarda daima yanımda bir dinamit lokumu bulundurmam âdetimdir. Arkadaşlarıma eziyet ederlerken maalesef elim kolum bağlıydı. Bu yüzden de zavallı arkadaşlarıma yardım edememiştim(m). Fakat arkadaşlarımdan sonra sıra bana geldiğinde, Türk kuvvetlerinin miktarı ve hücum hazırlıkları hakkındaki planlarını söylemem için, ellerimin kollarımın çözülmesinin şart olduğunu ileri sürdüm. Aptallar, serpuşumda dinamit lokumu taşıdığıma ihtimal veremediklerinden dediğimi yaptılar. Ben de bir hamlede serpuşumdaki dinamit lokumuna yapışarak, yanıma yaklaşmamalarını, dinamiti

ateşleyeceğimi söyledim. Bana yalnız bir yürekli muhafız, çakmaklı tüfeğini ateşlemesiyle cevap verdi. Kolumdan yaralandım ama aldırmadım. Birden fitili ateşleyerek dinamit lokumunu üzerlerine fırlattım ve kalenin merdivenlerinden koşarak inmeye başladım. Bu sırada dinamit lokumu infilâk etti. Tek kurtuluş yolum siz olduğunuz için de ben de evinizin yolunu tuttum muhterem Sinyor Don Jose.” (s. 27).

Romandaki diğer geriye dönüş, anlatıcının Ferhat'ın önceki yaşamı hakkında bilgiler verdiği esnada yapılmıştır: “(Ferhat) *Karısıyla evlendiği zaman, Enderun’u yeni bitirmiş, orduya henüz katılmıştı. Ayşe de çok küçüktü o zaman. Uzun sırma saçlı, badem gözlü, ufak tefek bir kızdı Ayşe... Ondan iki tane de çocuğu olmuştu. Kendisini ne kadar çok sever, Ferhat da onu ne büyük muhabbetle kucaklardı. Ama 1563 yılının o 20 Eylül gecesi, İstanbul’a o güne kadar emsali görülmemiş yağmurun yağması sonunda, Halkalı deresi taşıp kabarmış, ortalığı müthiş bir sel kaplamış, insan, hayvan, ağaç gibi önüne gelen şeyleri denize atmıştı. Ölenlerin arasında karısı ve iki çocuğu da vardı. Avusturya seferinden döndüğü zaman bu acı gerçeği öğrenmiş, âdeta yıkılmıştı. Zaten altı ay sonra da donanmayla Malta seferine hareket etmişti. Altı yıldır Akdeniz’de, bir çok adaların ve kalelerin zaptında sancak beyi olarak kumandanlık yapmıştı. Şimdi de yaralı kolu yüzünden taşlık holde bir aşağı, bir yukarı dolaşıp duruyordu.” (s. 68).*

XVI. ve XIX. asırdaki olayların kaleme alındığı romanda, olayların geçtiği tarihî devrin ruhu romana tam anlamıyla yansıtılamamıştır. Romanın birinci bölümünde anlatılan olaylar XVI. asırda, ikinci bölümünde anlatılan olaylar XIX. asırda geçmesine rağmen, bazı radyo ve gazete haberleri ile şahısların unvanları dışında, romandaki çağ değişimini anlayabileceğimiz bir unsur bulunmamaktadır. Anlatıcı eşya, mekân ve insan unsurlarını olayları anlattığı devrin özelliklerini göz önüne alarak yeteri kadar tasvir etmediğinden, olayların anlatıldığı devrin ruhu romana sinmemiştir.

Yavaşlatma tekniğine pek rastlanmayan romanda, atlama ve özetleme tekniklerine sıklıkla yer verilmiştir: “*Buraya, kale komutanınıza, Serdarımızın son verdiği mühletin bittiğini bildirmek ve savaşız teslim şartlarını görüşmek için, bir elçi olarak gelmiştim. Fakat, alçakça bir tuzağa düşürülerek yaralandım ve ellerinden kaçmak zorunda kalım.” (s. 26).*

“Böylece, 16 Mayıs 1570’de başlayıp 1 Ağustos 1571 günü biten Kıbrıs harekâtı 15 buçuk ay sürmüş, kanlı savaşların sonunda Venediklilerin 500 kadar askeri ve birkaç kumandanı sağ kalabilmişti.” (s. 181).

İlk baskısını 1974 yılında yapan ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nı konu edinen roman, yazarın olay zamanı ile yazma zamanı arasındaki zamanın en az olduğu romanıdır.

Mekân

Romanın en önemli mekânı, adında da geçtiği üzere Kıbrıs’tır. Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti devletleri, Kıbrıs’ın güvenli ve huzurlu bir yer olması için asırlarca mücadele etmiş; başta Yunan ve Rumlar olmak üzere diğer milletlerle savaşmışlardır. Bu mücadele ve savaşlar sürecinde birçok devletten çok sayıda insan ölmüştür. Romanın birinci bölümündeki en önemli mekân Magosa’dır. Osmanlı Devleti adanın hemen her yerini ele geçirdiği hâlde Magosa Kalesi ilk bölümün sonunda ancak ele geçirilir. Magosa Kalesi’nin muhafız komutanı Bragadin, son âna kadar kaleyi muhafaza etmeye çalışır; ancak, başarılı olamaz. Yine Türk Beylerbeyi Ferhat’ın sevgilisi Suzy, Magosa Kalesi’nin burçlarının birisinde yaşamaktadır.

Romanın ikinci bölümünün en önemli mekânı ise Girne’deki Beşparmak Dağları ile Üsteğmen Cüneyt ve diğer Türk askerlerinin esir tutuldukları esir kampıdır. Birinci bölümün sonunda Ferhat ve Don Jose’nin ölümüyle yıkılan Suzy, sütninesinin yaşadığı Beşparmak Dağları eteklerindeki evine yerleşir. Burada asırlarca soyu devam eden Suzy’in birkaç kuşak sonraki torunları Aspur ve Aspurçe, 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Türk askerleriyle birlikte Kıbrıs’ı düşmanlardan temizlemeye çalışırlar.

Olay ve karakter merkezli yazılan romanda, mekâna ve mekân tasvirlerine çok fazla önem verilmemiştir. Olayların gerçekleştiği mekânlar ne anlatıcının ne de karakterlerin gözüyle yeteri kadar tasvir edilmemiştir.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Kötülerin cezalandırıldığı; ancak, iyilerin de sevdiklerine kavuşamadığı romanda, kalabalık bir şahıs kadrosu bulunmaktadır. İki bölümden oluşan romanın her iki

bölümünde de âşık, sevgili ve kötü adam olmak üzere üç tip bulunmaktadır. Birinci bölümdeki âşık Ferhat, sevgili Suzy, kötü adam Bragadin; ikinci bölümde âşık Üsteğmen Cüneyt, sevgili Aspurçe, kötü adam da Teğmen Dimitri'dir. Her iki bölümde de kötü adamlar ile âşıklar aynı kızdaki hoşlanmaktadır. Birinci bölümün merkez/ana karakteri Ferhat, ikinci bölümün merkez/ana karakteri Üsteğmen Cüneyt'tir.

Ferhat: Genç bir beylerbeyi olan Ferhat, Lala Mustafa Paşa'nın en güvendiği adamlarından birisidir. Magosa Kalesi komutanıyla elçi sıfatıyla görüşmeye giderken, kale kumandanı Bragadin'in adamlarınca yaralanan Ferhat, Suzy'in kaldığı eve sığınarak hayatını kurtarır. Suzy'in babası ve aynı zamanda Türk dostu olan Don Jose'nin evinde kaldığı sürede Suzy'e âşık olan Ferhat, Don Jose ve Suzy'in sayesinde Bragadin'den aldığı istihbaratı Osmanlı Devlet yöneticilerine ileterek, büyük başarılar elde edilmesini sağlar. Türklerin Magosa'yı ele geçirmesine çok az bir zaman kala, Rum askerlerince yaralandıktan sonra, Suzy'in kaldığı eve sığınan Ferhat'ı tavanda kısıtıran Rum askerleri, tavanı ateş yağmuruna tutarlar. Bu esnada bayılan Suzy, uyandığında Ferhat'ın kafası kesilmiş gövdesiyle karşılaşır. Ferhat'ın cesedi, Suzy'in isteği üzerine Beşparmak Dağları'nın eteklerine defnedilir. Son derece yakışıklı, yiğit ve mert bir erkek olan Ferhat, Suzy ile arasında geçen ilk diyalogda kendisini şöyle tanıtır:

“Suzy fırıncıdan ekmeği aldıktan sonra, eve dönmek için dar sokaklardan geçerken, akşamın alaca karanlığında, karşısına ansızın bir yabancı dikilmişti. Gözleri ateş gibi parlıyordu. Uzun boylu ve bıyıklıydı. Esmer yüzü hafif gerilmişti. Sağ eliyle, öbür kolunu sıkı sıkı tutuyordu. Başında şapkası yoktu ve kıyafeti de hayli değişikti.

Suzy korku ile gerileyip bağırarak isteyince, yabancı adam birden eliyle ağzını kapattı.

- Sakın bağırayım deme!

Erkeğin İtalyanca konuşması Suzy'yi büsbütün meraklandırmıştı. ‘Peki’ anlamında başını sallayınca erkek elini çekti. Suzy:

- Kimsiniz siz? diye sordu. İtalyanca konuştuğunuza göre bir Venedikli olacaksınız.

Erkek hafifçe gülümseyerek başını salladı:

- Hayır, Türküm!

Suzy hayretle gözlerini açtı.

- Türksünüz ve İtalyanca biliyorsunuz?

- Altı yıl önce Malta'daydım. Turgut Reis'in yanında da bulundum. İtalya'yı çok iyi bilirim. İtalya'nın birçok şehirlerini gördüm.” (s. 12).

Ferhat, Suzy ile olan başka bir konuşmasında da nereli olduğunu şu sözlerle açıklar: *“Memleketim olan Kırşehir'de¹⁴⁷ bir sel felâketinde kaybettim anacığımı... Gözlerimin önünde çırpınarak sulara karıştı.” (s. 50).*

Kendi kendisini tanıtan Ferhat'ın yiğitliğini gösteren hâl ve hareketleri ile de dolaylı yoldan karakterizasyonu yapılmıştır.

Suzy: Don Jose ile Madam Roza'nın genç ve güzel kızları olan Suzy, Kıbrıs'ın Osmanlılarca işgal edildiği bir gecede, Beylerbeyi Ferhat ile karşılaşır. Yaralı hâldeki Ferhat'ı evine getiren Suzy, bu genç adama gönlünü kaptırır. Suzy, kendisine âşık olan Magosa Kalesi muhafız komutanı Bragadin'den aldığı bilgileri Ferhat'a ulaştırarak birçok Türk'ün hayatını kurtarır. Osmanlıların adayı tamamen ele geçirecekleri bir zamanda yaralı hâldeki Ferhat'ı karşısında bulan Suzy, onu tavana saklar. Ancak, Ferhat'ın izini süren düşman askerleri Ferhat'ın kafasını keserler. Askerlerin evi basmasından sonra bayılan Suzy, Ferhat'ın cesedini sütünesinin Beşparmak Dağları'ndaki evinin yanına gömdürür. Ferhat'tan hamile kalan Suzy, doğan çocuğuna Aspurçe adını vererek bu evde yaşamaya devam eder. Suzy, Ferhat ile aralarında geçen konuşmada kendisini şu sözlerle tanıtır: *“Ninem Venedikliymiş. Fakat babam Rodos şövalyelerindendi. Ben burada doğdum, burada büyüdüm. Onun için kendimi Kıbrıslı olarak görüyorum.” (s. 8).*

Bragadin: Magosa Kalesi'nin muhafız komutanı olan Bragadin, son derece canî ruhlu bir adamdır. Türklerin kaleyi savaşız teslim edin teklifine olumsuz yanıt veren Bragadin, son nefesine kadar Türklerle mücadele eder. Suzy hem babasına bir zarar gelmemesi hem de Ferhat'a istihbarat toplamak için Bragadin ile nişanlanır. Bragadin'in ağzından bilgiler koparan Suzy, Türklerin tehlikelere karşı çok önceden önlem almasını sağlar. Türklerle yaptığı saldırılarda sürekli başarısızlığa uğrayan Bragadin, Don Jose ile Ferhat'ın kafalarını kestirir. Türklerin kaleyi ele geçirmeleri üzerine teslim olan Bragadin

¹⁴⁷ Oğuz Özdeş, roman karakterlerini çizerken, kendi yaşamından da yararlanmaktadır. Oğuz Özdeş de Kırşehir'de doğmuştur.

ve adamlarının Lala Mustafa Paşa'nın emri ile kafaları kesilir. Bragadin'i anlatıcı şu sözlerle tanıtır: *“Magosa'nın komutanı Bragadin, Rum asıllı bir papazın oğluydu. Orduya nasıl geçtiği ve kalenin kumandanlığına nasıl geldiği de pek bilinmiyordu. Son derece gaddar yaradılışlı, inatçı, kan dökmekten zevk alan, pos bıyıklı bir adamdı. Babasının Girit'te papazlık yaptığı söyleniyordu.”* (s. 28).

Romanın kötü karakteri olan Bragadin'in doğrudan tanıtımı yapılmamıştır; ancak, özellikle acımasız davranışları ile dolaylı karakterizasyonu yapılmıştır.

Üsteğmen Cüneyt: Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup genç bir subay olan Üsteğmen Cüneyt, Kıbrıs Harekâtı kapsamında Türkiye'den Kıbrıs'a gelir. Beşparmak Dağları'nda Rum çetelerini imhâ eden Cüneyt, Türk dostları olan Aspur ve Aspurçe kardeşleri ziyaret eder. Bir müddet sonra Rum askerlerince rehin alınan Cüneyt, Magosa yakınlarındaki esir kampına hapsedilir. Aspurçe'nin Türk dostu olduğundan habersiz olan kamp yetkilileri, hem Rumca'yı hem de Türkçe'yi iyi bilen Aspurçe ve kardeşi Aspur'u esir kampına gardiyan yaparlar. Üsteğmen Cüneyt'e âşık olan Aspurçe, Cüneyt'i kaçırmak için planlar yapar; ancak, kamp komutanı Teğmen Dimitri tarafından fark edilir. Teğmen Dimitri, Aspurçe'ye kendisinin olması karşılığında, Cüneyt'i serbest bırakacağını söyler. Bu teklifi kabul eden Aspurçe sayesinde Cüneyt özgürlüğüne kavuşur. Cüneyt, harekât bittikten sonra 1 Eylül günü Aspurçe'nin ağabeyi Aspur ile görüşür. Aspurçe'nin öldüğünü haber alan Cüneyt, büyük bir hayal kırıklığına uğrayarak, Aspurçe'nin mezarını ziyaret eder.

Romanın ikinci kısmının önemli karakteri olan Üsteğmen Cüneyt'in doğrudan karakterizasyonu yeteri kadar yapılmamıştır. Üsteğmen Cüneyt'in başta vatan sevdası olmak üzere çeşitli tutum ve davranışlarıyla dolaylı yönden karakterizasyonu yapılmıştır.

Aspurçe: Beşparmak Dağları'nda ağabeyi Aspur ile yaşayan Aspurçe, Suzy'in birkaç kuşak sonraki torunlarından. Türklere duyduğu sempatiyi gizleyen Aspurçe, Kıbrıs Harekâtı kapsamında Türkiye'den gelen Üsteğmen Cüneyt'e âşık olur. Üsteğmen Cüneyt, Rumların eline esir düştükten sonra, Aspurçe ile ağabeyi Aspur, Rumların esir kampına hem Rumca'yı hem Türkçe'yi iyi bildiklerinden gardiyan olurlar. Sevgilisi Cüneyt'i kurtarmak için plan yapan Aspurçe, kampın kumandanı Teğmen Dimitri tarafından fark edilir. Aspurçe, Dimitri'nin olması karşılığında Cüneyt'in kurtulmasını sağlar. Cüneyt'in esir kampından çıkmasına izin veren Dimitri, Aspurçe'ye saldırır.

Aspurçe namusunu korumak için, Dimitri'yi hançerler. Yaralanan Dimitri, Aspürçe'yi kurşunlayarak öldürür. Sevdiğine kavuşamayan ancak, namusunu da teslim etmeyen Aspürçe, aile mezarlığına gömülür.

Doğrudan tanıtımı yeteri kadar yapılmayan Aspürçe, vatan müdafasında gösterdiği cesaret ile davranış ve tutumları yönüyle karakterize edilmiştir.

Teğmen Dimitri: Magosa yakınlarındaki esir kampından sorumlu olan Teğmen Dimitri, intikam ateşiyle yanan bir askerdir. Teğmen Dimitri, kamp gardiyanı Aspür ile aralarında geçen konuşmada Türk düşmanlığını şu sözleriyle dile getirir: *“Ben Türk düşmanı olarak doğdum ve Türk düşmanı olarak da öleceğim. Dedem İzmir'in işgalinden sonra, tâ Ankara'ya kadar giden Yunan kuvvetleri arasında Türklerle çarpıştı ve orada öldü. Babamın 1963 yılındaki tedhiş hareketlerinde Türk mücahitleri tarafından öldürüldü. Babamın da dedemin de intikamını alacağım.”* (s. 227).

Aspurçe'yi kampına gardiyan olarak alan Dimitri, Aspürçe'ye sahip olmak isterken, sırtından yaralanır. Aspürçe'nin ölümüne sebep olan Dimitri, Aspürçe'nin ağabeyi Aspür tarafından öldürülür.

Teğmen Dimitri, doğrudan yeteri kadar tanıtılmamış, daha çok zalimâne davranışları ile dolaylı yoldan karakterize edilmiştir.

Yukarıda adı geçen karakterler dışında, Suzy'in annesi Roza, Venedikli askerlerin kumandanı Baglione, Suzy'in babası Don Jose, Don Jose'nin babası Don Garcia, Bragadin'in babası Papaz Yorgianos, Osmanlı Devlet adamı Lala Mustafa Paşa, Ferhat'ın sele kapılarak ölen eşi Ayşe, Ferhat'ın yakın arkadaşı Kilis Sancakbeyi Canbulat, Canbulat'ın yaveri Ahmet, Don Jose'nin arkadaşı Don Karlos, Bragadin'in sütannesi Helen, Bragadin'in sadık adamı Tieppolo, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit, Türk subayları Albay Karaoğlanoğlu, Yarbay Cevat Ayken, Yarbay Refik Cesur, Üsteğmen Cüneyt'in adamları Hasan Çavuş ve Er Cihan, esir kampının kadın gardiyanı Despina, Aspürçe'nin annesi Asena romanda adı geçen diğer şahıslardır.

Anlatım Teknikleri:

Anlatma ve gösterme tekniklerine yer verilen romanda, karakterler hakkında bilgi edinmemizi sağlayan diyaloglar işlevsel olarak kullanılmıştır. Anlatıcı, tanrı bilici özelliğinden yararlanarak yer yer bazı karakterlerin düşüncelerini iç çözümleme tekniğiyle okuyucuya sunmuştur. Genç Beylerbeyi Ferhat'ın savaş esnasında Suzy ile yaşadığı aşktan pişman oluşunu anlatıcı iç çözümleme yaparak şöyle ifade eder: “(Ferhat) *Odanın içinde durmadan gidip geliyor, bu hâliyle taş duvarların arasına kapatılmış bir aslanı andırıyordu. Kafası karmakarışık. İki arkadaşı gözlerinin önünde işkence edilerek öldürülmüş, kendisi de yaralı kolu yüzünden bu yerde âdeta hapis kalmıştı. Serdarına da hiçbir haber ulaştıramamıştı.*

Az önce Suzy, başını dizlerine koyup sorular sorarken ve sanki kendisi savaşta olan bir sancak beyi değilmiş gibi, onun saçlarını okşayarak, aşktan, memleketinden bahsederken duyduğu hislerden dolayı bir suçluluk hissediyordu.” (s. 67).

Sevdiği adamın da bulunduğu esir kampında gardiyanlık yapan Aspurçe'nin görevini yaptığı günlerde, anlatıcı Aspurçe'nin iç dünyasını şöyle çözümler: “*Aspurçe o akşamı ipe çekti. Dimitri'nin sözleri kulaklarından bir saniye olsun çıkmıyordu. Yarın gece, esirlerden ilk on kişi ölüme gideceklerdi. Acaba ilk on kişinin içinde Cüneyt de var mıydı?*

Bu düşünce gitgide beyninde büyüyor, daha sonra bütün vücudunu ahtapotun kolları gibi sarmaya başlıyordu. Dün gece onun hücresinde, yanında iken ne kadar büyük huzur duymuştu. Sanki Cüneyt, o güne kadar geçirdiği günlerin bütün acılarını alıp götürmüştü.” (s. 275).

Lala Mustafa Paşa'nın Bragadin'e teslim olması için gönderdiği mektup (s. 160), ile mektup tekniğine de yer verilen romanda, bazı kişi ve kavramları açıklayan dipnotlar da bulunmaktadır (s. 30, 67, 140, 218, 225).

Dil ve Üslûp

Her yaş ve kültür seviyesinden insanın kolayca okuyup anlayabileceği bu romanda, son derece sade bir dil kullanılmıştır. Kısa ve basit cümlelerin yoğun olarak kullanıldığı

romanda anlatıcı, olayları anlatırken amiyane/argo bir dil kullanmaktadır. Böyle bir dille olayları anlatan anlatıcı, benzetmelerini de daha çok hayvanlar üzerinden yapmaktadır:

“Don Jose, yemek yerken şarabı arka arkaya yuvarlıyordu.” (s. 60).

“Bir gece önce, nişanlısı Suzy ile neler konuştuğunu hatırlamayacak kadar sarhoş olan Bragadin, hırsından danalar gibi böğürdü.” (s. 134).

“Akşamüstü Türk esirlerin hepsinin kurtarıldığını haber alan Kont Bragadin yine danalar gibi böğürdü durdu.” (s. 153).

“Ertesi günü Pazar sabahı, şafak sökerken, Girne'nin kıyı şeridi, yine dalgalar halinde gelen çıkarma gemilerimize ve onlardan bir panter gibi atlayan Türk komandolarıyla kaynıyordu.” (s. 188).

“Kalbine bir bıçak, beynine balyoz gibi inen bir dipçikle yığılıp kalan Rum çetecileri gık bile diyemediler.” (s. 202).

“Teğmen Dimitri, Türk askerlerinin kaçırılışı haberini, karargâhtaki odasında bira şişelerini arka arkaya yuvarlarken aldı.” (s. 284).

“Kampın içi bir anda ana baba gününe dönmüştü.” (s. 314).

Çok sayıdaki imlâ yanlışları da gözlerden kaçmamaktadır:

“Yabancı bir devlet elçisi kurşunlanmaz, ona saygı gsterilir.” (s. 27).

“Hemen merdimerlerden aşağıya inerek taşlığa vardı.” (s. 43).

“Don Jose gibi asil bri hekimin kızı hiçbir zaman şımarmaz Sinyorina Suzy.” (s. 96).

“Suzy, Kont'un göğsüne uzanan elinden uttu.” (s. 126).

“Öğrendiği sır yüzünden sevgili Ferhadını belki bir daha hiç görmeyecekti.” (s. 128).

“Magosa'dan girne'ye giden ince, uzun patika yol, dile gelse de söylese bir bir.” (s. 174).

“Türk komanda birlikleri...” (s. 202).

3.14. ŞEYH ŞAMİL¹⁴⁸

Oğuz Özdeş'in ilk baskısı 1977 yılında Tekin Yayınevi'nden çıkan bu romanı, ünlü Kafkas Türkü Şeyh Şamil'in hayatı¹⁴⁹ etrafında şekillenmiştir. Romanda Kafkas Türklerinin bağımsızlık mücadelesine önderlik eden Şeyh Şamil, Ruslarla amansız bir mücadele içerisinde. Romanın en başında, "giriş" başlığı altında Şeyh Şamil'in gerçek kimliği hakkında bilgiler verilmesi, romanın bilgi seviyesi düşük/vasat olan bir okuyucu kitlesine hitap ettiğinin göstergesidir.

Olay Örgüsü

Rus askerleri Kafkas Bölgesi'nde yaşayan halka zulmetmektedir. Kafkas genel valisi General Gudovist, köylere yaptığı baskınlarda Ruslara onbir yıldır kan kusturan İmam Mansur'un yerini öğrenmeye çalışır. Gudovist'in adamları bu tür sorgulamalar esnasında zararsız ihtiyarları bile kılıçtan geçirirler. Aradan dört gün geçer ve 1786 yılının 5 Mayıs günü İmam Mansur, Gudovist'in askerlerine esir düşerek Viladikafkas Kalesi'ne getirilir. Rus Çariçesi ve genel vali karşısında eğilmeyen İmam Mansur, bir sonraki günün sabahında kurşuna dizilerek idam edilir. Bölge halkı, bu durumdan büyük üzüntü duyarak uzun müddet yas tutar.

1797 yılında Dağıstan'ın Avar köylerinden birisi olan Gimri'de ticaretle uğraşan Muhammet Dango'nun bir oğlu dünyaya gelir. Çocuğun adını Ali koyarlar; ancak, daha sonra bu adı Şamil ile değiştirirler. Zamanla büyüyüp yetişen Şamil, 13 yaşına geldiğinde babası onu dönemin ulemasından olan Sait Harekâni'nin yanına verir. Burada sınıf/sıra arkadaşı Gazi Muhammed ile tanışan Şamil, bilgisini elden geldiğince arttırır. Sıkı bir eğitimden geçen ve yirmi yaşına geldiğinde, komşu köyde oturan bir cerrahın kızı olan Fatma ile evlenen Şamil'in bir yıl sonra da Cemalettin adında bir oğlu dünyaya gelir. Bu sırada Kafkas genel valiliğine Yermanof adında çok zalim bir yönetici gelir ve halka türlü türlü işkenceler yapmaya başlar. Girmi'de Gazi Muhammed ile Şamil'in başkanlık ettiği bir toplantı yapılır ve halka bu durumun böyle gidemeyeceği anlatılır. Mücadelenin kadınlı erkekli ve daha aktif olması gerektiği ifade edilir. Bu toplantıdan sonra mücadele daha

¹⁴⁸ Oğuz Özdeş, *Şeyh Şamil*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1977, 140 s. (Çalışmamızdaki alıntılar, kitabın bu baskısına aittir.)

¹⁴⁹ Geniş bilgi için bkz. John F. Baddeley, *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil*, (çev. Sedat Özden), Kayıhan Yayınları, İstanbul 1989.

etkin bir şekilde sürdürülür fakat, 1820 yılına gelindiğinde artık bütün Kafkasya, Rus işgali altında kalmıştır. Yıllarca süren zulümden sonra, 1829'da Gazi Muhammed ile Şamil tüm Dağıstanlıları kurtuluş savaşı için bir çatı altında toplamaya karar vererek hazırlıklara başlarlar. Daha sonra Şamil ve Gazi Muhammed, Erpeli'de bulunan Şeyh Cemalettin'in yanına giderek savaş planlarını görüşürler. Şamil, Şeyh Cemalettin'in evinde kaldığı sırada Şeyh Cemalettin'in kızı Zahide'ye ilgi duymaya başlar. Hem Gazi Muhammed hem de Şeyh Cemalettin, Zahide ile Şamil'i birbirlerine yakıştırırlar ve yapılacak evliliğin olumlu olacağını düşünürler. Herkesin gönlü olunca, kısa zamanda düğün yapılır. 1830 yılının başlarında Zahide, Şamil ve Gazi Muhammed, Erpeli'den ayrılarak Gimri'ye gelip burada bir savaş bildirisi yayınladılar. Bu arada toplanan mücahitlerin sayısı 4000'e ulaşmıştır. Bu gönüllü askerler Gazi Muhammed ve Şamil önderliğinde Ruslar ile savaşarak Ağaçkale, Torgo, Bornaya ve Kızlar kalelerini ele geçirirler.

Kalelerinin alınması ve askerlerinin öldürülmesi Rusları çileden çıkarmıştır. General Minyanimof, birlikleriyle Kuzey Kafkasya'yı yerle bir ederek tam 61 köyü haritadan siler. Tam anlamıyla amacına ulaşamayan Rus birlikleri, Şamil ve Gazi Muhammed'in bulunduğu Gimri'ye giderler. Çetin bir çatışmadan sonra Gazi Muhammed şehit olurken Şamil ağır yaralı vaziyette Gimri'yi terk eder. Şamil'in yaralı hâlde kurtulmasına yardımcı olan Gimri'nin müezzini Mehmet Ali; Şamil'i, Dağıstan'ın en ünlü cerrahı, aynı zamanda Şamil'in ilk eşi Fatma'nın babası olan Abdülaziz'in yanına götürür. Abdülaziz, kimsenin bilmediği birtakım ilaçlarla Şamil'i tedavi eder ve yaklaşık bir ay sonra Şamil iyileşir. Gazi Muhammed'in ölümünden sonra Hamzat, imam olur fakat Taşof Hacı adındaki Çeçen, imam olmaya kendisinin daha uygun olduğunu ileri sürse de çıkan çatışma sonucunda geri çekilir. İmam Hamzat, imam olmasından sonra Avar Hanlığı'na ait Hunzak Kalesi'ni ele geçirir ve buraya yerleşir. Hunzak'da yaşamaya başlayan Hamzat, birgün namaz kılariken hançerlenerek şehit edilir. Bu olaydan sonra yapılan oylamayla birlikte Şamil imam olur. Şamil'in imam olmasıyla iyice tedirgin olan Ruslar, Şamil ile anlaşma yoluna gitmeye çalışırlar. Fakat Şamil, çok sert bir tavırla buna karşı çıkar. Şamil Ahulgo'ya yerleşir ve burada yaşamaya başlar. Aradan iki yıl geçer ve Ruslar, Ahulgo'ya saldırarak aralarında Şamil'in eşi Cevheret'in de bulunduğu çok sayıda insanı öldürürler. Her iki tarafın da ağır zayıatlar verdiği bu çatışmalardan sonra, arabulucular vasıtasıyla anlaşma yapılır. Yapılan anlaşmaya göre Şamil, Rus esirleri serbest bırakacak ve oğlu Cemalettin'i Ruslara rehine olarak verecektir. Şamil, uzun süre düşündükten sonra milleti

için oğlunu feda etmeyi göze alarak Rusların isteklerini yerine getirir. Ancak, çok kısa bir süre sonra Ruslar verdikleri sözde durmayarak tekrar saldırıya geçerler. Ruslar yine birçok insanı öldürürler; ancak, Şamil'i ellerinden kaçırmazlar.

Oğlu ile Çeçenistan'ın Dargo Bölgesi'ne sığınan Şamil, burada halkın yoğun ilgisiyle karşılaşır. Bir süre sonra Hacı Murat'tan bir mektup alan Şamil, Hacı Murat'ın kendi birliklerine katılmasına izin verir. Şamil'i yakalamak için yeni yollar aramaya başlayan Çar Nikola, bu sefer General Voronstov'u görevlendirir. General Voronstov da General Grabe gibi bu görevde savaş tarihinde görülmemiş hileler dener hatta içme sularına zehir katar fakat büyük kayıplar vererek başarısız olur. Şamil, ilerleyen süreçte Hacı Murat'a bazı görevler verir. Hacı Murat, Şamil'in verdiği görevleri yaparken kendi kafasına göre hareket ederek emre itaat etmez. Kurmaylarıyla görüşen Şamil, Hacı Murat'ı yardımcılık görevinden alır. Bu duruma iyice öfkelenen Hacı Murat, Ruslara sığınır. Çar Nikola bu durumdan istifade etmek ister ve adamlarına Hacı Murat ve arkadaşlarına iyi bakılmasını emreder. Ancak, bir süre sonra Hacı Murat yaptığı hatayı anlar ve pişman olur. Tek yol kaçmaktır, bir plan yaparak firar ederler; ancak, bataklık bir mevkiye yakalanarak şehit edilirler.

Her yerde Şamil'i arayan Rus kuvvetleri, neredeyse bütün Çeçenistan'ı ateşe verirler. Bazı ileri gelen kimseler, yapılan bu zulmün sona ermesi için Şamil'in Ruslarla anlaşma yapmasını ister. Ancak, kimse ceza almamak için bu durumu Şamil'e iletmeye cesaret edemez. Aralarında yaptıkları görüşmeler sonucunda en uygun yolun, Şamil'in annesinin durumu Şamil'e ilemesinin olduğuna karar verirler. Şamil'in sözünden çıkmadığı annesi durumu Şamil'e anlatır. Annesinin bu sözleri karşısında şaşkına dönen ve bir o kadar da üzülen Şamil, gelenek gereği annesinin cezalandırılmasına karar verir. Ancak, annesi yaşlı olduğu için cezanın kendisine intikalini uygun görür. Yüz kırbaç olan cezayı halkın gözleri önünde çeken Şamil, adamlarına da güzel bir ders vermiş olur.

Bu arada Şamil'in oğlu Gazi Muhammed, Rusların üst düzey yöneticilerinden bazılarını rehin alır. Şamil de eline geçen bu rehinelere karşılık olarak yıllar önce Ruslara rehin verdiği oğlu Cemalettin'i geri ister. Cemalettin, Ruslara rehin verildikten sonra Rusya'da askerî okulda okuyarak iyi bir subay olmuştur. Çarın da güven ve desteğini kazandıktan sonra çar yaveri olan Cemalettin, İlena adlı güzel bir kıza âşık olur. İlena da Cemalettin'i çok sever ve ondan hamile kalır. Ancak, ayrılmak zorundadırlar, emir büyük yerdendir. Cemalettin, nişanlısı İlena'dan ayrılarak babasının yanına dönecektir. Yapılan

rehine takasından sonra babasının yanına gelen Cemalettin, tekrar eski günlerine döner. Fakat ne İlena'yı unutabilir ne de babasının içinde bulunduğu savaşın bir sonucu olduğuna inanır. Oğlunun bu düşünceleri karşısında çok sinirlenen Şamil, onu sürgüne göndermeye karar verir. Cemalettin, kardeşi Gazi Muhammed'in babasına yakarmalarıyla sürgün yeri değil de daha çok bir dinlenme yeri olan Karata Köyü'ne gönderilir. Burada dört yıl geçiren Cemalettin, nişanlısı İlyada'nın hasretine dayanamayarak ölür. İlyada da Cemalettin'in gidişinden sonra çocuğunu doğururken hayata gözlerini yumar.

Bir süre sonra Rus askerleri, Şamil'in izini sürerler ve yaşadığı kaleyi abluka altına alırlar. Büyük bir çarpışmadan sonra Şamil, asker ve yardımcılarının sulh istemesiyle, istemeyerek de olsa Ruslarla anlaşır. Şamil, anlaşma olarak Osmanlı Devleti'ne sığınmak istediğini söyler. Ruslar, bu duruma önce olumlu yaklaşırlar da daha sonra Şamil'in Osmanlı topraklarına gitmesine izin vermeyerek onu Petersburg'a yerleştirirler. Burada on yıl kalan Şamil artık ihtiyarlamıştır. Rus çarından Hacc'a gitmek için izin ister. Rus çarı, Gazi Muhammed ve Muhammed Şefi'nin Rusya'da kalması şartıyla buna izin verir. 1870 yılında Rusya'dan ayrılarak İstanbul'a gelen Şamil burada Sultan Abdulaziz ile görüşür. Şamil'li büyük bir sevinçle karşılayan sultan, ona ikramda bulunur. Şamil, sultana Hacc'a gitmek istediğini ve ölene kadar orada kalmak istediğini bildirir. Abdülaziz, Rus çarından Şamil'in ölene kadar Medine'de yaşayabilmesi için izin alır. Arabistan'da altı ay yaşayan Şamil, burada hastalanarak ölür.

Basit bir kurguya sahip olan romanda, çok büyük ve önemli olaylar “bir çırpıda” gerçekleştiğinden okuyucuda yeteri kadar inandırıcılık hissi uyanmamaktadır. Önemli olayların hazırlık safhasının yeteri kadar verilmemesi bir kurgu zayıflığı olmuştur. Olayların ve şahısların herhangi bir psikolojik tahlil yapılmadan, yüzeysel bir şekilde verildiği roman; çok kısa sürede, sıkılmadan okunulabilecek romanlardandır.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Olayların üçüncü şahıs anlatıcı ile anlatıldığı romanın ilk bölümlerinde olaylar daha çok gösterme tekniğiyle, sınırlı bakış açısına yakın bir bakış açısıyla verilse de, ilerleyen sayfalarda anlatıcının tanrı bilici olduğu anlaşılmaktadır. Anlatıcı, şahısların iç dünyalarını, duygu ve düşüncelerini iyi bilmekte ve bunları yer yer okuyucuya aksettirmektedir: “*General Grabe, Şamil'in karargâhında yakılan ateşlerin çokluğuna baktıkça uykuları*

kaçmıştı. Bu gidişle Şeyh Şamil'i ele geçirmek planı suya düşüyor, Çar Nikola'nın nasıl hışmına uğrayacağını düşündükçe de çıldırarak gibi oluyordu.” (s. 66).

Anlatıcının, romanın başından sonuna kadar okuyucuyu genel kültür yönüyle geliştirmeye çalıştığı görülmektedir. Tanzimat dönemi yazarlarımızdan olan Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarındaki gibi anlatıcı, olaylar arasında verdiği küçük bilgilerle bu amacına ulaşmaktadır. Örneğin; anlatıcı, Şamil adının kelime anlamını okuyucuya şöyle vermektedir: *“Önceleri Ali adı verilen çocuğun, kısa sürede boya çekerek zayıflaması, ailesini fazlasıyla üzdüğünden, bir Dağlı âdetine uyararak ismini değiştirdiler ve Şamil koydular. Şumüllü, kapsayıcı anlamına gelen Şamil adı, gerçekten Muhammed Dango'nun çok sevdiği evladına düzenli bir sağlık kazandırdı.”* (s. 13).

Anlatıcının, şahıslar arasında taraf tutan bir tutum içerisinde olduğu da hissedilmektedir. Anlatıcı, Kafkasyalıları yüceltirken, Rusların zalim, acımasız insanlar olduklarını vurgulamaya özen göstermektedir: *“... hiçbir Kafkasyalı içki içmezdi. Hepsi de müslüman dinine son derece bağlıydılar. Eğrilenler kılıçla doğrultulur, harama uzanan eller koparılırdı. Ve böyle bir milletin evlâtları Çarlık idaresinin zulmü altında inliyordu.”* (s. 17).

Romanın bir başka yerinde anlatıcı, anlaşmazlıklardan dolayı Müslümanın Müslüman ile çatışmasından üzüntü duymaktadır: *“Ne yazık ki bu defa çarpışanlar, o zamana kadar özgürlükleri için omuz omuza döğüşenlerdi.”* (s. 43).

Zaman

Olayların kronolojik olarak gerçekleştiği romanda, İmam Mansur'un yakalanmasından dört gün önce, Kafkasyalı bir ihtiyarın Ruslar tarafından şehit edilmesiyle 1 Mayıs 1786'da başlayan olaylar, Şeyh Şamil'in Arabistan'da 1871 yılında ölmesiyle son bulur. Seksen beş yıllık bir süreci ihtiva eden romanda zaman, geriye dönüşlerle de genişletilmiştir: *“Kafkas Genel Valisi General Gudovist, 11 yıldır Ruslara kan kusturan İmam Mansur'un konakladığı yeri, yapılan tüm işkencelere rağmen söylemeyen nur yüzlü ihtiyarı, eliyle işaret ederek bağıırıyordu.”* (s. 7).

Romanda bazı olaylar; gün, ay, yıl şeklinde takvimî bir kesinlikle verilmiştir: *“1786 yılının 5 Mayıs günü Viladikafkas kalesinin kapısından içeriye giren Rus hassa*

alayının ortasında yaralı olmasında rağmen, atın üstünde dimdik duran, elleri arkadan bağlı, İmam Mansur bulunmaktaydı.” (s. 8).

“30 Ağustos 1845 günü cehennemî bir ateşle ilerleyen orman yangını, hemen hemen bütün Çeçenistan’ı kaplamıştı.” (s. 108).

“1834 yılının 19 Eylül günü, Hunzak Şehrinin en büyük camiinde, öğle namazını kılanlar arasında İmam Hamzat da vardı.” (s. 46).

“Nihayet yapılan bir oylama sonucunda halkın istediği oldu ve Şamil 2 Ekim 1834’de İmamlığa seçildi.” (s. 47).

Bazı olayların daha iyi aydınlatılması, okuyucunun olaylardan tam anlamıyla haberdâr olabilmesi için zamanda geri dönüşler de yapılmıştır. Örneğin, Şeyh Şamil’in oğlu Cemalettin’in Rus güzel İlena’ya olan aşkının başlangıcını, anlatıcı geri dönüşlerle okuyucuya vermektedir: *“... bir balo, onun hayatının dönüm noktası olmuştu. Çar Nikola tarafından sarayda verilen muhteşem baloda, Petersburg’un en güzel kızlarından biriyle tanışmıştı. Bu, Çar hanedanına mensup, köklü bir ailenin kızı olan İlena idi.” (s. 116).*

Romanın bazı yerlerinde zamanda atlamalar da görülmektedir. Uzun bir zaman diliminde gerçekleşen olayların anlatıldığı bu romanda, ileri sıçramaların yapılması tabii karşılanabilececek bir durumdur: *“Dört gün sonra...” (s. 8), “Aradan iki yıl geçmiş...” (s. 55), “Buraya geleli bir yıl olduğu halde...” (s. 125).*

Yavaşlatma tekniğine pek yer verilmeyen romanda, özetlemere sık sık rastlanmaktadır: *“Şamil 20 yaşlarındayken, komşu köyde oturan ve bir cerrahın kızı olan Fatma ile evlendi. Bir yıl sonra da, bu evlilikten Cemalettin adında bir oğlu dünyaya geldi.” (s. 14).*

“Kızlar kalesindeki savaş pek dehşetli oldu. Sarp bir kayanın eteğine yakın bir yerde kurulu olan Kızlar kalesi, Gazi Muhammed ile Şamil’in kuvvetlerinin Ağaçkale’de Ruslardan ele geçirdikleri topraklarla, akşama kadar döğülerek delik deşik edildi.” (s. 29).

Mekân

Aksiyon/hareket ağırlıklı bir roman olduğu için açık mekânlar daha yoğun kullanılmıştır. Rus askerleri ile Kafkasyalılar arasındaki çarpışmalar açık alanlarda meydana gelmiştir. Romandaki olaylar Dağıstan, Çeçenistan, Gürcistan ve Rusya'da geçmektedir. Romanda mekânın çok önemli bir işlevi vardır. Çünkü Şeyh Şamil ve adamları Ruslara karşı Kafkasya'yı savunmaktadır. Kafkasya her iki taraf arasındaki çatışmanın merkezidir. Ruslar, Şeyh Şamil'i buradan atmaya çalışırken, Şeyh Şamil burada kalmaya çalışmaktadır. Şeyh Şamil'in kendisine mekân/vatan bellediği Kafkasya, onun için bir şeref davası hâlini almıştır.

Romanda birçok köy ve küçük yerleşim yerleri de bulunmaktadır. Şamil, Gimri Köyü'nde doğmuş, oğlu Cemalettin'i Karata adındaki bir köye sürgün etmiştir. Şamil'in Ruslarla savaşabilmesi için bu köylerden toplanan ve mücadeleye destek veren adamların önemi oldukça büyüktür.

Romanda mübalağa yapılırken de mekândan istifade edilmiştir. Romandaki savaş sahnelerinin birisinde o kadar çok kişi ölmüştür ki akan kandan, ırmağın rengi bile kızarmıştır: “... Şamil de onların arasında, amansız bir şekilde savaşıyordu. Kısa sürede Mele suyunun rengi bile değişmiş, mavi sular kızıla dönüşmüştü.” (s. 43).

Romanda kapalı mekân olarak cami ve kaleler önem arz etmektedir. Ramazan Topdemir'in de belirttiği gibi Şamil'in düşman üzerinde nüfûz kazanmasının yolu bu kaleleri ele geçirmesinden geçmektedir.¹⁵⁰ Sağlam bir yapıya, güzel bir görünüme sahip olan camiler hem ibadet edilen hem de önemli kararların alındığı yerlerdir.¹⁵¹

Romanın başkahramanı Şeyh Şamil ile mekân kavramı arasında bir bağdaştırma yapacak olursak; Şamil için Kafkasya mücadele ettiği yer olmasıyla, İstanbul sığındığı yer olmasıyla, Arabistan ruhunu teslim ettiği yer olmasıyla önem arz etmektedir.

Mekân kavramının önemli bir yere sahip olduğu romanda, mekân tasvirlerine gereken önem yeteri kadar verilmemiştir.

¹⁵⁰Ramazan Topdemir, *Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili 1971-1980)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2005, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 315.

¹⁵¹ Ramazan Topdemir, *a.g.t.*, s. 329-330.

Şahıs Kadrosu ve Karakterizasyon

Şeyh Şamil romanı tam anlamıyla bir merkez karakter romanıdır. Neredeyse bütün olayların Şeyh Şamil'in etrafında teşekkül ettiği romanda, diğer karakterler oldukça silik kalmıştır. Kalabalık bir şahıs kadrosuna sahip romanda, Şeyh Şamil dışındaki karakterler bir bakıma dekoru tamamlayıcı kişilerdir.

Şeyh Şamil: Romanın başkahramanı olan Şamil, 1797 yılında Gimri Köyü'nde doğar. Ailesi önce Ali adını koysa da daha sonra sıksa kaldığı için, bir dağlı âdetine uyarak adını değiştirip şümüllü, kapsayıcı anlamına gelen Şamil adını koyarlar. Şamil on üç yaşına geldiği zaman babası, onu devrin ulemalarından olan Sait Harekâni'nin yanına verir. Burada bilgisini attıran Şamil, ilerleyen süreçte Ruslara karşı birlikte savaşacağı yoldaşı Gazi Muhammed'i tanır. Şamil, Kafkas halkının Rus yönetimi altında eziyet çekmesine razı olamaz ve yoldaşı Gazi Muhammed'le birlikte bu zulme karşı koyar. Vatanını savunmak için ölümü göze alan Şamil, Ruslara ağır zayıatlar vererek önemli Rus kalelerini ele geçirir. Önce Gazi Muhammed, akabinde Hamzat'ın ölümünden sonra, imamlığa seçilen ve ömrünün son demlerine kadar Kafkas halkının özgürlüğü için mücadele eden Şeyh Şamil, Ruslarla şartlı anlaşma yaparak Rusya'ya geçer. Buradan da Hacc görevi için önce İstanbul'a oradan da Arabistan'a gider. Arabistan'da yaşamak için Osmanlı sultanı aracılığıyla Rus çarından izin alır ve 74 yaşında burada ölür.

Şeyh Şamil hem doğrudan hem de dolaylı yoldan okuyucuya tanıtılmaktadır. Şamil'in doğrudan tanıtımını anlatıcının kendisi yaptığı gibi, bunu diğer şahısların ağzından da yaptırır. Anlatıcı Şamil'in özelliklerini doğrudan şu şekilde okuyucuya vermektedir: *“Kafkas kızlarının güzellikleri nasıl dillere destansa, erkekleri de yakışıklı ve heybetli olurlardı. Fakat Zahide, Şamil gibi yakışıklısına, pulat gibi sert olduğu halde kibar, çatık kaşlı olduğu halde nazik erkeğe o güne kadar rastlamamıştı. Yüzünü çevreleyen gür sakallarının ve saçlarının ortasında, âdeta güneş gibi parıldayan pürüzsüz yüzü ve o yüze yücelik katan gözleri, insanı âdeta büyüliyordu. Üstelik Şamil, çok bilgili ve kültürlüydü. Davranışları da son derece doğaldı.”* (s. 20).

Anlatıcı, Şamil'in Zahide adındaki eşinin babası Şeyh Cemalettin'in ağzından da Şamil hakkında okuyucuya bilgiler sunmaktadır: *“Şeyh Cemalettin, Gazi Muhammed'le yaptığı bir sohbet esnasında da Şamil hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklamıştı: -*

Doğrusu Şamil oğlumun ilmî kudretiyle sarsılmaz imanı, ahlâkı, fazileti ve vatanperverliği ile övünüyorum Molla biraderim Allah nazardan saklasın.” (s. 20).

Bunların dışında Şamil’in davranışları ile de karakterizasyonu yapılmıştır. Şamil’in yaşamı boyunca canla başla Kafkasya’nın özgürlüğü için savaşması onun vatanperverliğini, ölmeden Hacc görevini yerine getirmek için çabalaması, dindârlığını göstermektedir. Yöneticiliğini yaptığı toplumda adilâne kimliğiyle de dikkat çeken Şeyh Şamil, Ruslarla anlaşma önerisinde bulunan öz annesini bile cezalandırmaktan geri durmaz: *“Anam cezasını çekmelidir, dedi. Yalnız, o benim anamdır! Üzerimde hududsuz hakkı vardır. Kendisi masum ve pâktır. Onun cezasını her şeyine varis olan oğlu Şamil çekecektir. ...iki Çeçen muharibi, kendilerine uzatılan kamçuları alarak, yüce Kafkas Kartalını kırbaçlamaya başladılar.”* (s. 111-112).

Zahide: Şeyh Cemalettin’in genç ve güzel kızı olan Zahide, babasıyla savaş hazırlıklarını görüşmeye gelen Şeyh Şamil’e gönlünü kaptırır. Şeyh Şamil ve Gazi Muhammed savaş taktikleri üzerine çalışırken Zahide de onlara hizmet eder. Daha sonra Şeyh Cemalettin ve Gazi Muhammed’in aracılıklarıyla Şamil ve Zahide evlenir. Anlatıcı, Zahide’yi okuyucuya (oldukça öznel bir betimlemeyle) şöyle tanıtmaktadır: *“Şeyh Cemalettin’in Zahide adlı, gerçekten Kafkas güzeli olan bir kızı vardı. Yanakları al al, gözleri ıslıl ıslıldı. Saçları karanlık gecelere, gözleri derin göllere, dişleri fil dişine, vücudu nilüfer tomurcuğuna benzerdi.”* (s. 20).

Her zaman Şamil’in yanında olmaya çalışan Zahide, sadakati ve uysallığı ile davranışları yönünden dolaylı olarak karakterize edilmiştir.

Cemalettin: Şeyh Şamil’in oğullarından olan Cemalettin, romandaki kurban karakterdir. Ruslar, Şeyh Şamil ile anlaşma yapmalarının karşılığında Cemalettin’i rehine olarak isterler. Şeyh Şamil, devleti ve halkı uğruna oğlunu feda eder. Küçük yaştaki Cemalettin, Rusya’ya götürülür ve burada okutulur. İyi bir asker olarak çara hizmet etmeye başlar. Daha sonra bir rehine değişimi yaşanır. Şamil ele geçirdiği nüfûz sahibi Rus rehinelerine karşılık oğlunu geri ister. Baba yurduna dönen Cemalettin dönüşüne pek de sevinmemektedir. Rusya’da İlena adında bir kıza âşık olmuştur ve babasının mücadelesinin sonsuz bir uğraş olduğunu düşünmektedir. Bu duruma sinirlenen Şeyh Şamil, Cemalettin’i Karata adındaki bir köye sürgün eder. Burada keyfi iyice kaçan Cemalettin bir süre sonra ölür. Aşk acısıyla can veren Cemalettin’in ölümü, oldukça dramatize bir şekilde

okuyucuya sunulmaktadır: “*Arzusu üzerine büyük bir cenaze merasimi yapılmadan, Karata köyünün en yüksek tepesine gömüldü. İlena'nın mektubu da avuçlarının arasına sıkıştırılmıştı.*” (s. 127).

Doğrudan tanıtımı son derece yetersiz olan Cemalettin, devlet kurbanı olması, aşk acısı çekmesi gibi hâlleri ile dolaylı yoldan karakterize edilmiştir.

İlena: Cemalettin'in Rusya'da esir kaldığı sürede tanıyıp âşık olduğu genç ve güzel prenses. Cemalettin Rusya'dan baba yurduna dönmek zorunda kaldığında, İlena'ya deliler gibi âşıktır hatta ondan bir de çocuk beklemektedir. Cemalettin'in ölüm sebebi, İlena'ya olan aşkıdır. İlena ile Cemalettin'in arasındaki ilişki, romanın aşk kanadını oluşturmaktadır.

Hacı Murat: Yuvarlak karakter olarak kabul edebileceğimiz Hacı Murat, ilk başta Ruslardan yanadır fakat sonra Ruslarla arası açılır, bunun üzerine Şamil'in yanında olmak için izin ister ve bu isteği kabul edilir. Zamanla Şamil'in önemli yardımcılarından olan Hacı Murat, Şamil'in verdiği görevi yapmakta başarısız olur, bu başarısızlığını Kafkasyalılara yakışmayacak tutumlarıyla da iyice perçinler. Adamlarıyla toplanan Şamil, Hacı Murat'ın durumunu değerlendirir ve onu yardımcılık görevinden çıkarır. Bu duruma iyice sinirlenen Hacı Murat, tekrar Ruslara sığınır. Bir süre sonra tekrar hata yaptığını anlayan Hacı Murat, Ruslardan kaçmak isterken bataklık bir alanda sıkıştırılarak öldürülür.

Gazi Muhammed: Şeyh Şamil'in okul arkadaşı olan Gazi Muhammed, Kafkas halkının Ruslara karşı verdiği mücadelede Şamil ile beraber çarpışmıştır. Vatanı için her türlü fedakârlığa katlanan Gazi Muhammed, Zahide'nin babası Şeyh Cemalettin ile görüşerek Şamil'in Zahide ile evlenmesinde de etkin rol oynamıştır.

İlena, Hacı Murat ve Gazi Muhammed, romanda karakterizasyonu üzerinde yeterince durulmayan karakterlerdir.

Bu şahısların dışında, Ruslara yılarca kan kusturan ve asil bir şekilde şehit edilen İmam Mansur; Şamil'in babası Muhammed Mango; Şamil'in hocası Sait Harekânî; Zahide'nin babası Şeyh Cemalettin; Gazi Muhammed'den sonraki, Şamil'den önceki imam Hamzat; Gimri Camii'nin imamı Mehmet Ali; hem Şamil'in eşlerinden Fatma'nın babası hem de bölgenin en ünlü cerrahı Abdülaziz; Şamil'in annesi Baho; Şamil'i vatanına kabul eden Osmanlı Sultanı Abdülaziz; Şamil'in diğer eşleri Fatma ve Cehevret; Şamil'in

oğulları Muhammed Şefi, Muhammed Kamil ve Gazi Muhammed; Rus Çarları Aleksandır ve Nikola romanda adı geçen diğer kişilerdir.

Romandaki şahıslar arasındaki adaşlık ve isim benzerliği, okuyucunun dikkatini çeken bir diğer husustur. Şamil'in eşi Zahide'nin babasının adı ile Şamil'in oğlunun adı Cemalettin'dir. Şamil'in hem oğlunun hem de gazâ yoldaşının adı Gazi Muhammed'dir. Osmanlı Sultanı Abdulaziz ile Şamil'in eşi Fatma'nın babası aynı adı taşımaktadır. Romandaki birçok karakterin adı Muhammed'dir. Şamil'in babasının adı Muhammed Mango'dur; hem arkadaşının hem de oğlunun adı Gazi Muhammed'dir, Şamil'in Muhammed Şefi, Muhammed Kamil adında iki oğlu daha vardır.

Karakterler üzerinde psikolojik tahlillerin yapılmadığı romanda, şahıslar sadece olayları gerçekleştirmek için vardılar. Bir bakıma romandaki kişilerin çoğu dekoru tamamlayıcı mahiyettedir. Romandaki Rus generallerin hemen hemen hepsi aynı kişi gibidir. Sadece isimleri farklı olan generaller Şamil'i yakalayamadıklarına kızarak Rus çarı tarafından birer piyon gibi kullanılırlar.

Anlatım Teknikleri

Gösterme tekniğinin ağırlıklı olarak kullanıldığı romanda; anlatma, diyalog, geriye dönüş, tasvir, mektup tekniklerine de yer verilmiştir. Gösterme tekniğinin yoğun olarak kullanılması, okuyucuda “kameradan seyir” hissini uyandırmaktadır. *Şeyh Şamil* romanının bu yönüyle sinemaya uyarlanmaya elverişli olduğu söylenebilir. Gösterme tekniği ile verilen sahneler genellikle heyecanın dorukta olduğu yerlerdir: “*Tam bu sırada, bir taşın altında gizlenmiş bir kazak askeri, birden yerinden fırlayarak oluklu süngüsünü Şamil'in göğsüne sapladı. Aynı anda da, Şamil'in sol elindeki kılıç savrulmuş Kazak'ın kellesini biçti. Sonra, müthiş bir gayretle ileri fırladı ve Rus askerlerini yararak karanlıkta gözden kayboldu.*” (s. 35).

Romanda anlatma tekniğinin kullanıldığı yerler; genelde aksiyonun olmadığı, önemli olayların arasında kalan yerlerdir. Anlatma tekniği ile okuyucu mevcut durumun ne hâlde olduğundan haberdâr olmaktadır: “*Bütün çabalara rağmen, 1820 yıllarında Kafkasya, hemen hemen tamamen Rusların işgali altına girmişti. Rus baskısı her yerde kendisini hissettiriyor, Yermanof'un işkenceleri bitip tükenmek bilmiyordu.*” (s. 15-16).

Gösterme tekniğinin bir bakıma destekleyicisi olan diyalog tekniği de, kişilerin birbirleri hakkındaki görüşlerini vermesi bakımından işlevseldir:

“Gazi Muhammed de, Zahide'nin Şamil'e olan hayranlığını farketmişti. Sohbet esnasında sözü dönüp dolaşıp Şamil'le Zahide'ye getirdi:

- Kerimeniz Zahide maşâallah pek becerikli... Evi tek başında da çevirebilecek kadar yeteneklere sahip. Şamil arkadaşım da kerimenizi pek beğeniyorlar.

Şeyh Cemalettin gülümseyerek cevap verdi.:

- Molla biraderim biz de Şamil oğlumuzu pek beğeniyoruz. Mâşaallah güzel ahlâklı güvenilir bir mücahit.

Gazi Muhammed başını öne eğerek cevap verdi:

- Doğrusu kızınızla Şamil, birbirlerine pek yaklaşıyorlar!

Şeyh Cemalettin, içtenlikle Gazi Muhammed'e baktı:

- Ben de pek yakıştırdım Molla Gazi. Bakalım, Zahide kızıyla Şamil oğlum bu konuda ne düşünürlər?

- Bana kalırsa, ikisi de birbirlerini beğeniyorlar Şeyh Hazretleri. Tabii bu hususta siz nasıl münasip görürseniz öyle olur.” (s. 21).

Karakter ve mekânların tanıtılmasında tasvir tekniğinden yararlanan romanda kullanılan bir diğer teknik de mektup tekniğidir. Rus çarı, Şamil'e onunla anlaşmak için (s. 52); Şamil gelen mektuba cevap vermek için (s. 54); Hacı Murat, Şamil'den af dilemek için (s. 80); Şamil, Hacı Murat'ın mektubuna cevap vermek için (s. 83); İlena, Cemalettin'e özlemine dile getirmek için (s. 124), mektup yazar. Romanda mektup tekniğinin yanında anı tekniğine de yer verilmiştir. Şamil ile mücadele içerisinde olan General Grabe, günlüğüne yaşadığı zorlukları kaydeder (s. 66).

Şeyh Şamil'in “Kafkas Kartalı” ve “Sevkülceş Üstadı” lâkapları, savaşlarda hücum esnasında Kafkasyalıların bağıra bağıra söyledikleri “Allah Allah” nidaları, birçok karakterin taşıdığı “Muhammed” adları romanda sık sık geçmeleriyle leit motif özelliği göstermektedir.

Gerçek hayattaki Şeyh Şamil'in kurmaca dünyadaki karşılığı olan bu romanda, *üstü kapalı olarak sezdirme yoluyla* Türk ve İslâm tarihindeki önemli olaylara göndermeler de bulunmaktadır. Şeyh Şamil, Gazi Muhammed ile Şeyh Cemalettin'in yanına giderken yolda Gazi Muhammed'e "*Meral(k) etme Molla Gazi. Allah daima bizimle beraberdir.*" diyerek teselli eder.¹⁵² Bu söz, Hz. Muhammed (sav.)'in Hz. Ebu Bekir ile düşmanlara görünmemeye çalışırken yol arkadaşı Hz. Ebu Bekir'i teskin etmek için söylediği "*Korkma, Allah bizimle beraberdir.*" hadisini hatırlatmaktadır.¹⁵³ İmam Hamzat'ın camide namaz kılarken cemaatten birisi tarafından sırtından hançerlenerek öldürülmesi (s. 46), Hz. Ali'nin, camide şehit edilmesini¹⁵⁴ hatırlatmaktadır. Şeyh Şamil'in davasındaki kararlılığı ifade ettiği "*Ben bu işe, Allah'ın huzurunda yeminle başladım. Yine Allah'ın inâyetiyle yılmadan yürüyeceğim! Bayrağımı topraklarımı son nefesime kadar koruyacağım. Hiçbir vaat, hiçbir teklif beni ve evlatlarımı yolumuzdan alıkoyamaz.*" sözleri (s. 52-53), Hz. Muhammed (sav.)'in İslâm'ı yayma konusundaki kararlılığını ifade etmek için sarfettiği söylenen "*Bir elime güneşi, diğer elime ayı verseniz ben davamdan dönmem.*" ifadesini hatırlatmaktadır. Şeyh Şamil Rusların büyük bir güçle saldıracağını haber aldığı zaman savaş için gerekli topların ve silâhların yapılmasını sağlamak amacıyla silâh fabrikası kurdurması (s. 55), Fatih Sultan Mehmet'in, İstanbul'u fethetmek için yaptığı hazırlıkları¹⁵⁵ hatırlatmaktadır. Şamil'in, halkın mutluluğu için oğlu Cemalettin'i feda etmesi (s. 63), Kanunî Sultan Süleyman'ın devleti ve milleti için Şehzade Mustafa'yı feda etmesini¹⁵⁶ anımsatmaktadır.

Dil ve Üslûp

Yediden yetmiş herkesin kolayca okuyup anlayabileceği *Şeyh Şamil* romanı, son derece sade ve basit bir dille yazılmıştır. Günlük konuşma diliyle yazılan romanda kahramanlar makam/mevki/rütbelerine uygun olmayan bir üslûpla konuşturulmuştur. Hem sunî hem de âmiyane kaçan bu konuşmalar karakterizasyon zayıflığına neden olmuştur. Birbiriyle can düşmanı olan Şeyh Şamil ile Rus General Feze arasındaki diyalog son derece sunîdir:

¹⁵² Alıntılar kitaptaki hâliyle alınmıştır, imlâ yanlışları yazara/yayınevine aittir.

¹⁵³ Ziya Kazıcı - Necip Taylan, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, (Tevbe Suresi - 40. Âyet), s.113.

¹⁵⁴ Ahmet Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya III*, s. 160.

¹⁵⁵ J. Von Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 228- 233.

¹⁵⁶ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, 11. Basım, İstanbul 2008, s. 66.

“- *İmam Şamil siz olmalısınız heralde?*

İmam Şamil ciddi bir tavır takınarak:

- *Evet General! Dedi. Hoşgeldiniz.*

- *Buraya anlaşmak için geldiğimi biliyorsunuz tabii.*

- *Biliyorum general.*

- *O halde görüşmelere başlayabiliriz.*

Bir saat süren görüşmeden sonra anlaşmaya varıldı.” (s. 50).

Hareket/aksiyon ağırlıklı olduğu için fiillerin yoğun olarak kullanıldığı romanda, Rus askerlerini kötüleyen sıfatlar bolca kullanılırken, Kafkasyalılar başta yiğitlik olmak üzere birçok yönden yüceltilmiştir.

Atasözü ve deyimlere de yer yerilen romanda, Şeyh Şamil, ordusunda yararlık gösteren askerleri için üzerinde atasözleri yazan birtakım nişanlar yaptırır: “*Şeyh Şamil ayrıca orduda yararlık gösterenlere verilmek üzere çeşitli nişanlar yaptırdı. Bu nişanlarda şu sözler yazılıydı*

- *Kılıç cennetin anahtarıdır.*

- *Sonunu düşünen cesur olamaz.*

- *Yiğite cennetin yolu açıktır.*

- *Hakaret etmekte ağır, hareket etmekte çevik ol.*

- *Ecel gelmeyince ölüm olmaz.”* (s. 79).

Kırıp geçirmek, kılıçtan geçirmek gibi deyimlere de yer verilen romanda, benzetmeler olaylara epik bir hava katmaktadır: “*...üzerlerine yağmur gibi yağın kurşunlar, mücahitleri kırıp geçirmeye başlamıştı.*” (s. 32-33), “*...iki metreyi aşan boyuyla bir dev hayaleti andıran Şamil’i ...*” (s. 35), “*İmam Şamil konuşurken bir aslan gibi kükrüyor, gözlerinden sanki alev fışkırıyordu.*” (s. 53). Bu gibi destansı ifadeler, Şeyh Şamil romanını geleneksel anlatı türlerinden biri olan destana yaklaştırmaktadır.

Romanda dil yönüyle dikkat çeken hususlardan birisi de çok sayıdaki imlâ yanlışlarıdır: “Pulat gibi sert, haksızlığın daima karşısında olan Şamil’in pek heybetli bir hali vardı.” (s. 16).

“Meral etme Molla Gazi.” (s. 17).

“Bu yüzden üçünün de göksü Allah muhabbeti ve vatan aşkıyla doluydu.” (s. 25).

“Cemalettin, sasık uşağına öldüğü zaman, tepenin en yüksek noktasına gömülmesini istedi.” (s. 126).

SONUÇ

Popüler romancılarımızdan olan Oğuz Özdeş, geniş okuyucu kitlesi tarafından ilgi gören aşk ve tarih konulu romanlar kaleme almıştır. Gayesi macera yönü ağır basan romanlar yazmak olan Oğuz Özdeş; tarihi, macerayı tamamlayan ve renklendiren unsur olarak kullanır. Bunun neticesi olarak da Oğuz Özdeş'in romanlarında tarih, ideolojik bir perspektiften görülmek yerine macera romanı boyutunda gösterilir.¹⁵⁷

İnandığı ve bağlandığı değerleri, tarihi ihya etmek adına okuruna aşlamaya çalışan Oğuz Özdeş, her fırsatta Türk milletinin yiğit, cesur ve medenî bir millet olduğunu vurgulamayı ihmal etmemiştir. Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarında idealize edilen bir tip vardır. Bu tip, destanlarda karşılaştığımız, kuvvete büyük değer veren¹⁵⁸ mücadeleci ruhuyla ünlü alp tipine¹⁵⁹ benzeyen; dürüstlüğü, cesareti, yiğitliği, adaleti, inanç değerlerine bağlılığı (içki ve çapkınlık yönüyle sadece *Karapençe*'de ihlâl edilmektedir) ile bütün dünyaya örnek olan Türk erkeği tipidir. Birçok yönden geleneksel anlatı türlerine benzeyen bu tarihî romanlar, destan ve gazavâtname ile estetik romanlar arasında bir konuma sahiptir.

Romanlarına ilgi çekici başlıklar koyan Oğuz Özdeş'in tarihî romanları basit bir olay örgüsüne sahiptir. Serim, düğüm ve çözüm bölümlerine kolayca ayrılabilen bu romanlarda okuyucunun anlamakta zorlanacağı hiçbir kısım bulunmamaktadır. Genellikle mutlu sonla, bazen de ölümle biten bu romanlarda her zaman genç, yakışıklı ve bir o kadar da kuvvetli olan başkarakter, güzel kızlara âşık olmakta ve düşmanlarının üstesinden gelmektedir. Aşk/romantizm kanadının da eksik olmadığı bu romanlardan macera yönü en ağır basan *Karapençe*'dir. *Karapençe*'deki aşk, cinsellik ve erotizm boyutlarına ulaşmaktadır. Okuyucunun sıkılmadan bir çırpıda okuyabileceği bu romanlardaki aşklar, oldukça sun'idir. İlk görüşte birbirlerine âşık olan şıpsevdi roman karakterleri, birbirleri uğrunda ölmeyi göze alırlar. Âşıkların birbirlerini deliler gibi sevmeleri ve kavuşma uğrunda verdikleri mücadeleler ile karakterlerin vatanları uğruna ölümü seve seve göze almaları, bu romanların duygulandırıcılığını arttırmaktadır.

¹⁵⁷ Hülya Eraydın Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman*, s. 262.

¹⁵⁸ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 (Tip Tahlilleri)*, Dergâh Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1991, s. 43.

¹⁵⁹ Ali Öztürk, *Çağlar İçinde Türk Destanları*, Derya Dağıtım, İstanbul 1980, s. 47.

Konusunu Türk tarihine damgasını vurmuş olay ve kişilerden alan Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarında tesadüflere çok sık yer verilmektedir. Entrikaların da çok sık görüldüğü bu romanlarda en sık karşılaşılan tesadüf, Türklerin yakaladıkları casuslara benzeyen bir adamlarının bulunması ve bu adamlarının o casusun yerine geçerek kendi devleti adına çalışmasıdır. Eserlerini oluştururken tarih kitaplarından sıkça yararlandığı anlaşılan Oğuz Özdeş'in *Oğuz Han* adlı romanı, *Oğuz Kağan Destanı*'nin romanlaştırılmış hâlidir. Yazarın bu tutumunda kanaatimizce, destanı okuyup anlayacak kadar bilgi ve kültüre sahip olmayan okuyucu kitlesinin destanın romanlaştırılmış/sadeleştirilmiş versiyonundan bir şeyler öğrenebilmesini sağlamak isteği etkili olmuştur.

Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarına anlatıcı yönünden baktığımızda, hepsinin üçüncü şahıs tanrı bilici anlatıcı ile kaleme alındığını görmekteyiz. Hâkim bakış açısından sık sık yararlanan anlatıcı, olaylar karşısında yorum yapmaktan da çekinmez. Anlatıcı, bütün romanlarda, olayları anlatırken (daha çok karakterin zor anlarında) okuyucuya birtakım sorular yönelterek okuyucunun merak ve heyecanını diri tutmaya çalışmaktadır. Anlatıcının bir diğer özelliği de, Türklerden yana olan tutumudur. Türkler için güzel ve yüceltici sıfatlar kullanan anlatıcı, Türklerin düşmanları için kötü ve alçaltıcı sıfatlar kullanmaktadır.

Anlatı zamanı çok geniş olan bu romanlarda, olayların ne zaman başladığı ve ne zaman bittiği kesin olarak belirtilmiştir. Savaş, antlaşma vb. önemli durumlarda olayların meydana gelişi gün, ay, yıl şeklinde verilerek zamana takvimî bir kesinlik kazandırılmıştır. Yazarın Osmanlı dönemine ayrı bir ilgisinin olduğu söylenebilir. İncelediğimiz on dört romandan on ikisinde Osmanlı İmparatorluğu döneminde meydana gelen olaylar anlatılmaktadır. Bu durumu yazarın, Türklerin güçlü ve söz sahibi olduğu günlere duyduğu özlemiyle açıklamak mümkündür. Nitekim romanların kaleme alındığı yıllarda (1957-1977) Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin kudretli günlerinden çok geridedir. Geriye kalan iki romandan birisi, İslâmiyet öncesini (*Oğuz Han*), diğeri de Cumhuriyet sonrasında (*Kıbrıs Kanı*) konu almaktadır. Anlatılan olayların, gerçek tarihe uyumlu olmasına özen gösteren yazar, geri dönüş tekniğini işlevsel kullanarak bütün olayları ve karakterlerin geçmiş yaşamlarını aydınlatmıştır. Romanların anlatı zamanı geniş olduğundan, zamanda atlama ve özetlemeler de sık sık yapılmaktadır.

Türk tarihini konu alan bu romanlarda, Orta Asya'dan Kafkaslara, Kafkaslardan Balkanlara kadar Türklerin hüküm sürdüğü bütün yerler mekân olarak kullanılmıştır. Oğuz

Özdeş, tarihî romanlarında macera ve aksiyona önem verdiğiinden eserlerinde geniş ve açık mekânlar ağırlıklıdır. Karakterlerin yaşadığı ev ve konaklar ile esir kaldıklarında tutuldukları zindan ve mahzenler ise, romanın dar ve kapalı mekânlarını oluşturmaktadır. Mekânların tasvir ve tanıtımının olayın gerçekleşmesinin hemen öncesinde yapıldığı bu romanlarda, mekânların adı ile bu mekânlarda meydana gelen olaylar arasında ilişki bulunmaktadır. Bu duruma daha çok karakterlerin esir tutulup işkence gördükleri yerlerde rastlanmaktadır. Bu gibi yerler genellikle, insanda olumsuz düşünceler çağrıştıracabilecek adlara sahiptir.

Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarının şahıs kadrosu genelde kalabalıktır. Bu romanların tamamında bir merkez karakter bulunmakta, olayların tamamı bu karakterin etrafında gerçekleşmektedir. Oğuz Özdeş'in bütün merkez karakterleri; genç, yakışıklı ve kuvvetli erkeklerden oluşmaktadır. Merkez karakterin etrafında, sevgilisi ve düşmanı olmak üzere iki çeşit karakter bulunmakta, merkez karakter geçici olarak düşmanın elinde esaret yaşasa da her defasında düşmanını alt etmeyi başarmaktadır. Tamamen zalim, acımasız, zorba ve biraz da aptal insanlardan oluşan düşman karakterler, amaçlarına ulaşmadan ölmektedirler. Genellikle çirkin olan düşman karakterlerin yaşadıkları ortamlar da ürperti veren yerlerdir. Merkez karakterin sevgilisi ise her zaman güzel ve alımlı kızlardan oluşmaktadır. Merkez karakter bazen farklı din ve milletten olan ve Doğu dünyasına ön yargılı yaklaşan sevgilisine İslâm ve Türk kültürü hakkında bilgiler verir. Böylece karakterlerin ağzından yapılan din ve medeniyet karşılaştırmasına sık sık rastlanmaktadır. Genelde padişah, vezir ve komutanlarının en gözde adamlarından olan merkez karakterler, sevgililerine ilk görüşte âşık olurlar. Âşıklar birbirlerine gün geçtikçe öylesine bağlanırlar ki, birbirleri için canlarını vermekten çekinmezler. Birçok kez tehlikeli olay ve durumla karşılaşan merkez karakterler, bedenî ve aklî donanımları sayesinde her türlü zorluğun üstesinden gelebilmektedirler. Bilgi birikimi yönüyle oldukça dolu olan merkez karakterlerin birkaç dil bilmeleri de bir diğer özellikleridir. Merkez karakterlerin dil bilme özellikleri, Türklere yakalanan casusların yerine geçerek faaliyet gösterebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Tehlikelere atılmaktan korkmayan merkez karakterler, devlet büyüklerine ve komutanlarına da son derece saygılıdır.

Karakterler arasında türlü çatışmaların yaşandığı bu romanlarda, yazarın/anlatıcının karakterler arasında taraf tuttuğu da görülmektedir. Merkez karakter ile kendisini özdeşleştiren yazarın/anlatıcının yaptığı kimi yorumlar, merkez karakterin sözleri ile büyük

oranda benzerlik göstermektedir. Anlatıcı, merkez karakter için güzel ve yüceltici sıfatlar kullanırken düşman karakterler için çirkin ve olumsuz sıfatlar kullanmaktadır. Düşman karakterlerin kötü sonlarıyla ve içinde buldukları kötü durumla alay eden anlatıcı, merkez karakterin tehlikeleri atlatmasını ise şükür ve şükranla karşılar.

Anlatıcı, karakterlerin tanıtımını, karakterler ortaya ilk çıktıklarında doğrudan yaptığı gibi; davranış, hareket, düşünce tarzı ve mekân gibi unsurları kullanarak dolaylı olarak da yapmaktadır. Karakterlerin çoğunun düz karakter olduğu bu romanlarda, yazar/anlatıcı, karakterlerini çizerken yer yer kendi yaşamından da yararlanmaktadır. Bazı karakterler yazarın kendisi gibi Kırşehirlidir (*Kıbrıs Kanı*), hem de karakterlerden birisi Oğuz Özdeş'in annesiyle aynı adı taşımaktadır (*Vatan Borcu*). Kahramanlarını genelde Türk tarihinde önemli işler başarmış insanlardan seçen yazar, karakterlerin karakterizasyonunu çoğu kez olaydan hemen önce veya gerektiği anda yapmaktadır. Bu durum, kanaatimizce, yazarın kurgu üzerinde fazla düşünmemesinden ileri gelmektedir. Macera romanı niteliğindeki bu romanlarda olay o kadar önemlidir ki, karakterler kişilikleri veya ruh hâlleri ile değil de yapıp ettikleriyle bilinmekte ve akılda kalmaktadırlar. Dev, büyücü, sihirbâz gibi şahıslar sayesinde yer yer fantastik bir havanın da estiği bu romanlarda iyiler mükâfatlandırılırken kötüler cezalandırılmaktadır.

Romanlarını yazarken kurgu üzerinde çok fazla düşünmeyen yazarın, konu ile alakasız/gereksiz açıklamaları olduğu gibi, aynı serideki şahıs adlarını karıştırdığı bile olmuştur. Sözelimi, İlknur Tatar Kırılmış'ın da tespit ettiği gibi, *Karapençe* serisinin ilk kitabı olan *Karapençe*'de, Karapençe'nin atının adı "Karaduman" iken, serinin üçüncü kitabı olan *Karapençe Estergonda*'da aynı atın adı "Karabulut" olmuştur.¹⁶⁰

Şahmurat Arık'ın da tesbit ettiği gibi, genellikle yalınkat ve örnek şahsiyet özelliği gösteren roman kahramanları, tarihî bilgi vermek için de kullanılmıştır. Romanların pek çok yerinde kahramanların girdikleri tartışmalarda, tarih hakkında yerli yersiz konuşmalarına rastlanır.¹⁶¹

Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarını anlatım teknikleri yönünden ele aldığımızda, hemen hemen bütün tekniklerin bolca kullanıldığını görmekteyiz. Anlatma ve gösterme tekniğinin birlikte kullanıldığı bu romanlarda tasvir tekniğinin ayrı bir yeri vardır. Anlatıcı,

¹⁶⁰ İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar*, s. 564.

¹⁶¹ Şahmurat Arık, "Kırşehirli Bir Roman Yazarı: Oğuz Özdeş ve Tarihî Romanları", *1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, Kırşehir 15-17 Ekim 2008, s. 1283, 1287.

karakter ve mekânları tanıtırken tasvir tekniğini sık sık kullanmaktadır. Çoğunlukla ya genç bir subay ya da beylerbeyi olan merkez karakterlerin, üstlerine ve sevgilerine gönderdikleri mektuplarla mektup tekniğine daima yer verilen bu romanlarda, casusların aralarında anlaşmak ve haberleşmek için kullandıkları pusulalar da meslekî metinlerdir. Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarında iç çözümleme tekniği sıkça kullanılmıştır; ancak, karakterin psikolojisini çözümlmek amacından uzak olan bu iç çözümlmeler, daha çok karakterin içinde bulunduğu durumun vahametini gösterme amacıyla yüzeysel bir şekilde yapılmıştır. Karakterlerin kim ve nasıl insanlar olduklarının anlaşılmasına hizmet ettiği için işlevsel olarak kullanılan diyaloglara sıkça yer verilen bu romanlarda dikkat çeken bir başka durum, romanların hepsinde görülen dipnotlardır. On dört romanda yer alan onlarca dipnotla birçok kişi, olay, kavram, terim, durum vb. açıklanmaya çalışılmıştır. İncelediğimiz tarihî romanların tümünde bulunan bu açıklayıcı/öğretici dipnotlar, bu romanların hitap ettiği okuyucu kitlesinin eğitim ve kültür düzeyinin düşük olduğunun da bir göstergesidir.

Oğuz Özdeş'in bütün tarihî romanları, her kültür ve yaş seviyesinden insanın kolayca okuyup anlayabileceği romanlardır. Son derece sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınan bu romanlar, basit ve kolay anlaşılır cümlelerle yazılmıştır. Sıfat ve fiillerin yoğun olarak kullanıldığı bu romanların tümünde muhtemelen dizgiden kaynaklanan birçok imlâ yanlışı bulunmaktadır. İslâmiyet öncesinden (*Oğuz Han*) Cumhuriyet sonrasına (*Kıbrıs Kanı*) kadar uzanan bir kronolojiden konu seçimi yapan Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarındaki karakterler, yaşadıkları dönemin dil özellikleriyle konuşturulmazlar. Bütün romanlardaki karakterlerin hepsi, XX. asır Türkiye Türkçesiyle konuşturulmuştur. Bununla birlikte, bazı satır aralarında karakterler, olayların yaşandığı dönemin diline uygun konuşturulmaya çalışılmıştır (*Karapence, Yavuz'un Pençesi*); ancak, bu tarz, kararlı bir şekilde sürdürülmediği için inandırıcılığı zedelemiştir. Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarında dil yönüyle dikkati çeken durumlardan birisi de, anlatıcının olayları anlatırken sokak dilini (halkın günlük konuşma dilini) kullanmasıdır. Halk dilindeki tabirlere sıklıkla yer veren ve benzetmelerini de daha çok hayvanlar üzerinden yapan anlatıcı, kanaatimizce, hitap etmeye çalıştığı okuyucu kitlesine dil yönüyle yakın olmaya çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle Oğuz Özdeş, okuyucusunun romanda kendisini bulabilmesi için elinden geleni yapmaktadır. Bu

yönüyle Oğuz Özdeş, yaşça emsali olan ve halkın konuşma dilini yansıtmaya çalışan Orhan Kemal'e¹⁶² benzerlik göstermektedir.

Oğuz Özdeş'in tarihî romanları; tahkiyenin, tasvir ve tahlilden çok olması, okuyucudaki merak düzeyinin yüksek tutulmaya çalışılması, iyi-kötü mücadelesinin yaşanması ve iyilerin hep kazanan taraf olması, olayların başının, ortasının ve sonunun belirgin olması gibi özellikleriyle olay örgüsü yönünden; anlatıcının her fırsatta olaylara müdahil olarak kendisini belli etmesi, karakterler arasında taraf tutması, iyileri yüceltirken kötülerini küçük düşürmesi, anlatıcının hâkim bakış açısına sahip tanrı bilici anlatıcı olması gibi özellikleriyle anlatıcı yönünden; her zaman diğer karakterlerden üstün olan merkez karakterin, düşmanlarını alt etmesi ve sevdiğine kavuşması, alp tipine (merkez karakterin adamları ve yaverleri), bilge tipine (*Oğuz Han*'daki Kara Han, *Karapençe'nin Oğlu*'daki Karapençe) ve şaman tipini anımsatan ozana yer verilmesi (*Karapençe* serisindeki Ozan), ata binek olmasının üstünde bir değer verilmesi (*Karapençe*) gibi özellikleriyle şahıs kadrosu yönünden; bunların yanında rüya motifi (*Oğuz Han*), mağara motifi (*Tuna Nehri Akmam Diyor*, *Oğuz Han*, *Karapençe'nin Oğlu*) ile oç alma (*Karapençe'nin İntikamı*), yakınları esarettten kurtarma, hazine avı (*Oğuz Han*, *Karapençe Estergonda*) gibi mitos kalıpları¹⁶³ yönünden geleneksel anlatılarla benzerlik göstermektedir.¹⁶⁴ Bununla birlikte Oğuz Özdeş'in tarihî romanları, anlatılan olayların meydana geldiği dönemin dil özelliklerini ihtiva etmediği için, yani yazar, romanlarını yazma zamanındaki dil özellikleriyle kurguladığı için dil yönünden; anlatılan olayların meydana geliş zamanları gün, ay, yıl şeklinde takvimî bir kesinlikle verildiği için zaman yönünden geleneksel anlatılardan ayrılmaktadır.

Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarını gerçeklik olgusu bağlamında ele aldığımızda, okuyucusunu eğitime amacı güden yazarın tarihî realiteye aykırı düşmemeye çalıştığını görmekteyiz. Osman Gazi'nin kişiliği etrafında kurguladığı *Tuna Nehri Akmam Diyor*'da, Turgut Reis'in kişiliği etrafında kurguladığı *Kartal Başlı Kadırga*'da, Yavuz Sultan Selim'in kişiliği etrafında kurguladığı *Yavuz'un Pençesi*'nde, Şeyh Şamil'in kişiliği etrafında kurguladığı *Şeyh Şamil*'de, Kıbrıs tarihindeki önemli olaylardan hareketle kurguladığı *Kıbrıs Kanı*'nda Oğuz Özdeş, tarihî realiteye bağlı kalmaya çalışmıştır.

¹⁶² Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 31.

¹⁶³ Destanlardaki tipler ve mitos kalıpları için bkz. Ali Öztürk, *Çağlar İçinde Türk Destanları*, s. 22-85.

¹⁶⁴ Geleneksel anlatıların bir tarihî romandaki etkilerini inceleyen bir yazı için bkz. Ramazan Gülemdam, "Geleneksel anlatım tarzının 'Devlet Ana'daki yansımaları", *Dergah*, Sayı: 111, Yıl: 1999, s. 8-10, 22.

Yazarın kurmaca yönü en ağır basan romanı ise, Karapençe lâkaplı Türk beyinin başından geçen maceraların anlatıldığı *Karapençe* serisidir.

Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarının yukarıda saydığımız özellikleri, çalışmamızın ilk bölümünde sıraladığımız popüler roman özellikleri ile önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Ayrıca, bu romanlar; yazarı tarafından estetik gaye güdülerek yazılan, yazarı açısından ciddi bir uğraş olarak kabul edilen, yayınlanması ticarî sebeplere dayanmayan, okuru düşünce kalıplarından sıyrıp sorgulayıcı bir konuma getiren, okurda belli bir kültürel ve estetik birikim arayan, kolayca anlaşılmayan, bu nedenle de az sayıda okuyucuya ulaşan, kurgusu ve anlatım teknikleri açısından orijinallik gösteren, gerçek dünya ile yer yer örtüşmeyen, güzel sanatlara içerisinde yer veren, soyut bir nitelik taşıyan, tekrar tekrar okunabilen, felsefî boyutları olan, teknik olarak zaman zaman yarım kalmış hissi veren, küçük ayrıntılara büyük önem veren, imge ve sembollere sıkça yer veren, ironik bir üslûpla yazılan, sonu genellikle muğlak olan estetik romanların özelliklerini¹⁶⁵ taşımadığı (ya da yeteri kadar taşımadığı) için Oğuz Özdeş'in bu romanlarına tarihî roman yerine popüler tarihî roman yakıştırması daha uygun olmaktadır. Diğer bir deyişle, Oğuz Özdeş'in romanları, ne Tarık Buğra'nın *Osmancık*'ına ne de Kemal Tahir'in *Devlet Ana*'sına benzemektedir. Adını zikrettiğimiz romanları, "tarihî roman" olarak niteleyebiliriz; ama Oğuz Özdeş'in yazdıklarına "popüler tarihî roman" nitelemesi daha uygun düşmektedir.

Çalışmamız Oğuz Özdeş'in tarihî romanlarının incelenmesine odaklanmıştır. Oğuz Özdeş'in aşk konulu romanları, çeşitli dergilerde dağınık hâlde kalan çalışmaları, sinema dünyasıyla olan ilişkisi de ilmî açıdan incelenmelidir. Ayrıca, Oğuz Özdeş'in Türk edebiyatındaki diğer popüler tarihî romancılarla mukayese edilmesi ve böylece Özdeş'in bu gelenek içerisindeki yerinin tespit edilmesi de başlı başına bir çalışma konusu olarak ele alınabilir.

---

¹⁶⁵ Şaban Sağlık, *Popüler Roman-Estetik Roman*, s. 242-251.

KAYNAKÇA

İncelenen Eserler

- Özdeş, Oğuz. *Şafak Sökerken*, Tekin Yayınevi, 7. Basım, İstanbul 1984, (İlk basım: 1957).
- Özdeş, Oğuz. *Vatan Borcu*, Tekin Yayınevi, 7. Basım, İstanbul 1983, (İlk basım: 1959).
- Özdeş, Oğuz. *Dağ Başını Duman Almış*, Tekin Yayınevi, 5. Basım, İstanbul 1981, (İlk basım: 1960).
- Özdeş, Oğuz. *Tuna Nehri Akmam Diyor*, Tekin Yayınevi, 6. Basım, İstanbul 1983, (İlk basım: 1962).
- Özdeş, Oğuz. *Kartal Başlı Kadırğa*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1963, (İlk basım: 1963).
- Özdeş, Oğuz. *Oğuz Han*, Tekin Yayınevi, 3. Basım, İstanbul 1980, (İlk basım: 1964).
- Özdeş, Oğuz. *Yavuz'un Pençesi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1964, (İlk basım: 1964).
- Özdeş, Oğuz. *Karapençe*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, (İlk basım: 1965).
- Özdeş, Oğuz. *Karapençe Estergonda*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, (İlk basım: 1966).
- Özdeş, Oğuz. *Karapençe'nin İntikamı*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, (İlk basım: 1966).
- Özdeş, Oğuz. *Karapençe Voyvoda'ya Karşı*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, (İlk basım: 1967).
- Özdeş, Oğuz. *Karapençe'nin Oğlu*, Tekin Yayınevi, 4. Basım, İstanbul 1981, (İlk basım: 1967).
- Özdeş, Oğuz. *Kıbrıs Kanı*, Tekin Yayınevi, 2. Basım, İstanbul 1978, (İlk basım: 1974).
- Özdeş, Oğuz. *Şeyh Şamil*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1977, (İlk basım: 1977).

Kitap ve Makaleler

- Ahmet Cevdet. *Kıyas-ı Enbiya I-III*, (haz. Mahir İz), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- Altınkaynak, Hikmet. *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul 2007.

- Akyüz, Kenan. *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995.
- Andı, M. Fatih. “Roman Bereketi mi? Roman Fırtınası mı?”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı: 57, 2004, s. 38-41.
- Arık, Şahmurat. “Kırşehirli Bir Roman Yazarı: Oğuz Özdeş ve Tarihî Romanları”, *1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, Kırşehir 15-17 Ekim 2008, s. 1279-1290.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk*, (haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara 2006.
- Baddeley, John F. *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil*, (çev. Sedat Özden), Kayıhan Yayınları, İstanbul 1989.
- Belge, Murat. *Genesis (Büyük Ulusal Anlatı ve Türklerin Kökeni)*, İletişim Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2009.
- Bezirci, Asım. *Halk ve Sosyalizm İçin Kültür ve Edebiyat*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1997.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, 10. Basım, İstanbul 2000.
- Yalçın Çelik, S. Dilek. *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Çelik, Yakup. “Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki-Tarihî Romanda Kişiler”, *Bilig*, Sayı: 22, 2002, s. 49-67.
- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, 9. Basım, Ankara 2009.
- Çetişli, İsmail. *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Akçağ Yayınları, 10. Basım, Ankara 2009.
- Ekiz, Osman Nuri vd. *Peyami Safa*, Toker Yayınları, İstanbul 1984.
- Ercilasun, Bilge. *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- Gögebakan, Turgut. *Tarihsel Roman Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Gülendam, Ramazan. “Geleneksel anlatım tarzının ‘Devlet Ana’daki yansımaları”, *Dergah*,

Sayı: 111, Yıl: 1999, s. 8-10, 22.

- Gülendam, Ramazan. “Kemal Tahir’in Devlet Ana’daki Anlatı Stratejisi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2002, s. 139-174.
- Gülendam, Ramazan. *Unutulmuş Bir Romancı Burhan Cahit Morkaya*, Kesit Yayınları, İstanbul 2011.
- Gündüz, Osman. “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, (Edt. Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, 5. Basım, Ankara 2009.
- Gürel, Talat. “Türkiye’de Çizgi Romanlar”, *Sanat Dünyamız*, Yıl: 22, Sayı: 64, 1997, s. 41-77.
- Hammer, J. Von, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2008.
- Haylamaz, Reşit. *Gönül Tahtımızın Eşsiz Sultanı Efendimiz I*, Işık Yayınları, İzmir 2007.
- Işık, İhsan. *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, C. 7, Elvan Yayınları, Ankara 2006.
- Işık, İhsan. *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C: 2, Elvan Yayınları, Ankara 2006.
- İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, 11. Basım, İstanbul 2008.
- İsmail, Sabahattin. *20 Temmuz Kıbrıs Harekâtı’nın Nedenleri-Gelişimi-Sonuçları*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1988.
- Kaplan, Mehmet. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 (Tip Tahlilleri)*, Dergâh Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1991.
- Karpat, Kemal H. *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Kaya, Muharrem. *Türk Romanında Destan Etkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004.
- Kazıcı, Ziya, *Osmanlı Devleti Tarihi*, Kıyihan Yayınları, İstanbul 2011.
- Kazıcı, Ziya-Necip Taylan. *Kur’ân-ı Kerim Meâli*, Çağrı Yayınları, 3. Basım, İstanbul 2006.
- Kemal Tahir. *Notlar/Sanat Edebiyat 4*, (haz. Cengiz Yazoğlu), Bağlam Yayınları, İstanbul 1990.

- Kerime Nadir. *Romancının Dünyası*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1981.
- Lukacs, György. *Tarihsel Roman*, (çev. İsmail Doğan), Epos Yayınları, Ankara 2010.
- Mutluay, Rauf. *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1972.
- Narlı, Mehmet. *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Necatigil, Behçet. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 24. Basım, İstanbul 2007.
- Okay, M. Orhan. "Popüler Edebiyata Dair", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı: 57, 2004, s. 24-26.
- Oktay, Ahmet. *Türkiye'de Popüler Kültür*, Yapı Kredi Yayınları, 3. Basım İstanbul 1995.
- Özdeş, Oğuz. "San'at ve San'atkâr", *Kovan*, Cilt: 2, Sayı: 13, Ağustos 1944, s. 7.
- Özdeş, Oğuz. "Roman ve Romancı", *Kovan*, Cilt: 2, Sayı: 14, Eylül 1944, s. 7.
- Özdeş, Oğuz. "Tiyatro ve Aktör", *Kovan*, Cilt: 2, Sayı: 17-18, İkincikanun 1944, s. 7.
- Özdeş, Oğuz. "Şiir ve Şair", *Kovan*, Cilt: 2, Sayı: 22-23, Haziran 1945, s. 5.
- Özkırımlı, Atilla. *Türk Edebiyatı Tarihi II*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2004.
- Özön, Mustafa Nihat. *Türkçede Roman*, İletişim Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2009.
- Öztürk, Ali. *Çağlar İçinde Türk Destanları*, Derya Dağıtım, İstanbul 1980.
- Parlatır, İsmail. *Recai-zade Mahmut Ekrem*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2005.
- Sağlık, Şaban. *Popüler Roman-Estetik Roman*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- Sivas, Âlâ. "Popüler Roman Popüler Sinema İlişkisi Çerçevesinde Bir Uyarılma Örneği Bridget Jones'un Günlüğü", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7, Bahar 2005, s. 41-58.
- Soysal, M. Orhan. *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2002.
- Şahin, Seval. "Taklit Orjinaline Karşı: Cingöz Recai Versus Sherlock Holmes", *Turkish Studies*, Sayı: Kış 6/1 2011, s. 1771-1781.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 10. Basım, İstanbul 2003.

- Tekin, Arslan. *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü*, Bilgeoğuz Yayınları, 4. Basım, İstanbul 2010.
- Tekin, Talat. *Orhon Yazıtları*, Yıldız Teknik Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dizisi, 3. Basım, İstanbul 2003.
- Törenek, Mehmet. “Namık Kemal’in Romancılığı”, *Namık Kemal*, (Edt. Turan Karataş-Orhan Kemâl Tavukçu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Tural, Sadık. *Zamanın Elinden Tutmak*, Ecdâd Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1991.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, C: 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 10. Basım, Ankara 2011.
- Yalçın, Alemdar. *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946)*, Akçağ Yayınları, 5. Basım, Ankara 2002,
- Yıldız, Alpay Doğan. *Popüler Türk Romanları (Kerime Nadir-Esat Mahmut Karakurt-Muazzez Tahsin Berkand)*, Dergâh Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2010.

Tezler

- Eraydın Argunşah, Hülya. *Türk Edebiyatında Tarihî Roman (Türk Tarihiyle İlgili)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul 1990.
- Tatar Kırılmış, İlknur. *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili 1961-1965)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2007.
- Karaca, İsmail. *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili 1951-1960)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2004.
- Topdemir, Ramazan. *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili 1971-1980)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2005.

İnternet

<http://www.sinematurk.com/kisi/1973/Oguz-Ozdes> (20.05.2012)

Diğer

Abadan, Nermin. "Halkçılık (Popülizm)", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ağustos 1969, s. 2.

Cuddon, J. A. *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, Penguin Yayınları, 6. Basım, Londra 1999.

Gazi Osman Paşa ve Plevne Savunması, (Haz. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C: 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Basım, Ankara 2005.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C: 7, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990.

EK:
FOTOĞRAFLAR

Oğuz Özdeş'e ait bir fotoğraf

Oğuz Özdeş'in Zincirlikuyu'daki mezarından bir görüntü

Oğuz Özdeş'in sanat ve edebiyat ile ilgili yazılarını yayınladığı *Kovan* dergisinden bir örnek